

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

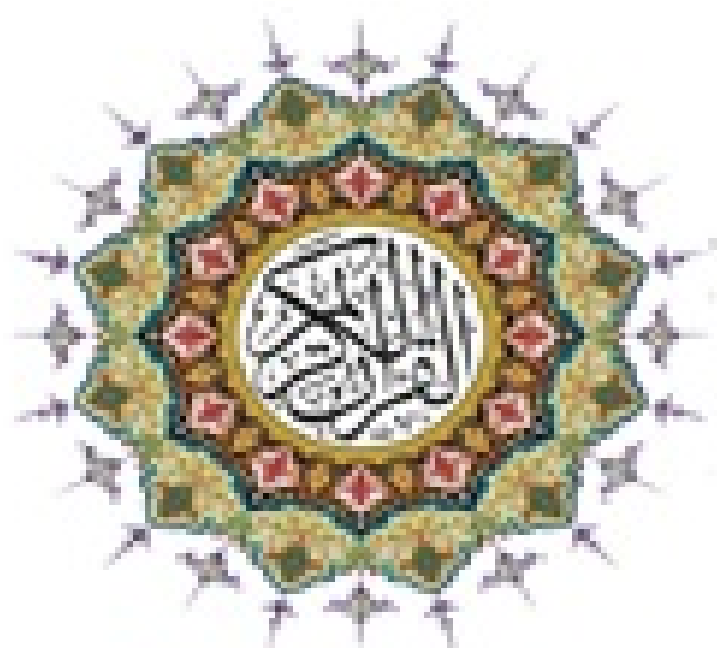
گامی

عمران

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۴۲

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 42

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۵۵	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۴۲
۵۵	مشخصات کتاب
۵۵	۱- حق
۵۵	۲- آثار اتمام حجت با حق ناپذیران
۵۵	۳- آثار اجتناب از حق ناپذیری
۵۷	۴- آثار اصرار بر حق ستیزی
۵۷	۵- آثار اصرار بر حق ناپذیری
۵۷	۶- آثار اعراض از حق
۶۱	۷- آثار اعلام پیروزی حق
۶۱	۸- آثار انذار حق ستیزان
۶۱	۹- آثار پیروی از حق
۶۱	۱۰- آثار تبیین حق
۶۳	۱۱- آثار ترک تبلیغ حق
۶۳	۱۲- آثار تسلیم به حق
۶۳	۱۳- آثار تشخیص حق
۶۵	۱۴- آثار تکذیب حق
۶۵	۱۵- آثار تنفر از حق
۶۵	۱۶- آثار توبه حق ستیزان
۶۷	۱۷- آثار حق
۶۷	۱۸- آثار حق پذیری
۷۲	۱۹- آثار حق پذیری انسان ها
۷۳	۲۰- آثار حق پذیری بندگان خدا
۷۳	۲۱- آثار حق پذیری فرعونیان

۷۳	۲۲- آثار حق پذیری مؤمنان اهل کتاب
۷۵	۲۳- آثار حق ستیزی
۸۱	۲۴- آثار حق ستیزی اقوام
۸۱	۲۵- آثار حق ستیزی اقوام پیشین
۸۲	۲۶- آثار حق ستیزی اکثریت
۸۳	۲۷- آثار حق ستیزی امت های پیشین
۸۳	۲۸- آثار حق ستیزی قوم ثمود
۸۳	۲۹- آثار حق ستیزی کافران
۸۵	۳۰- آثار حق شناسی
۸۵	۳۱- آثار حق شنوایی
۸۷	۳۲- آثار حق شنوی
۸۷	۳۳- آثار حق طلبی
۸۹	۳۴- آثار حق گرای
۹۱	۳۵- آثار حق گرای ابراهیم(ع)
۹۱	۳۶- آثار حق ناپذیران
۹۱	۳۷- آثار حق ناپذیری
۱۱۰	۳۸- آثار حق ناپذیری اکثریت
۱۱۱	۳۹- آثار حق ناپذیری امت های پیشین
۱۱۱	۴۰- آثار حق ناپذیری قوم ثمود
۱۱۳	۴۱- آثار حق ناپذیری کافران
۱۱۵	۴۲- آثار حق ناپذیری کافران صدراسلام
۱۱۵	۴۳- آثار حق ناپذیری مشرکان
۱۱۷	۴۴- آثار حق ناپذیری مشرکان صدراسلام
۱۱۷	۴۵- آثار دشمنی با حق
۱۱۸	۴۶- آثار دفاع از حق
۱۱۹	۴۷- آثار دنیوی حق ستیزی

- ۴۸- آثار شرک حق ناپذیران ۱۱۹
- ۴۹- آثار شناخت حق ۱۱۹
- ۵۰- آثار صبر بر حق ۱۱۹
- ۵۱- آثار ظهور حق ۱۲۱
- ۵۲- آثار عذاب حق ستیزان ۱۲۱
- ۵۳- آثار عذاب حق ناپذیران ۱۲۱
- ۵۴- آثار عمل حق ناپذیران ۱۲۱
- ۵۵- آثار کتمان حق ۱۲۳
- ۵۶- آثار کفر حق ناپذیران ۱۲۵
- ۵۷- آثار گرایش به حق ۱۲۵
- ۵۸- آثار گواهی به حق ۱۲۷
- ۵۹- آثار لجاجت با حق ۱۲۷
- ۶۰- آثار مبارزه با حق ۱۲۷
- ۶۱- آثار مبارزه با حق ستیزان ۱۲۷
- ۶۲- آثار مجادله با حق ۱۲۹
- ۶۳- آثار وصول حق ۱۲۹
- ۶۴- آثار وضوح حق ۱۲۹
- ۶۵- آثار هلاکت حق ستیزان ۱۳۱
- ۶۶- آثار یأس از حق پذیرگی گمراهان ۱۳۱
- ۶۷- آثار حق ناپذیری ۱۳۱
- ۶۸- آفات حق پذیرگی ۱۳۳
- ۶۹- آموزش حق ستیزان ۱۳۵
- ۷۰- آموزش حق طلبان ۱۳۵
- ۷۱- ابزار تشخیص حق ۱۳۵
- ۷۲- ابزار مبارزه با حق ۱۳۷
- ۷۳- اتمام حجت با حق ناپذیران ۱۳۷

- ۱۳۷ ۷۴- اتمام حجت بر حق ستیزان
- ۱۳۹ ۷۵- اثبات حق بر قوم ثمود
- ۱۳۹ ۷۶- اجابت دعای حق پذیران
- ۱۳۹ ۷۷- اجابت دعای حق طلبان
- ۱۴۱ ۷۸- اجتناب از کتمان حق
- ۱۴۱ ۷۹- احکام احقاق حق
- ۱۴۱ ۸۰- احکام حق الحصاد
- ۱۴۳ ۸۱- اختلاف در دین حق
- ۱۴۳ ۸۲- ادراک حق شنوایان
- ۱۴۳ ۸۳- اذن اخروی به حق گویان
- ۱۴۴ ۸۴- ادیتهای حق ناپذیران
- ۱۴۵ ۸۵- ارائه حق در تبلیغ
- ۱۴۵ ۸۶- ارزش تبلیغ حق
- ۱۴۵ ۸۷- ارزش حق
- ۱۴۶ ۸۸- ارزش حق پذیری
- ۱۴۷ ۸۹- ارزش صبر بر حق
- ۱۴۷ ۹۰- ارزیابی با حق
- ۱۴۷ ۹۱- استحکام حق
- ۱۴۹ ۹۲- استقامت در برابر حق ناپذیران
- ۱۴۹ ۹۳- استمرار حق
- ۱۴۹ ۹۴- استمرار گمراهی حق ناپذیران
- ۱۵۱ ۹۵- استواری عقیده حق
- ۱۵۱ ۹۶- استهزای حق
- ۱۵۱ ۹۷- استهزای حق ناپذیران
- ۱۵۲ ۹۸- اصالت حق
- ۱۵۲ ۹۹- اصرار بر حق ستیزی

- ۱۵۳-----۱۰۰- اصرار بر حق ناپذیری
- ۱۵۴-----۱۰۱- اصرار بر کفر حق ستیزان صدراسلام
- ۱۵۵-----۱۰۲- اصلاح مفاسد کتمان حق
- ۱۵۵-----۱۰۳- اضطراب حق ستیزان
- ۱۵۵-----۱۰۴- اضطراب حق ناپذیران
- ۱۵۵-----۱۰۵- اظهار حق
- ۱۵۸-----۱۰۶- اعراض از حق
- ۱۵۹-----۱۰۷- اعراض از حق ستیزان
- ۱۶۰-----۱۰۸- اعراض از حق ناپذیران
- ۱۶۱-----۱۰۹- اعراض حق ناپذیران
- ۱۶۱-----۱۱۰- اعلام پیروزی حق
- ۱۶۱-----۱۱۱- افساد حق ستیزان
- ۱۶۳-----۱۱۲- اقرار اخروی حق ناپذیران
- ۱۶۳-----۱۱۳- اقرار به حق
- ۱۶۵-----۱۱۴- اقرار به حق ناپذیری فرعون
- ۱۶۵-----۱۱۵- اقرار به حق ناپذیری فرعونیان
- ۱۶۵-----۱۱۶- امتحان حق ناپذیران صدراسلام
- ۱۶۵-----۱۱۷- امداد به حق
- ۱۶۹-----۱۱۸- امداد به حق طلبان
- ۱۷۰-----۱۱۹- امداد به حق ناپذیران
- ۱۷۱-----۱۲۰- امکان حق ناپذیری خانواده پاکان
- ۱۷۱-----۱۲۱- امکانات دنیوی حق ناپذیران
- ۱۷۱-----۱۲۲- انتقام از حق ستیزان
- ۱۷۱-----۱۲۳- انتقام از حق ناپذیران
- ۱۷۳-----۱۲۴- اندوه بر حق ناپذیری کافران
- ۱۷۳-----۱۲۵- انذار به حق ناپذیران

- ۱۲۶- انذار حق ستیزان ۱۷۳
- ۱۲۷- انذار حق ناپذیران ۱۷۵
- ۱۲۸- انذار کتمان کنندگان حق ۱۷۷
- ۱۲۹- اهل کتاب و کتمان حق ۱۷۷
- ۱۳۰- اهمیت ابلاغ حق ۱۸۱
- ۱۳۱- اهمیت احترام حاکمان بر حق ۱۸۱
- ۱۳۲- اهمیت استقامت حق طلبان ۱۸۱
- ۱۳۳- اهمیت استقامت در تبلیغ حق ۱۸۳
- ۱۳۴- اهمیت اظهار حق ۱۸۳
- ۱۳۵- اهمیت تبلیغ حق ۱۸۳
- ۱۳۶- اهمیت تبیین حق ۱۸۳
- ۱۳۷- اهمیت تذکر به حق ستیزان ۱۸۵
- ۱۳۸- اهمیت تشخیص حق ۱۸۵
- ۱۳۹- اهمیت حق ۱۸۷
- ۱۴۰- اهمیت حق پذیری ۱۸۹
- ۱۴۱- اهمیت حق شناسی ۱۹۱
- ۱۴۲- اهمیت حق طلبی ۱۹۳
- ۱۴۳- اهمیت حق گویی ۱۹۳
- ۱۴۴- اهمیت دفاع از حق ۱۹۳
- ۱۴۵- اهمیت روحیه حق پذیری ۱۹۴
- ۱۴۶- اهمیت صبر در تبلیغ حق ۱۹۵
- ۱۴۷- اهمیت گواهی به حق ۱۹۵
- ۱۴۸- ایجاد زمینه حق شناسی در برادران یوسف ۱۹۷
- ۱۴۹- ایفای حق در قیامت ۱۹۷
- ۱۵۰- ایمان به پیروزی حق ۱۹۷
- ۱۵۱- ایمان حق ستیزان ۱۹۹

- ۱۵۲- ایمان حق ناپذیران ۱۹۹
- ۱۵۳- باطل نمایی حق ۱۹۹
- ۱۵۴- برپایی حق ۱۹۹
- ۱۵۵- بشارت به حق پذیران ۲۰۱
- ۱۵۶- بشارت پیروزی حق ۲۰۱
- ۱۵۷- بنی اسرائیل و کتمان حق ۲۰۱
- ۱۵۸- بهانه جویی حق ستیزان ۲۰۱
- ۱۵۹- بی ارزشی حق ستیزان ۲۰۳
- ۱۶۰- بی ارزشی حق ناپذیران ۲۰۳
- ۱۶۱- بی ارزشی مکذبان حق ۲۰۵
- ۱۶۲- بی استعدادی حق ناپذیران ۲۰۵
- ۱۶۳- بی تأثیری انذار بر حق ناپذیران مگه ۲۰۵
- ۱۶۴- بی تأثیری حق ستیزی کافران ۲۰۵
- ۱۶۵- بی منطقی حق ستیزان ۲۰۷
- ۱۶۶- بی منطقی حق ناپذیران ۲۰۷
- ۱۶۷- بی مهری با حق ناپذیران ۲۰۷
- ۱۶۸- بیان حق ۲۰۷
- ۱۶۹- بیان کنندگان حق در قیامت ۲۰۹
- ۱۷۰- بینش حق ناپذیران ۲۰۹
- ۱۷۱- پاداش حق پذیران ۲۰۹
- ۱۷۲- پاداش حق پذیری ۲۰۹
- ۱۷۳- پاداش دعوت به حق ۲۱۱
- ۱۷۴- پاداش صبر بر حق ۲۱۱
- ۱۷۵- پایان حق ستیزی ظالمان ۲۱۱
- ۱۷۶- پایان حق ستیزی کافران ۲۱۱
- ۱۷۷- پذیرش حق ۲۱۳

- ۱۷۸- پرسش از حق ستیزان ----- ۲۱۳
- ۱۷۹- پیروزی حق ----- ۲۱۳
- ۱۸۰- پیروزی دین حق ----- ۲۱۷
- ۱۸۱- پیشینه حق ناپذیری مصریان باستان ----- ۲۱۷
- ۱۸۲- تأخیر کیفر حق ستیزان ----- ۲۱۷
- ۱۸۳- تبعیت از حق ----- ۲۱۹
- ۱۸۴- تبلیغ عقیده حق ----- ۲۱۹
- ۱۸۵- تبیین حق ----- ۲۱۹
- ۱۸۶- تبیین حق در تبلیغ ----- ۲۲۱
- ۱۸۷- تبیین حق و باطل ----- ۲۲۱
- ۱۸۸- تثبیت حق ----- ۲۲۱
- ۱۸۹- تحقیر حق طلبان ----- ۲۲۲
- ۱۹۰- تحقیر حق ناپذیران ----- ۲۲۳
- ۱۹۱- تحمیل باطل بر حق ----- ۲۲۳
- ۱۹۲- تحیر مکذبان حق ----- ۲۲۳
- ۱۹۳- تداوم حق ستیزی فرعونیان ----- ۲۲۵
- ۱۹۴- تداوم عذاب حق ناپذیران ----- ۲۲۵
- ۱۹۵- ترک مجادله با حق ناپذیران ----- ۲۲۵
- ۱۹۶- تسلیم به حق ----- ۲۲۵
- ۱۹۷- تشبیه حق ----- ۲۲۷
- ۱۹۸- تشخیص حق ----- ۲۲۷
- ۱۹۹- تشخیص حق و باطل ----- ۲۳۱
- ۲۰۰- تشویق به حق شنوی ----- ۲۳۱
- ۲۰۱- تضاد حق و باطل ----- ۲۳۱
- ۲۰۲- تفاوت حق ناپذیران ----- ۲۳۳
- ۲۰۳- تفویض حق تشریح ----- ۲۳۳

- ۲۰۴- تقدس حق ۲۳۳
- ۲۰۵- تکذیب آگاهانه حق ۲۳۳
- ۲۰۶- تکذیب حق ۲۳۵
- ۲۰۷- تلاش برای حق پذیری فرعون ۲۳۶
- ۲۰۸- تلاش برای حق پذیری فرعونیان ۲۳۷
- ۲۰۹- تمایلات حق ۲۳۷
- ۲۱۰- تمیز حق و باطل ۲۳۷
- ۲۱۱- تمییز حق ۲۳۷
- ۲۱۲- تمییز حق و باطل ۲۳۹
- ۲۱۳- تناقض گویی مکذبان حق ۲۴۱
- ۲۱۴- تواضع برای حاکمان بر حق ۲۴۲
- ۲۱۵- توبه کتمان کنندگان حق ۲۴۳
- ۲۱۶- تورات و تشخیص حق ۲۴۳
- ۲۱۷- توصیه به حق ۲۴۵
- ۲۱۸- توصیه به حق پذیری ۲۴۵
- ۲۱۹- توصیه به حق ستیزان ۲۴۵
- ۲۲۰- توکل حق طلبان ۲۴۵
- ۲۲۱- تهدید حق ستیزان ۲۴۷
- ۲۲۲- تهدید حق ستیزان صدراسلام ۲۴۷
- ۲۲۳- تهدید حق ناپذیران ۲۴۷
- ۲۲۴- تهدید کافران حق ستیز ۲۴۹
- ۲۲۵- تهدید کافران حق ناپذیر ۲۵۱
- ۲۲۶- تهمت‌های حق ناپذیران ۲۵۱
- ۲۲۷- جایگاه حق ۲۵۱
- ۲۲۸- جدایی حق و باطل ۲۵۱
- ۲۲۹- جنیان حق ناپذیر در جهنم ۲۵۲

- ۲۳۰- جوسازی حق ستیزان ۲۵۲
- ۲۳۱- جهاد با حق ناپذیران ۲۵۳
- ۲۳۲- جهل حق ناپذیران ۲۵۴
- ۲۳۳- حامی حق ۲۵۵
- ۲۳۴- حتمیت پیروزی حق ۲۵۵
- ۲۳۵- حتمیت پیروزی حق طلبان ۲۵۶
- ۲۳۶- حتمیت حق ۲۵۷
- ۲۳۷- حتمیت شکست حق ستیزان ۲۵۷
- ۲۳۸- حتمیت عذاب حق ستیزان ۲۵۷
- ۲۳۹- حتمیت عذاب حق ناپذیران ۲۵۸
- ۲۴۰- حتمیت کیفر حق ستیزان ۲۵۹
- ۲۴۱- حتمیت کیفر حق ناپذیران ۲۶۰
- ۲۴۲- حتمیت هلاکت حق ستیزان ۲۶۱
- ۲۴۳- حرمت کتمان حق ۲۶۱
- ۲۴۴- حشراخروی حق ناپذیران ۲۶۱
- ۲۴۵- حق مالکیت ۲۶۳
- ۲۴۶- حق اطاعت ۲۶۳
- ۲۴۷- حق الله ۲۶۳
- ۲۴۸- حق الله در محصولات کشاورزی ۲۶۳
- ۲۴۹- حق الناس ۲۶۵
- ۲۵۰- حق امر به معروف ۲۶۵
- ۲۵۱- حق انتخاب ۲۶۵
- ۲۵۲- حق اولویت ۲۶۷
- ۲۵۳- حق بر خدا ۲۶۷
- ۲۵۴- حق بر فرزند ۲۶۸
- ۲۵۵- حق بهره‌وری از زمین ۲۶۹

- ۲۵۶- حق پذیران و آیات خدا - ۲۶۹
- ۲۵۷- حق پذیران و توحید - ۲۶۹
- ۲۵۸- حق پذیری اولوا الالباب - ۲۶۹
- ۲۵۹- حق پذیری جادوگران فرعون - ۲۷۱
- ۲۶۰- حق پذیری خداترسان - ۲۷۱
- ۲۶۱- حق پذیری در قیامت - ۲۷۱
- ۲۶۲- حق پذیری رهبری - ۲۷۱
- ۲۶۳- حق پذیری عاقلان - ۲۷۳
- ۲۶۴- حق پذیری علما - ۲۷۳
- ۲۶۵- حق پذیری علمای دینی - ۲۷۳
- ۲۶۶- حق پذیری علمای مسیحیت - ۲۷۳
- ۲۶۷- حق پذیری محرومان - ۲۷۵
- ۲۶۸- حق پذیری مستضعفان قوم نوح - ۲۷۵
- ۲۶۹- حق پذیری مسیحیان - ۲۷۵
- ۲۷۰- حق پذیری موحدان - ۲۷۶
- ۲۷۱- حق پذیری موسی (ع) - ۲۷۷
- ۲۷۲- حق پذیری مؤمنان - ۲۷۷
- ۲۷۳- حق پذیری مؤمنان به قیامت - ۲۷۹
- ۲۷۴- حق پذیری مهتدین - ۲۸۰
- ۲۷۵- حق پذیری نمازگزاران - ۲۸۱
- ۲۷۶- حق تشریح - ۲۸۱
- ۲۷۷- حق تشریح احکام - ۲۸۳
- ۲۷۸- حق تصرف - ۲۸۳
- ۲۷۹- حق تمتع - ۲۸۴
- ۲۸۰- حق جویی اصحاب کهف - ۲۸۷
- ۲۸۱- حق حیات - ۲۸۷

- ۲۸۲- حق در قضاوت خدا ----- ۲۸۷
- ۲۸۳- حق در قیامت ----- ۲۸۷
- ۲۸۴- حق دفاع ----- ۲۸۹
- ۲۸۵- حق دفاع از خود ----- ۲۹۱
- ۲۸۶- حق ستیزان ----- ۲۹۱
- ۲۸۷- حق ستیزان در جهنم ----- ۲۹۳
- ۲۸۸- حق ستیزان در قیامت ----- ۲۹۵
- ۲۸۹- حق ستیزان و محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۲۹۷
- ۲۹۰- حق ستیزان هنگام عذاب استیصال ----- ۲۹۷
- ۲۹۱- حق ستیزی آل فرعون ----- ۲۹۷
- ۲۹۲- حق ستیزی اخروی مشرکان ----- ۲۹۷
- ۲۹۳- حق ستیزی اصحاب رس ----- ۲۹۹
- ۲۹۴- حق ستیزی اقوام پیشین ----- ۲۹۹
- ۲۹۵- حق ستیزی اکثریت اقوام پیشین ----- ۲۹۹
- ۲۹۶- حق ستیزی اکثریت مشرکان صدراسلام ----- ۲۹۹
- ۲۹۷- حق ستیزی امت ها ----- ۳۰۱
- ۲۹۸- حق ستیزی دشمنان ----- ۳۰۱
- ۲۹۹- حق ستیزی دشمنان اسلام ----- ۳۰۱
- ۳۰۰- حق ستیزی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۰۱
- ۳۰۱- حق ستیزی رهبران شرک ----- ۳۰۳
- ۳۰۲- حق ستیزی رهبران کفر ----- ۳۰۳
- ۳۰۳- حق ستیزی ظالمان ----- ۳۰۳
- ۳۰۴- حق ستیزی علمای مسیحیت ----- ۳۰۵
- ۳۰۵- حق ستیزی علمای یهود ----- ۳۰۵
- ۳۰۶- حق ستیزی فرعون ----- ۳۰۵
- ۳۰۷- حق ستیزی فرعونیان ----- ۳۰۵

- ۳۰۸- حق ستیزی قوم ثمود ۳۰۷
- ۳۰۹- حق ستیزی قوم عاد ۳۰۷
- ۳۱۰- حق ستیزی قوم لوط ۳۰۹
- ۳۱۱- حق ستیزی قوم نوح ۳۰۹
- ۳۱۲- حق ستیزی کافران ۳۰۹
- ۳۱۳- حق ستیزی کافران صدراسلام ۳۱۵
- ۳۱۴- حق ستیزی کافران مکه ۳۱۵
- ۳۱۵- حق ستیزی مستکبران ۳۱۵
- ۳۱۶- حق ستیزی مشرکان ۳۱۷
- ۳۱۷- حق ستیزی مشرکان صدراسلام ۳۱۷
- ۳۱۸- حق ستیزی مشرکان مکه ۳۱۹
- ۳۱۹- حق ستیزی معرضان از انبیا ۳۱۹
- ۳۲۰- حق ستیزی مکذبان انبیا ۳۱۹
- ۳۲۱- حق ستیزی ولید بن مغیره ۳۲۱
- ۳۲۲- حق سکونت در وطن ۳۲۱
- ۳۲۳- حق شنوایی رهبری ۳۲۱
- ۳۲۴- حق شنوی بندگان خدا ۳۲۱
- ۳۲۵- حق شنوی در قضاوت ۳۲۳
- ۳۲۶- حق طعام ۳۲۳
- ۳۲۷- حق طلبان در قیامت ۳۲۳
- ۳۲۸- حق طلبان فرعونیان ۳۲۵
- ۳۲۹- حق طلبان و آیات خدا ۳۲۵
- ۳۳۰- حق طلبان و قرآن ۳۲۵
- ۳۳۱- حق طلبان و قصه یوسف(ع) ۳۲۵
- ۳۳۲- حق طلبان و مستکبران ۳۲۷
- ۳۳۳- حق طلبی ادیان آسمانی ۳۲۷

- ۳۳۴- حق طلبی سلیمان(ع) ۳۲۷
- ۳۳۵- حق طلبی محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۲۷
- ۳۳۶- حق طلبی مسلمانان ۳۲۹
- ۳۳۷- حق طلبی مشمولان رحمت ۳۲۹
- ۳۳۸- حق طلبی هدایتگران ۳۲۹
- ۳۳۹- حق عتق برده ۳۲۹
- ۳۴۰- حق قابل عفو ۳۳۱
- ۳۴۱- حق قانونگذاری ۳۳۱
- ۳۴۲- حق قصاص ۳۳۳
- ۳۴۳- حق گرایان یهود ۳۳۳
- ۳۴۴- حق گرای ابراهیم(ع) ۳۳۳
- ۳۴۵- حق گویی انبیا ۳۳۵
- ۳۴۶- حق گویی خدا ۳۳۵
- ۳۴۷- حق گویی در قیامت ۳۳۷
- ۳۴۸- حق گویی موسی(ع) ۳۳۷
- ۳۴۹- حق مالکیت ۳۳۷
- ۳۵۰- حق مسکن ۳۳۸
- ۳۵۱- حق ناپذیران ۳۳۹
- ۳۵۲- حق ناپذیران اهل کتاب ۳۴۱
- ۳۵۳- حق ناپذیران در جهنم ۳۴۲
- ۳۵۴- حق ناپذیران و قرآن ۳۴۳
- ۳۵۵- حق ناپذیری اشراف ۳۴۳
- ۳۵۶- حق ناپذیری اشراف فرعون ۳۴۵
- ۳۵۷- حق ناپذیری اشراف قوم نوح ۳۴۵
- ۳۵۸- حق ناپذیری اصحاب ایکه ۳۴۵
- ۳۵۹- حق ناپذیری اقوام پیشین ۳۴۷

- ۳۶۰- حق ناپذیری اقوام کافر ۳۴۷
- ۳۶۱- حق ناپذیری اکثریت ۳۴۷
- ۳۶۲- حق ناپذیری اکثریت اصحاب ایگه ۳۴۷
- ۳۶۳- حق ناپذیری اکثریت امت های پیشین ۳۴۹
- ۳۶۴- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام ۳۴۹
- ۳۶۵- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام ۳۴۹
- ۳۶۶- حق ناپذیری اکثریت فرعونیان ۳۵۱
- ۳۶۷- حق ناپذیری اکثریت قوم لوط ۳۵۱
- ۳۶۸- حق ناپذیری اکثریت قوم نوح ۳۵۱
- ۳۶۹- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام ۳۵۱
- ۳۷۰- حق ناپذیری انسان ها ۳۵۳
- ۳۷۱- حق ناپذیری اهل انطاکیه ۳۵۳
- ۳۷۲- حق ناپذیری اهل کتاب ۳۵۵
- ۳۷۳- حق ناپذیری بادیه نشینان جزیره العرب ۳۵۵
- ۳۷۴- حق ناپذیری بنی اسرائیل ۳۵۵
- ۳۷۵- حق ناپذیری بیماردلان ۳۵۵
- ۳۷۶- حق ناپذیری تارکان جهاد ۳۵۷
- ۳۷۷- حق ناپذیری ثروتمندان ۳۵۷
- ۳۷۸- حق ناپذیری جهنمیان ۳۵۷
- ۳۷۹- حق ناپذیری رهبران شرک ۳۵۹
- ۳۸۰- حق ناپذیری رهبران کفر ۳۵۹
- ۳۸۱- حق ناپذیری ظالمان ۳۵۹
- ۳۸۲- حق ناپذیری علمای یهود ۳۶۱
- ۳۸۳- حق ناپذیری فاسقان ۳۶۱
- ۳۸۴- حق ناپذیری فاقدان استعداد ۳۶۲
- ۳۸۵- حق ناپذیری فرعون ۳۶۳

- ۳۸۶- حق ناپذیری فرعونیان ۳۶۵
- ۳۸۷- حق ناپذیری قوم ابراهیم ۳۶۷
- ۳۸۸- حق ناپذیری قوم ثمود ۳۶۷
- ۳۸۹- حق ناپذیری قوم عاد ۳۶۹
- ۳۹۰- حق ناپذیری قوم لوط ۳۷۱
- ۳۹۱- حق ناپذیری قوم نوح ۳۷۱
- ۳۹۲- حق ناپذیری کافران ۳۷۳
- ۳۹۳- حق ناپذیری کافران مکه ۳۸۴
- ۳۹۴- حق ناپذیری گمراهان ۳۸۶
- ۳۹۵- حق ناپذیری گناهکاران ۳۸۷
- ۳۹۶- حق ناپذیری لجوجان ۳۸۹
- ۳۹۷- حق ناپذیری متخلفان از جهاد ۳۸۹
- ۳۹۸- حق ناپذیری مترفان ۳۸۹
- ۳۹۹- حق ناپذیری مجرمان ۳۸۹
- ۴۰۰- حق ناپذیری مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۹۱
- ۴۰۱- حق ناپذیری مردم صدر اسلام ۳۹۱
- ۴۰۲- حق ناپذیری مرفهان ۳۹۱
- ۴۰۳- حق ناپذیری مستکبران ۳۹۳
- ۴۰۴- حق ناپذیری مسرفان ۳۹۳
- ۴۰۵- حق ناپذیری مسیحیان ۳۹۳
- ۴۰۶- حق ناپذیری مشرکان ۳۹۵
- ۴۰۷- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام ۳۹۹
- ۴۰۸- حق ناپذیری مشرکان مکه ۴۰۲
- ۴۰۹- حق ناپذیری مصریان باستان ۴۰۳
- ۴۱۰- حق ناپذیری مفسدان ۴۰۴
- ۴۱۱- حق ناپذیری مکذبان آخرت ۴۰۵

- ۴۱۲- حق ناپذیری مکذبان قرآن ۴۰۵
- ۴۱۳- حق ناپذیری مکذبان معاد ۴۰۵
- ۴۱۴- حق ناپذیری مکذبان نبوت ۴۰۵
- ۴۱۵- حق ناپذیری مکذبان وحی ۴۰۷
- ۴۱۶- حق ناپذیری منافقان ۴۰۷
- ۴۱۷- حق ناپذیری ولید بن مغیره ۴۰۹
- ۴۱۸- حق ناپذیری همگان ۴۰۹
- ۴۱۹- حق ناپذیری هواپرستان ۴۰۹
- ۴۲۰- حق ناپذیری یهود ۴۱۱
- ۴۲۱- حق ناشنوایی کافران ۴۱۲
- ۴۲۲- حق ناشنوایی مشرکان ۴۱۳
- ۴۲۳- حق ناشنوایی مشرکان مکه ۴۱۳
- ۴۲۴- حق ناشنوایی مکذبان قرآن ۴۱۳
- ۴۲۵- حق ناشنوایی منافقان ۴۱۵
- ۴۲۶- حق ناشنوایی هواپرستان ۴۱۵
- ۴۲۷- حق نهی از منکر ۴۱۷
- ۴۲۸- حق و باطل ۴۱۷
- ۴۲۹- حق وطن ۴۱۹
- ۴۳۰- حق ولایت ۴۱۹
- ۴۳۱- حق همبستری ۴۲۳
- ۴۳۲- حمایت از حق ۴۲۵
- ۴۳۳- ختم قلب حق ناپذیران ۴۲۵
- ۴۳۴- خدشناسی حق طلبان ۴۲۵
- ۴۳۵- خشوع برای حاکمان بر حق ۴۲۷
- ۴۳۶- خطر حق ناپذیری ۴۲۷
- ۴۳۷- درخواست حق طلبی ۴۲۷

- ۴۲۹ ۴۳۸- دشمنی با حق
- ۴۳۰ ۴۳۹- دشمنی با حق ستیزان
- ۴۳۱ ۴۴۰- دشمنی با حق ناپذیران
- ۴۳۱ ۴۴۱- دشمنی حق ناپذیران
- ۴۳۱ ۴۴۲- دشمنی حق و باطل
- ۴۳۳ ۴۴۳- دعوت از حق ناپذیران
- ۴۳۳ ۴۴۴- دعوت به حق
- ۴۳۳ ۴۴۵- دلایل پیروزی حق
- ۴۳۵ ۴۴۶- دلایل حاکمیت حق
- ۴۳۵ ۴۴۷- دلایل حق ناپذیری کافران
- ۴۳۵ ۴۴۸- دین حق
- ۴۳۷ ۴۴۹- راه اثبات حق
- ۴۳۷ ۴۵۰- رجعت حق ستیزان صدراسلام
- ۴۳۹ ۴۵۱- رحمت بر حق پذیران
- ۴۳۹ ۴۵۲- رد استمهال حق ستیزان
- ۴۳۹ ۴۵۳- روحیه حق پذیری
- ۴۴۱ ۴۵۴- روش اثبات حق
- ۴۴۱ ۴۵۵- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن
- ۴۴۱ ۴۵۶- روش اثبات حق یوسف(ع)
- ۴۴۳ ۴۵۷- روش احقاق حق
- ۴۴۳ ۴۵۸- روش اصلاح حق ناپذیران
- ۴۴۳ ۴۵۹- روش برخورد با حق ناپذیران
- ۴۴۳ ۴۶۰- روش برخورد حق ستیزان
- ۴۴۵ ۴۶۱- روش برخورد حق ناپذیران
- ۴۴۵ ۴۶۲- روش تبیین حق
- ۴۴۵ ۴۶۳- روش تشخیص حق

- ۴۴۴- روش حق ستیزی ۴۴۷
- ۴۶۵- روش حق ستیزی کافران ۴۴۹
- ۴۶۶- روش وصول به حق ۴۴۹
- ۴۶۷- رؤیت عذاب حق ستیزان ۴۴۹
- ۴۶۸- رهبری حق ۴۵۰
- ۴۶۹- زمینه آموزش حق ستیزان ۴۵۱
- ۴۷۰- زمینه اجتناب از حق ناپذیری ۴۵۱
- ۴۷۱- زمینه استهزای حق ۴۵۱
- ۴۷۲- زمینه اعراض از حق ۴۵۳
- ۴۷۳- زمینه اقرار به حق ۴۵۳
- ۴۷۴- زمینه انکار حق ۴۵۳
- ۴۷۵- زمینه ایصال به حق ۴۵۵
- ۴۷۶- زمینه بصیرت حق طلبان ۴۵۵
- ۴۷۷- زمینه پذیرش حق ۴۵۵
- ۴۷۸- زمینه تبلیغ حق ۴۵۷
- ۴۷۹- زمینه تسلیم به حق ۴۵۷
- ۴۸۰- زمینه تشخیص حق ۴۵۷
- ۴۸۱- زمینه تشخیص حق ستیزان ۴۵۹
- ۴۸۲- زمینه تنبه حق طلبان ۴۵۹
- ۴۸۳- زمینه حق ۴۵۹
- ۴۸۴- زمینه حق پذیری ۴۵۹
- ۴۸۵- زمینه حق ستیزی ۴۶۷
- ۴۸۶- زمینه حق ستیزی قوم لوط ۴۶۹
- ۴۸۷- زمینه حق شناسی ۴۶۹
- ۴۸۸- زمینه حق شناسی فرعون ۴۷۱
- ۴۸۹- زمینه حق طلبی ۴۷۱

- ۴۷۱ ۴۹۰- زمینه حق ناپذیری
- ۴۷۷ ۴۹۱- زمینه حق ناپذیری زنان
- ۴۷۷ ۴۹۲- زمینه حق ناپذیری مردان
- ۴۷۹ ۴۹۳- زمینه دفاع از حق
- ۴۷۹ ۴۹۴- زمینه عذاب حق ستیزان
- ۴۷۹ ۴۹۵- زمینه علم حق ناپذیران
- ۴۷۹ ۴۹۶- زمینه غفلت از حق
- ۴۸۱ ۴۹۷- زمینه قبول حق
- ۴۸۱ ۴۹۸- زمینه کیفر حق ستیزان
- ۴۸۱ ۴۹۹- زمینه گمراهی حق ناپذیران
- ۴۸۱ ۵۰۰- زمینه گواهی به حق
- ۴۸۳ ۵۰۱- زمینه هدایت حق ستیزان
- ۴۸۳ ۵۰۲- زیان ترک تبلیغ حق
- ۴۸۴ ۵۰۳- زیان حق ناپذیری
- ۴۸۵ ۵۰۴- زیانکاری حق ناپذیران
- ۴۸۵ ۵۰۵- سختی حق پذیری
- ۴۸۵ ۵۰۶- سختی عذاب اخروی حق ستیزان
- ۴۸۵ ۵۰۷- سختی عذاب حق ستیزان
- ۴۸۷ ۵۰۸- سختی کیفر حق ستیزان
- ۴۸۷ ۵۰۹- سختی کیفر حق ناپذیران
- ۴۸۷ ۵۱۰- سرزنش اخروی حق ستیزان
- ۴۸۷ ۵۱۱- سرزنش تکذیب حق
- ۴۸۹ ۵۱۲- سرزنش حق ستیزان
- ۴۸۹ ۵۱۳- سرزنش حق ناپذیران
- ۴۹۱ ۵۱۴- سرزنش سستی در حق طلبی
- ۴۹۱ ۵۱۵- سرزنش کتمان حق

- ۴۹۳ ۵۱۶- سرگردانی اخروی حق ناپذیران
- ۴۹۳ ۵۱۷- سرگردانی مشرکان حق ناپذیر
- ۴۹۳ ۵۱۸- سطحی نگری حق ناپذیران
- ۴۹۳ ۵۱۹- سعادت‌مندی حق پذیران
- ۴۹۵ ۵۲۰- سقوط حق قصاص
- ۴۹۵ ۵۲۱- سنت بقای حق
- ۴۹۵ ۵۲۲- سنت هلاکت حق ناپذیران
- ۴۹۵ ۵۲۳- سنگینی گوش حق ناپذیران
- ۴۹۷ ۵۲۴- سوگند برای احقاق حق
- ۴۹۷ ۵۲۵- سوگند برای احیای حق
- ۴۹۷ ۵۲۶- سوگند به حق
- ۴۹۷ ۵۲۷- شبهه افکنی حق ستیزان
- ۴۹۹ ۵۲۸- شرایط تشخیص حق
- ۴۹۹ ۵۲۹- شرایط حرکت در راه حق
- ۴۹۹ ۵۳۰- شرایط حق پذیری
- ۵۰۱ ۵۳۱- شرایط قضاوت به حق
- ۵۰۱ ۵۳۲- شرح صدر حق پذیران
- ۵۰۱ ۵۳۳- شفاعت حق طلبان
- ۵۰۱ ۵۳۴- شفای حق پذیران
- ۵۰۳ ۵۳۵- شکست حق ستیزان
- ۵۰۳ ۵۳۶- شکست حق ستیزی
- ۵۰۳ ۵۳۷- شکست حق ناپذیران
- ۵۰۵ ۵۳۸- شگفتی حق ناپذیران
- ۵۰۵ ۵۳۹- شگفتی کیفر حق ستیزان
- ۵۰۵ ۵۴۰- شگفتی کیفر حق ناپذیران
- ۵۰۶ ۵۴۱- صبر بر مشکلات حق

- ۵۴۲- صبر در حق پذیری ۵۰۷
- ۵۴۳- ضیق صدر حق ناپذیران ۵۰۷
- ۵۴۴- طعنه به حق ۵۰۷
- ۵۴۵- طغیان حق ناپذیران مکه ۵۰۹
- ۵۴۶- ظلم اعراض از حق ۵۰۹
- ۵۴۷- ظلم تکذیب حق ۵۰۹
- ۵۴۸- ظلم حق ناپذیران ۵۱۱
- ۵۴۹- ظلم حق ناپذیری ۵۱۱
- ۵۵۰- ظلم کافران حق ناپذیر ۵۱۲
- ۵۵۱- ظلم کتمان حق ۵۱۳
- ۵۵۲- عبرت از کیفر دنیوی حق ناپذیران ۵۱۳
- ۵۵۳- عبرت پذیری حق طلبان ۵۱۴
- ۵۵۴- عجز حق ستیزان ۵۱۵
- ۵۵۵- عجز حق ناپذیران ۵۱۵
- ۵۵۶- عذاب اخروی حق ستیزان ۵۱۵
- ۵۵۷- عذاب اخروی حق ناپذیران ۵۱۷
- ۵۵۸- عذاب اخروی کتمان کنندگان حق ۵۱۸
- ۵۵۹- عذاب استیصال حق ستیزان ۵۱۹
- ۵۶۰- عذاب استیصال حق ناپذیران ۵۱۹
- ۵۶۱- عذاب جنیان حق ناپذیر ۵۲۰
- ۵۶۲- عذاب حق ستیزان ۵۲۱
- ۵۶۳- عذاب حق ناپذیران ۵۲۱
- ۵۶۴- عصیان حق ناپذیران مکه ۵۲۳
- ۵۶۵- عظمت حق ۵۲۴
- ۵۶۶- عفو حق پذیران ۵۲۵
- ۵۶۷- عقیده حق ۵۲۵

- ۵۶۸- عقیده حق طلبان ۵۲۵
- ۵۶۹- علم اخروی حق ستیزان ۵۲۷
- ۵۷۰- علمای اهل کتاب و کتمان حق ۵۲۷
- ۵۷۱- علمای دنیا طلب و کتمان حق ۵۲۸
- ۵۷۲- علمای دین و کتمان حق ۵۲۹
- ۵۷۳- علمای مسیحیت و کتمان حق ۵۳۰
- ۵۷۴- علمای یهود و کتمان حق ۵۳۱
- ۵۷۵- عوامل اصرار بر حق ناپذیری ۵۳۴
- ۵۷۶- عوامل اقرار به حق ۵۳۵
- ۵۷۷- عوامل بشارت به حق پذیران ۵۳۵
- ۵۷۸- عوامل پیروزی حق ۵۳۵
- ۵۷۹- عوامل تبیین حق ۵۳۵
- ۵۸۰- عوامل تحکیم حق ۵۳۷
- ۵۸۱- عوامل تذکر حق شنوایان ۵۳۷
- ۵۸۲- عوامل تکذیب حق ۵۳۷
- ۵۸۳- عوامل تنبه حق ستیزان ۵۳۷
- ۵۸۴- عوامل حق پذیری ۵۳۹
- ۵۸۵- عوامل حق پذیری گمراهان ۵۳۹
- ۵۸۶- عوامل حق ستیزی ۵۳۹
- ۵۸۷- عوامل حق طلبی ۵۴۳
- ۵۸۸- عوامل حق ناپذیری ۵۴۳
- ۵۸۹- عوامل حق ناپذیری فرعونیان ۵۴۸
- ۵۹۰- عوامل حق ناپذیری قوم عاد ۵۴۹
- ۵۹۱- عوامل حق ناپذیری کافران ۵۴۹
- ۵۹۲- عوامل حق ناپذیری مرفهان ۵۴۹
- ۵۹۳- عوامل حق ناپذیری مشرکان صدراسلام ۵۵۱

۵۵۱	۵۹۴- عوامل رحمت بر حق پذیران
۵۵۱	۵۹۵- عوامل زیان حق ناپذیران
۵۵۱	۵۹۶- عوامل کتمان حق
۵۵۳	۵۹۷- عوامل هدایت حق پذیران
۵۵۴	۵۹۸- فاقدان درک حق
۵۵۵	۵۹۹- فرجام استهزای حق
۵۵۵	۶۰۰- فرجام اعراض از حق
۵۵۵	۶۰۱- فرجام تکذیب حق
۵۵۵	۶۰۲- فرجام حق
۵۵۷	۶۰۳- فرجام حق ستیزان
۵۵۹	۶۰۴- فرجام حق ستیزی
۵۶۱	۶۰۵- فرجام حق ناپذیران
۵۶۱	۶۰۶- فضایل بیان کنندگان حق
۵۶۱	۶۰۷- فضایل حق پذیران
۵۶۳	۶۰۸- فضایل حق طلبان
۵۶۵	۶۰۹- فضایل حق گویان
۵۶۵	۶۱۰- فطرت حق طلبی
۵۶۵	۶۱۱- فطرت حق پذیری
۵۶۷	۶۱۲- فطرت حق طلبی
۵۶۹	۶۱۳- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران
۵۶۹	۶۱۴- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران صدراسلام
۵۶۹	۶۱۵- فلسفه تبیین حق
۵۷۱	۶۱۶- فلسفه تهدید حق ناپذیران
۵۷۱	۶۱۷- فلسفه کیف‌های دنیوی حق ستیزان
۵۷۱	۶۱۸- فلسفه مهلت به حق ستیزان
۵۷۱	۶۱۹- فلسفه مهلت به حق ناپذیران

۵۷۳	۶۲۰- فواید عقیده حق
۵۷۳	۶۲۱- فهم حق طلبان
۵۷۵	۶۲۲- قدرت حق ستیزان
۵۷۵	۶۲۳- قدرت حق طلبان
۵۷۶	۶۲۴- قضاوت به حق
۵۷۸	۶۲۵- قضاوت بین حق و باطل
۵۷۹	۶۲۶- قضاوت بین محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران
۵۷۹	۶۲۷- قضاوت حق
۵۸۱	۶۲۸- قیام علیه رهبران حق
۵۸۱	۶۲۹- کافران حق ستیز
۵۸۳	۶۳۰- کافران حق ناپذیر
۵۸۵	۶۳۱- کافران مکه و حق
۵۸۵	۶۳۲- کافران و حق بینی
۵۸۵	۶۳۳- کافران و حق شنوی
۵۸۵	۶۳۴- کافران و حق گویی
۵۸۷	۶۳۵- کافران و کتمان حق
۵۸۹	۶۳۶- کتمان حق
۵۸۹	۶۳۷- کتمان حق مشرکان
۵۹۰	۶۳۸- کتمان حق مشرکان صدراسلام
۵۹۱	۶۳۹- کتمان کنندگان حق
۵۹۱	۶۴۰- کتمان کنندگان حق در قیامت
۵۹۳	۶۴۱- کری حق ناپذیران
۵۹۳	۶۴۲- کفر مکذبان حق
۵۹۴	۶۴۳- کمی حق پذیران
۵۹۵	۶۴۴- کوردلی کافران حق ناپذیر
۵۹۵	۶۴۵- کوری کافران حق ناپذیر

- ۶۴۶- کوری مشرکان حق ناپذیر ۵۹۵
- ۶۴۷- کیفر اخروی حق ستیزان ۵۹۷
- ۶۴۸- کیفر استهزاگران حق ۵۹۷
- ۶۴۹- کیفر اعراض از حق ۵۹۷
- ۶۵۰- کیفر حق ستیزان ۵۹۹
- ۶۵۱- کیفر حق ستیزان صدراسلام ۵۹۹
- ۶۵۲- کیفر حق ستیزی ۵۹۹
- ۶۵۳- کیفر حق ناپذیران ۶۰۱
- ۶۵۴- کیفر حق ناپذیری ۶۰۵
- ۶۵۵- کیفر دنیوی حق ناپذیران ۶۰۷
- ۶۵۶- کیفر کافران حق ستیز ۶۰۷
- ۶۵۷- کیفر کتمان حق ۶۰۹
- ۶۵۸- کیفر کتمان کنندگان حق ۶۰۹
- ۶۵۹- کیفر مبارزه با حق ۶۱۱
- ۶۶۰- کیفر مکذبان حق ۶۱۱
- ۶۶۱- گرایش به عقیده حق ۶۱۱
- ۶۶۲- گمراهی از حق ۶۱۱
- ۶۶۳- گمراهی حق ستیزان ۶۱۳
- ۶۶۴- گمراهی حق ناپذیران ۶۱۳
- ۶۶۵- گمراهی کتمان کنندگان حق ۶۱۴
- ۶۶۶- گناه اعراض از حق ۶۱۵
- ۶۶۷- گناه کتمان حق ۶۱۵
- ۶۶۸- گناه کتمان کنندگان حق ۶۱۵
- ۶۶۹- گواهی به حق ۶۱۷
- ۶۷۰- لجاجت با حق ۶۱۷
- ۶۷۱- لجاجت حق ناپذیران ۶۱۷

- ۶۷۲- لجاجت معرضان از حق ۶۱۹
- ۶۷۳- لعن بر حق ناپذیران ۶۲۰
- ۶۷۴- لعن بر کافران حق ناپذیر ۶۲۱
- ۶۷۵- لعن بر کتمان کنندگان حق ۶۲۱
- ۶۷۶- مبارزه با حق ۶۲۳
- ۶۷۷- مبارزه حق و باطل ۶۲۴
- ۶۷۸- مبلغان و حق ناپذیری گمراهان ۶۲۶
- ۶۷۹- مبین حق و باطل ۶۲۷
- ۶۸۰- مثل عقیده حق ۶۲۷
- ۶۸۱- مجاری کیفر حق ستیزان ۶۲۷
- ۶۸۲- مجرمیت حق ستیزان ۶۲۹
- ۶۸۳- محاکمه حق ستیزان ۶۲۹
- ۶۸۴- محاکمه حق ستیزان صدراسلام ۶۲۹
- ۶۸۵- محدوده حق تصمیم ۶۲۹
- ۶۸۶- محرومان از حق شنوایی ۶۳۱
- ۶۸۷- محرومیت حق ستیزان ۶۳۱
- ۶۸۸- محرومیت حق ناپذیران ۶۳۱
- ۶۸۹- محرومیت کتمان کنندگان حق ۶۳۴
- ۶۹۰- محرومیت مکذبان حق ۶۳۵
- ۶۹۱- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ستیزی منافقان ۶۳۵
- ۶۹۲- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران ۶۳۵
- ۶۹۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیری منافقان ۶۳۵
- ۶۹۴- مخالفت حق ستیزان ۶۳۷
- ۶۹۵- مراتب حق ستیزی ۶۳۷
- ۶۹۶- مراد از دعوت حق ۶۳۷
- ۶۹۷- مراد از دین حق ۶۳۷

- ۶۹۸- مردگی حق ناپذیران ۶۳۹
- ۶۹۹- مسؤولیت حق طلبان ۶۳۹
- ۷۰۰- مسیحیان حق پذیر ۶۳۹
- ۷۰۱- مسیحیان حق ناپذیر ۶۴۰
- ۷۰۲- مسیحیان و کتمان حق ۶۴۱
- ۷۰۳- مشرکان حق ناپذیر ۶۴۳
- ۷۰۴- مشرکان و حق ۶۴۳
- ۷۰۵- مشرکان و کتمان حق ۶۴۳
- ۷۰۶- مشکلات تبعیت از حق ۶۴۵
- ۷۰۷- مصایب حق ستیزان ۶۴۵
- ۷۰۸- مظهر حق ۶۴۵
- ۷۰۹- معجزه برای حق ناپذیران ۶۴۵
- ۷۱۰- معروفیت حق ۶۴۷
- ۷۱۱- مغضوبیت حق ستیزان ۶۴۷
- ۷۱۲- مقایسه حق و باطل ۶۴۷
- ۷۱۳- مکذبان حق در جهنم ۶۴۷
- ۷۱۴- ملاک ارزیابی حق ۶۴۹
- ۷۱۵- ملاک تشخیص حق ۶۴۹
- ۷۱۶- ملاک تشریح حق ۶۵۱
- ۷۱۷- ملاک حق ۶۵۱
- ۷۱۸- ملاکهای تشخیص حق ۶۵۳
- ۷۱۹- ممانعت از حق شنوی ۶۵۳
- ۷۲۰- ممنوعیت حق کشی در مسجد الحرام ۶۵۳
- ۷۲۱- ممیز حق و باطل ۶۵۳
- ۷۲۲- منافقان و حق بینی ۶۵۷
- ۷۲۳- منشأ اظهار حق ۶۵۸

- ۶۵۹ - ۷۲۴- منشأ پیروزی بر مکذبان حق
- ۶۵۹ - ۷۲۵- منشأ پیروزی حق
- ۶۶۱ - ۷۲۶- منشأ حق
- ۶۶۱ - ۷۲۷- منشأ حق امر
- ۶۶۱ - ۷۲۸- منشأ حق پذیری
- ۶۶۲ - ۷۲۹- منشأ حق پذیری عیسی(ع)
- ۶۶۳ - ۷۳۰- منشأ حق پذیری محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۶۶۳ - ۷۳۱- منشأ حق ستیزی
- ۶۶۳ - ۷۳۲- منشأ حق ناپذیری
- ۶۶۵ - ۷۳۳- منشأ حق نهی
- ۶۶۵ - ۷۳۴- منشأ فواید عقیده حق
- ۶۶۵ - ۷۳۵- منشأ مهلت به حق ستیزان
- ۶۶۷ - ۷۳۶- منشأ مهلت به حق ستیزان صدراسلام
- ۶۶۹ - ۷۳۷- منشأ هدایت حق پذیران
- ۶۶۹ - ۷۳۸- موارد پیروزی حق
- ۶۶۹ - ۷۳۹- موارد حق
- ۶۷۱ - ۷۴۰- موارد حق الحصاد
- ۶۷۱ - ۷۴۱- موانع اجرای حق
- ۶۷۱ - ۷۴۲- موانع پذیرش حق
- ۶۷۱ - ۷۴۳- موانع تشخیص حق
- ۶۷۳ - ۷۴۴- موانع تکذیب حق
- ۶۷۳ - ۷۴۵- موانع حق پذیری
- ۶۸۲ - ۷۴۶- موانع حق ستیزی
- ۶۸۳ - ۷۴۷- موانع حق شناسی
- ۶۸۳ - ۷۴۸- موانع حق شنوایی
- ۶۸۳ - ۷۴۹- موانع حق شنوی

- ۶۸۵ ----- ۷۵۰- موانع حق طلبی
- ۶۸۵ ----- ۷۵۱- موانع حق ناپذیری
- ۶۸۵ ----- ۷۵۲- موانع درک حق
- ۶۸۷ ----- ۷۵۳- موانع فهم حق
- ۶۸۷ ----- ۷۵۴- موانع قبول حق
- ۶۸۹ ----- ۷۵۵- موانع کتمان حق
- ۶۸۹ ----- ۷۵۶- موانع ولایت حق
- ۶۹۱ ----- ۷۵۷- موانع هلاکت حق ستیزان
- ۶۹۱ ----- ۷۵۸- موانع یأس حق طلبان
- ۶۹۱ ----- ۷۵۹- موجبات استمرار حق
- ۶۹۱ ----- ۷۶۰- موجبات گواهی به حق
- ۶۹۳ ----- ۷۶۱- موضعگیری علیه حق ناپذیران
- ۶۹۳ ----- ۷۶۲- مهلت به حق ستیزان
- ۶۹۳ ----- ۷۶۳- نشانه های توصیه به حق
- ۶۹۳ ----- ۷۶۴- نشانه های حق
- ۶۹۵ ----- ۷۶۵- نشانه های حق پذیری
- ۶۹۵ ----- ۷۶۶- نشانه های حق ستیزی
- ۶۹۵ ----- ۷۶۷- نشانه های حق ناپذیری
- ۶۹۷ ----- ۷۶۸- نشانه های حق ناپذیری دهريون
- ۶۹۷ ----- ۷۶۹- نشانه های حق ناپذیری مشرکان
- ۶۹۷ ----- ۷۷۰- نشانه های ولایت حق
- ۶۹۷ ----- ۷۷۱- نصرت حق طلبان
- ۶۹۹ ----- ۷۷۲- نفرین بر حق ستیزان
- ۶۹۹ ----- ۷۷۳- نفرین بر حق ناپذیران
- ۷۰۰ ----- ۷۷۴- نقش حق
- ۷۰۱ ----- ۷۷۵- نقش حق ناپذیران

- ۷۰۱ ----- ۷۷۶- نگرانی از حق ناپذیری
- ۷۰۳ ----- ۷۷۷- نگرانی از حق ناپذیری فرعون
- ۷۰۳ ----- ۷۷۸- واقعیت حق
- ۷۰۳ ----- ۷۷۹- وحدت حق
- ۷۰۳ ----- ۷۸۰- وحدت راه حق
- ۷۰۵ ----- ۷۸۱- وضوح حق
- ۷۰۷ ----- ۷۸۲- وقت عذاب حق ناپذیران
- ۷۰۷ ----- ۷۸۳- ویژگیهای حق طلبان
- ۷۰۸ ----- ۷۸۴- هدایت به حق
- ۷۱۰ ----- ۷۸۵- هدایت حق پذیران
- ۷۱۱ ----- ۷۸۶- هدایت حق ستیزان
- ۷۱۱ ----- ۷۸۷- هدایت حق طلبان
- ۷۱۱ ----- ۷۸۸- هدایت حق ناپذیران
- ۷۱۱ ----- ۷۸۹- هدایت ناپذیری حق ناپذیران
- ۷۱۳ ----- ۷۹۰- هدایتگران و حق
- ۷۱۳ ----- ۷۹۱- هشدار به حق ستیزان
- ۷۱۷ ----- ۷۹۲- هشدار به حق ناپذیران
- ۷۱۸ ----- ۷۹۳- هشدار به حق ناپذیران مکه
- ۷۱۹ ----- ۷۹۴- هلاکت حق ستیزان
- ۷۱۹ ----- ۷۹۵- هلاکت حق ناپذیران
- ۷۲۱ ----- ۷۹۶- هماهنگی شبهه افکنی با حق ستیزی
- ۷۲۱ ----- ۷۹۷- هماهنگی کفر با حق ستیزی
- ۷۲۱ ----- ۷۹۸- هماهنگی ممانعت از خیر با حق ستیزی
- ۷۲۱ ----- ۷۹۹- همنشینی با منکران حق
- ۷۲۳ ----- ۸۰۰- هواپرستی و حق
- ۷۲۳ ----- ۸۰۱- یأس از ایمان حق ستیزان

- ۸۰۲- یأس از هدایت حق ناپذیران ۷۲۳
- ۸۰۳- یأس حق ناپذیران ۷۲۴
- ۸۰۴- یگانگی حق ۷۲۵
- ۸۰۵- یهود حق ناپذیر ۷۲۵
- ۸۰۶- یهود صدر اسلام و کتمان حق ۷۲۷
- ۸۰۷- یهود و کتمان حق ۷۲۷
- ۸۰۸- حق الحصاد ۷۲۹
- ۸۰۹- احکام حق الحصاد ۷۳۱
- ۸۱۰- موارد حق الحصاد ۷۳۱
- ۸۱۱- حق الله ۷۳۱
- ۸۱۲- حق الله ۷۳۲
- ۸۱۳- حق الله در محصولات کشاورزی ۷۳۳
- ۸۱۴- آثار حق پذیری ۷۳۳
- ۸۱۵- آثار حق پذیری انسان ها ۷۳۹
- ۸۱۶- آثار حق پذیری بندگان خدا ۷۳۹
- ۸۱۷- آثار حق پذیری فرعونیان ۷۳۹
- ۸۱۸- آثار حق پذیری مؤمنان اهل کتاب ۷۴۰
- ۸۱۹- آثار یأس از حق پذیری گمراهان ۷۴۱
- ۸۲۰- آفات حق پذیری ۷۴۱
- ۸۲۱- ارزش حق پذیری ۷۴۱
- ۸۲۲- اهمیت حق پذیری ۷۴۳
- ۸۲۳- اهمیت روحیه حق پذیری ۷۴۴
- ۸۲۴- پاداش حق پذیری ۷۴۵
- ۸۲۵- تلاش برای حق پذیری فرعون ۷۴۵
- ۸۲۶- تلاش برای حق پذیری فرعونیان ۷۴۵
- ۸۲۷- توصیه به حق پذیری ۷۴۶

- ۸۲۸- حق پذیری اولوا الالباب ۷۴۷
- ۸۲۹- حق پذیری جادوگران فرعون ۷۴۷
- ۸۳۰- حق پذیری خداترسان ۷۴۸
- ۸۳۱- حق پذیری در قیامت ۷۴۹
- ۸۳۲- حق پذیری رهبری ۷۴۹
- ۸۳۳- حق پذیری عاقلان ۷۴۹
- ۸۳۴- حق پذیری علما ۷۴۹
- ۸۳۵- حق پذیری علمای دینی ۷۵۱
- ۸۳۶- حق پذیری علمای مسیحیت ۷۵۱
- ۸۳۷- حق پذیری محرومان ۷۵۱
- ۸۳۸- حق پذیری مستضعفان قوم نوح ۷۵۲
- ۸۳۹- حق پذیری مسیحیان ۷۵۳
- ۸۴۰- حق پذیری موحدان ۷۵۳
- ۸۴۱- حق پذیری موسی(ع) ۷۵۳
- ۸۴۲- حق پذیری مؤمنان ۷۵۵
- ۸۴۳- حق پذیری مؤمنان به قیامت ۷۵۷
- ۸۴۴- حق پذیری مهتدین ۷۵۷
- ۸۴۵- حق پذیری نمازگزاران ۷۵۷
- ۸۴۶- روحیه حق پذیری ۷۵۷
- ۸۴۷- زمینه حق پذیری ۷۵۹
- ۸۴۸- سختی حق پذیری ۷۶۷
- ۸۴۹- شرایط حق پذیری ۷۶۷
- ۸۵۰- صبر در حق پذیری ۷۶۷
- ۸۵۱- عوامل حق پذیری ۷۶۹
- ۸۵۲- عوامل حق پذیری گمراهان ۷۶۹
- ۸۵۳- فطریّت حق پذیری ۷۶۹

- ۸۵۴- منشأ حق پذیری ۷۷۱
- ۸۵۵- منشأ حق پذیری عیسی(ع) ۷۷۱
- ۸۵۶- منشأ حق پذیری محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۳
- ۸۵۷- موانع حق پذیری ۷۷۳
- ۸۵۸- نشانه های حق پذیری ۷۸۳
- ۸۵۹- آثار انذار حق ستیزان ۷۸۳
- ۸۶۰- آثار توبه حق ستیزان ۷۸۳
- ۸۶۱- آثار عذاب حق ستیزان ۷۸۴
- ۸۶۲- آثار مبارزه با حق ستیزان ۷۸۵
- ۸۶۳- آثار هلاکت حق ستیزان ۷۸۵
- ۸۶۴- آموزش حق ستیزان ۷۸۵
- ۸۶۵- اتمام حجت بر حق ستیزان ۷۸۵
- ۸۶۶- اصرار بر کفر حق ستیزان صدراسلام ۷۸۷
- ۸۶۷- اضطراب حق ستیزان ۷۸۷
- ۸۶۸- اعراض از حق ستیزان ۷۸۷
- ۸۶۹- افساد حق ستیزان ۷۸۹
- ۸۷۰- انتقام از حق ستیزان ۷۸۹
- ۸۷۱- انذار حق ستیزان ۷۸۹
- ۸۷۲- اهمیت تذکر به حق ستیزان ۷۹۱
- ۸۷۳- ایمان حق ستیزان ۷۹۱
- ۸۷۴- بهانه جویی حق ستیزان ۷۹۱
- ۸۷۵- بی ارزشی حق ستیزان ۷۹۱
- ۸۷۶- بی منطقی حق ستیزان ۷۹۳
- ۸۷۷- پرسش از حق ستیزان ۷۹۳
- ۸۷۸- تأخیر کیفر حق ستیزان ۷۹۳
- ۸۷۹- توصیه به حق ستیزان ۷۹۳

- ۷۹۵ ۸۸۰- تهدید حق ستیزان
- ۷۹۵ ۸۸۱- تهدید حق ستیزان صدراسلام
- ۷۹۵ ۸۸۲- جوسازی حق ستیزان
- ۷۹۷ ۸۸۳- حتمیت شکست حق ستیزان
- ۷۹۷ ۸۸۴- حتمیت عذاب حق ستیزان
- ۷۹۷ ۸۸۵- حتمیت کیفر حق ستیزان
- ۷۹۹ ۸۸۶- حتمیت هلاکت حق ستیزان
- ۷۹۹ ۸۸۷- حق ستیزان
- ۸۰۱ ۸۸۸- حق ستیزان در جهنم
- ۸۰۲ ۸۸۹- حق ستیزان در قیامت
- ۸۰۴ ۸۹۰- حق ستیزان و محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۸۰۵ ۸۹۱- حق ستیزان هنگام عذاب استیصال
- ۸۰۵ ۸۹۲- دشمنی با حق ستیزان
- ۸۰۵ ۸۹۳- رجعت حق ستیزان صدراسلام
- ۸۰۵ ۸۹۴- رد استمهال حق ستیزان
- ۸۰۷ ۸۹۵- روش برخورد حق ستیزان
- ۸۰۷ ۸۹۶- رؤیت عذاب حق ستیزان
- ۸۰۷ ۸۹۷- زمینه آموزش حق ستیزان
- ۸۰۹ ۸۹۸- زمینه تشخیص حق ستیزان
- ۸۰۹ ۸۹۹- زمینه عذاب حق ستیزان
- ۸۰۹ ۹۰۰- زمینه کیفر حق ستیزان
- ۸۰۹ ۹۰۱- زمینه هدایت حق ستیزان
- ۸۱۱ ۹۰۲- سختی عذاب اخروی حق ستیزان
- ۸۱۱ ۹۰۳- سختی عذاب حق ستیزان
- ۸۱۱ ۹۰۴- سختی کیفر حق ستیزان
- ۸۱۳ ۹۰۵- سرزنش اخروی حق ستیزان

۸۱۳	۹۰۶- سرزنش حق ستیزان
۸۱۳	۹۰۷- شبهه افکنی حق ستیزان
۸۱۳	۹۰۸- شکست حق ستیزان
۸۱۵	۹۰۹- شگفتی کیفر حق ستیزان
۸۱۵	۹۱۰- عجز حق ستیزان
۸۱۵	۹۱۱- عذاب اخروی حق ستیزان
۸۱۷	۹۱۲- عذاب استیصال حق ستیزان
۸۱۷	۹۱۳- عذاب حق ستیزان
۸۱۹	۹۱۴- علم اخروی حق ستیزان
۸۱۹	۹۱۵- عوامل تنبه حق ستیزان
۸۱۹	۹۱۶- فرجام حق ستیزان
۸۲۱	۹۱۷- فلسفه کیفرهای دنیوی حق ستیزان
۸۲۳	۹۱۸- فلسفه مهلت به حق ستیزان
۸۲۳	۹۱۹- قدرت حق ستیزان
۸۲۳	۹۲۰- کیفر اخروی حق ستیزان
۸۲۵	۹۲۱- کیفر حق ستیزان
۸۲۵	۹۲۲- کیفر حق ستیزان صدراسلام
۸۲۵	۹۲۳- گمراهی حق ستیزان
۸۲۷	۹۲۴- مجاری کیفر حق ستیزان
۸۲۷	۹۲۵- مجرمیت حق ستیزان
۸۲۷	۹۲۶- محاکمه حق ستیزان
۸۲۷	۹۲۷- محاکمه حق ستیزان صدراسلام
۸۲۹	۹۲۸- محرومیت حق ستیزان
۸۲۹	۹۲۹- مخالفت حق ستیزان
۸۲۹	۹۳۰- مصایب حق ستیزان
۸۲۹	۹۳۱- مغضوبیت حق ستیزان

- ۸۳۱ ----- منشأ مهلت به حق ستیزان - ۹۳۲
- ۸۳۳ ----- منشأ مهلت به حق ستیزان صدراسلام - ۹۳۳
- ۸۳۳ ----- موانع هلاکت حق ستیزان - ۹۳۴
- ۸۳۳ ----- مهلت به حق ستیزان - ۹۳۵
- ۸۳۴ ----- نفرین بر حق ستیزان - ۹۳۶
- ۸۳۵ ----- هدایت حق ستیزان - ۹۳۷
- ۸۳۵ ----- هشدار به حق ستیزان - ۹۳۸
- ۸۳۹ ----- هلاکت حق ستیزان - ۹۳۹
- ۸۳۹ ----- یأس از ایمان حق ستیزان - ۹۴۰
- ۸۴۱ ----- آثار اصرار بر حق ستیزی - ۹۴۱
- ۸۴۱ ----- آثار حق ستیزی - ۹۴۲
- ۸۴۷ ----- آثار حق ستیزی اقوام - ۹۴۳
- ۸۴۹ ----- آثار حق ستیزی اقوام پیشین - ۹۴۴
- ۸۴۹ ----- آثار حق ستیزی اکثریت - ۹۴۵
- ۸۴۹ ----- آثار حق ستیزی امت های پیشین - ۹۴۶
- ۸۵۰ ----- آثار حق ستیزی قوم ثمود - ۹۴۷
- ۸۵۱ ----- آثار حق ستیزی کافران - ۹۴۸
- ۸۵۱ ----- آثار دنیوی حق ستیزی - ۹۴۹
- ۸۵۱ ----- اصرار بر حق ستیزی - ۹۵۰
- ۸۵۳ ----- بی تأثیری حق ستیزی کافران - ۹۵۱
- ۸۵۳ ----- پایان حق ستیزی ظالمان - ۹۵۲
- ۸۵۳ ----- پایان حق ستیزی کافران - ۹۵۳
- ۸۵۳ ----- تداوم حق ستیزی فرعونیان - ۹۵۴
- ۸۵۵ ----- حق ستیزی آل فرعون - ۹۵۵
- ۸۵۵ ----- حق ستیزی اخروی مشرکان - ۹۵۶
- ۸۵۵ ----- حق ستیزی اصحاب رس - ۹۵۷

- ۸۵۵ ----- ۹۵۸- حق ستیزی اقوام پیشین
- ۸۵۷ ----- ۹۵۹- حق ستیزی اکثریت اقوام پیشین
- ۸۵۷ ----- ۹۶۰- حق ستیزی اکثریت مشرکان صدراسلام
- ۸۵۷ ----- ۹۶۱- حق ستیزی امت ها
- ۸۵۹ ----- ۹۶۲- حق ستیزی دشمنان
- ۸۵۹ ----- ۹۶۳- حق ستیزی دشمنان اسلام
- ۸۵۹ ----- ۹۶۴- حق ستیزی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۸۶۰ ----- ۹۶۵- حق ستیزی رهبران شرک
- ۸۶۱ ----- ۹۶۶- حق ستیزی رهبران کفر
- ۸۶۱ ----- ۹۶۷- حق ستیزی ظالمان
- ۸۶۱ ----- ۹۶۸- حق ستیزی علمای مسیحیت
- ۸۶۱ ----- ۹۶۹- حق ستیزی علمای یهود
- ۸۶۳ ----- ۹۷۰- حق ستیزی فرعون
- ۸۶۳ ----- ۹۷۱- حق ستیزی فرعونیان
- ۸۶۳ ----- ۹۷۲- حق ستیزی قوم ثمود
- ۸۶۵ ----- ۹۷۳- حق ستیزی قوم عاد
- ۸۶۵ ----- ۹۷۴- حق ستیزی قوم لوط
- ۸۶۵ ----- ۹۷۵- حق ستیزی قوم نوح
- ۸۶۷ ----- ۹۷۶- حق ستیزی کافران
- ۸۷۱ ----- ۹۷۷- حق ستیزی کافران صدراسلام
- ۸۷۳ ----- ۹۷۸- حق ستیزی کافران مکه
- ۸۷۳ ----- ۹۷۹- حق ستیزی مستکبران
- ۸۷۳ ----- ۹۸۰- حق ستیزی مشرکان
- ۸۷۵ ----- ۹۸۱- حق ستیزی مشرکان صدراسلام
- ۸۷۵ ----- ۹۸۲- حق ستیزی مشرکان مکه
- ۸۷۷ ----- ۹۸۳- حق ستیزی معرضان از انبیا

۸۷۷	۹۸۴- حق ستیزی مکذبان انبیا
۸۷۷	۹۸۵- حق ستیزی ولید بن مغیره
۸۷۸	۹۸۶- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن
۸۷۹	۹۸۷- روش حق ستیزی
۸۷۹	۹۸۸- روش حق ستیزی کافران
۸۷۹	۹۸۹- زمینه حق ستیزی
۸۸۱	۹۹۰- زمینه حق ستیزی قوم لوط
۸۸۳	۹۹۱- شکست حق ستیزی
۸۸۳	۹۹۲- عوامل حق ستیزی
۸۸۵	۹۹۳- فرجام حق ستیزی
۸۸۷	۹۹۴- کیفر حق ستیزی
۸۸۷	۹۹۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ستیزی منافقان
۸۸۷	۹۹۶- مراتب حق ستیزی
۸۸۹	۹۹۷- منشأ حق ستیزی
۸۸۹	۹۹۸- موانع حق ستیزی
۸۸۹	۹۹۹- نشانه های حق ستیزی
۸۹۱	۱۰۰۰- هماهنگی کفر با حق ستیزی
۸۹۱	۱۰۰۱- هماهنگی ممانعت از خیر با حق ستیزی
۸۹۱	۱۰۰۲- آثار حق شناسی
۸۹۳	۱۰۰۳- اهمیت حق شناسی
۸۹۵	۱۰۰۴- زمینه حق شناسی
۸۹۵	۱۰۰۵- زمینه حق شناسی فرعون
۸۹۵	۱۰۰۶- موانع حق شناسی
۸۹۷	۱۰۰۷- ادراک حق شنوایان
۸۹۷	۱۰۰۸- عوامل تذکر حق شنوایان
۸۹۷	۱۰۰۹- آثار حق شنوایی

۸۹۷	۱۰۱۰- حق شنوایی رهبری
۸۹۹	۱۰۱۱- محرومان از حق شنوایی
۸۹۹	۱۰۱۲- موانع حق شنوایی
۸۹۹	۱۰۱۳- آثار حق شنوی
۹۰۱	۱۰۱۴- تشویق به حق شنوی
۹۰۱	۱۰۱۵- حق شنوی بندگان خدا
۹۰۱	۱۰۱۶- حق شنوی در قضاوت
۹۰۱	۱۰۱۷- کافران و حق شنوی
۹۰۳	۱۰۱۸- ممانعت از حق شنوی
۹۰۳	۱۰۱۹- موانع حق شنوی
۹۰۳	۱۰۲۰- آموزش حق طلبان
۹۰۳	۱۰۲۱- اجابت دعای حق طلبان
۹۰۵	۱۰۲۲- امداد به حق طلبان
۹۰۵	۱۰۲۳- اهمیت استقامت حق طلبان
۹۰۶	۱۰۲۴- تحقیر حق طلبان
۹۰۷	۱۰۲۵- توکل حق طلبان
۹۰۷	۱۰۲۶- حتمیت پیروزی حق طلبان
۹۰۷	۱۰۲۷- حق طلبان در قیامت
۹۰۹	۱۰۲۸- حق طلبان فرعونیان
۹۰۹	۱۰۲۹- حق طلبان و آیات خدا
۹۰۹	۱۰۳۰- حق طلبان و قرآن
۹۱۰	۱۰۳۱- حق طلبان و قصه یوسف(ع)
۹۱۱	۱۰۳۲- حق طلبان و مستکبران
۹۱۱	۱۰۳۳- خدانشناسی حق طلبان
۹۱۱	۱۰۳۴- زمینه بصیرت حق طلبان
۹۱۳	۱۰۳۵- زمینه تنبه حق طلبان

- ۹۱۳ ۱۰۳۶- شفاعت حق طلبان
- ۹۱۳ ۱۰۳۷- عبرت پذیری حق طلبان
- ۹۱۳ ۱۰۳۸- عقیده حق طلبان
- ۹۱۵ ۱۰۳۹- فضایل حق طلبان
- ۹۱۶ ۱۰۴۰- فهم حق طلبان
- ۹۱۷ ۱۰۴۱- قدرت حق طلبان
- ۹۱۷ ۱۰۴۲- مسؤولیت حق طلبان
- ۹۱۹ ۱۰۴۳- موانع یأس حق طلبان
- ۹۱۹ ۱۰۴۴- نصرت حق طلبان
- ۹۱۹ ۱۰۴۵- ویژگیهای حق طلبان
- ۹۱۹ ۱۰۴۶- هدایت حق طلبان
- ۹۲۱ ۱۰۴۷- حق طلبی
- ۹۲۱ ۱۰۴۸- آثار حق طلبی
- ۹۲۴ ۱۰۴۹- اهمیت حق طلبی
- ۹۲۵ ۱۰۵۰- حق طلبی ادیان آسمانی
- ۹۲۵ ۱۰۵۱- حق طلبی سلیمان(ع)
- ۹۲۵ ۱۰۵۲- حق طلبی محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۹۲۵ ۱۰۵۳- حق طلبی مسلمانان
- ۹۲۷ ۱۰۵۴- حق طلبی مشمولان رحمت
- ۹۲۷ ۱۰۵۵- حق طلبی هدایتگران
- ۹۲۷ ۱۰۵۶- درخواست حق طلبی
- ۹۲۸ ۱۰۵۷- زمینه حق طلبی
- ۹۲۹ ۱۰۵۸- سرزنش سستی در حق طلبی
- ۹۲۹ ۱۰۵۹- عوامل حق طلبی
- ۹۳۰ ۱۰۶۰- فطرت حق طلبی
- ۹۳۱ ۱۰۶۱- فطریّت حق طلبی

۹۳۱	۱۰۶۲- موانع حق طلبی
۹۳۳	۱۰۶۳- اذن اخروی به حق گوینان
۹۳۳	۱۰۶۴- فضایل حق گوینان
۹۳۳	۱۰۶۵- اهمیت حق گوینی
۹۳۴	۱۰۶۶- حق گوینی انبیا
۹۳۵	۱۰۶۷- حق گوینی خدا
۹۳۵	۱۰۶۸- حق گوینی در قیامت
۹۳۵	۱۰۶۹- حق گوینی موسی(ع)
۹۳۷	۱۰۷۰- کافران و حق گوینی
۹۳۷	۱۰۷۱- حق ناپذیران
۹۳۹	۱۰۷۲- آثار اتمام حجت با حق ناپذیران
۹۳۹	۱۰۷۳- آثار حق ناپذیران
۹۳۹	۱۰۷۴- آثار شرک حق ناپذیران
۹۴۰	۱۰۷۵- آثار عذاب حق ناپذیران
۹۴۱	۱۰۷۶- آثار عمل حق ناپذیران
۹۴۱	۱۰۷۷- آثار کفر حق ناپذیران
۹۴۱	۱۰۷۸- اتمام حجت با حق ناپذیران
۹۴۲	۱۰۷۹- اذیت‌های حق ناپذیران
۹۴۳	۱۰۸۰- استقامت در برابر حق ناپذیران
۹۴۳	۱۰۸۱- استمرار گمراهی حق ناپذیران
۹۴۳	۱۰۸۲- استهزای حق ناپذیران
۹۴۵	۱۰۸۳- اضطراب حق ناپذیران
۹۴۵	۱۰۸۴- اعراض از حق ناپذیران
۹۴۵	۱۰۸۵- اعراض حق ناپذیران
۹۴۶	۱۰۸۶- اقرار اخروی حق ناپذیران
۹۴۷	۱۰۸۷- امتحان حق ناپذیران صدراسلام

- ۹۴۷ ----- ۱۰۸۸- امداد به حق ناپذیران
- ۹۴۷ ----- ۱۰۸۹- امکانات دنیوی حق ناپذیران
- ۹۴۹ ----- ۱۰۹۰- انتقام از حق ناپذیران
- ۹۴۹ ----- ۱۰۹۱- انذار به حق ناپذیران
- ۹۴۹ ----- ۱۰۹۲- انذار حق ناپذیران
- ۹۵۳ ----- ۱۰۹۳- ایمان حق ناپذیران
- ۹۵۳ ----- ۱۰۹۴- بی ارزشی حق ناپذیران
- ۹۵۴ ----- ۱۰۹۵- بی استعدادی حق ناپذیران
- ۹۵۵ ----- ۱۰۹۶- بی منطقی حق ناپذیران
- ۹۵۵ ----- ۱۰۹۷- بی مهری با حق ناپذیران
- ۹۵۵ ----- ۱۰۹۸- بینش حق ناپذیران
- ۹۵۷ ----- ۱۰۹۹- تحقیر حق ناپذیران
- ۹۵۷ ----- ۱۱۰۰- تداوم عذاب حق ناپذیران
- ۹۵۷ ----- ۱۱۰۱- ترک مجادله با حق ناپذیران
- ۹۵۸ ----- ۱۱۰۲- تفاوت حق ناپذیران
- ۹۵۹ ----- ۱۱۰۳- تهدید حق ناپذیران
- ۹۶۱ ----- ۱۱۰۴- تهمت‌های حق ناپذیران
- ۹۶۱ ----- ۱۱۰۵- جهاد با حق ناپذیران
- ۹۶۱ ----- ۱۱۰۶- حتمیت عذاب حق ناپذیران
- ۹۶۳ ----- ۱۱۰۷- حتمیت کیفر حق ناپذیران
- ۹۶۳ ----- ۱۱۰۸- حشر و خوروی حق ناپذیران
- ۹۶۳ ----- ۱۱۰۹- حق ناپذیران
- ۹۶۵ ----- ۱۱۱۰- حق ناپذیران اهل کتاب
- ۹۶۶ ----- ۱۱۱۱- حق ناپذیران در جهنم
- ۹۶۷ ----- ۱۱۱۲- حق ناپذیران و قرآن
- ۹۶۷ ----- ۱۱۱۳- ختم قلب حق ناپذیران

- ۱۱۱۴- دشمنی با حق ناپذیران ۹۶۹
- ۱۱۱۵- دشمنی حق ناپذیران ۹۶۹
- ۱۱۱۶- دعوت از حق ناپذیران ۹۷۱
- ۱۱۱۷- روش اصلاح حق ناپذیران ۹۷۱
- ۱۱۱۸- روش برخورد با حق ناپذیران ۹۷۱
- ۱۱۱۹- روش برخورد حق ناپذیران ۹۷۳
- ۱۱۲۰- زمینه علم حق ناپذیران ۹۷۳
- ۱۱۲۱- زمینه گمراهی حق ناپذیران ۹۷۳
- ۱۱۲۲- زیانکاری حق ناپذیران ۹۷۳
- ۱۱۲۳- سختی کیفر حق ناپذیران ۹۷۵
- ۱۱۲۴- سرزنش حق ناپذیران ۹۷۵
- ۱۱۲۵- سرگردانی اخروی حق ناپذیران ۹۷۷
- ۱۱۲۶- سطحی نگری حق ناپذیران ۹۷۷
- ۱۱۲۷- سنت هلاکت حق ناپذیران ۹۷۷
- ۱۱۲۸- سنگینی گوش حق ناپذیران ۹۷۸
- ۱۱۲۹- شکست حق ناپذیران ۹۷۹
- ۱۱۳۰- شگفتی حق ناپذیران ۹۷۹
- ۱۱۳۱- شگفتی کیفر حق ناپذیران ۹۷۹
- ۱۱۳۲- ضیق صدر حق ناپذیران ۹۸۱
- ۱۱۳۳- طغیان حق ناپذیران مکه ۹۸۱
- ۱۱۳۴- ظلم حق ناپذیران ۹۸۲
- ۱۱۳۵- عبرت از کیفر دنیوی حق ناپذیران ۹۸۳
- ۱۱۳۶- عجز حق ناپذیران ۹۸۳
- ۱۱۳۷- عذاب اخروی حق ناپذیران ۹۸۳
- ۱۱۳۸- عذاب استیصال حق ناپذیران ۹۸۵
- ۱۱۳۹- عذاب حق ناپذیران ۹۸۵

- ۱۱۴۰- عصیان حق ناپذیران مگه ۹۸۷
- ۱۱۴۱- عوامل زیان حق ناپذیران ۹۸۹
- ۱۱۴۲- فرجام حق ناپذیران ۹۸۹
- ۱۱۴۳- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران ۹۸۹
- ۱۱۴۴- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران صدراسلام ۹۸۹
- ۱۱۴۵- فلسفه تهدید حق ناپذیران ۹۹۱
- ۱۱۴۶- فلسفه مهلت به حق ناپذیران ۹۹۱
- ۱۱۴۷- قضاوت بین محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران ۹۹۱
- ۱۱۴۸- کری حق ناپذیران ۹۹۱
- ۱۱۴۹- کیفر حق ناپذیران ۹۹۳
- ۱۱۵۰- کیفر دنیوی حق ناپذیران ۹۹۷
- ۱۱۵۱- گمراهی حق ناپذیران ۹۹۸
- ۱۱۵۲- لجاجت حق ناپذیران ۹۹۹
- ۱۱۵۳- لعن بر حق ناپذیران ۱۰۰۱
- ۱۱۵۴- محرومیت حق ناپذیران ۱۰۰۲
- ۱۱۵۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران ۱۰۰۵
- ۱۱۵۶- مردگی حق ناپذیران ۱۰۰۵
- ۱۱۵۷- معجزه برای حق ناپذیران ۱۰۰۵
- ۱۱۵۸- موضعگیری علیه حق ناپذیران ۱۰۰۵
- ۱۱۵۹- نفرین بر حق ناپذیران ۱۰۰۷
- ۱۱۶۰- نقش حق ناپذیران ۱۰۰۷
- ۱۱۶۱- وقت شکست حق ناپذیران صدراسلام ۱۰۰۹
- ۱۱۶۲- وقت عذاب حق ناپذیران ۱۰۰۹
- ۱۱۶۳- هدایت حق ناپذیران ۱۰۰۹
- ۱۱۶۴- هدایت ناپذیری حق ناپذیران ۱۰۱۰
- ۱۱۶۵- هشدار به حق ناپذیران ۱۰۱۱

- ۱۱۶۶- هشدار به حق ناپذیران مکه ----- ۱۰۱۱
- ۱۱۶۷- هلاکت حق ناپذیران ----- ۱۰۱۳
- ۱۱۶۸- یأس از هدایت حق ناپذیران ----- ۱۰۱۳
- ۱۱۶۹- یأس حق ناپذیران ----- ۱۰۱۳
- ۱۱۷۰- حق ناپذیران مکه ----- ۱۰۱۴
- ۱۱۷۱- طغیان حق ناپذیران مکه ----- ۱۰۱۵
- ۱۱۷۲- عصیان حق ناپذیران مکه ----- ۱۰۱۵
- ۱۱۷۳- آثار اجتناب از حق ناپذیری ----- ۱۰۱۶
- ۱۱۷۴- آثار اصرار بر حق ناپذیری ----- ۱۰۱۷
- ۱۱۷۵- آثار حق ناپذیری ----- ۱۰۱۷
- ۱۱۷۶- آثار حق ناپذیری اکثریت ----- ۱۰۳۶
- ۱۱۷۷- آثار حق ناپذیری امت های پیشین ----- ۱۰۳۷
- ۱۱۷۸- آثار حق ناپذیری قوم ثمود ----- ۱۰۳۸
- ۱۱۷۹- آثار حق ناپذیری کافران ----- ۱۰۳۹
- ۱۱۸۰- آثار حق ناپذیری کافران صدراسلام ----- ۱۰۴۱
- ۱۱۸۱- آثار حق ناپذیری مشرکان ----- ۱۰۴۱
- ۱۱۸۲- آثار حق ناپذیری مشرکان صدراسلام ----- ۱۰۴۳
- ۱۱۸۳- اصرار بر حق ناپذیری ----- ۱۰۴۴
- ۱۱۸۴- اقرار به حق ناپذیری فرعون ----- ۱۰۴۵
- ۱۱۸۵- اقرار به حق ناپذیری فرعونیان ----- ۱۰۴۵
- ۱۱۸۶- امکان حق ناپذیری خانواده پاکان ----- ۱۰۴۵
- ۱۱۸۷- اندوه بر حق ناپذیری کافران ----- ۱۰۴۵
- ۱۱۸۸- پیشینه حق ناپذیری مصریان باستان ----- ۱۰۴۷
- ۱۱۸۹- حق ناپذیری اشراف ----- ۱۰۴۷
- ۱۱۹۰- حق ناپذیری اشراف فرعون ----- ۱۰۴۷
- ۱۱۹۱- حق ناپذیری اشراف قوم نوح ----- ۱۰۴۹

- ۱۱۹۲- حق ناپذیری اصحاب ایکه ۱۰۴۹
- ۱۱۹۳- حق ناپذیری اقوام پیشین ۱۰۴۹
- ۱۱۹۴- حق ناپذیری اقوام کافر ۱۰۴۹
- ۱۱۹۵- حق ناپذیری اکثریت ۱۰۵۱
- ۱۱۹۶- حق ناپذیری اکثریت اصحاب ایکه ۱۰۵۱
- ۱۱۹۷- حق ناپذیری اکثریت امت های پیشین ۱۰۵۱
- ۱۱۹۸- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام ۱۰۵۱
- ۱۱۹۹- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام ۱۰۵۳
- ۱۲۰۰- حق ناپذیری اکثریت فرعونیان ۱۰۵۳
- ۱۲۰۱- حق ناپذیری اکثریت قوم لوط ۱۰۵۳
- ۱۲۰۲- حق ناپذیری اکثریت قوم نوح ۱۰۵۵
- ۱۲۰۳- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام ۱۰۵۵
- ۱۲۰۴- حق ناپذیری انسان ها ۱۰۵۷
- ۱۲۰۵- حق ناپذیری اهل انطاکیه ۱۰۵۷
- ۱۲۰۶- حق ناپذیری اهل کتاب ۱۰۵۷
- ۱۲۰۷- حق ناپذیری بادیه نشینان جزیره العرب ۱۰۵۸
- ۱۲۰۸- حق ناپذیری بنی اسرائیل ۱۰۵۹
- ۱۲۰۹- حق ناپذیری بیماردلان ۱۰۵۹
- ۱۲۱۰- حق ناپذیری تارکان جهاد ۱۰۵۹
- ۱۲۱۱- حق ناپذیری ثروتمندان ۱۰۶۰
- ۱۲۱۲- حق ناپذیری جهنمیان ۱۰۶۱
- ۱۲۱۳- حق ناپذیری رهبران شرک ۱۰۶۱
- ۱۲۱۴- حق ناپذیری رهبران کفر ۱۰۶۳
- ۱۲۱۵- حق ناپذیری ظالمان ۱۰۶۳
- ۱۲۱۶- حق ناپذیری علمای یهود ۱۰۶۳
- ۱۲۱۷- حق ناپذیری فاسقان ۱۰۶۵

- ۱۰۶۵ ----- ۱۲۱۸- حق ناپذیری فاقدان استعداد
- ۱۰۶۵ ----- ۱۲۱۹- حق ناپذیری فرعون
- ۱۰۶۸ ----- ۱۲۲۰- حق ناپذیری فرعونیان
- ۱۰۷۰ ----- ۱۲۲۱- حق ناپذیری قوم ابراهیم
- ۱۰۷۱ ----- ۱۲۲۲- حق ناپذیری قوم ثمود
- ۱۰۷۱ ----- ۱۲۲۳- حق ناپذیری قوم عاد
- ۱۰۷۳ ----- ۱۲۲۴- حق ناپذیری قوم لوط
- ۱۰۷۵ ----- ۱۲۲۵- حق ناپذیری قوم نوح
- ۱۰۷۷ ----- ۱۲۲۶- حق ناپذیری کافران
- ۱۰۸۳ ----- ۱۲۲۷- حق ناپذیری کافران صدر اسلام
- ۱۰۸۷ ----- ۱۲۲۸- حق ناپذیری کافران مکه
- ۱۰۸۹ ----- ۱۲۲۹- حق ناپذیری گمراهان
- ۱۰۹۰ ----- ۱۲۳۰- حق ناپذیری گناهکاران
- ۱۰۹۱ ----- ۱۲۳۱- حق ناپذیری لجوجان
- ۱۰۹۱ ----- ۱۲۳۲- حق ناپذیری متخلفان از جهاد
- ۱۰۹۳ ----- ۱۲۳۳- حق ناپذیری مترفان
- ۱۰۹۳ ----- ۱۲۳۴- حق ناپذیری مجرمان
- ۱۰۹۳ ----- ۱۲۳۵- حق ناپذیری مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۰۹۳ ----- ۱۲۳۶- حق ناپذیری مردم صدر اسلام
- ۱۰۹۵ ----- ۱۲۳۷- حق ناپذیری مرفهان
- ۱۰۹۵ ----- ۱۲۳۸- حق ناپذیری مستکبران
- ۱۰۹۵ ----- ۱۲۳۹- حق ناپذیری مسرفان
- ۱۰۹۷ ----- ۱۲۴۰- حق ناپذیری مسیحیان
- ۱۰۹۷ ----- ۱۲۴۱- حق ناپذیری مشرکان
- ۱۱۰۱ ----- ۱۲۴۲- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام
- ۱۱۰۵ ----- ۱۲۴۳- حق ناپذیری مشرکان مکه

- ۱۱۰۷-۱۲۴۴- حق ناپذیری مصریان باستان
- ۱۱۰۷-۱۲۴۵- حق ناپذیری مفسدان
- ۱۱۰۷-۱۲۴۶- حق ناپذیری مکذبان آخرت
- ۱۱۰۸-۱۲۴۷- حق ناپذیری مکذبان قرآن
- ۱۱۰۹-۱۲۴۸- حق ناپذیری مکذبان معاد
- ۱۱۰۹-۱۲۴۹- حق ناپذیری مکذبان نبوت
- ۱۱۰۹-۱۲۵۰- حق ناپذیری مکذبان وحی
- ۱۱۱۱-۱۲۵۱- حق ناپذیری منافقان
- ۱۱۱۲-۱۲۵۲- حق ناپذیری ولید بن مغیره
- ۱۱۱۳-۱۲۵۳- حق ناپذیری همگان
- ۱۱۱۳-۱۲۵۴- حق ناپذیری هواپرستان
- ۱۱۱۳-۱۲۵۵- حق ناپذیری یهود
- ۱۱۱۵-۱۲۵۶- خطر حق ناپذیری
- ۱۱۱۵-۱۲۵۷- دلایل حق ناپذیری کافران
- ۱۱۱۷-۱۲۵۸- زمینه اجتناب از حق ناپذیری
- ۱۱۱۷-۱۲۵۹- زمینه حق ناپذیری
- ۱۱۲۳-۱۲۶۰- زمینه حق ناپذیری زنان
- ۱۱۲۳-۱۲۶۱- زمینه حق ناپذیری مردان
- ۱۱۲۳-۱۲۶۲- زیان حق ناپذیری
- ۱۱۲۳-۱۲۶۳- ظلم حق ناپذیری
- ۱۱۲۵-۱۲۶۴- عوامل اصرار بر حق ناپذیری
- ۱۱۲۵-۱۲۶۵- عوامل حق ناپذیری
- ۱۱۳۰-۱۲۶۶- عوامل حق ناپذیری فرعونیان
- ۱۱۳۱-۱۲۶۷- عوامل حق ناپذیری قوم عاد
- ۱۱۳۱-۱۲۶۸- عوامل حق ناپذیری کافران
- ۱۱۳۱-۱۲۶۹- عوامل حق ناپذیری مرفهان

- ۱۱۳۳ - ۱۲۷۰- عوامل حق ناپذیری مشرکان صدراسلام
- ۱۱۳۳ - ۱۲۷۱- کیفر حق ناپذیری
- ۱۱۳۵ - ۱۲۷۲- مبلغان و حق ناپذیری گمراهان
- ۱۱۳۵ - ۱۲۷۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیری منافقان
- ۱۱۳۵ - ۱۲۷۴- منشأ حق ناپذیری
- ۱۱۳۷ - ۱۲۷۵- موانع حق ناپذیری
- ۱۱۳۷ - ۱۲۷۶- نشانه های حق ناپذیری
- ۱۱۳۹ - ۱۲۷۷- نشانه های حق ناپذیری دهریون
- ۱۱۳۹ - ۱۲۷۸- نشانه های حق ناپذیری مشرکان
- ۱۱۳۹ - ۱۲۷۹- نگرانی از حق ناپذیری
- ۱۱۴۰ - ۱۲۸۰- نگرانی از حق ناپذیری فرعون
- ۱۱۴۱ - ۱۲۸۱- حق و باطل
- ۱۱۴۳ - ۱۲۸۲- تبیین حق و باطل
- ۱۱۴۳ - ۱۲۸۳- تشخیص حق و باطل
- ۱۱۴۳ - ۱۲۸۴- تضاد حق و باطل
- ۱۱۴۵ - ۱۲۸۵- تمیز حق و باطل
- ۱۱۴۵ - ۱۲۸۶- تمییز حق و باطل
- ۱۱۴۹ - ۱۲۸۷- جدایی حق و باطل
- ۱۱۴۹ - ۱۲۸۸- حق و باطل
- ۱۱۵۱ - ۱۲۸۹- دشمنی حق و باطل
- ۱۱۵۱ - ۱۲۹۰- قضاوت بین حق و باطل
- ۱۱۵۱ - ۱۲۹۱- مبارزه حق و باطل
- ۱۱۵۳ - ۱۲۹۲- مبین حق و باطل
- ۱۱۵۵ - ۱۲۹۳- مقایسه حق و باطل
- ۱۱۵۵ - ۱۲۹۴- ممیز حق و باطل
- ۱۱۶۰ - درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 42 - حق

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 8

8 - مقابله با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جبهه حق، به منزله مقابله با خداوند است.

انَّهْم لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئاً

مستند نمودن نفی ضرر به خداوند، با وجود اینکه مراد، نفی ضرر از دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان است، اشاره به این معنا دارد که مقابله با دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منزله مقابله با خداوند است.

2- آثار اتمام حجت با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 2

2 - لزوم ترک بحث و احتجاج با کافران حق ناپذیر، پس از اتمام حجت و ارائه برهان

فذرهم يخوضوا ويلعبوا

3- آثار اجتناب از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 14

14 - استفاده از آیه های خدا ، برای رهیافت به خداشناسی ، منوط به حفظ بی طرفی و دست کشیدن از دغلكاری و حق ناپذیری است .

ص: 1

و ما يجحد بآيتنا إلا كلّ ختار كفور

4- آثار اصرار بر حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 7

7- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی ، زمینه نزول عذاب الهی

إنّ فی ذلك لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

5- آثار اصرار بر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 9

9- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

فأخذهم العذاب ... و ما کان أكثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 6

6- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن به خشم و قهر الهی

إنّ فی ذلك لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 8

8- اصرار و مداومت بر کفر و حق ناپذیری ، در پی دارنده عذاب آتش دوزخ

إنّما تجزون ما کنتم تعملون

فعل «کنتم تعملون»، ماضی استمراری و بیانگر اصرار و مداومت شخص، بر عمل است.

6- آثار اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 6

6 - عدول از حق در بینش و اعتقادات، زمینه تکذیب آیات الهی

ص: 2

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب بما کانوا یفسقون

جمله «بما کانوا یفسقون» می تواند بیان علت تکذیب منجر به عذاب باشد. یعنی چون آنان فاسق بودند، تکذیب می کردند. و چون سوره انعام مکی است و آیات قبل هم بحث از اعتقادات می باشد، به نظر می رسد این فسق، فسق اعتقادی باشد، نه فسق عملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 25

25 - روی گردانی از حق و اصرار بر کفر و ارتداد، مستلزم کیفر شدید دنیوی و اخروی است .

و إن یتولوا یعذبهم الله عذاباً ألیماً فی الدنیا و الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 5

5- اختلافات دینی و مذهبی و دور شدن از حق به خاطر آن ، مانع نیل انسان ها به هدف خلقتشان است .

و لایزالون مختلفین. إلا من رحم ربک و لذلك خلقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 8

8- گرایش و عدم گرایش مردم و آرای آنان در حقایق حق ، بی تأثیر است .

الحق من ربکم فمن شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2- روی گردانی مداوم از حق ، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إلا کانوا عنه معرضین . فقد کذبوا ... یتستهزءون

با توجه به تفریع «فقد کذبوا..» بر «کانوا عنه معرضین» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 6

6 - جدی نگرقتن پیام حق و برخورد هوچی گرانه با آن ، شیوه مستمر اهل باطل

فلما جاءهم بآيتنا اذا هم منها يضحكون

ص: 3

7- آثار اعلام پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 7

7- اعلام پیروزی قطعی حق بر باطل ، مایه امید مؤمنان و یأس مشرکان و باطل گرایان

و قل جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل كان زهوقاً

اعلام صریح بر شکست قطعی باطل، در پی بیان تلاشهای کافران جهت اخراج پیامبر(صلی الله علیه و آله) از مکه، می تواند برای تقویت بنیه روانی مؤمنان و ایجاد یأس در دل مشرکان باشد.

8- آثار انذار حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 12

12 - تنها انذار و تهدید نسبت به عواقب شوم عمل ، دارای امکان تأثیر در حق ستیزان

و من ضلّ فقل إنّما أنا من المندرين

با این که قرآن در بردارنده هر دو بعد انذار و تبشیر است؛ اما پیامبر(صلی الله علیه و آله) در قبال گمراهان حق ناپذیر، تنها موظف به بیان بُعد انذارگر قرآن بود و این بدان جهت است که تنها عاملی که ممکن بود در آنان تأثیر بگذارد «انذار» است.

9- آثار پیروی از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 2

2- نیک فرجامی و غفران لغزش های مؤمنان ، نتیجه پیروی از حق و پیام پروردگارشان

و الذين آمنوا... ذلك بأن... وأن الذين آمنوا اتبعوا الحق من ربهم

10- آثار تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- حق ، هر چند روشن و تبیین شده باشد ، لزوماً پذیرش همگان را در پی ندارد .

و لقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 4

13- انذار پس از تبیین حق ، وسیله ای است در جهت اصلاح حق ناپذیران

لقد علمت . . . وانی لأظنک یفرعون مثورًا

ذکر «انی لأظنک یفرعون مثورًا» پس از ارائه معجزه و رد آن از سوی فرعون، احتمال دارد وارد شدن از در تهدید برای اصلاح باشد.

11- آثار ترک تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 4

4- کفرورزی ، ترک عمل صالح و بی اعتنائی به ترویج حق و صبر ، زیان کاری است .

لفی خسر . إلا الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

12- آثار تسلیم به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 11

11- برخورداری از روحیه تسلیم در برابر حق ، شرط بهره‌وری از هدایت و بشارت قرآن

و هدی و بشری للمسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 3

3 - تسلیم بودن انسان در برابر حق و داشتن روحیه حق پذیری، نشانه برخورداری از هدایت و توفیق الهی است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

اسلام در این آیه می تواند به معنی لغوی آن که تسلیم است، باشد.

13- آثار تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- شناخت حق ، در پی دارنده تکلیف و مسؤولیت فزون تر ، برای انسان

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... من بعد ما تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا

ص: 5

تصریح به «من بعد ما تبین لهم الهدی»، می رساند که آشکار شدن حق بر انسان، تأثیر عمده ای در برطرف کردن کفر، داشته باشد.

14- آثار تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 7

7- رودر رویی با حق و تکذیب آن، زمینه روگردانی از آیات الهی

و ما تأتیهم... إلا كانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق

«فاء» در «فقد کذبوا» می تواند سببیه باشد، بر این مبنا جمله «فقد کذبوا...» بیانگر سبب و زمینه اعراض مذکور در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 7

7- کفر به حق و اصالت وحی ، دلیل عدم شایستگی کافران برای دوستی

تلقون إلیهم بالموذّه وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

عبارت «وقد کفروا...» در حقیقت بیانگر علت نهی (لا تتخذوا عدوی) است.

15- آثار تنفر از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 2

2- حق گریزی و تنفر از پیام حق ، ویژگی بارز بیشتر مجرمان ستم پیشه

ولکنّ أكثرکم للحقّ کرهون

16- آثار توبه حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 2

2- امکان شمول عفو الهی ، نسبت به کافران حق ستیز ، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا .. ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ توبه کند، مشمول «لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ»

ص: 6

نخواهد بود.

17- آثار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 8

8- وجود حق و مظاهر آن ، زمینه ساز آشکار شدن ماهیت نهفته حق ستیزان *

حتّی أنسوکم ذکری

از این که خداوند، مؤمنان را عامل غفلت کافران از یاد خدا معرفی کرده است، به دست می آید که اگر مؤمنان نبودند، ماهیت حق ستیز کافران نهان می ماند؛ ولی وجود آنان سبب شد تا چهره اصلی آنها آشکار شود.

18- آثار حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 89 - 18

18- روحیه حق پذیری ، شرط بهرهوری از هدایت ، رحمت و بشارت قرآنی

و نزلنا علیک الکتب . . . و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 4

4- داشتن استعداد و روح حق پذیری ، شرط بهره مند شدن و تأثیر پذیرفتن از گفته های رسولان

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما إن کنتم موقنین

جمله «إن کنتم موقنین» در حقیقت به معنای «إن کنتم مستعدين للإیقان و طالبن لمعرفة الحقایق» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 4

4- حق شنوی و حق پذیری ، نشانی از حیات جان و سلامت روان انسان در بینش الهی

إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى . . . إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

خداوند، کافران حق ناپذیر را هم مرده خوانده است و هم ناشنوا، این نشان می دهد کسانی که حق را به جان می پذیرند و سخن حق را به گوش دل می شنوند، نه مرده اند و نه ناشنوا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 6,7

ص: 7

6 - تنها دل های سلیم و حق پذیر ، شایسته بهره مندی از پیام الهی انبیا

إِن تَسْمَعُ إِلَّا مِنْ يَوْمِنَا بَايْتِنَا

مراد از «من یؤمن» کسانی اند که در مقام پذیرش حق می باشند و دل هایشان گرفتار کوری و کوری نشده است.

7 - بی تأثیر بودن هدایت گری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محرومان از روحیه تسلیم و حق پذیری

إِن تَسْمَعُ إِلَّا مِنْ يَوْمِنَا بَايْتِنَا فَهَمَّ مُسْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 3 - 4

4 - آمادگی برای پذیرش حق ، شرط بهره گرفتن از قرآن است .

هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ

بی شک قرآن کریم، کتاب هدایت برای همه است. اختصاص یافتن هدایت آن به گروهی خاص، در این آیه، به معنای محدودیت هدایت قرآن نیست، بلکه به معنای بهره بردن کسانی است که آمادگی لازم را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 13

13 - برخوردارى از روحیه حق پذیری و به دور بودن از لجاجت و عناد ، شرط بهره‌وری انسان از هدایت وحی

و لَوْ جَعَلْنَاهُ... وَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي أَعْيُنِهِمْ وَقُرْ وَ هُوَ عَلَيْهِمْ عَمِيٌّ

از صدر آیه - که درباره لجاجت کافران است - و نیز فعل مضارع «لایؤمنون» - که اشعار به استمرار عدم ایمان دارد - می توان استفاده کرد که لجاجت و عناد، در محرومیت انسان از ابزارهای شناخت نقش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 1

1 - راه یابی به بهشت ، فرجام نیک ایمان به آیات الهی و تسلیم بودن در برابر حق

الَّذِينَ آمَنُوا بَايْتِنَا وَ كَانُوا مُسْلِمِينَ . ادخلوا الجنة أنتم و أزواجكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 4

4 - حق پذیری، تنها رمز سعادت و رهایی انسان از فرجام شوم اخروی

لقد جننکم بالحقّ و لكنّ أكثرکم للحقّ کرهون

تکرار لفظ «حقّ» و اکتفا نکردن به ضمیر، می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که تنها حق پذیری، می تواند تعیین کننده سر نوشت انسان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 17 - 7

7 - تقوای عملی، زاینده هدایت و ره یابی اندیشه به حق

ص: 8

از ارتباط «آتاهم تقواهم» با «زادهم هدی» و عطف آن دو - که مستلزم تغایر و دوگانگی است - می توان استفاده کرد که: اولاً هدایت امری روحی و فکری و تقوا مقوله ای عملی است و ثانیاً تقوا مترتب بر ازدیاد هدایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 3

3 - دریافت پیام های نهفته در متن تاریخ ، نیازمند قلبی آگاه یا گوشه شنوا و حق پذیر

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَ هُوَ شَهِيدٌ

عبارت «لمن كان له قلب أو ألقى السمع...» می رساند که برای فهم صحیح تاریخ، یکی از دو شرط لازم است: یا خردمندی و تیزهوشی در درک و تحلیل و یا حق شنوی از اهل خرد و اندیشه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 12 - 2

2 - داشتن گوشه شنوا و دلی حق پذیر ، از شرایط و زمینه های درس آموزی و پندگیری

لنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذَكُّرًا وَ تَعِيَهَا أُذُنٌ وَعِيَةٌ

«وعی» (مصدر «تعیها») و «واعیه» به معنای نگه داری شیء و فهم و پذیرش آن است (لسان العرب). گفتنی است اسناد «وعی» به «أذن»، اسناد مجازی و مقصود از آن دل و جان حق پذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 2، 1

1 - تنها مؤمنانی که کار های شایسته انجام داده و یکدیگر را به پذیرش حق و شکیبایی توصیه می کنند ، گرفتار خسارت نخواهند شد .

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خَسْرٍ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ تَوَّصُوا بِالحَقِّ وَ تَوَّصُوا

2 - ایمان و عمل صالح و پذیرش حق و شکیبایی ، بهره گیری درست از سرمایه های وجودی خویش است .

لَفِي خَسْرٍ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ تَوَّصُوا بِالحَقِّ وَ تَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ایمان و روح حق پذیری، زمینه ساز شناخت صحیح آیات الهی و حوادث تاریخی و بهره گیری از آنهاست.

إن فی ذلک لآیه للمؤمنین

19- آثار حق پذیری انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 9

2 - توجه به تأثیر حق در نفوس مستعد ، به رغم عناد کافران ، مشوق رهبران الهی به تداوم تبلیغ

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِ نَدْعُوهُ... فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ... بِكَاهِنٍ

فاء در «فذکر»، تکلیف تذکر را متفرع بر آیات پیشین کرده است. در آن آیات سخن از حق ناپذیری برخی از مردم و حق پذیری و قدرشناسی گروهی دیگر به میان آمده بود.

20- آثار حق پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا ، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی ، و شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق و دعا و نیایش ، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربنا... أولئک یجزون الغرفه بـم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

21- آثار حق پذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 10

10 - وعده خداوند به موسی (ع) ، درباره رفع عذاب فرعونیان ، در صورت روی آوردن آنان به حق

ادع لنا ربک بما عهد عندک إنا لمهتدون

به قرینه ذیل این آیه و آیه بعد، به دست می آید که مراد از «ما عهد عندک»، وعده خداوند به رفع عذاب از فرعونیان در صورت پذیرش هدایت است.

22- آثار حق پذیری مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - روحیه حق پذیری ایمان آوردگان از اهل کتاب ، عامل گرویدن آنان به اسلام

قالوا ءامنّا به إنّهُ الحقّ

ص: 10

جمله «إِنَّهُ الْحَقُّ» به منزله تعلیل برای «أَمَّا بِهِ» است؛ یعنی، ما بدان جهت به قرآن ایمان آوردیم که آن را حق یافتیم.

23- آثار حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد.

لايكلهم الله يوم القيمة . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 7

7 - رودروی با حق و تکذیب آن، زمینه رویگردانی از آیات الهی

و ما تأتيهم . . . إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق

«فاء» در «فقد كذبوا» می تواند سببیه باشد، بر این مبنا جمله «فقد كذبوا . . .» بیانگر سبب و زمینه اعراض مذکور در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 16

16 - انحطاط و نابودی بسیاری از تمدنها پیش از اسلام به سبب گناه و ستیز با حق

ألم يروا كم أهلكتنا من قبلهم . . . فأهلكنهم بذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 2

2 - اصرار بر کفر و شرک از سر حق ستیزی، موجب افکنده شدن حجاب بر دل و سنگینی بر گوش آدمی است.

و جعلنا على قلوبهم أكنه أن يفقهوه و في آذانهم وقرا

«اصرار» و «حق ستیزی» از جملات دیگر آیه، مانند «كل آيه . . .» و «يجادلونك ...»، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 10

10 - ثبوت و رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آدمی ، موجب مهر شدن قلب و هدایت ناپذیری است .

فما كانوا لیؤمنوا .. کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 11

8- استبداد، حق ستیزی و سلطه‌گری از موجبات شقاوت و تیره‌بختی است.

و لم يجعلني جبارًا شقيًّا

«شقيًّا» می‌تواند صفت توضیحی برای «جباراً» باشد، یعنی اگر کسی جبار شد، شقی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 11

11 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی، زمینه ساز نزول عذاب الهی

فأهلكنهم... و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 2

2 - کفرورزی به قرآن و تورات، علی‌رغم عدم وجود کتابی هدایت‌بخش‌تر از آنها، نشان از حق ستیزی و پیروی از هوای نفس دارد.

قل فاتوا بکتب... أهدىٰ منهما... فاعلم أنما يتبعون أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 5

5 - خوی سرکشی، تکبر، ستیزه‌جویی و حق‌ناپذیر، از موانع پذیرش قرآن و وحی الهی

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 5

5 - کفر و حق ستیزی، موجب عذاب ذلت‌بار دنیایی و عذاب فراگیر و دائمی دوزخ

من یأتیہ عذاب یخزیه و یحلّ علیہ عذاب مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مجادله و ستیزه جویی با حق ، عقوبت الهی در دنیا را در پی دارد .

و جدلوا بالبطل لیدحضوا به الحق فأخذتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - اسراف و زیاده روی در گناه و حق ستیزی ، موجب دوزخی شدن انسان ها است .

وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

ص: 12

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 3

3- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل انکار آیات الهی و نپذیرفتن حق

كذلك يؤفك الذين كانوا بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 70 - 2

2- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل دین ستیزی و حق ناپذیری

الذين يجدلون في آيت الله .. الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 2

2- انکار حق و لجاج و عناد در برابر آن مایه دوری انسان از خدا و محرومیت از عنایت وی

قل أریتم

با توجه به اعراض خداوند از خطاب مستقیم به مشرکان لجوج، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 6

6- عزت ها و شرافت های دنیوی ، متکی به گناه و حق ستیزی ، ناپایدار و منتهی به ذلت و درماندگی است .

ذق إنك أنت العزيز الكريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 3 - 8

8- روحیه انکار و عناد در برابر حق ، مانع بهره‌وری معنوی و عرفانی انسان از ژرف کاوی در نظام طبیعت

إن في السموت والأرض لآيت للمؤمنين

وصف «للمؤمنين» این مفهوم را می‌رساند که کافران و یا غافلانی که انگیزه حق‌جویی را ندارند، با ژرف‌کاوی در نظام آسمان‌ها و زمین، بهره‌ای بایسته از آن نمی‌برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ، نتیجه حق‌ستیزی و دنیا‌محوری آنان

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 13

5- تعارض و نابسامانی در روح و اندیشه ، نتیجه حق ستیزی است .

كذَّبوا بالحقّ . . فهم في أمر مريج

«فا»ی تفریع، این نتیجه کلی را به دست می دهد که انکار حق آشکار، فرد را گرفتار بحران روحی و تناقض گویی می سازد؛ زیرا از یک سو وضوح حق را در می یابد و از سوی دیگر، تلاش می کند تا بر آن سرپوش نهاده و عقیده باطل خود را توجیه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- کفر و حق ستیزی ، زمینه فروافتادن انسان به ورطه شر و تجاوز و تردید در تمامی ارزش ها *

كفّار عنید . مَناع للخیر معتد مریب

برداشت بالا- بدان احتمال است که ترتیب میان صفات کفّار، عنید و... اشاره به ترتب و تأثیر هر وصف در پیدایش وصف متأخر آن، داشته باشد.

24- آثار حق ستیزی اقوام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - استمرار و اصرار ملت ها بر انحراف و حق ستیزی ، عامل مجازات آنان از سوی خداوند

لیجزی قومًا بما كانوا یکسبون

تعبیر «کانوا یکسبون» استمرار را می رساند و برداشت بالا در صورتی استفاده می شود که «قومًا» نظر به کافران و منکران «ایام الله» داشته باشد.

25- آثار حق ستیزی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نابودی بسیاری از اقوام ، در نتیجه حق ستیزی و تکذیب پیامبران

كذبت قبلهم... فحق وعيد

26- آثار حق ستیزی اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

7- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی ، زمینه نزول عذاب الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی ، زمینه ساز نزول عذاب الهی

فَأَهْلَكْنَهُمْ . . . وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

27- آثار حق ستیزی امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- خوی سرکشی ، تکبر ، حق ناپذیری و ستیزه جویی ، عامل نابودی بسیاری از امت ها و ملت های گذشته

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ . كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ

آیه شریفه، درصدد بیان این حقیقت است که آنچه موجب ایمان نیاوردن کافران صدراسلام شد، همان سبب کفر بسیاری از امت ها و ملت های گذشته گردید.

28- آثار حق ستیزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هلاکت قوم ثمود ، بازتاب ظلم و حق ستیزی خود آنان

فَتَلَكْ بِيُوتِهِمْ خَاوِيَةٌ بِمَا ظَلَمُوا

قید «بما ظلموا» بیان علت هلاکت قوم ثمود است؛ یعنی، آنان بدان سبب که ستم کردند. . .

29- آثار حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 1

1- کافران ، با کفر و حق ستیزی و مخالفتشان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ناتوان از رسانیدن کمترین زیان به خداوند

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا

ص: 15

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 1

1- شبهات کافران درباره معاد ، ناشی از روحیه حق ستیزی آنان است ؛ نه نامعقول بودن آن .

بل کذبوا بالحقّ لما جاءهم

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «الحقّ»، حقانیت قرآن و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد؛ یعنی، اینان در همان آغاز نشانه های حق را دیدند و به تکذیب آن پرداختند. این حق ستیزی، بسیاری از حقایق معقول را برای آنان، ناممکن جلوه داده است.

30- آثار حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 4

4- هدایت و شناخت حق ، مسؤولیت آفرین است .

من بعد ما تبین له الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 6

6- عبودیت و بندگی ، نماد و نتیجه حق شناسی انسان در برابر پروردگاری خداوند است .

إنّ الله هو ربّی وربکم فاعبدوه

از تفریع «فاعبدوه» بر «إنّ الله ربّی وربکم» می توان استفاده کرد که باور به ربوبیت یگانه الهی، آدمی را به مسؤولیت و وظیفه عبودیت و بندگی رهنمون می سازد.

31- آثار حق شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 12 - 2

2- داشتن گوش شنوا و دلی حق پذیر ، از شرایط و زمینه های درس آموزی و پندگیری

لنجعلها لكم تذكرة و تعيها أذن وعيه

«وعی» (مصدر «تعیها») و «واعیه» به معنای نگه داری شیء و فهم و پذیرش آن است (لسان العرب). گفتنی است اسناد «وعی» به «أذن»، اسناد مجازی و مقصود از آن دل و جان حق پذیر است.

ص: 16

32- آثار حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 8

8 - حرف شنوی و خردورزی ، از ملاک های ارزیابی شخصیت و ارزش انسان ها

أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون إن هم إلا كالأنعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 65 - 9

9- حق شنوی ، زمینه درک حقایق

إن فی ذلک لآیه لقوم یسمعون

33- آثار حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 6

6 - روحیه حق طلبی ، زمینه پیدایش جهان بینی الهی در انسان

لآیت للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 2

2- انسان ، با روحیه تواضع و حقّ جویی ، بهره مند از درس های توحیدی و رهنمود های نهفته در هستی

تبصره و ذکرى لکلّ عبد منیب

واژه «عبد»، اشاره به روحیه تواضع و «منیب» اشاره به حقّ جویی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 16

16 - کسانی که در طلب ایمان بوده و از لجاجت و عناد به دورند، از آیات طبیعت به شناخت خدا و یگانگی او راهی می یابند.

إن فی ذلکم لآیت لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 7

7 - سبقت در ایمان و قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان و حق گرایان ، موجب جلب آمرزش الهی

إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ

برداشت یاد شده از تعلیل قرار گرفتن جمله «أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ» برای جمله قبل (إِنَّا نَطْمَعُ ..) استفاده می شود.

ص: 17

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 2 - 5

5 - برخورداری از روحیه حق جویی ، شرط بهره‌وری از پیام‌های روشن و هدایتگر قرآن

تلک آیت القرآن و کتاب مبین . هدی و بشری للمؤمنین

از آن جا که «ایمان» وصفی مقابل «کفر» است و کافران به خاطر داشتن روحیه استکباری و حق ستیزی (به جای بهره‌مند شدن از هدایت‌های آن) با آن به ستیز بر می‌خاستند، می‌توان گفت که قید «للمؤمنین» اشاره به این حقیقت دارد که روحیه ایمان و تسلیم در برابر حق، شرطی است لازم برای بهره‌وری از هدایت‌های قرآن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 3

3 - حق‌گرایی و حق‌یابی ، نشان‌بینایی حقیقی در بینش الهی

و ما أنت بهدی العمی عن ضللتهم

خداوند، به کسانی که چشم ظاهر دارند؛ ولی فاقد زمینه شناخت حق و گرایش به آن هستند، عنوان «نابینا» داده است و این بدان معنا است که بینایی در این بینش، به چشم ظاهر نیست؛ بلکه به حق‌یابی و حق‌گرایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 18

18 - داشتن روح‌پندپذیری و حق‌جویی ، شرط بهره‌جستن و تأثیر پذیرفتن از سخنان به حق قرآن

إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 18

18 - داشتن روح‌پندپذیری و حق‌جویی ، شرط بهره‌جستن و تأثیر پذیرفتن از سخنان به حق قرآن

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء .. . إنّ في ذلك لذكرى لأُولي الْأَلْبَابِ

8 - اعتقاد به توحید و روی دل و جان به خدای یگانه کردن، مقتضای گرایش به حق و راه مستقیم است.

وجهت وجهی للذی .. حنیفا و ما أنا من المشرکین

راغب در معنای حنیف می گوید: «حنف» تمایل به استقامت و دوری از گمراهی است. و چون «حنیفا» در آیه شریفه وصف برای فاعل «وجهت» است، تعلیلی برای مضمون «وجهت ...» محسوب می شود.

10 - اعتقاد به توحید، نتیجه حق‌گرایی، و شرک، گمراهی و مولود‌گریز از راه مستقیم است.

وجهت وجهی . . . حنیفا و ما أنا من المشركين

35- آثار حق‌گرایی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 121 - 53

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 3

3- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا، حق‌گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع)، در برخورداری او از نیکی‌ها و نعمت‌های الهی در دنیا و منزلت والا در آخرت

إن إبرهیم کان أمّہ قانتاً لله . . . وءاتینہ فی الدنیا حسنہ وإنه فی الآخره لمن

36- آثار حق‌ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 10

10- انسان حق‌گریز، فاقد ارزش‌های انسانی و خاصیت واقعی حیات

أولئک الذین . . . فأصمّهم و أعمی أبصرهم

کسانی که در نتیجه بیماری مشارالیه «أولئک. . .» قرار گرفته‌اند به ظاهر گوش و چشم دارند اما خداوند در حقیقت این ابزار را برای آنان زاید و بی‌خاصیت قلمداد کرده است زیرا بهره‌نجام از امکانات، چونان محرومیت از آن است.

37- آثار حق‌ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 15

15 - جهل، گردن‌فرازی و حق‌ناپذیری، از ریشه‌های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . و انهم لا يستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 7 - 5

ص: 19

5- کفر و سرسختی در برابر حق، زمینه ساز انحراف در بینش و تفسیر غلط و نابجا از پدیده هاست.

و لو نزلنا .. لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبین

عنوان ساختن کفر در «الذین کفروا ..» بیان تأثیر کفر کافران در بینش غلط و منحرف آنان است. یعنی «کفر» موجب می گردد که پدیده ها بر خلاف حق و واقع تفسیر شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 110 - 7،8

7- محرومیت از هدایت پذیری، پیامد کفر و لجاجت در برابر حق است.

و نقلب أفئدتهم وأبصرهم كما لم يؤمنوا به أول مره

8- حق ناپذیری و انکار آیات الهی، طغیان و موجب حیرت و سرگردانی است.

كما لم يؤمنوا به أول مره و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 125 - 6،12

6- ضیق صدر و قرار گرفتن صدر در تنگنای شدید (روحیه حق ناپذیری) زمینه گمراهی انسان است.

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً

حرج به معنای تنگنای شدید است. در مجمع البیان آمده است: «الحرج أضیق الضیق».

12- ضیق صدر (تنگ دلی و حق ناپذیری) نشانه تسلط پلیدی بر آدمی است.

و من یرد أن یضله .. کذلک یجعل الله الرجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 8 - 17،19

17- پیمان شکنی، کرداری برخاسته از روحیه فسق و حق گریزی است.

لا یرقبوا فیکم إلاً و لازمه .. و اکثرهم فسقون

19 - عدم رعایت حقوق خویشاوندی ، برخاسته از روحیه فسق و حق گریزی است .

لا یرقبوا فیکم إلاّ .. و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 21

21 - نزول عذاب بر امت های کافر پیشین ، پس از اصرار و مداومت آنان بر ظلم و حق ناپذیری

و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

فعل «کانوا» به همراه «یظلمون» افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 3

ص: 20

3- ایمان نیاوردن اکثر مردم، ریشه در حق ناپذیری آنان دارد، نه قصوری از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تبلیغ و نه ناتمام بودن برهان بر حقایق قرآن

ذلک من أنباء الغیب . . . و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

آیه قبل بیان داشت که حقایق قرآن و الهی بودن آن امری روشن است و جمله «و لو حرصت» می رساند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در ابلاغ دین تلاشی پی گیر داشت. این دو حقیقت بیانگر آن است که حجت بر مردم تمام است و ایمان نیاوردن آنان، نشانه حق ناپذیری ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 1

1- کسانی که بر کفر اصرار ورزیده و از سر لجاجت حق را نمی پذیرند، محروم از هدایت الهی اند.

إن الذین لایؤمنون بآیت الله لایهدیهم الله

فعل مضارع «لایؤمنون» دلالت بر استمرار دارد و با توجه به اینکه قرآن به زبان روشن و فصیح نازل گردیده است، ولی در عین حال کافران به آن ایمان نیاورده اند، می تواند لجاجت و روح حق ناپذیری آنان را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 6

6- لجاجت و حق ناپذیری، باعث برداشت و تفسیر غلط از روشن ترین دلایل حق و گریز و اجتناب از آنهاست.

و لقد صرّفنا فی هذا القرءان لیدّکروا و ما یزیدهم إلاّ نفورًا

سخن حق، به خودی خود چیزی نیست که نفرت آفرین باشد. با توجه به این نکته، تنفر مشرکان از آیات روشن قرآن، عاملی جز موضع گیری پیشین و لجاجت آنها نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 3، 1

1- کسانی که از موضع حق ناپذیری، به آخرت ایمان نمی آورند، خداوند بر قلبهایشان پوششی قرار می دهد که قادر به فهم قرآن نباشند.

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه

3- محرومیت از درک صحیح حقایق قرآن، پیامد حق ناپذیری و کفرپیشگی کافران

الذین لایؤمنون بالأخره . . . و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه و فی آذانهم وقراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 89 - 7

7- روی گردانی از قرآن ، به خاطر قابل فهم نبودن قرآن و یا محتوای آن نیست ؛ بلکه به دلیل حق گریزی است .

و لقد صرفنا للناس فی هذا القرآن من کلّ مثل فأبى أكثر الناس إلا کفوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

4- كفر و حق ناپذیری ، عامل عجز انسان از گوش فرا دادن به آیات الهی است .

عن ذکری و کانوا لایستطیعون سمعاً

مفاد «کانوا لایستطیعون ..» ماضی استمراری است؛ یعنی، کافران، پیوسته ناتوان از شنوایی بوده اند. روشن است که نفی شنوایی، به معنای حسّی آن مراد نیست، بلکه بیان این است که حال کافران در برابر استماع تذکرات، همانند حال کسی است که هیچ گاه قدرت شنوایی نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 8

8- تأثیر نکردن انذار های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برخی از مردم ، برخاسته از حرف ناشنوایی آنان بود ؛ نه ناشی از ضعف در منطق وحی و بیان آن حضرت .

قل إنّما أنذرکم بالوحی و لایسمع الصمّ الدعاء إذا ما ینذرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 97 - 12

12- كفر و سرپیچی از عبودیت حق ، مصداق بارز ظلم است .

أبصر الذین کفروا .. بل کتّا ظلمین

توصیف کردن کافران به ظالم بودن خود به جای کافر بودن، بیانگر یکی بودن این دو وصف است و هر کافری در حقیقت ظالم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 3

3 - حق ناپذیری ، تعصب و جمود بر فرقه گرایی ، گردایی است هلاکت بار .

فتقطّعوا أمرهم بینهم .. فذرهم فی غمرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 3

3 - عوامل انحراف و حق ناپذیری ، سبب مخفی بودن روشن ترین حقایق (یگانگی خدا) بر گمراهان در دنیا

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ

با این که پوچی شرک و یگانگی خدا، امری روشن است؛ مشرکان، تنها پس از گرفتار شدن به آتش دوزخ، وضوح آن را درمی یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 7

7 - روحیه عناد و حق ناپذیری ، مانع از درک صحیح حقایق و تصمیم گیری به موقع

فَعَقَرُوْهَا فَاصْبِرْ اِنَّ دَمِيْنَ

ص: 22

ثمودیان تا قبل از کشتن ناقه، به امکان نزول عذاب نیندیشیدند؛ چرا که کفر و عنادشان مانع از درک این حقیقت بود؛ ولی به مجرد کشتن ناقه و مشاهده نشانه های عذاب، آثار پشیمانی آنان را فرا گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 3

3 - لزوم وانهادن امر کافران به خدا، پس از احراز تأثیرناپذیری آنان در قبال حق

فتوکل علی الله إتك علی الحق المبین . إتك لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

آیه یاد شده، دارای این پیام است که: چون آنها مرده اند و سخن در مرده بی تأثیر است؛ پس بیش از این تلاش مکن و نگران مباش و کار خود را با ایشان به خدا واگذار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 86 - 11

11 - روحیه لجاج و حق ناپذیری، مانع بهره‌وری انسان از آیات الهی

إنّ فی ذلک لآیت لقوم یؤمنون

قید «لقوم یؤمنون» نشانگر آن است که کسانی که مصمم بر عدم پذیرش حق اند، از آیات روشن و غیرقابل انکار و گسترده الهی در نظام آفرینش، کمترین بهره را نخواهند برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 10، 7

7 - عناد و حق‌گریزی موجب محرومیت انسان از هدایت الهی است .

فإتك لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

10 - هدایت نشدن برخی انسان‌ها، معلول هدایت ناپذیری خود آنان است و نه نارسایی مفاهیم دینی و یا نارسایی تبلیغی .

فإتك لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 5

5 - تعلق نگرفتن هدایت خدا به گروهی از انسان ها ، ناشی از روحیه حق ناپذیر آنها است .

و لو شئنا لأتینا کلّ نفس هدیها . . . إنّما یؤمن بآیتنا الذین إذا ذکروا بها خرّو

احتمال دارد که این آیه درصدد تبیین آیه «و لو شئنا . . .» باشد؛ یعنی، فلسفه عدم شمول هدایت خداوند به همه انسان ها در این جا بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 2

2 - تکذیب پیامبران از سوی ملت های گذشته ، ناشی از روحیه حق ناپذیری آنان بوده است .

و کذب الذین من قبلهم . . . فکذبوا رسلی

ص: 23

تکرار ماده «کذب» (کذب و کذبوا) ممکن است به خاطر این باشد که «کذب» برای تکثیر و «کذبوا» برای تعدیه است. بنابراین استفاده می شود که آنان تکذیب پیامبران را دنبال کردند و همواره در پی آن بودند، تا حدی که جزء اخلاقیاتشان شد و از آن پس، براساس این خصلت، هر پیامبری را انکار می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 8 - 3

3- لجاجت و حق ناپذیری، موجب محرومیت از فهم صحیح حقایق الهی

فهم لایؤمنون . إنا جعلنا فی أعنقهم أغلاً... فهم مقمchon

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 9 - 3

3- لجاجت، حق ناپذیری و دوری از ایمان، موجب محرومیت از شناخت درست حقایق الهی و از دست دادن بصیرت و بینایی

فهم لایؤمنون... فأغشینهم فهم لایبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 3

3- کسانی که دارای روح لجاجت و حق ناپذیری باشند، انذارها و اخطارهای پیامبران، در آنان کارساز نخواهد بود.

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 18 - 3

3- انکار لجوجانه معاد و روح حق ناپذیر، موجب خواری و ذلت آدمی در قیامت است.

و أنتم دخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 4

4- روح طغیان و حق ناپذیر ، از عوامل تأثیرپذیری از جریان کفر و شرک

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 2

2- روح طغیان و حق ناپذیری ، عامل دوزخی شدن و استحقاق کیفر الهی

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علینا قول ربّنا إنّنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 24

3- روح طغیان گری و حق ناپذیری، زمینه ساز تأثیرپذیری از فریب اغواگران و کثری منحرف کنندگان

بل کنتم قومًا طغین... فأغوینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- شرک به خدا، تکذیب رسالت پیامبران و استکبار در برابر حق، موجب عذاب دردناک اخروی

وإذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون... إنکم لذائقوا العذاب الأليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- خوی سرکششی، تکبر، ستیزه جویی و حق ناپذیر، از موانع پذیرش قرآن و وحی الهی

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کفر و روح حق ناپذیری، عامل مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی

ما یجدل فی آیت الله إلا الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - تکبر در برابر سخن حق و باور نداشتن به روز حساب، از زمینه های فسادگری و کشتار افراد بی گناه در جامعه

کلّ متکبر لا یؤمن بیوم الحساب

توصیف فرعون فاسد و سفاک به متکبر و منکر روز حساب، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکذیب کتاب های آسمانی و فرستادگان الهی ، برخاسته از روح ستیزه جویی و حق ناپذیری است .

ألم تر إلى الذين يجادلون .. الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جمله «الذين كذبوا بالكتاب ..» بدل برای «الذين يجادلون...» می باشد. در واقع تکذیب کنندگان همان مجادله گران اند که از سر لجاجت به تکذیب آیات الهی می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 3

3 - اعراض و روی گردانی از پیام حق ، موجب جاودانگی در آتش جهنم

ص: 25

إنکم مکثون .. أكثرکم للحق کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 2

2- جواز وانهادن گمراهان به خود، پس از اتمام حجت بر آنان و حق ناپذیری ایشان

فذرهم

«فاء» در «فذرهم»، می رساند که پس از اتمام حجت ادامه تبلیغ ضروری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلپستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 7

7- جرم پیشگی مردمان و حق ناپذیری ایشان، زمینه ساز عقوبت آنان در دنیا

أهلکنهم إنهم کانوا مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14، 12

12- روحیه حق ناپذیری، مانع بهره‌وری صحیح انسان از ابزار شناخت

فما أغنی عنهم سمعهم .. إذ کانوا یجحدون بایت الله

«إذ..» در عین حالی که ظرف «ما أغنی...» است، بیانگر علت نیز هست و تعبیر «کانوا یجحدون» رساننده استمرار است که در پرتو آن،

افعال تبدیل به خصلت و روحیه می شود.

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إذ كانوا يجحدون بآيت الله و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

«كانوا يجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حاق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 21 - 3

3 - روحیه ناباوری و سطحی نگری ، مانع رهجویی انسان به شناخت آیات الهی

آیت للموقنین .. أفلا تبصرون

تصریح به «موقنین» و توبیخ کافران با عبارت «أفلا تبصرون»، می رساند که مشکل اصلی آنان - که آیات الهی را در زمین و وجود

ص: 26

انسان، نمی بینند و یا پیام آن را درک نمی کنند - سست اندیشی، ناباوری و سطحی نگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 4,5

4- روح لجاج، استکبار و حق گریزی، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدر اسلام

و لقد كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ... بل لَجَّوْا فِي عَتْوٍ وَ نَفُورٍ

5- روح لجاج، استکبار و حق گریزی، از موجبات کفر و تکذیب دین

و لقد كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ... بل لَجَّوْا فِي عَتْوٍ وَ نَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 2 - 2

2- کفر و حق ناپذیری، موجب عذاب الهی است.

بعذاب واقع . للکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 17 - 2

2- حق ناپذیری و عناد با دین، موجب عذاب سخت و طاقت فرسا

سأرهقه صعودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 3

3- حق گریزی و کفر، از میان برنده زمینه های تأثیرپذیری از تعالیم دین و پند های آن است.

فذکر... إلا من تولّى و کفر

استثنای اعراض کنندگان کافر از مجموعه کسانی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تذکر دادن آنان مکلف شده است، نشانگر بی اثر بودن تذکرات آن حضرت، در آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 1

1 - انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فاقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبندها در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لایعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 55 - 1

ص: 27

1 - حق ناپذیری و پافشاری بر کفر ، موجب از میان رفتن توفیق آدمی برای ایمان به آیات الهی است .

الذین كفروا فهم لا يؤمنون

با توجه به فعل مضارع «لایؤمنون» که دلالت بر استمرار دارد، جمله «هم لایؤمنون» به این معناست که آنان ایمان نخواهند آورد. و چون این جمله به وسیله «فاء» بر جمله «کفروا» عطف شده، دلالت می کند که سلب توفیق ایمان از آنها بر اثر کفرورزی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 5،8

5- قلب حق ناپذیر ، مانع از ایمان آوردن به عالم آخرت است .

إلهکم إله وحد فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

«فاء» در «فالذین» برای تفریع است و دلالت می کند که توحید اثبات شده در آیات قبل، توحید کاملی است که اعتقاد به آخرت را نیز به همراه دارد. بنابراین کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند، موانعی همچون قلب حق ناپذیر و استکبار دارد.

8- حق ناپذیری ، نشانه بیماری قلب است . *

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

فعل «لایؤمنون» (ایمان نمی آورند) حکایت از حق ناپذیری دارد و «منکره» به معنای زیر بار حق نرفتن است که بیماری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 3

3- نپذیرفتن حق و داشتن روحیه استکباری ، عامل انکار نزول قرآن از جانب خداوند

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون . . . و إذا قیل لهم ماذا أنزل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 3

3- کفر و حق ناپذیری ، منشأ دروغ پردازی و افترا بستن به حقایق دین است .

إنما یفتری الکذب الذین لایؤمنون بأیت الله

38- آثار حق ناپذیری اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 7

7 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 28

9- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

فأخذهم العذاب .. و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن به خشم و قهر الهی

إنّ في ذلك لآيه و ما كان أكثرهم مؤمنين

39- آثار حق ناپذیری امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- دشمنی با حق و سرسختی در برابر آن ، مایه هلاکت بسیاری از جوامع و تمدن های پیشین

و تنذر به قومًا لداً . و کم أهلكنا قبلهم من قرن

وصف «لداً» بر شدت سرسختی و خصومت دلالت دارد، بیان هلاکت جوامع به دنبال مطرح ساختن سرسختی مردم عصر بعثت، نشان از تأثیر بسزای این خصلت در نابودی اقوام پیشین دارد.

4- هلاکت اقوام و تمدن های بسیاری در طول تاریخ در اثر خیره سری در مقابل حق ، نشانگر واقعیت داشتن انذار های قرآن است .

و تنذر به .. و کم أهلكنا قبلهم من قرن

طرح مسأله نابودی جوامع در طول تاریخ (در پی بیان وظیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) در انذار مردم لجوج به وسیله قرآن) هشدار به مردم عصر بعثت و دیگر عصرها است که ایستادگی و سرسختی در برابر حق، عواقب زیانبار و تباہ کننده ای برای جوامع در پی دارد.

40- آثار حق ناپذیری قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قوم ثمود، گرفتار عذاب الهی، در پی درس نگرفتن از انذارهای مکرر پیامبر خویش

كذبت ثمود بالتندر... فكيف كان عذابي ونذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق ثمودیان، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است.

ص: 29

41- آثار حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 11

11 - حق ناپذیری کافران ، تنها مایه محرومیت آنان از رهنمود های بیدار کننده قرآن

بل أتینهم بذكرهم ... معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 8 - 2

2 - رسوخ روحیه حق ناپذیری در بیشتر کافران ، عامل بی تأثیری آیات الهی در آنان

و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 10 - 6

6- به کارگیری تهدید از سوی خداوند ، پس از ارائه منطق و برهان و تأثیرناپذیری کافران از آن

فارتقب يوم تأتي السماء بدخان مبين

«فاء» تفریع، تهدید را متفرع بر حق ستیزی کافران و عدم تأثیر منطق و برهان بر آنان کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 6

6- سحر خواندن قرآن ، نتیجه تضاد و بحران درونی کافران ، در انکار حق و مشاهده نفوذ آیات وحی *

قال الذين كفروا للحقِّ لَمَّا جاءهم هذا سحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 10

10- حق ناپذیری و هدایت گریزی کافران ، منتهی به دروغ شمردن پیام راستین وحی

و إذ لم يهتدوا به فسيقولون هذا إفك قديم

«فاء» در «فسیقولون»، بیانگر ترتب و نتیجه است؛ یعنی، اتهام آنان به قرآن، نتیجه حق ناپذیری و هدایت گریزی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 25 - 7

7- پرسش بهانه جویانه کافران، درباره زمان برپایی قیامت، ناشی از خوی لجاجت، استکباری و حق گریزی آنان بوده است.

بل لجّوا فی عتوّ و نفور... و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

ص: 30

42- آثار حق ناپذیری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 3

3 - خوی سرکشی و حق ناپذیری کافران در آغاز بعثت ، مانع پذیرش اسلام از سوی آنان گردید .

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

«بل» در «بل الذین...» برای اضراب انتقالی است؛ بدین معنا که خداوند پس از آن که خاصیت بیدارگری و ذکر بودن قرآن را مطرح فرمود، به پاسخ این سؤال پرداخت که: چرا کافران چنین کتاب آگاهی بخش را نپذیرفتند؟ در جواب می فرماید: نپذیرفتن آنان به دلیل وجود روح سرکشی و حق ناپذیری در آنها است.

43- آثار حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 5

5- عدم اعطای معجزات اقتراحی مشرکان از سوی خداوند ، به دلیل علم خدا به حق ناپذیری آنان

و لقد آتینا موسی . . . فقال له فرعون إني لأظنک یموسی مسحورًا

یادآوری کفر فرعون، علی رغم ارائه معجزات فراوان از سوی موسی(ع) در پی رد درخواستهای مشرکان، می رساند که دلیل عدم اجابت خواسته های مشرکان، تصمیم آنان بر عدم ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 3

3 - لجاجت و روح حق ناپذیری مشرکان ، مانع از تأثیر نهایی دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان بود .

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که صبر و مقاومت در برابر دعوت به حق پیامبر(صلی الله علیه و آله)، معنایی جز لجاجت و عناد ندارد و نشانه وجود روح حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیشوایان شرک، عامل اصلی گمراهی مشرکان را، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد.

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علينا قول ربّنا إنّنا لذائقون

ص: 31

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 2

2- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، زمینه ساز تأثیرپذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

بل کنتم قومًا طغین .. فاعوینکم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فاعویناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل کنتم قومًا طغین» باشد؛ یعنی، چون شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 7

7- دلجویی خداوند از پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) ، در قبال حق ناپذیری مشرکان

فاصفح عنهم .. فسوف يعلمون

44- آثار حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 9

9- ایمان نیاوردن و حق ناپذیری مشرکان ستم پیشه ، فلسفه و دلیل ردّ شدن پیشنهاد آنان مبنی بر ارائه معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلیأتنا بایه .. أفهم یؤمنون

45- آثار دشمنی با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 11

11 - مجادله و ستیزه جویی با حق ، عقوبت الهی در دنیا را در پی دارد .

و جدلوا بالبطل لیدحضوا به الحق فأخذتهم

46- آثار دفاع از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 5

ص: 32

5- دفاع از حق و حرکت بر مدار توحید در برابر حق ستیزان و مشرکان ، امداد و نصرت الهی را در پی خواهد داشت .

وَأرَادُوا بِهِ كَيْدًا . . . وَنَجَّيْنَاهُ وَلَوْطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

47- آثار دنیوی حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 4

4 - حق ستیزی ، دارای پیامد ناگوار دنیوی برای انسان

ذاقوا وبال أمرهم

آیه شریفه در مورد کافرانی سخن می گوید که در برابر اسلام، به ستیز برخاسته بودند.

48- آثار شرک حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5 - حق ناپذیران لجوج ، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف يعلمون

49- آثار شناخت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 4

4- معرفی حق و ارائه ارزش های واقعی ، راه مبارزه با ضد ارزش ها و جریان های باطل

وقل جاء الحقّ وزهق البطل

از تقدم «جاء الحق» می توان استفاده کرد که باطل در پرتو ظهور حق، رنگ می بازد و در صورتی که راه صحیح و حق ارائه نگردد، باطل همچنان میدان دار خواهد بود.

50- آثار صبر بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 7

7 - صبر در مسیر حق ، وسیله جلب حمایت الهی است .

ص: 33

و اتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

51- آثار ظهور حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 3

3- اضمحلال و نابودی باطل ، تنها در پرتو ظهور و به میدان آمدن حق میسر است .

و قل جاء الحقّ و زهق البطل

احتمال دارد تقدم «جاء الحق» بر «زهق الباطل» از آن جهت باشد که باید با میدان آوردن حق، باطل را از میان برد و جمله «إن الباطل كان زهوقاً» (باطل طبیعتاً نابود شدنی و رفتنی است) مؤید برداشت فوق است.

52- آثار عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 7

7 - کافران و حق ستیزان ، تنها به هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی متنبه شده و به ارزش تعالیم پیامبران پی می برند .

أن تصيبهم مصيبة .. فيقولوا ربنا لولا أرسلت إلينا رسولاً

53- آثار عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 5

5 - تبدیل شدن کافران حق ستیز به موجوداتی بی جان - همچون خس و خاشاک - در پی نزول عذاب

فجعلنهم غثاءً

«جعل» (مصدر «جعلنا») در جمله بالا، به معنای گردانیدن و تغییر دادن از صورتی یا حالتی، به صورت یا حالت دیگر است. «غثاء» نیز به خس و خاشاک روی آب گفته می شود.

54- آثار عمل حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 13

13- محروم شدن حق ناپذیران از گوش سپاری به آیات الهی و توجه به آن ، بازتاب عملکرد خود آنها است .

ص: 34

فأعرض عنها .. إنا جعلنا ... في آذانهم وقراً

55- آثار کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 8، 10

8 - کتمان کنندگان حقایق دینی ، به لعنت خدا و دوری از رحمت او گرفتار خواهند شد .

إن الذين يكتُمون .. أولئك يلعنهم الله

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 4

4 - کتمان حقایق دینی و معارف کتب آسمانی ، فسادانگیز است .

إلا الذين تابوا و أصلحوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 5

5 - عالمان اهل کتاب با کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، گمراه شدند و عذاب الهی را برای خویش کسب کردند .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى و العذاب بالمغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 16

16 - لجاجت در برابر حق و تکذیب آن ، موجب استحقاق لعن و نفرین خدا

فمن حاجبک .. فنجعل لعنت الله على الكاذبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6- 9- 13

13 - محرومیت از هدایت الهی، نتیجه حق پوشی و مغالطه کاری خود انسان

و للبسنا علیهم ما یلبسون

تلبیس خداوند (للبسنا)، از نظر رتبه، پس از تلبیس خود آدمی (ما یلبسون) قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 35

5- سرپوش گذاشتن بر حق و مداومت بر آن ، پدید آورنده روحیه عناد و دشمنی عمیق با ارزش ها *

کَلَّ كَفَّار عَنِيد

برداشت بالا بدان احتمال است که تقدم «کفار» بر «عنيد»، اشاره به تقدم رتبی و علی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 3

3 - يهود و نصارا، محروم از هدايت، به جهت انکار آگاهانه حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله) با وجود دلایل روشن بر آن

كيف يهدى الله قوماً .. و الله لا يهدى القوم الظالمين

آیه در مورد اهل کتاب نازل شده و آنان با وجود شهادت قبلی بر حقایق آن حضرت، منکر حقایق وی شدند. (روح المعانی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 1

1 - اهل کتاب (علمای يهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر .. اولئك الذين لعنهم الله

56- آثار کفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5 - حق ناپذیران لجوج، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف يعلمون

57- آثار گرایش به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 8

8- گرایش و عدم گرایش مردم و آرای آنان در حقانیت حق ، بی تأثیر است .

الحقّ من ربّکم فمن شاء فلیؤمن ومن شاء فلیکفر

ص: 36

58- آثار گواهی به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 135 - 4

4 - شهادت به حق و برای خدا ، زمینه تأمین عدالت اجتماعی است .

يأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوْمِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ

ظاهراً «شهداء لله»، که در حقیقت شهادت دادن به حق است، به عنوان راهی برای دستیابی به اقامه قسط معرفی شده است.

59- آثار لجاجت با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 2

2 - انکار حق و لجاج و عناد در برابر آن مایه دوری انسان از خدا و محرومیت از عنایت وی

قل أَرَأَيْتُمْ

با توجه به اعراض خداوند از خطاب مستقیم به مشرکان لجوج، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

60- آثار مبارزه با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 10

10 - تمامی اقوام تکذیب گر (چون قوم نوح) ، به خاطر مبارزه با حق (تعالیم پیامبران) ، در دنیا مورد عقوبت و کیفر الهی قرار گرفتند .

كذَّبْت قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ... لِيَدْحَضُوا بِه الْحَقِّ فَأَخَذْتَهُمْ

61- آثار مبارزه با حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 5

5- دفاع از حق و حرکت بر مدار توحید در برابر حق ستیزان و مشرکان ، امداد و نصرت الهی را در پی خواهد داشت .

وأرادوا به كيداً . . . ونجّينهُ ولوطاً إلى الأرض التي برَكنا فيها

ص: 37

62- آثار مجادله با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 8

8 - استکبارپیشگی و جدال با حق ، در پی دارنده خواری و رسوایی دنیوی است .

و من الناس من يجادل في الله .. ثانی عطفه ... له في الدنيا خزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 11

11 - مجادله و ستیزه جویی با حق ، عقوبت الهی در دنیا را در پی دارد .

و جدلوا بالبطل ليدحضوا به الحق فأخذتهم

63- آثار وصول حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 7

7 - دریافت سخن حق و تکلیف آور ، شرط تکلیف و وظیفه مندی

و كذَّب بالصدق إذ جاءه

64- آثار وضوح حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 4

4- اخبار خداوند از ستیز برخی کافران با دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به رغم وضوح حق برای آنان

إنّ الذين كفروا و صدّوا .. و شاقّوا ... من بعد ما تبين لهم الهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 13

13 - نکوهش مضاعف هواپرستی و پیروی از حدس و گمان، در شرایط وضوح و تجلی حقیقت

إِن يَتَّبِعُونَ... وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى

ضمیمه شدن ذیل آیه شریفه، می تواند بیانگر این باشد که هواپرستی و متابعت مشرکان از حدس و گمان در شرایط وضوح حقیقت، دارای زشتی فزون تری است.

ص: 38

65- آثار هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 2

2- فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

66- آثار یأس از حق پذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 3

3- سعی در هدایت گمراهان ، پس از یأس از حق پذیری آنان ، لازم نیست .

إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَایُؤْمِنُونَ . فَاصْفَحْ عَنْهُمْ

67- آثار حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 6

6- حق ناپذیری و عناد با دین ، موجب زوال نعمت ها است .

ثُمَّ یَطْمَعُ أَنْ أَزِیدَ . کَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِأَیْتِنَا عَنِیدًا

جمله «إِنَّهُ كَانَ لِأَیْتِنَا عَنِیدًا» تعلیل برای ردع (کلاً) است؛ یعنی، چنین نخواهد شد (بر قدرت و ثروت او افزوده نخواهد شد)؛ چون او نسبت به آیات ما عناد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 1

1- انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فاقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبندگان در پیشگاه خداوند

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصَّمَّ الَّذِینَ لَایَعْقِلُونَ

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لایعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 55 - 1

1 - حق ناپذیری و پافشاری بر کفر ، موجب از میان رفتن توفیق آدمی برای ایمان به آیات الهی است .

الذین کفروا فهم لایؤمنون

ص: 39

با توجه به فعل مضارع «لایؤمنون» که دلالت بر استمرار دارد، جمله «هم لایؤمنون» به این معناست که آنان ایمان نخواهند آورد. و چون این جمله به وسیله «فاء» بر جمله «کفروا» عطف شده، دلالت می کند که سلب توفیق ایمان از آنها بر اثر کفرورزی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 5,8

5- قلب حق ناپذیر ، مانع از ایمان آوردن به عالم آخرت است .

إلهکم إله وحد فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

«فاء» در «فالذین» برای تفریع است و دلالت می کند که توحید اثبات شده در آیات قبل، توحید کاملی است که اعتقاد به آخرت را نیز به همراه دارد. بنابراین کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند، موانعی همچون قلب حق ناپذیر و استکبار دارد.

8- حق ناپذیری ، نشانه بیماری قلب است . *

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

فعل «لایؤمنون» (ایمان نمی آورند) حکایت از حق ناپذیری دارد و «منکره» به معنای زیر بار حق نرفتن است که بیماری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 3

3- نپذیرفتن حق و داشتن روحیه استکباری ، عامل انکار نزول قرآن از جانب خداوند

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون . . . و إذا قیل لهم ماذا أنزل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 3

3- کفر و حق ناپذیری ، منشأ دروغ پردازی و افترا بستن به حقایق دین است .

إنما یفتی الکذب الذین لایؤمنون بآیت الله

68- آفات حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- ذهنیت ها و پیشداوری ها ، از آفات حق پذیری و عامل حق گریزی

و لقد صرفنا .. و ما یزیدهم إلا نفورا

در آیه قبل، توضیح داد که مشرکان مکه با انتساب فرزند به خداوند، در صدد استهزای خداوند بودند که این برخوردی است خصمانه و در این جا می گوید: «آیات فراوان الهی، بر نفرت آنها می افزاید» و این نشان دهنده آن است که موضع گیری پیشین آنها، موجب شده است که آنان، حق را نپذیرند و از آن بگریزند.

ص: 40

69- آموزش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 12

12 - آموزش گناه ستیزه جویان علیه دین ، پس از گرایش آنان به اسلام ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

و یغفر لکم و الله غفور رحیم

70- آموزش حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 11

11 - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما یقال لک إلا ما قد قبل للرسول .. إن ربک لذو مغفره

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

71- ابزار تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 3،4

3 - خداوند ، به جز تورات حقایق دیگری را - که وسیله تمییز حق از باطل بود - در اختیار موسی (ع) قرار داد .

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

عطف «الفرقان» بر «الکتب» می تواند عطف صفتی بر صفت دیگر گرفته شود و هر کدام بیانگر بعدی از ابعاد تورات باشد؛ یعنی، ما به موسی (ع) چیزی را عطا کردیم که هم کتاب بود و هم فرقان و می تواند مراد از کتاب و فرقان دو چیز متفاوت باشد؛ یعنی، به موسی کتاب (تورات) دادیم و نیز به او فرقان عطا کردیم. بر این مبنا مراد از «فرقان» معجزات، براهین و مانند آن خواهد بود. (اقتباس از الکشاف)

4 - تورات ، وسیله ای کارآمد برای تشخیص حق از باطل

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

«فرقان»؛ یعنی، وسیله تمییز و تشخیص و مراد از آن - به مناسبت مورد - چیزی است که بتوان به وسیله آن، حق را از باطل در محدوده احکام و معارف الهی، متمایز ساخت.

ص: 41

72- ابزار مبارزه با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 7

7 - همه امت ها با حربه باطل ، به جدال و ستیزه با حق بر خاستند تا آن را از بین ببرند .

كذبت قبلهم قوم نوح . . . و جدلوا بالبطل ليدحضوا به الحق

«إدحاض» به معنای ابطال و از بین بردن است.

73- اتمام حجت با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به واگذاری کافران حق ناپذیر ، باطل گرا و بازیگر به حال خود ، پس از اتمام حجت به آنان

فذرهم يخوضوا ويلعبوا

«خوض» (مصدر «يخوضوا») در اصل به معنای حرکت در آب است؛ ولی در مواردی به کار می رود که انسان، غوطهور در مسائل باطل و ناپسند می شود؛ مانند همین آیه که کافران، سخنان ناروایی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر زبان می آوردند.

74- اتمام حجت بر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 1

1 - بستن راه بهانه جویی کافران و حق ستیزان (به این که چرا برای مارتسولی نفرستادی) به هنگام گرفتار شدن به عذاب ، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لولا أن تصيبهم مصيبة بما قدمتم أيدئهم فيقولوا ربنا لولا أرسلت إلينا رسولا

جواب «لولا» در «لولا أن تصيبهم مصيبة...» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لولا أن تصيبهم مصيبة... لَمَا أرسلناك إليهم». گفتنی است که آیه پیش، هدف از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تنبّه و بیداری مردم بیان کرده است. بنابراین آیه یاد شده بیانگر یکی دیگر از هدف های رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

2- مسؤولیت پیامبران الهی ، تا سر حد اتمام حجت بر حق گریزان است ; نه فزون تر از آن .

فما تغن النذر . فتولّ عنهم

تفریح «تولّ عنهم» بر «ما تغن النذر» بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 3

3 - نزول عذاب الهی بر حق ستیزان ، از پی اتمام حجت بر ایشان

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِم .. و لقد أنذرهم بطشتنا فتماروا بالتندر

75- اثبات حق بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 12

12- «ناقه» معجزه ای روشنگر و اثبات کننده حق برای قوم ثمود بود .

و آتینا ثمود الناقه مبصره

«مبصره» به صیغه اسم فاعل و متعدی است و معنای آن چنین است: ناقه ثمود برای ایجاد بینش و بصیرت در مردم بود.

76- اجابت دعای حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 16 - 4

4- دعای شکرگزاران تائب و تسلیم در برابر حق ، مورد استجابت خداوند *

قال ربّ أوزعنی أن أشکر .. نتقبّل عنهم أحسن ما عملوا

از ارتباط این آیه با آیه پیشین، چنین استفاده می شود که «نتقبّل» پاسخی است برای دعا و التجای انسان به رشد رسیده ای که می گوید:

«ربّ أوزعنی أن أشکر. ...».

77- اجابت دعای حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 6

6 - اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران ، مقتضی استقامت و پایداری آنان در

میدان مبارزه است .

قال قد أجييت دعوتكما فاستقيما

ص: 43

78- اجتناب از کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 2

2- کتمان نکردن حقایق ، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و لاتلبسوا... و تکتّموا الحق

کتمان (مصدر تکتّموا) به معنای مخفی کردن است. فعل «تکتّموا» عطف بر «تلبسوا» می باشد؛ یعنی: «و لاتکتّموا»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 5

5- صبر و نماز عوامل کارآمد برای موفق شدن در پرهیز از محرّمات الهی (کفر به قرآن ، دین فروشی ، کتمان حق و...)

و لاتکونوا اول کافر به... و استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 10

10 - ضرورت پرهیز از کتمان حقایق دینی

وإن فریقاً منهم لیکتّمون الحق و هم یعلمون

79- احکام احقاق حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 6

6- جهاد و توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، پس از بیان حقایق دینی و کارساز نبودن آن ، امری جایز و مشروع است .

فإن تولّوا فقل ۛاذنّکم علی سواء

80- احکام حق الحماد

19 - عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) قال: سألته عن قوله: «وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ» قال: اعط من حضرک من المسلمین و إن لم یحضرک إلا مشرک فاعطه.

عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق (ع) درباره «وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ» سؤال کردم، فرمود: اگر کسی از مسلمانان هنگام برداشت محصول حضور داشت، حق الحصاد را به او بده و اگر کسی غیر از مشرک نبود، به او بپرداز.

20 - عن أبي عبدالله(ع) في قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: حقه يوم حصاده عليك واجب وليس من الزكاه . . .

از امام صادق(ع) درباره آیه «وأتوا حقه يوم حصاده» روایت شده است: پرداخت حق الحصاد در روز درو، بر تو واجب است و این حق، غیر از زکات است . . .

81- اختلاف در دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 124 - 8

8- اختلافات یهود درباره دین حق و صراط مستقیم ، اختلافاتی دامنه دار و بی فرجام است .

وإن ربك ليحكم بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ضمیر «فیه» به ابراهیم(ع) و دین او برگردد.

82- ادراک حق شنوایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 65 - 8

8- آیت خداوند بودن آب باران و حیات موجودات ، برای مردم حق شنوقابل درک است .

و الله أنزل من السماء ماء . . . إن في ذلك لآية لقوم يسمعون

83- اذن اخروی به حق گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 38 - 13

13 - خداوند در قیامت ، جز به افراد حقیقت گو اذن سخن نخواهد داد .

و قال صواباً

چنانچه جمله «قال صواباً» عطف بر «أذن. . .» و داخل استثنا باشد، مراد این خواهد بود که: تنها شخص درست گفتار، مأذون به سخن گفتن خواهد بود.

84- اذیت‌های حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 9

ص: 45

9- اتکا و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پروردگار بخشنده در برابر تهدیدها، رجزخوانیها و نسبت های ناروای مشرکان و کافران
حق ستیز

و ربنا الرحمن المستعان علی ماتصفون

مقصود از توصیف در «ماتصفون»، ممکن است دو چیز باشد: 1- تهدیدهایی که مشرکان و کافران داشته اند و خود را پیروز و مسلمانان را شکست خورده می شمردند. 2- نسبت های ناروایی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می دادند.

85- ارائه حق در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 14

14 - در تبلیغ، تنها، به نفی باطل نباید پرداخت، بلکه باید راه درست را نیز معرفی کرد.

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوا

86- ارزش تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 30 - 4

4 - اعلان موضع حق و ترویج توحید در مجامع شرک، دارای ارزشی والا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ

واژه «قالوا» می تواند اشاره به این داشته باشد که موحدان، به صرف اعتقاد به توحید بسنده نمی کنند؛ بلکه آن را در مجامع شرک و کفر اعلان می دارند.

87- ارزش حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 108 - 6

6 - حَقِّ، ملاک و معیار ارزشها

نتلوها علیک بالحق

88- ارزش حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 46

3 - حق شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها ، از ملاک های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

کلمه «دواب»، به معنای بهائم و یا جنبنندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

89- ارزش صبر بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 3

3 - استوار ماندن بر حق و پایداری بر ایمان ، در تنگنا ها و شرایط دشوار ، دارای ارزشی والا و پاداشی ویژه

لقد تاب الله على النبي و... الذين اتبعوه في ساعة العسرة

90- ارزیابی با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 75 - 8

8 - تمامی رفتار و کردار آدمی در دنیا ، باید بر پایه حق و مطابق با عدل باشد .

وقضى بينهم بالحق

تذکر خداوند بر این که داوری میان مردم در قیامت بر پایه حق و عدل خواهد بود؛ در واقع توصیه ای است به بندگان که رفتار خود را مطابق عدل و بر پایه حق بنا نهند؛ زیرا در قیامت رفتار آنان بر همین اساس سنجیده و جزا داده خواهد شد.

91- استحکام حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 7

7 - آسیب ناپذیری جبهه حق در برابر شتابگران در کفر

انّهم لن يضروا الله شيئاً

در برداشت فوق، ضرر زدن به خدا کنایه از ضرر زدن به دین او گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 7

ص: 47

7- حق ، دارای صلابت و استحکام و باطل ، پوچ و سست است .

بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه فإذا هو زاهق

از این که خداوند «حق» را از بین برنده و درهم کوبنده باطل دانسته، صلابت حق استفاده می شود. و از این که باطل ناگهان و بلافاصله از بین رفته است، میان تهی و پوچ بودن آن به دست می آید. گفتنی است تعبیر «قذف» - که به معنای انداختن با قدرت و قوت است - مؤید برداشت یاد شده است.

92- استقامت در برابر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 4

4- سلامت جامعه بشری و مصون ماندن آن از فساد و تباهی ، در گرو اجرای قوانین الهی و ایستادگی در برابر تمایلات حق ستیزان

و لو اتبع الحقّ أهواءهم لفسدت السموت والأرض و من فیهنّ

93- استمرار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 1

1 - سنت الهی حاکم بر جوامع انسانی ، علی رغم ناخوشایندی تبه کاران و مجرمان ، پایدار کردن و بر کرسی نشاندن حق است .

و یحقّ اللّهُ الحقّ بکلمته و لو کره المجرمون

94- استمرار گمراهی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 7

7 - پایدار ماندن هدایت مؤمنان و استمرار گمراهی کافران حق گریز ، جلوه عزتمندی و مجازات الهی است .

و من یضلل اللّهُ فما له من هاد . و من یرید اللّهُ فما له من مضلّ ألیس اللّهُ بعزیز ذ

یادآوری دو صفت عزت و مجازات دهی خداوند، پس از ذکر پایدار ماندن هدایت مؤمنان و استمرار یافتن گمراهی کافران حق گریز به وسیله خداوند، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

95- استواری عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 24 - 4

4- اعتقادات حق چنان درختی ریشه دار، ثابت و استوار است.

کلمه طیبه کَشَجَرَه طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السَّماء

از معنایی که مفسران، از صحابه و تابعان تاکنون، برای «شجره طیبه» ذکر کرده اند، عقیده به توحید و کلمه «لا إله إلا الله» است که عقیده حق می باشد.

96- استهزای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 5 - 8

8 - تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به یستهزءون

مفاد جمله «کانوا به یستهزءون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 6 - 19

19 - «فی مجمع البیان: و روی . . . عن أبی عبد الله (ع) قال: هو الطعن بالحقّ والإستهزاء به . . .»

در مجمع البیان [ذیل آیه] «و من الناس من یشتری لهو الحدیث» آمده است: از امام صادق (ع) روایت شده که گفت: لهو الحدیث، طعنه زدن به حق و مسخره کردن آن است. . .».

97- استهزای حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 8 - 5

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

98- اصالت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 11، 8، 7

7- حق در تشبیه مانند باران و سیلاب است و باطل همسان کف های پف کرده بر روی آن

أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها فاحتمل السيل زبداً رابياً . . . كذلك يضرب ا

8- حق در تشبیه همانند فلزات گداخته شده و ذوب گشته است و باطل بسان کف های ایجاد شده بر روی آن

و مما يوقدون عليه في النار . . . زبد مثله كذلك يضرب الله الحق و البطل

11- باطل بر محور حق خودنمایی کرده و بر آن تحمیل می شود .

فاحتمل السيل زبداً رابياً

99- اصرار بر حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 11

11 - استمرار و اصرار ملت ها بر انحراف و حق ستیزی ، عامل مجازات آنان از سوی خداوند

ليجزي قومًا بما كانوا يكسبون

تعبیر «کانوا یکسبون» استمرار را می رساند و برداشت بالا در صورتی استفاده می شود که «قوماً» نظر به کافران و منکران «ایام الله» داشته باشد.

100- اصرار بر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 13

13 - پافشاری در مخالفت با دین و تردید در حقانیت آن - باوجود مشاهده دلایل روشن - موجب گمراهی ابدی است .

كذلك يضللّ الله من هو مسرف مرتاب

مقصود از «مسرف» در این آیه، کسی است که در مخالفت با حق، پافشاری و اصرار فراوان دارد.

101- اصرار بر کفر حق ستیزان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 12

12 - اقدام حق ستیزان صدراسلام به انکار صریح قرآن و تورات و تأکید بر کفر خویش نسبت به آن دو

ص: 50

وقالوا إنا بكلّ كفرون

102- اصلاح مفاسد کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 3

3- اصلاح مفاسدی که بر اثر کتمان حقایق دین پدیدار شده و نیز بیان آن حقایق، از شرایط پذیرش توبه کتمان کنندگان است.

إلا الذین تابوا و أصلحوا و بینوا فأولئک أتوب علیهم

103- اضطرار حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 3

3- مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو، از سرِ ناچاری و اضطراب به انکار عبادت کردن معبود های ادعایی خویش می پردازند.

بل لم نکن ندعوا من قبل شیئاً

104- اضطرار حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 3

3- مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو، از سرِ ناچاری و اضطراب به انکار عبادت کردن معبود های ادعایی خویش می پردازند.

بل لم نکن ندعوا من قبل شیئاً

105- اظهار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 4

4- قرآن، بیانگر حقایق؛ حتی در مواردی که نتیجه آن به ضرر برخی از مسلمانان باشد.

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیہ قل قتال فیہ کبیر

برخی از مسلمانان در ماه رجب به عده ای از کافران حمله بردند و آنان را کشته یا اسیر کردند. پس از این واقعه، آیه مزبور نازل شد و حکم به تحریم قتال در ماههای حرام کرد؛ هر چند بیان این حقیقت، به ضرر آن گروه از مسلمانان تمام شد.

ص: 51

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 60 - 3,4

3 - بیان حقایق ، پرتویی از ربوبیت خداوند

الحق من ربك

4 - تربیت و سازندگی ، در گرو بیان حقایق

الحق من ربك

از آنجا که خداوند، «رب» (تربیت کننده) است، حق را بیان می کند. بنابراین ارتباط تربیت و حق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 5

5 - اظهار حق و نیامیختن آن به باطل ، از وظایف عالمان و آگاهان

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون

اگر کتمان حق حرام باشد، لزوماً اظهار آن ضرورت دارد؛ چون شقّ سوّمی تصوّر نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 9

9 - فرمان خداوند به مبارزه با کفر و شرک و به وجود آوردن صحنه مبارزه ، از اسباب تحقق اراده خداوند برای اظهار حق و نابودی کفر

و یرید الله أن یحق الحق بکلمته

خداوند در برابر مؤمنان که خواهان هجوم به کاروان تجاری قریش بودند، خواست تا آنان با لشکریان کفر درآویزند و به جهاد با آنان پردازند و همان را نیز مقدر ساخت و بیان داشت که احقاق حق در پرتو آن حاصل می شود. بنابراین مراد از «بکلمته» همان فرمان به جهاد و تحقق یافتن صحنه مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 13

13 - ربوبیت خداوند ، مقتضی اظهار حق برای بندگان

قالوا ماذا قال ربكم قالوا الحق

106- اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 7

7- امکان روی گردانی انسان از حق و حقایق دینی علی رغم روشن بودن آنها

فإن تولّوا فإنما عليك البلغ المبین

ص: 52

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 6

6- انسان ها پس از رهایی از خطر های مرگ آفرین ، خدا را فراموش می کنند و از حق روی گردان می شوند .

فلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 14

14 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نگران نبودن از روی گردانی مردم از حق و دین الهی

فَإِنْ تَوَلَّوْا... و ما على الرسول إلاّ البلاغ المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق گریزی کافران است.

107- اعراض از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 5

5 - وانهادن امر کافران حق ستیز به خداوند ، رهنمودی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا تكن في ضيق مما يمكرون.. إن ربك يقضى بينهم بحكمه

با توجه به این که آیات این بخش در ارتباط با هم است، تذکر خداوند به قضاوت نهایی خویش درباره کافران، می تواند در مقام توضیح و تعلیل برای آیه «و لا تكن في ضيق مما يمكرون» باشد. آیات بعد نیز مؤید همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 11

11 - مبلغان دین ، موظف به تلاش در بیداری نفوس مستعد و وانهادن حق ستیزان ، به خداوند

نحن أعلم بما يقولون .. فذکر بالقرءان من يخاف وعيد

برداشت یاد شده، با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

108- اعراض از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 6

6- لزوم فیصله دادن به بحث و گفتوگو با بهانه جویان و حق ناپذیران

قل کفی بالله شهیداً بینی و بینکم

ص: 53

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 1,2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به واگذاری کافران حق ناپذیر ، باطل گرا و بازیگر به حال خود ، پس از اتمام حجت به آنان

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

«خوض» (مصدر «یخوضوا») در اصل به معنای حرکت در آب است؛ ولی در مواردی به کار می رود که انسان، غوطه‌پور در مسائل باطل و ناپسند می شود؛ مانند همین آیه که کافران، سخنان ناروایی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر زبان می آوردند.

2 - لزوم ترک بحث و احتجاج با کافران حق ناپذیر ، پس از اتمام حجت و ارائه برهان

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

109- اعراض حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 6

6- تسلی دادن خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای نگران نبودن از روی گردانی حق ناپذیران

فإن تولّوا فإنما علیک البلیغ المبین

110- اعلام پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 1

1- فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اعلام غلبه حتمی حق و اضمحلال قطعی باطل ، به مشرکان مکه

و قل جاء الحقّ و زهق البطل

111- افساد حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 5

5 - حق ستيزان ، مردمی تبهكار و مجرمند .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

ص: 54

112- اقرار اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 1

1 - اعتراف مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو ، به بی فایده بودن کامل عبادت غیرخدا و حاجت خواهی از معبود های ادعایی خویش

این ما کنتم تشرکون . من دون الله قالوا ضلوا عتبا بل لم نکن ندعوا من قبل شیئا

جمله «ضلوا عتبا» (از نظر ما ناپدید شدند و آنان را گم کردیم) کنایه از بطلان و پوچی آیین شرک و بی اثر بودن معبودهای ادعایی در عرصه قیامت است. گفتنی است جمله «بل لم نکن ندعوا...» می تواند به معنای بی اثر بودن حاجت خواهی از معبودها باشد؛ زیرا چیزی که بی فایده است مانند این است که وجود ندارد. هم چنین می تواند گویای انکار عبادت معبودها باشد که از سر ناچاری و اضطراب به آنها متوسل شده باشند. احتمال نخست مؤید برداشت یاد شده است.

113- اقرار به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 143 - 26

26 - پیامبران الهی پشتاز در ایمان به حقایق و اقرار به آن

و أنا أول المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 3

3- اعتراف به سخن حق ، اگر چه دشمن آن را گفته باشد ، مطلوب و پسندیده است .

قالوا إن أئتم إلا بشر مثلنا .. قالت ... إن نحن إلا بشر مثلکم

اینکه انبیای الهی در مقام پاسخ گویی به مخالفان، کلام آنها را درباره بشر بودن خود مورد تأیید قرار می دادند، حکایت از پسندیده بودن اعتراف به سخن مطابق با واقع می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 25

25- اعتراف به حق در قیامت ، رهایی بخش از عذاب نیست .

إني كفرت بما أشركتمون من قبل إن الظالمين لهم عذاب أليم

برداشت فوق بر این اساس است که «إن الظالمين لهم عذاب أليم» کلام خداوند باشد. از اینکه خداوند ماجرای برخورد مستکبران و پیروانشان و نیز برخورد آنها با شیطان و اعتراف شیطان به خطای خود در قیامت را بیان می کند و آن گاه می فرماید که برای ستمگران عذابی دردناک در نظر گرفته شده است، نکته فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 9

ص: 55

9- ایمان و اعتراف به حق، در شرایط اضطرار و ناگزیری، فاقد ارزش و اصالت است.

قال ربّ ارجعون .. کلاً إنّها کلمه هو قائلها

114- اقرار به حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او، علی رغم اعطای معجزات فراوان به موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت فسنل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إني لأ

115- اقرار به حق ناپذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او، علی رغم اعطای معجزات فراوان به موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت فسنل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إني لأ

116- امتحان حق ناپذیران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است.

و إن أدری لعلّه فتنه لکم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

117- امداد به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 2

ص: 56

2- ماجرای میان موسی (ع) و فرعونیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

چنان که گفته شد «آیه» به معنای عبرت است و عبرت بودن ماجرای موسی و فرعونیان، در صورتی است که تکرار نظایر آن همواره ممکن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 2

2- ماجرای میان نوح (ع) و قومش، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوبی باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

آیه و عبرت آموز بودن، مستلزم امکان تحقق دوباره و استمرار یافتن چیزی است که باید از آن درس عبرت گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 6

6- فرجام هلاکت بار عادیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت قوم عاد، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 4

4- نزول عذاب مرگبار بر ثمودیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

فَأَخَذْنَاهُمُ الْعَذَابَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت ثمودیان، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام دیگر، در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - هلاکت قوم فساد پیشه لوط و نجات وی و خاندانش - به جز همسر وی - نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن سرگذشت قوم لوط، در صورتی است که درباره دیگر امت ها قابل تکرار باشد و به تعبیر دیگر، سنتی مستمر به شمار آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرجام هلاکت بار مردم ایکه ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

فأخذهم عذاب يوم الظلّه . . . إنّ في ذلك لآیه

نشانه و مایه عبرت بودن سرگذشت مردم ایکه، در صورتی است که تکرار نظایر آن همواره ممکن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 10

10 - حمایت از حق در برابر باطل ، سنّت الهی است .

فتوکل علی الله إنک علی الحقّ المبین

خداوند پیامبرش را به این دلیل که بر حق است به توکل فراخوانده است. از این استفاده می شود که بنای خداوند و سنّت او، بر حمایت از راه حق و راهیان آن است.

118- امداد به حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 11

11 - کافران قوم شعیب ، به خدا و داوری او و یاری رسانی به حقپویان معتقد بودند .

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا و هو خیر الحکمین

چنانچه خطاب در «فاصبروا» متوجه کافران نیز باشد، دعوت شعیب از آنان به صبر تا داوری خدا، بیانگر این نکته است که منکران رسالت او معتقد به خداوند بوده اند. تصریح به «بالذی ارسلت به» پس از «ءامنوا» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 6,7

6 - جبهه حق ، برخوردار از امداد های غیبی و لطف و کمک الهی

فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ذکر داستان ابراهیم(ع) برای مسلمانان، به عنوان الگو و نمونه ای از دو جریان حق و باطل است.

7- دخالت خداوند در رخداد های تاریخ و تحولات اجتماعی به نفع جبهه حق

فألقوه فی الجحیم . فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

119- امداد به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 12

ص: 58

12- شیطان ، یاری دهنده حق گریزان ، در روی گردانی از ایمان و هدایت

و املی لهم

مفاد «املی» ممکن است امداد و یاری رساندن باشد.

120- امکان حق ناپذیری خانواده پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 7

7- امکان نفوذ کفر و فساد و حق ناپذیری در افراد خانواده پاکان

إلاّ امرأته قدرنا إنّها لمن الغیرین

121- امکانات دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

122- انتقام از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 7، 1

1 - انتقام الهی ، گریبان گیر کافران و حق ستیزان ، در حیات و یا پس از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من یعش عن ذکر الرحمن .. فإما نذهبنّ ... أو نرینک الذی وعدنهم

7 - خداوند ، به انتقام گرفتن از حق ستیزان - چه در دنیا و چه در آخرت - توانا است .

فإنا علیهم مقتدرون

123- انتقام از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 4

2 - حضور رهبران الهی در جوامع ، مانع از تحقق انتقام الهی نسبت به کافران و حق گریزان نخواهد بود .

ص: 59

4- تأخیر خداوند در انتقام گرفتن از حق گریزان، مهلتی به ایشان و احترامی به وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإما نذهب بک .. . فإنا علیهم مقتدرون

از آیه قبل استفاده شد که اگر پیامبر رحلت کند، خداوند از مخالفان حق ستیز او انتقام خواهد گرفت. مفهوم این سخن آن است که حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانع تسریع در انتقام است؛ ولی این مانع، قطعی نیست و خداوند می تواند حتی در زمان حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفان دین را مجازات کند.

124- اندوه بر حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 127 - 8،10

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر حق ناپذیری کافران، بسیار محزون و اندوهگین بود.

و لاتحزن علیهم

10- دلداری و تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در غم او بر کفرورزی و حق ناپذیری کافران

و لاتحزن علیهم

125- انذار به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 3 - 14

14 - یاد کرد حقانیت نظام هستی، اندازی به حق گریزان پوچ گرا*

ما خلقنا .. . إلا بالحقّ ... و الذین کفروا عمّا أنذروا معرضون

از آن جا که قبل از تعبیر «عمّا أنذروا...»، انذار صریحی در این آیه و آیه قبل نیامده است، احتمال می رود که نفس تذکر به حقانیت هستی، هشدار به کسانی است که هستی را پوچ و بی هدف دانسته و هیچ تعهدی در برابر ارزش ها ندارند.

126- انذار حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار ، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتوّل عنہم . . . و ذکر

ص: 60

127- انذار حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 17

17- بیم دادن انسان ها از حق ناپذیری ، تنها هدف خداوند از فرستادن معجزات

و ما نرسل بالآیت إلاّ تخویفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 4

4- مشرکان و کافران حق ناپذیر و بهانه جو ، مورد تهدید خداوند

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم

تذکر خداوند به گواه و ناظر بودن میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان حق ناپذیر، می تواند به منظور تهدید آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 10،11

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مشرکان و کافران حق ناپذیر را به عذاب الهی تهدید کرد .

إن أدری أقریب أم بعید ما توعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون»، عذاب الهی در دنیا و یا آخرت باشد.

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

وإن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتنی است که جمله

«أنّ الأرض یرثها عبادی الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 188 - 1

1 - هشدار شعیب (ع) به مردم حق ناپذیر « آیکه » ، درباره نظارت خداوند بر رفتار و اعمال ناشایست آنان

قال ربی أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 208 - 2

2 - سنت الهی ، بر انداز و بیم دهی مکرر حق ناپذیران پیش از عذاب

و ما أهلکنا من قریه إلا لها منذرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 61

8 - اندازگری و هشداردهی ، موضع پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر گمراهان حق ناپذیر

و من ضلّ فقل إنّما أنا من المنذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 23 - 3

3 - تکلیف مؤمنان و مبلغان دینی ، در برابر انسان های لجوج و حق ناپذیر ، تنها انذار و هشدار است .

إن أنت إلاّ نذير

128- انذار کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 35 - 2

2 - آیات و نشانه های الهی در پهنه طبیعت ، معرفت بخش انسان ها و انذاردهنده حق پوشان

و من آیته .. و يعلم الذین یجدلون فی آیتنا

129- اهل کتاب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 4,8

4 - گروهی از اهل کتاب علی رغم شناخت حقیقت (پیامبری رسول اکرم) آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتمون الحق و هم یعلمون

8 - گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتمون الحق و هم یعلمون

جمله «و هم یعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - انکار و پوشاندن آیات الهی توسط اهل کتاب ، وسیله ای برای گمراه کردن دیگران

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . لَمْ تَكْفُرُوا بِاللَّهِ

کفر، در لغت - چه همراه باء باشد و یا نباشد - به معنای انکار و پوشاندن است (القاموس المحيط .)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 62

2 - آل عمران - 3 - 71 - 2، 1

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا، و نکوهش آنان از سوی خداوند

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون

2 - علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق، مردم را گمراه می ساختند.

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبَسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 9

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام*

و لا تؤمنوا . . . ان يؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 5

5 - اهل کتاب، منکر نشانه های روشن الهی در خانه خدا

اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 9

9 - مبارزه عالمان اهل کتاب با اسلام، با علم و آگاهی به حَقَّائِیت آن

قل یا اهل الكتاب لم تصدّون عن سبیل اللّٰه . . . و انتم شهداء

مقصود از «سبیل اللّٰه»، اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 1

1 - اهل کتاب (علمای یهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر .. اولئك الذين لعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3،7

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما كنتم تخفون من الكتب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتاب» تورات و انجیل خواهد بود.

7 - چشمپوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از افشا و بیان حقایق مخفی شده توسط اهل کتاب

یبين لكم .. و يعفوا عن كثير

ص: 63

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «کثیر»، به قرینه فراز پیشین، حقایق مخفی شده باشد. بنابراین عفو به معنای فاش نساختن و مسکوت گذاشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 12، 7، 6

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم .. فهم لا یؤمنون

7 - اهل کتاب، مورد توبیخ خداوند به جهت کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان نیاوردن به او

الذین ءاتینهم الکتب .. الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

12 - کتمان کنندگان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب، ایمان نخواهند آورد.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. فهم لا یؤمنون

130- اهمیت ابلاغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 49 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ پیام الهی به مردم مبنی بر آمدن حق برای آنان

قل جاء الحق

131- اهمیت احترام حاکمان بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 11

11 - لزوم احترام به حاکمان برحق و تواضع و خشوع در برابر آنان

و خرّوا له سجّداً

132- اهمیت استقامت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - 38 - 11 - هود

8- ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملاً من قومه سخروا منه

ص: 64

جمله «و یصنع الفلک و کلما مرّ...» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

133- اهمیت استقامت در تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

134- اهمیت اظهار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 9

9 - ناخوشایندی کافران و دگرانیشان، نباید مانع اظهار حق در اصول دین و موجب دست برداشتن از مواضع اصولی در نهضت توحیدی شود.

فادعوا الله مخلصین له الدین و لو کره الکفرون

135- اهمیت تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

136- اهمیت تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 17

17 - کیفر انسان ها ، قبل از تبیین حق و باطل برای آنان ، ظلم و دور از ساحت قدس خداست .

ص: 65

أتتهم رسلهم بالبينت فما كان الله ليظلمهم

نقی ظلم از خدا و متفرع شدن آن بر وجود بینات، بیانگر این نکته است که: در صورت ارائه نشدن دلایل روشن، به هلاکت رساندن انسانها ظلم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 11

11- تبیین و ارائه حق لازم است ، هر چند مخاطبان آن را نپذیرند .

و لقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

اینکه خداوند می فرماید: «ما آیات خود را گوناگون و متنوع بیان کردیم، اما آنان نپذیرفتند» استفاده می شود که باید حق را به هر صورت بیان کرد؛ هر چند شنوندگان و مخاطبان، آن را قبول نکنند.

137- اهمیت تذکر به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 55 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار ، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتولّ عنهم ... و ذکر

138- اهمیت تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 15

15- شناخت حق و جستجو برای فهم صحیح حقایق دینی ، امری است لازم و بایسته .

بل أكثرهم لایعلمون الحقّ فهم معرضون

آیه بالا صرفاً برای حکایت از وضعیت مشرکان نیست؛ بلکه علاوه بر این در صدد محکومیت و سرزنش آنان نیز هست و این می رساند که شناخت حق، امری لازم است؛ زیرا سرزنش بر امر غیر لازم معقول نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ارتباط همیشگی با خداوند ، نیرومندی ، حکمت ، توانایی بر فیصله دادن به امور و داشتن منطق قوی در جداسازی حق از باطل ، از شرایط لازم رهبران و مدیران جامعه در نگاه وحی

واذکر عبدنا داود ذا الأید إنه أواب . . . و شددنا ملکه و ءاتینه الحکمه و فصل الخ

برداشت یاد شده از مجموع اوصافی که خداوند برای داوود(ع) به عنوان حاکم و فرمانروا ذکر کرده است، به دست می آید.

ص: 66

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 5

5 - ارائه حق و شناساندن آن به مردم ، فلسفه نزول قرآن

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ

139- اهمیت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 7

7 - لزوم محور قرار دادن حق ، در عقاید و گفتار

و لا تقولوا على الله الا الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 6

6 - حق ، پایه و محور احکام و قوانین دین اسلام

هو الذى أرسل رسوله بالهدى و دین الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 6، 5

5 - حق ، مدار هدایت و باطل ، مدار ضلالت است .

فماذا بعد الحق إلا الضلل

جمله «فما بعد الحق . . .» دارای حذف و ایجاز است و تقدیر آن چنین می باشد: «فماذا بعد الحق الذى هو الهدى إلا الباطل الذى هو الضلال».

6 - ورای حق و حقیقت جز گمراهی و ضلالت نیست .

فماذا بعد الحق إلا الضلل

6- ارزشمندی ابزار و امکانات معرفتی انسان ، در گرو به کارگیری آن در طریق حق است .

و من كان في هذه أعمى فهو في الآخرة أعمى

از اینکه خداوند، انسانی را که بیناست ولی بینش درست نیافته «أعمى» خوانده است، استفاده می شود که چشم به عنوان وسیله معرفت آن گاه ارزشمند به حساب می آید که در مسیری بایسته و شایسته به کار گرفته شود.

ص: 67

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 7

7 - توکل بر خداوند تنها در مسیر حق ، دارای معنا و ثمربخش است .

فتوکل علی الله إناک علی الحقّ المبین

از تعلیل «إناک علی الحقّ» استفاده می شود که توکل بر خدا، تنها در حرکت های درست و حقّانی، معنادار است؛ نه در هر تلاشِ مشکوک و نادرست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 69 - 13

13 - تمامی رفتار و کردار آدمی در دنیا ، باید بر پایه حق و مطابق با عدل باشد .

وقضی بینهم بالحقّ و هم لایظلمون

تذکر خداوند به این که داوری میان مردم در قیامت، بر پایه حق و عادلانه خواهد بود، در واقع توصیه ای است به بندگان که رفتار خود را مطابق عدل و بر پایه حق بنا نهند؛ زیرا در قیامت رفتار آنان بر همین اساس سنجیده و جزا داده خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 3

3- حق ، پایه و محور احکام و قوانین دین اسلام

أرسل رسوله بالهدی و دین الحقّ

140- اهمیت حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 10

10 - روحیه حرف شنوی و حق پذیری ، شرط بهره مندی از آیات الهی است .

إن فی ذلك لأیت لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 11

11 - لزوم تسلیم بودن در برابر حق پس از ثبوت آن

لقد جاءك الحق... فلا تكونن من الممترین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 2

2 - گرایش به دین اسلام، در گرو وجود سعه صدر و روح پذیرش حق در انسان است.

ص: 68

أفمن شرح الله صدره للإسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6- لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پایبندی خود به آن دو است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 79 - 8

8- داشتن روحیه حق پذیری و حق جویی، شرط بهرهوری از آیات الهی

إن فی ذلك لآیت لقوم یؤمنون

141- اهمیت حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 108 - 3

3- ارائه حق و شناساندن آن به مردم، فلسفه نزول قرآن

قد جاءكم الحق من ربکم

برداشت فوق از وجه تسمیه قرآن به «حق» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- فرقان - 25 - 44 - 3

3- حق شنوی و خردورزی، دو عنصر تعیین کننده و اساسی برای شناخت حق و پیمودن راه آن

أم تحسب أن أكثرهم یسمعون أو یعقلون

از این که خداوند برای هواپرستان، دو صفتی را ذکر می کند که آنان فاقد آن دو بودند، حکایت از آن دارد که آن دو، نقش تعیین کننده در

شناخت و پذیرش راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآن داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

ص: 69

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 14

14 - فهم حقایق و معارف دینی و حق بینی و حق شنوی ، ملاک انسانیت و برتری انسان بر چهارپایان است .

أولئك كالأنعم

142- اهمیت حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 8

8- داشتن روحیه حق پذیری و حق جویی ، شرط بهره‌وری از آیات الهی

إن فی ذلك لآیت لقوم یؤمنون

143- اهمیت حق گوئی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 4

4- تکذیب و نپذیرفتن گروهی ، نباید مانع از اظهار سخن حق و تبلیغ دین از سوی منادیان حق و مبلغان دین گردد .

وإنا لنعلم أنّ منکم مکذّبین

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند، با آن که از تکذیب گروهی از مردم آگاهی کامل دارد و این مطلب را نیز اعلام می کند؛ در عین حال پیام های خود (وحی) را بهوسیله پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، پیاپی ابلاغ می فرماید.

144- اهمیت دفاع از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 2

2 - نفوذ و راه یافتن به مراکز قدرت و حکومت های استکباری ، به منظور رساندن پیام الهی به آنان و دفاع کردن از حق ، کاری روا و پسندیده است .

و لقد أرسلنا موسى . . . إلى فرعون وهمن وقرون ... فلمّا جاءهم بالحقّ من عندنا

145- اهمیت روحیه حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 70

30 - تنها حق پذیران قادر به درک سعادت آفرینی پیام های الهی هستند .

ذلكم خير لكم ان كنتم مؤمنين

چنانچه مشارالیه «ذلكم» تمام مسائلی باشد که در آیه مطرح شده، و از جمله اعتقاد به یگانگی خدا و لزوم پرستش او، باید گفت مراد از ایمان در «ان كنتم مؤمنين» داشتن روحیه حق پذیری و اهل باور بودن است، نه ایمان به یگانگی خدا. و چون خیر بودن یکتاپرستی و عدالت پیشگی منوط به حق پذیری نیست، یعنی چه انسانها حق پذیر باشند و چه نباشند مسائل مطرح شده دارای خیر است، معلوم می شود شرط «ان كنتم ...» ناظر به درک خیر بودن است. یعنی اگر حق پذیر باشید می فهمید که پیامهای مطرح شده به خیر و صلاح شماست.

146- اهمیت صبر در تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پایبندی خود به آن دو است.

147- اهمیت گواهی به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 135 - 14, 20, 11, 8

8 - لزوم ادای شهادت به حق، گر چه به ضرر خود یا پدر و مادر و نزدیکان باشد.

كونوا قومين بالقسط شهداء لله و لو على أنفسكم او الوالدين و الاقربين

«شهداء»، خبر دوم برای «كونوا» است. بنابراین شهادت به حق تکلیفی لازم الاجرا است. گفتنی است که متعلق شهادت در برداشت فوق - به قرینه «و لو على أنفسكم» - کلمه «بالحق» گرفته شده است.

11 - لزوم شهادت به حق، بدون در نظر گرفتن فقر و غنای افراد

كونوا قومين بالقسط شهداء لله . . ان يكن غنياً او فقيراً فالله اولی بهما

14 - ترحم به فقیران و بیزاری از ثروتمندان و یا بی اعتنایی به فقیران و طمع به ثروتمندان ، نباید مؤمنان را از شهادت به حق بازدارد .

کونوا قومین بالقسط شهداء لله . . . ان یکن غنیاً او فقیراً فالله اولی بهما

شهادت درباره فقیر و ثروتمند چهار صورت دارد: یا شهادت علیه ثروتمند است به خاطر گرایش ضد استکباری، یا به نفع اوست به خاطر طمع یا ترس، یا علیه فقیر است به خاطر بی اعتنایی به او، و یا به نفع اوست به خاطر ترحم و گرایش به مستضعفان، خداوند دخالت دادن این موارد را در ادای شهادت ممنوع دانسته است.

ص: 71

20 - مقدم داشتن مصالح خویش ، والدین و بستگان بر شهادت به حق ، هواپرستی و عدالت شکنی است .

كونوا قومين بالقسط شهداء لله و لو على انفسكم .. فلا تتبعوا الهوى

148- ایجاد زمینه حق شناسی در برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6- یوسف (ع) با باز گرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب ، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گزاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

149- ایفای حق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 34 - 5

5 - حاضران صحنه قیامت ، از مؤاخذه دیگران و گرفتن حقوق خود - حتی از نزدیک ترین خویشاوندان - چشم پوشی نخواهند داشت . *

یوم یفر المرء من أخیه

فرار از برادر و ترس از روبه رو شدن با او، حاکی از واقع شدن در مؤاخذه شدید از سوی او است؛ به گونه ای که شخص گمان می کند که اگر فرار نکند، گرفتار خواهد شد.

150- ایمان به پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 2

2 - توجّه به قاهر بودن خدا ، مقتضی اطمینان به غلبه حق و پایداری در برابر هجوم کافران علیه دین

فاصبر علی ما یقولون

«فاء» در «فاصبر» لزوم صبر را متفرع بر مطالب آیات پیشین کرده است. در آن آیات، از قدرت الهی بر نابودی کافران و نیز اعاده آنان در قیامت برای حساب رسی، سخن به میان آمده است.

ص: 72

151- ایمان حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 2

2 - کفرپیشگان و حق ستیزان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، دست از کفر کشیده ، ایمان خواهند آورد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن

152- ایمان حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 10

10 - راه یافتن حق (اسلام) به قلب حق ناپذیر ، مانند صعود در آسمان دشوار و یا غیر ممکن است .

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً كأنما یصعد فی السماء

153- باطل نمایی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 8

8- خارج کردن حق از صحنه ، با باطل نشان دادن چهره آن ، از شیوه های تبلیغاتی کفرپیشگان است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحق

«إدحاض» به معنای «ابطال» و «إزاله» است. «لیدحضوا به الحق» یعنی: «کفرپیشگان، با مجادله باطل، سعی در ابطال و ازاله حق دارند». روشن است که حق، قابل ابطال نیست، لذا تعبیر «خروج از صحنه» و «باطل نمایی» در برداشت به کار رفته است.

154- برپایی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 8

8 - پیاده شدن حق و ریشه کن شدن بنیان کافران ، هدف از فرمان خداوند به نبرد با مشرکان مکه در بدر

و يريد الله أن يحق الحق بكلمته و يقطع دابر الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 8 - 3، 1

1 - پياده شدن حق و نابودی باطل ، هدف از تشريع جهاد و مبارزه در اسلام

ص: 73

إذ يعدكم . . . يريد الله .. ليحق الحق ... ولو كره المجرمون

3- تضمین تحقق حق و محو باطل در پرتو ریشه کن شدن کافران است .

و يقطع دابر الكافرين. ليحق الحق و يبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یقطع . . .» در آیه قبل باشد.

155- بشارت به حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 20

20 - بشارت خداوند به حق پذیران و صاحبان عقل و خردناب ، به داشتن آینده سعادت‌مندان

فبشّر عباد . الذين يستمعون القول ... و أولئك هم أولوا الألباب

156- بشارت پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 17

17- نوید خداوند به پیروزی حق و استقرار آن در زمین و شکست باطل و رخت بر بستن آن

فأما الزبد فيذهب جفاءً و أما ما ينفع الناس فيمكث في الأرض

157- بنی اسرائیل و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 16

16 - وجود افراد غیر مؤمن (لجاج و ناباور) ، در میان بنی اسرائیل ، علی رغم وجود نشانه روشن الهی بر زمامداری طالوت

انّ في ذلك لآيه لكم ان كنتم مؤمنين

تعبیر «ان كنتم مؤمنين» اشاره است به اینکه افرادی غیر مؤمن (ناباوران) در میان بنی اسرائیل وجود داشته اند.

158- بهانه جویی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 3

3 - کفرپیشگان حق ستیز ، منکر آسمانی بودن قرآن به بهانه عدم نزول دفعی آن

ص: 74

قالوا لولا أوتى مثل ما أوتى موسى

مقصود از «ما أوتى موسى» تورات است که یکباره نازل شده بود؛ یعنی، چرا قرآن مانند تورات، یکباره نازل نشده است؟

159- بی ارزشی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 6

6 - انسان بیهوده گرای حق ستیز، فاقد ارج و منزلت در پیشگاه پروردگار

فذرهم یخوضوا

تعبیر «فذرهم» در بردارنده معنای تحقیر است.

160- بی ارزشی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 3

3 - کافران و حق ناپذیران، عناصری بی ارزش نزد خداوند

و لاتحزن علیهم

این که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) توصیه می کند که بر بدبختی کافران غم و اندوه بر خود راه ندهد، نشانگر این است که آنان در پیشگاه خدا، از هیچ ارج و ارزشی برخوردار نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 10

10- انسان حق گریز، فاقد ارزش های انسانی و خاصیت واقعی حیات

أولئك الذين... فأصمّهم وأعمى أبصرهم

کسانی که در نتیجه بیماری مشارالیه «أولئك..» قرار گرفته اند به ظاهر گوش و چشم دارند اما خداوند در حقیقت این ابزار را برای آنان زاید و بی خاصیت قلمداد کرده است زیرا بهره نجستن از امکانات، چونان محرومیت از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 5

5 - انسانهایی که حقایق دینی را نپذیرند ، فاقد ارزش انسانی هستند .

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

ص: 75

161- بی ارزشی مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 25

25 - کسانی که آگاهانه و از سر عناد و لجاجت حقایق را منکر شوند، فاقد ارزش هستند.

ما أنزل الله علی بشر . . . قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

کاربرد واژه «ذر» در مواردی است که چیزی را به جهت حقارت و بی ارزشی آن رها کرده و از آن بگذرند. آیه شریفه نیز در مقام فرمان به ترک مخاصمه با یهودیانی که به جهت عناد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصل نزول وحی بر بشر را منکر شده اند، این واژه را به کار برده است.

162- بی استعدادی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 3

3 - کافران رویگردان از حق، با لجاجت و تعصّب خویش در برابر حق، ظرفیت و صلاحیت حق پذیری را از دست می دهند .

یکفرون . . . فإنک لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

163- بی تأثیری انذار بر حق ناپذیران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 20

20- روی آوردن حق ناپذیران مکه به سرکشی ها و جرایمی بس بزرگتر، پس از انذار های هشدار دهنده الهی

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیناً کبیراً

164- بی تأثیری حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 3 - 5

5 - حق ستیزی کافران ، بی تأثیر در برنامه های الهی و در سد کردن راه رسالت

و کذبوا.. و کلّ امر مستقرّ

ص: 76

165- بی منطقی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 4

4 - کفرپیشگان حق ستیز ، ناتوان از برخورد منطقی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و قال الذین کفروا لاتسمعوا لهذا القرآن و الغوا فیه

166- بی منطقی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 7

7 - دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذین یجدلون فی آیت اللّٰه بغير سلطن اتيهم

برداشت یادشده بر این اساس است که «بغیر سلطان . . .» قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران با آیات الهی، بدون حجت و برهان به مجادله می پردازند.

167- بی مهربی با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 3

3- برای کسانی که حق گریز و هدایت ناپذیرند ، نباید دل سوزاند و سرمایه گذاری کرد .

ذرهم یا کلووا و یتمتّعوا

168- بیان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 53 - 25، 23

23 - خداوند ، هیچ گونه ملاحظه ای برای بیان حق ندارد .

والله لا يستحي من الحق

25- در بیان حق، نباید شرم و حیا داشت.

والله لا يستحي من الحق

ص: 77

169- بیان کنندگان حق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 17

17- خداوند در قیامت ، عالمان متعهد و بیان کنندگان حقایق و معارف کتاب های آسمانی را مورد لطف خویش قرار خواهد داد و با آنان سخن خواهد گفت .

إن الذين يكتُمون . . . لا يكلمهم الله

برداشت فوق از مفهوم جمله «إن الذين . . . لا يكلمهم الله» استفاده شده است.

170- بیش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 1

1- حق ناباوران کافر ، آیات الهی را سحر و جادویی روشن قلمداد می کردند .

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين كفروا . . . هذا سحر

171- پاداش حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 10

10 - قیامت روز رسیدگی به کار حق پذیران و حق ناپذیران و پاداش و مجازات آنهاست.

إنما يستجيب الذين يسمعون و الموتى يعثهم الله ثم إليه يرجعون

جمله «ثم إليه يرجعون» ظاهراً تذلیلی برای تمامی آیه است. یعنی هم پاسخ دهندگان و هم مرده دلان جملگی در قیامت مبعوث شده و به نتایج اعمال خود می رسند.

172- پاداش حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فروتنی، شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق، دعا، دوری از اسراف، تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هوناً.. و الذین لایشهدون الزور... أولئک یجزون الغرفه

ص: 78

173- پاداش دعوت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 4

4 - مزد و پاداش دعوت به حق و تبلیغ دین ، بر عهده خداست .

إن أجرى إلا على الله

174- پاداش صبر بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 117 - 3

3 - استوار ماندن بر حق و پایداری بر ایمان ، در تنگنا ها و شرایط دشوار ، دارای ارزشی والا و پاداشی ویژه

لقد تاب الله على النبي و... الذين اتبعوه في ساعه العسره

175- پایان حق ستیزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 1

1 - لحظه مرگ ، لحظه پایان یافتن شرارت ها و حق ستیزی های کافران و ستمگران

حتى إذا جاء أحدهم الموت قال رب ارجعون

«حتی» برای بیان غایت شرارت ها و ستمگری های کافران است.

176- پایان حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 1

1 - لحظه مرگ ، لحظه پایان یافتن شرارت ها و حق ستیزی های کافران و ستمگران

حتى إذا جاء أحدهم الموت قال رب ارجعون

«حتی» برای بیان غایت شرارت‌ها و ستمگری‌های کافران است.

ص: 79

177- پذیرش حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 23, 28

23 - انسان های برخوردار از نعمت های بیشتر الهی ، سزاوارتر به درک و پذیرش ربوبیت الهی

الم تر .. ان اتیه الله الملک

گفته شده جمله «ان اتیه الله ..» به قرینه سیاق آیه به این معناست که نمرود به خاطر برخورداری از نعمت خدادادی ملک و سلطنت، باید بهتر از دیگران به ربوبیت الهی اذعان کند. چرا که ملک و سلطنت نیز پرتویی از ربوبیت و الوهیت خداست.

28 - پذیرش دلایل روشن و هدایت یافتن آدمی ، منوط به تعلق اراده خداوندی است .

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

178- پرسش از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 3

3 - پرسش عتاب آمیز خداوند از مشرکان حق ستیز و لجوج ، درباره معبود های ادعایی آنان

ثم قیل لهم این ما کنتم تشرکون

179- پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 17

17 - پیروزی حق بر باطل ، در گرو کوشش و تلاش صاحبان حق *

فاذا دخلتموه فانکم غلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 14

14 - پیروزی حق و شکست باطل ، هدفی بس والاتراز رسیدن به ثروت دنیا در بینش الهی

تودون أن غیر ذات الشوکه تكون لكم و یرید الله . . . و یقطع دابر الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 5,6,9

5 - منافقان ، تلاش تخریب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پیروزی قطعی جبهه اسلام ، ادامه می دهند .

لقد ابتغوا الفتنة . . . حتی جاء الحق و ظهر أمر الله و هم کرهون

ص: 80

6- پیروزی اسلام و مسلمانان ، برای حق و جلوه تحقق اراده الهی

حتى جاء الحق و ظهر أمر الله

9- جبهه حق ، علی رغم میل منافقان ، دارای روندی رو به پیروزی و موفقیت

حتى جاء الحق و ظهر أمر الله و هم كرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 46 - 6

6- مکرها و چاره اندیشی های ستمگران ، هر چند گسترده و کوه شکن باشد ، در برابر نیروی حق بی ثمر و ناموفق خواهد بود .

وقد مکروا مکرمهم و عند الله مکرمهم و إن کان مکرمهم لتزول منه الجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 12،3،2،1

1- در نزاع میان جبهه حق و باطل ، پیروزی نهایی از آن حق مداران است .

بل نقذف بالحق علی البطل

2- پیروزی عقیده و جهان بینی حق بر عقیده و جهان بینی باطل ، سنت الهی است .

و ما خلقنا السماء .. لعین .. بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه

خداوند در آیه قبل ، از هدفمند بودن آفرینش جهان و نیز بطلان عقیده به بیهوده بودن خلقت طبیعت سخن به میان آورده است. این سخن قرینه بر این است که مقصود از حق و باطل در آیه شریفه ، عقیده و جهان نگرایی حق و باطل است. گفتنی است که ذیل همین آیه (و لکم الویل ممّا تصفون) که در باره نسبت ناروا به خداوند و توصیف او به امور نادرست است، مؤید برداشت یاد شده است.

3- پیروزی حق بر باطل ، جلوه ای از هدف داری نظام آفرینش است .

و ما خلقنا السماء .. بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه

خداوند در آیه قبل ، سخن از آفرینش جهان براساس حق و هدفمند به میان آورد و در این آیه ، پیروزی حق بر باطل را یادآور شد. ارتباط میان این دو گفتار بیانگر برداشت یاد شده است.

12- « عن أبی عبداللّه (ع) : ما من أحد إلاّ و قد برز علیه الحقّ حتی یصدع ، قبله أم ترکه و ذلك أنّ الله یقول فی کتابه : « بل نقذف بالحقّ

علی الباطل فیدمغه فإذا هو زاهق . . . » ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است : هیچ فردی نسیت، مگر آن که حق تا روشن شدن کامل، بر او ظاهر شده است؛ این سخن خداوند است که در کتابش می فرماید: «بل تقدف بالحق علی الباطل فیدمغه فإذا هو زاهق. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 98 - 8

8 - پیروزی نهایی در عرصه مبارزه حق و باطل ، از آن جبهه حق خواهد بود .

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون . . . قالوا ابنوا له نبيناً فألقوه فى الجحيم . ف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 81

2 - جبهه کفر و باطل ، در مصاف با جبهه ایمان و حق ، محکوم به شکست است .

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 1

1 - در جنگ حق و باطل ، غلبه با حق است .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

180- پیروزی دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 11

11 - « عن محمد بن الفضيل عن ابي الحسن الماضي (ع) قال : قلت : « هو الذي أرسل رسوله بالهدى ودين الحق » قال : ... الولايه

هي دين الحق قلت : « ليظهره على الدين كله » قال : يظهره على جميع الأديان عند قيام القائم ... » ;

محمد بن فضيل گوید: از امام کاظم (ع) درباره «هو الذي ارسل رسوله . . .» سؤال کردم، فرمود: ... ولایت، همان دین حق است و

درباره «ليظهره على الدين كله» فرمود: خداوند هنگام قیام قائم (ع) دین حق را بر همه ادیان غلبه می دهد ...» .

181- پیشینه حق ناپذیری مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 10

10 - حق ناپذیری و ایمان نیاوردن مردم مصر در عصر موسی (ع) ، دارای پیشینه در تاریخ گذشته آنان و به ارث رسیده از اجدادشان

لقد جاءكم يوسف من قبل .. فمازلتهم في شكّ ممّا جاءكم به حتّى إذا هلك قلتهم لن بيع

182- تأخیر کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - تأخیر کیفر حق ستیزان ، براساس مصالح و نه معلول غفلت خداوند از کردار آنان

سیریکم ءایته . . . و ما ربّک بغفل عمّا تعملون

ص: 82

با توجه به این که بیشتر آیات این سوره، متوجه منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توحید ربوبی خداوند است، خاتمه یافتن سوره با تعبیر «سیریکم آیاته» و «ما ربک بغافل..» می رساند که خداوند، از نشان دادن آیات انکار ناپذیر خود، عاجز نیست و از کردار بندگان نیز غافل نمی باشد و به موقع جزای آنان را خواهد داد.

183- تبعیت از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 6

6- تبعیت محض از حق و وحی الهی ، و صبر و بردباری در برابر مشکلات آن ، از شرایط رهبری الهی است .

قد جاءكم الحق من ربكم ... و اتبع ما یوحی إلیک و اصبر حتی یحکم الله

184- تبلیغ عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 11

11 - تبلیغ اعتقادات حق و ترغیب دیگران به مقاومت در برابر منکرات ، خصلتی ستوده و مایه کامیابی انسان

لفی خسر . إلا الذین ... تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

185- تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 3

3 - مسؤولیت سنگین عالمان به کتاب های آسمانی در بیان حقایق آن برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیینته للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 2

2- انذار ، پس از تبیین حق و ارائه دلیل ، شیوه ای بایسته در هدایت خلق

برداشت بالا- بر این اساس است که مسأله انذار در این آیه، پس از تبیین مسأله توحید و دلایل آن در آیات پیشین، صورت گرفته است و فرمان «فقل أنذرتکم . . .» بایسته بودن را می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 6 - 6

6 - روح تبلیغ دین ، تبیین حق برای مردم است ؛ نه اکراه ایشان به ایمان .

و ما أنت عليهم بوكيل

186- تبیین حق در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 6

6 - ارائه راه حق و تفسیر حقیقت ، در برابر سخنان باطل و شبهه انگیز ، شیوه پسندیده در تبلیغ و ارائه تعالیم دین

و لایأتونک بمثل إلاّ جئنک بالحقّ و أحسن تفسیراً

187- تبیین حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 5

5 - تعالیم دین و قرآن ، حاوی بهترین راه کشف حقیقت و تفسیر درست جریان حق و باطل

إلاّ جئنک بالحقّ و أحسن تفسیراً

188- تثبیت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 31

31 - تثبیت حق ، هدف دعای شعیب پیامبر

ربنا افتح . . . بالحق

شعیب(ع) در دعای خویش با اینکه اذعان به حقانیت خویش داشت، نگفت که خدایا به سود ما داوری کن، بلکه گفت خدایا حق را به کرسی بنشان ؛ و این اشاره به این حقیقت دارد که پیامبران هدفی جز تثبیت حق نداشته اند.

189- تحفیر حق طلبان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 3

ص: 84

3- حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشَرِّ ذَمَّةٍ قَلِيلُونَ

190- تحقیر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 5

5- کافران حق ناپذیر مورد تمسخر و تحقیر

فبشّره

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 8

8- قدرت های فرعونی و حق ناپذیر ، محکوم به سرزنش شدن و تحقیر در گستره تاریخ *

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

تعبیر «و هو ملیم» می تواند نظر به ملامت شدن قدرت های حق ناپذیر از سوی اندیشهورزان و نظارت گران تاریخ بشر، داشته باشد.

191- تحمیل باطل بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 17 - 11

11- باطل بر محور حق خودنمایی کرده و بر آن تحمیل می شود .

فاحتمل السیّل زبداً رابیّاً

192- تحیر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تكذيب كندگان حق - قرآن ، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گوئی

بل كذبوا بالحقِّ لَمَّا جاءهم و هم فى أمرٍ مریج

ص: 85

یکی از نمودهای پریشان‌گویی تکذیب‌گران معاد این است که می‌گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می‌شود پس چگونه می‌تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می‌دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

193- تداوم حق ستیزی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 2

2- استمرار مواضع خصمانه و حق ستیزانه فرعونیان در مقابل موسی (ع)، حتی پس از گرفتار آمدن آنان به عذاب الهی

إذا هم منها يضحكون... وأخذنهم بالعذاب... وقالوا يائيه الساحر

فرعونیان پس از گرفتار شدن به عذاب‌های متعدد، همچنان راه کج خویش را ادامه داده و موسی(ع) را ساحر می‌نامیدند.

194- تداوم عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 6

6- عذاب دائمی و بی‌تخفیف، کیفر تمامی کافران حق ناپذیر

كذلك نجزي كل كفور

«کفور» صیغه مبالغه از ماده «کفر» و یا «کفران» می‌باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

195- ترک مجادله با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 91 - 26

26- ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم درهم في خوضهم يلعبون

196- تسلیم به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- برخی از کافران لجوج و گنه کاران سرمست ، تنها به وقت مشاهده عذاب الهی و یقین به نزول آن ، بیدار گشته و در برابر سخن حق (قرآن) تسلیم شده و از آن پیروی می کنند .

ص: 86

أو تقول حين ترى العذاب لو أن لي كره فأكون من المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 4

4 - لزوم تسليم در برابر حق و پرهيز از بحث جدال آميز

فان حاجوك فقل اسلمت

197- تشبيه حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 17 - 22، 7، 8

7- حق در تشبيه مانند باران و سيلاب است و باطل همسان كف هاى پف کرده بر روى آن

أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها فاحتمل السيل زبداً رابياً . . . كذلك يضرب ا

8- حق در تشبيه همانند فلزات گداخته شده و ذوب گشته است و باطل بسان كف هاى ايجاد شده بر روى آن

و مما يوقدون عليه فى النار . . . زبد مثله كذلك يضرب الله الحق و البطل

22- همانندى حق با آب فرود آمده از آسمان و نيز با فلزات ذوب شده و همسانى باطل با كف سيلاب ها و كف فلزات ذوب شده ، از ضرب المثل هاى قرآن است .

كذلك يضرب الله الحق و البطل . . . كذلك يضرب الله الأمثال

198- تشخيص حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - انفال - 8 - 29 - 2، 3

2- رعايت تقوا و ترس از خداوند ، موجب بهره مند شدن از بصيرتى ويژه و خدادادى براى شناخت حق و باطل

يأيها الذين ءامنوا إن تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

نكره آمدن كلمه «فرقانا» حكايه از آن دارد كه اين بصيرت خدادادى بصيرتى ويژه و غير از عقل و فطرت و مانند آن است كه خداوند به

عموم انسانها عطا فرموده است.

3- انسان های بی تقوا، محروم از دستیابی به بصیرت ویژه الهی برای تمییز حق و باطل و شناخت حقایق

إن تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انفال - 8 - 41 - 16، 15

15 - جنگ بدر، میدان رویارویی جبهه ایمان و کفر، صحنه تمایز حق و باطل و ثبوت حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 87

ال در «الفرقان» برای عهد است و اشاره به جنگ بدر دارد. و فرقان یعنی چیزی که به وسیله آن بین دو یا چند چیز تمایز داده می شود. خداوند از آن رو جنگ بدر را فرقان نامید که در آن نبرد، علی رغم وجود شرایط پیروزی برای مشرکان، مسلمانان پیروز شدند و این نشانه ای بود برای حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین اسلام.

16 - تمایز حق از باطل با امداد های ویژه خداوند در جنگ بدر نمودی از قدرت مطلقه او

يوم الفرقان يوم التقى الجمعان و الله على كل شيء قدير

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «و الله . . .» ناظر به «يوم الفرقان» بودن جنگ بدر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 3

3- حضرت موسی و هارون (ع) ، از قدرت تشخیص حق و باطل در پرتو لطف خدا برخوردار بودند .

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان

با توجه به معنای لغوی «فرقان» (شیء جدا کننده و متمایز ساز میان حق و باطل) برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 7

7 - خداوند به داوود (ع) ، منطقی نیرومند در شناساندن حق و باطل و نیز توانایی بر فیصله دادن به نزاع ها و خصومت ها اعطا کرد .

و آتینه . . فصل الخطاب

«فصل» مصدر و به معنای چیزی را از چیز دیگری جدا کردن و نیز فیصله دادن نزاع ها و خصومت ها آمده است. اگر مراد آیه معنای اول باشد، کلمه «خطاب» به معنای سخن بوده و مقصود از «فصل خطاب» سخن جدا کننده حق از باطل و شناساننده صواب از ناصواب خواهد بود. و اگر معنای دوم مراد باشد، واژه «خطاب» به معنای خصومت و نزاع بوده و مقصود از «فصل خطاب» رفع خصومت ها و فیصله دادن به نزاع ها خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 10

10 - قیامت ، « کلمه فصل » الهی و صحنه نهایی جداسازی حق و باطل

الذین یمارون فی الساعه . . . و ما له فی الآخره من نصیب . . . ولولا کلمه الفصل لقضی

از آن جا که محور این چند آیه، مسأله ایمان به قیامت و محاسبه آن در معادلات رفتاری و اعتقادی است، عنوان «کلمه الفصل» بر این معنا منطبق است؛ یعنی، اگر قیامتی نبود می بایست دنیامداران در همین دنیا به کیفر کفرشان می رسیدند؛ ولی چون قیامت هست، عذاب دردناک آنان به آخرت وانهاده شده است.

ص: 88

199- تشخیص حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 8

8 - جامعه داستان پرداز و افسانه گرا، دارای ذهنیتی ناتوان و مغشوش در تشخیص حق و باطل

إن هذا إلا أسطير الأولین

کافران عقیده به معاد را «أسطوره» می پنداشتند و این پندار نشانگر رواج افسانه ها در میان جوامع پیشین و ذهنیت مغشوش است که در نتیجه شیوع خرافات، پدید آمده بود و براساس آن هر سخن تازه ای را حکایتی ساخته و پرداخته افراد تلقی می کردند.

200- تشویق به حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 4

4 - پندپذیری و حرف شنوی، از اوصاف پسندیده و مورد تشویق خداوند

والذین إذا ذكروا بآيت ربهم لم يخروا عليها صمًا وعميانًا

201- تضاد حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 3

3 - التزام به دو امر حق و باطل، در یک زمان، ممکن نیست.

ولا تطع الكفرین... و اتبع ما یوحی إلیک من ربک... ما جعل الله لرجل من قلبی

احتمال دارد ذکر «ما جعل الله لرجل...» برای تبیین امر لزوم تبعیت از وحی و نهی از اطاعت از کافران و منافقان باشد؛ یعنی، آیه می گوید تبعیت همزمان از تعالیم وحی و خواسته های کافران، قابل جمع نیست؛ چون انسان دارای دو قلب نیست که با یکی، این و با دیگری، آن را قبول کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 12

12 - راه حق و باطل ، غیرقابل جمع باهم

وإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 49 - 6

6 - حق و باطل ، باهم قابل جمع نیستند .

ص: 89

قل جاء الحقّ و ما يبدئ البطل و ما يعيد

202- تفاوت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 6

6 - حق ناپذیران، گونه ها و رتبه های متفاوت دارند . *

فإنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الصمّ. .. و ما أنت بهد العمی

ذکر صفات «موتی»، «صمّ»، «عمی» برای حق ناپذیران، احتمال دارد به خاطر وجود حقیقت خارجی آنان باشد که دارای تفاوت هایی نیز هستند.

203- تفویض حق تشریح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 6

6 - حق تشریح و قانون گذاری، قابل تفویض از سوی خداوند

شرعوا لهم من الدین ما لم یأذن به الله

از مفهوم «ما لم یأذن به الله» مطلب بالا استفاده می شود.

204- تقدس حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 6

6 - حق، امری است بس با عظمت و مقدس .

قال فالحقّ و الحقّ أقول

سوگند خداوند بزرگ، به «حقّ» گویای عظمت و بزرگی آن است.

205- تکذیب آگاهانه حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 25

25 - کسانی که آگاهانه و از سر عناد و لجاجت حقایق را منکر شوند، فاقد ارزش هستند.

ص: 90

ما أنزل الله على بشر . . . قل الله ثم ذرهم في خوضهم يلعبون

کاربرد واژه «ذر» در مواردی است که چیزی را به جهت حقارت و بی ارزشی آن رها کرده و از آن بگذرند. آیه شریفه نیز در مقام فرمان به ترک مخاصمه با یهودیانی که به جهت عناد با پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصل نزول وحی بر بشر را منکر شده اند، این واژه را به کار برده است.

206- تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 16

16 - لجاجت در برابر حق و تکذیب آن ، موجب استحقاق لعن و نفرین خدا

فمن حاجك . . . فنجعل لعنت الله على الكاذبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 19

19 - لزوم پرهیز از همنشینی با منکران و تکذیب گران حق و بدگویی کنندگان نسبت به حقگرایان

إذا سمعتم آیت الله یکفر بها و یستهزأ بها

امام رضا(ع) درباره آیه فوق فرمود: اذا سمعت الرجل یجحد الحق و یکذب به و یقع فی اهله فقم من عنده و لاتقاعد.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 281، ح 290؛ نورالثقلین، ج 1، ص 564، ح 627.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 6

5 - تکذیب آیات الهی، تکذیب حق است.

و ما تأتيهم من آیه . . . فقد کذبوا بالحق

6 - رویگردانی از آیات خداوند، تکذیب حق است.

إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق

207- تلاش برای حق پذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 3

3- تلاش موسی (ع) برای زنده ساختن اشتیاق شناخت حق در وجود فرعون و فرعونیان

قال رب السموت . . . إن كنتم موقنین

اقدام موسی (ع) به معلق کردن فهم گفته خویش بر شرط (إن كنتم موقنین) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: 91

208- تلاش برای حق پذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 3

3 - تلاش موسی (ع) برای زنده ساختن اشتیاق شناخت حق در وجود فرعون و فرعونیان

قال رب السموت .. إن كنتم موقنین

اقدام موسی (ع) به معلق کردن فهم گفته خویش بر شرط (إن كنتم موقنین) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

209- تمایلات حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 5

5 - امیال و خواسته های انسان دو گونه است : برخی موافق با حق و هدایت الهی و برخی مخالف با آنها .

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه

ضمیر «بغیر هدای من الله» به اصطلاح می تواند احترازی باشد؛ یعنی، آن دسته از هواپرستان گمراه اند که خواسته های آنان برخلاف هدایت الهی باشد؛ وگرنه گمراه نخواهند بود؛ زیرا برخی از خواهش های نفسانی مطابق با هدایت است.

210- تمیز حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 5

5 - قیامت ، روز داوری و تمیز حق از باطل و سره از ناسره

إنّ الله یفصل بینهم یوم القیمه

211- تمییز حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 19

19 - شناخت دقیق مرزهای حق و باطل، مقدمه ضروری برای حرکت در مسیر حق

يقص الحق و هو خير الفصليين

ص: 92

212- تمییز حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 5

5 - انسان ، موجودی انتخاب گر و توانا بر تشخیص حق از باطل و پیمودن راه آن

فمنکم کافر و منکم مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 6

6 - جن ، دارای شعور و قدرت شنوایی و آشنا به زبان انسان ها و تشخیص دهنده حق از باطل در معارف الهی و دینی

استمع نفر من الجنّ فقالوا إنا سمعنا قرءاناً عجباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 13 - 7

7 - جن ، دارای قدرت شنوایی و تشخیص حق از باطل در معارف الهی

و أنّا لَمَّا سمعنا الهدى ءامنا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 38 - 2، 1

1 - قیامت ، روز جداسازی میان خلاق و داوری میان حق و باطل است .

هذا يوم الفصل

«فصل» به حایل بین دو چیز و نیز به داوری میان حق و باطل گفته می شود (قاموس المحيط). روز قیامت، از این رو «يوم الفصل» نامیده شده که در آن روز، میان خلاق جدایی خواهد افتاد و حق از باطل تمیز داده شده و مورد داوری قرار خواهد گرفت.

2 - جداسازی میان خلاق و داوری میان حق و باطل ، از مهم ترین خصیصه روز قیامت

هذا يوم الفصل

توصیف روز قیامت به «یوم الفصل» در سلسله آیات مربوط به حوادث قبل و بعد از برپایی قیامت، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 17 - 2

2- متمایز شدن حق از باطل ، فلسفه برپایی قیامت

یوم الفصل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 93

1 - قرآن، کلامی است که حق و باطل را به طور کامل متمایز می سازد.

إِنَّه لَقَوْلِ فَصْلٍ

از سیاق مطالب به دست می آید که مرجع ضمیر «إِنَّه» قرآن است. «فصل»؛ یعنی، جدا ساختن دو چیز از یکدیگر، به گونه ای که بین آن دو فاصله افتد (مفردات راغب). تعبیر «فصل» - که مصدر است - در معنای فاصل، مبالغه آمیز است و بر کمال جدایی دلالت دارد. برخی گفته اند: مراد از ضمیر در «إِنَّه»، گفته های خداوند درباره معاد است که آیات پیش گوئی آن بود. در این احتمال نیز «قول فصل» بودن آن آیات، به اعتبار قرآن بودن آنها است.

2 - خداوند، با سوگند به آسمان و زمین، بر فارق بودن قرآن بین حق و باطل، تأکید ورزیده است.

و السماء... و الأرض... إِنَّه لَقَوْلِ فَصْلٍ

4 - « [فی مجمع البیان فی قوله تعالی] « إِنَّه لَقَوْلِ فَصْلٍ » یعنی إِنَّ الْقُرْآنَ یَفْصِلُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ بِالْبَیَانِ عَنْ کُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَ رَوَى ذَلِکَ عَنِ الصَّادِقِ (ع) ؛

[در مجمع البیان در تفسیر قول خدای تعالی] «إِنَّه لَقَوْلِ فَصْلٍ» [آمده است]: یعنی قرآن با بیان حق و باطل، آن دو را از یکدیگر جدا می سازد و این معنا از امام صادق (ع) روایت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 4 - 2

2 - پرندگان حملهور به اصحاب فیل، دارای شعور و قدرت تمیز بین نیروهای حق و باطل*

ترمیم بحجاره من سجیل

انتخاب سپاه ابرهه از بین مردمی که در آن منطقه حضور داشتند، بیانگر قدرت تشخیص پرندگان است.

213- نَافِضٌ گویی مَکذِبَانِ حَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 4

4- تکذیب کنندگان حق - قرآن، پیامبر و معاد - گرفتار سردرگمی و پریشان گویی

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ وَ هُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ

یکی از نمودهای پریشان‌گویی تکذیب‌گران معاد این است که می‌گویند چون بدن انسان در خاک متلاشی می‌شود پس چگونه می‌تواند از خاک دوباره برآید؛ این در حالی است که خود می‌دانند انسان برای نخستین بار نیز از همین خاک برآمده است.

214- تواضع برای حاکمان بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 11

ص: 94

11- لزوم احترام به حاکمان برحق و تواضع و خشوع در برابر آنان

و خَرَّوْا لَهُ سَجْدًا

215- توبه کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 1,3,8

1 - کتمان کنندگان حقایق دینی در صورت توبه ، از لعنت خدا نجات یافته و از رحمت او برخوردار خواهند شد .

أولئك يلعنهم الله .. إلا الذين تابوا

3 - اصلاح مفاسدی که بر اثر کتمان حقایق دین پدیدار شده و نیز بیان آن حقایق ، از شرایط پذیرش توبه کتمان کنندگان است .

إلا الذين تابوا وأصلحوا وبينوا فأولئك أتوب عليهم

8 - نباید کتمان کنندگان حقایق دینی را در صورتی که توبه کنند و گذشته را جبران نمایند ، نفرین کرده و خواهان دوری آنان از رحمت خدا شد .

و يلعنهم اللعنون. إلا الذين تابوا وأصلحوا وبينوا

216- تورات و تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 3,4

3 - خداوند ، به جز تورات حقایق دیگری را - که وسیله تمییز حق از باطل بود - در اختیار موسی (ع) قرار داد .

و إذ آتينا موسى الكتب والفرقان

عطف «الفرقان» بر «الكتاب» می تواند عطف صفتی بر صفت دیگر گرفته شود و هر کدام بیانگر بعدی از ابعاد تورات باشد؛ یعنی، ما به موسی (ع) چیزی را عطا کردیم که هم کتاب بود و هم فرقان و می تواند مراد از کتاب و فرقان دو چیز متفاوت باشد؛ یعنی، به موسی کتاب (تورات) دادیم و نیز به او فرقان عطا کردیم. بر این مبنا مراد از «فرقان» معجزات، براهین و مانند آن خواهد بود. (اقتباس از الکشاف)

4 - تورات ، وسیله ای کارآمد برای تشخیص حق از باطل

و إذ آتينا موسى الكتب والفرقان

«فرقان»؛ یعنی، وسیله تمییز و تشخیص و مراد از آن - به مناسبت مورد - چیزی است که بتوان به وسیله آن، حق را از باطل در محدوده احکام و معارف الهی، متمایز ساخت.

ص: 95

217- توصیه به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 1

1 - تنها مؤمنانی که کارهای شایسته انجام داده و یکدیگر را به پذیرش حق و شکیبایی توصیه می کنند، گرفتار خسارت نخواهند شد.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خَسْرٍ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا

218- توصیه به حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 5

5 - توصیه دیگران به پذیرش حق و شکیبایی در راه آن، مصداق بارز عمل صالح است.

عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

عطف توصیه به حق و صبر - که مصداق عمل صالح است - بر انجام اعمال صالح، عطف خاص بر عام و نشانه اهمیت ویژه خاص است.

219- توصیه به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2 - سیاحت در زمین برای مشاهده شهرهای ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ، توصیه خداوند به گردنکشان و حق ستیزان

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا

220- توکل حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 8

8 - خداوند، تکیه گاهی قویم و مطمئن برای راهیان راه حق

و هو العزيز العليم . فتوكل على الله إنك على الحقّ

این که خداوند قبل از تشویق به توکل، موضع قویم و شکست ناپذیر خود را بیان داشته است می تواند به این دلیل باشد که مؤمنان با اطمینان بیشتری بر او تکیه کنند.

ص: 96

221- تهدید حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 4

4 - خداوند ، مشرکان و کافران حق ستیز را کراراً به عذاب استیصال تهدید کرده است .

فَأَمَّا نَرِيكُ بِعِضِ الذِّى نَعْدَهُمْ

فعل مضارع «نعد» دلالت بر استمرار می کند. این کلمه مشتق از «وعد» است و «وعد» هم در خیر استعمال می شود و هم در شر. چون در این جا ضمیر به مشرکان و کافران بر می گردد، برای شر و تهدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 9

9 - تهدید حق ستیزان از سوی خداوند ، به محاکمه نهایی و مشاهده جزای خویش در فرجام

بلی و رسلنا لדיهم یکتبون

فعل «یکتبون» از یک سو می رساند که خداوند، همیشه حق ستیزان را به مجرد وقوع جرم جزا نمی دهد و از سوی دیگر افاده می کند که تأخیر جزای آنان سبب غفلت نمی شود؛ زیرا فرشتگان آن را ثبت می کنند و در محاکمه نهایی مورد استفاده قرار می گیرد.

222- تهدید حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجاً ممّن یکذب بایتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

223- تهدید حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر را به جنگ و جهاد تهدید کرد .

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

ص: 97

برداشت یاد شده بر اساس یکی از احتمالاتی است که میان مفسران در باره این آیه مطرح است و آن این که جمله «أذنتکم علی سواء» تهدید به جنگ و هشدار به جهاد است. مانند آیه «فانذِرْ إِلَهُم عَلٰی سَوَاءٍ» (انفال (8) آیه 58).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 11

11 - لهوگرایانِ مستکبرِ حق ناپذیر ، مورد تهدید خداوند به عذابی بس دردناک اند .

و من الناس من یشتري لهو الحدیث . . . ولی مستکبراً... فبشره بعذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 8

8 - دلداری خداوند به مؤمنان و تهدید کافران و مشرکان حق گریز به انتقام و شکست

ألیس اللّٰه بعزیز ذی انتقام

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذیل آیه شریفه - که از عزت و انتقام خداوند سخن گفته - دارای لحن تهدیدآمیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 2

2 - هشدار و تهدید ، از وظایف پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) در برخورد با کافران لجوج و حق ناپذیر

قل یقوم اعملوا علی مکانتکم ائی عمل فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 17 - 5

5 - تهدید شدن کافران لجوج و حق گریز ، به نزول عذاب الهی

فستعلمون کیف نذیر

224- تهدید کافران حق ستیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - خداوند ، کافران عصر بعثت را در صورت از سرگیری شرارت ها به سرکوبی و نابودی تهدید کرد .

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولين

ص: 98

225- تهدید کافران حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 4

4- مشرکان و کافران حق ناپذیر و بهانه جو، مورد تهدید خداوند

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم

تذکر خداوند به گواه و ناظر بودن میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان حق ناپذیر، می تواند به منظور تهدید آنان باشد.

226- تهمت‌های حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 1

1- حق ناباوران کافر، آیات الهی را سحر و جادویی روشن قلمداد می کردند.

و إذا تتلى عليهم آیتنا بینت قال الذین کفروا .. هذا سحر

227- جایگاه حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 48 - 8

8 - خداوند، حق را در قلب های شایسته قرار می دهد.

قل إن ربی یقذف بالحقّ

احتمال دارد مراد از «یقذف بالحقّ» انداختن حق در قلب ها باشد. گفتنی است: ذکر صفت «علام الغیوب» برای خداوند - پس از یادآوری ارائه شدن حق از جانب خداوند - می تواند گویای این حقیقت باشد که چون خداوند به نمان های بشر آگاه است، می داند که چه کسی شایستگی آن را دارد تا حق را به قلب او القا کند.

228- جدایی حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قیامت ، روز جدایی صف اهل حق و باطل است .

و امتزوا الیوم ائها المجرمون

برداشت فوق از آن جا است که جدا شدن صف مجرمان از مؤمنان به دلیل باطل و حق بودن آن دو صف است.

ص: 99

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 40 - 3

3- قیامت ، روز جدایی حق از باطل و تمایز حق مداران از باطل گرایان

إنَّ یومَ الفصلِ میقتهم أجمعین

مراد از «فصل»، ممکن است جدا شدن صفوف حق و حق مداران، از باطل و باطل گرایان باشد.

229- جنیان حق ناپذیر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 4

4 - ظالمان و حق ناپذیران جن ، همچون انسان ها ، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

و أمَّا القسطنون فکانوا لجهنم حطبًا

230- جوسازی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 9

9- جنجال آفرینی و هوچی گری ، از شیوه های مخالفان جبهه حق

وقال الذین کفروا... والغوا فیہ لعلکم تغلبون

231- جهاد با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر را به جنگ و جهاد تهدید کرد .

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

برداشت یاد شده بر اساس یکی از احتمالاتی است که میان مفسران در باره این آیه مطرح است و آن این که جمله «آذنتکم علی سواء»

تهدید به جنگ و هشدار به جهاد است. مانند آیه «فانبد إليهم على سواء» (انفال (8) آیه 58).

232- جهل حق ناپدیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 100

12 - کافران حق ستیز ، فاقد بینش و درک لازم نسبت به مصالح و منافع خویش

بل أتینهم بذکرهم فهم عن ذکرهم معرضون

233- حامی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 6

6 - دخالت خداوند در تحولات و حوادث تاریخ به نفع جریان حق

إنا لننصر رسلنا و الذین ءامنوا فی الحیوه الدنیا

234- حتمیت پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 1

1 - سنت الهی حاکم بر جوامع انسانی ، علی رغم ناخوشایندی تبه کاران و مجرمان ، پایدار کردن و بر کرسی نشانندن حق است .

و یحق الله الحق بکلمته و لو کره المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 1

1- فرمان خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اعلام غلبه حتمی حق و اضمحلال قطعی باطل ، به مشرکان مکه

و قل جاء الحقّ و زهق البطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 2

2- غلبه حق بر باطل ، قانون مکتوب الهی است .

کتب الله لأغلبنّ أنا و رسلی

235- حتمیت پیروزی حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 1

ص: 101

1 - پیروزی جبهه حق و لشکریان الهی، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . و إن جندنا لهم الغلبون

236- حتمیت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 19 - 7

7- حق، امری گریزناپذیر، به رغم همه تلاش های بشر برای گریز از آن *

و جاءت سکره الموت . . . بالحقّ ذلک ما کنت منه تحید

واژه «بالحقّ» قیدی است که بیانگر علت نیز می باشد؛ یعنی، از آن جهت که حق است، حتماً تحقق پذیر خواهد بود؛ هر چند آدمی از حق و حقایق پس از مرگ، همواره روی گردان و گریزان است.

237- حتمیت شکست حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 12

12 - شکست نهایی در جنگ بین حق و باطل، سرنوشت محتوم حق ستیزان و باطل مداران مفسد است .

إن الله سیبطله إن الله لایصلح عمل المفسدین

238- حتمیت عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 3

3- گرفتاری به عذاب استیصال پیش از فرارسیدن قیامت، سرنوشت محتوم همه اقوام و جوامع کافر و مشرک حق ستیز است .

و إن من قریه إلا نحن مهلكوها قبل یوم القیمه

اینکه آیه می فرماید: همه جوامع بشری قبل از قیامت یا هلاک می شوند و یا دچار عذاب می شوند احتمال دارد که مراد از «مهلكوها» هلاکت انسانهای معمولی و مراد از «معدّبوها» عذاب کافران و مشرکان باشد.

239- حتمیت عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 19 - 2

ص: 102

2- عذاب مردم حق ناپذیر و لجوج ، امری قطعی و سنت تغییرناپذیر الهی

أفمن حقّ عليه كلمة العذاب أفانت تنقذ من في النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 8

8- حکم خداوند به عذاب مشرکان و کافران حق ناپذیر ، قطعی و قابل نقض و تغییر نیست .

فالحکم لله العلیّ الکبیر

آمدن دو صفت «علیّ» و «کبیر» برای خداوند (پس از ذکر حکم الهی درباره کافران و مشرکان) می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

240- حتمیت کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 6

6- مشرکان و کافران حق ستیز ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فراری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نگران کننده نیست .

فإما نریبک بعض الذی نعدهم أو تتوفّیک فإلینا یرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 27 - 1

1- عذاب سخت و دشوار الهی ، کیفری حتمی برای کافران حق ستیز

فلنذیقنّ الذین کفروا عذاباً شدیداً

لام و نون تأکید در «لنذیقنّ» ، حاکی از حتمی بودن عذاب و کیفر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 6

6- امکانات گسترده دنیوی ، مانع از مجازات الهی نسبت به حق ستیزان نخواهد بود .

إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُونَ... وَنَعْمَ كَانُوا فِيهَا فَكْهِينَ

241- حتمیت کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کہف - 18 - 55 - 15

ص: 103

15- کیفر دادن حق ناپذیران ، سنت دیرپای الهی است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . إلا أن تأتيهم سنّه الأولین

اضافه «سنه» به «الأولین» اضافه مصدر به مفعول است و مراد، سنت خداوند درباره انسان های گذشته است.

242- حتمیت هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 6

6 - هلاکت ، سرنوشت محتوم همه توان مندان حق ستیز تاریخ

و کم أهلکنا . . . هل من محیص

243- حرمت کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 4

4 - کتمان حقایق دینی و ایجاد عواملی برای ناشناخته ماندن معارف الهی ، امر نکوهیده و حرام است .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 8

8 - حرمت کتمان حقایق کتب آسمانی و وجوب اظهار معارف دینی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننّه للنّاس و لا تکتّمونه

244- حشر اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 7

7- تأثیر عقیده و عمل گمراهان حق ناپذیر ، در قوای ادراکی و حسی (چشم ، گوش و زبان) آنان به هنگام حشر در قیامت

ونحشرهم يوم القيمة على وجوههم عمياً و بكماً و صمماً

ص: 104

245- حق مالکیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 13

13- امکان انفکاک حق مالکیت از حق تصرف

و لا تقربوا مال الیتیم ... حتی يبلغ أشده

از اینکه یتیم، علی رغم مالک بودنش، حق تصرف قبل از بلوغ را ندارد و اولیای وی، علی رغم مالک نبودنشان، حق تصرف در مال یتیم را دارند، به دست می آید که مالکیت و جواز تصرف، انفکاک پذیر هستند.

246- حق اطاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 4

4- پدر و مادر، بر فرزندان حق اطاعت کردن دارند.

وإن جهداک لتشکر بی... فلا تطعهما

247- حق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به گذشت از حقوق خویش بر مردم و طلب آمرزش برای آنان نسبت به حقوق الهی

فاعف عنهم و استغفر لهم

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یکسو مأمور به گذشت از مردم و از سوی دیگر مأمور به طلب مغفرت برای آنان از خدا می شود، می توان به دست آورد که مراد از «فاعف»، گذشت از حقوق خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراد از «فاستغفر»، طلب مغفرت در مورد حقوق خداوند است.

248- حق الله در محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

و اتوا حقه یوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

ص: 105

249- حق الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 3 - 4

4 - مسکین ، دارای سهم غذا در اموال مردم *

طعام المسکین

اضافه «طعام» به «مسکین»، نشانگر استحقاق است، زیرا دلالت می کند که آن غذا، طعام خود مسکین است.

250- حق امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 5، 4

4 - امر به معروف و نهی از منکر ، حقی است برخاسته از شأن ولایت و سرپرستی عموم مؤمنان به یکدیگر .

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

5 - امر به معروف و نهی از منکر ، تبلور ولایت و محبت جامعه ایمانی نسبت به یکدیگر

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

251- حق انتخاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 6

6 - آدمی برخوردار از حق انتخاب و گزینش، پس از رویارویی با حق و باطل است.

قد جاءکم بصائر من ربکم فمن أبصر فلنفسه و من عمی فاعلیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 8 - 6

6 - همه موجودات ، ناگزیر از اطاعت خداوند و تنها انسان دارای حق انتخاب آگاهانه

و النجم و الشجر يسجدان . . . و وضع الميزان . ألا تطغوا في الميزان

خداوند، در آیات پیشین «نجم» و «شجر» را تسلیم بی چون و چرای فرمان حق شمرده و هستی را مسخر قوانین دانسته است؛ اما تنها از انسان می خواهد که خود با اختیار و انتخاب سر بر آستان معیارها بساید.

ص: 106

252- حق اولویت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 75 - 13، 9، 8، 7

7 - خویشاوندان در برخوردار شدن از حقوق ولایت مقرر شده در میان مؤمنان، بر غیر خویشان اولویت دارند.

و أولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض في كتب الله

8 - خویشاوندان در ارث بردن از یکدیگر بر غیر خویشان اولویت دارند.

و أولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض

برداشت فوق با توجه به روایات متعددی که درباره «اولوا الارحام» آمده، استفاده شده است. علاوه بر آن مفسران بزرگ شیعه و سنی جمله «اولوا الأرحام بعضهم ...» را بیان حکم ارث دانسته اند.

9 - اولویت خویشان در ارث بردن از یکدیگر، حکمی است ثبت شده در کتاب الهی (قرآن)

و أولوا الأرحام بعضهم أولى ببعض في كتب الله

«فی کتب الله» می تواند متعلق به کلمه ثابت و مانند آن و خبر برای مبتدایی محذوف باشد؛ یعنی: هذا الحكم ثابت فی کتب الله. همچنین می تواند متعلق به مضمون جمله «بعضهم أولى ببعض» باشد؛ یعنی متعلق به نسبت خبریه در آن جمله باشد. قابل ذکر است که مآل هر دو فرض به یک معناست.

13 - حکم ولایت مهاجر و انصار بر یکدیگر و اولویت خویشان در آن ولایت، حکمی بر اساس علم مطلق الهی

إن الله بكل شيء عليم

جمله «إن الله ..» پس از بیان احکام ذکر شده، در این آیه و آیات پیشین، اشاره به این حقیقت دارد که احکام و قوانین یاد شده احکامی عالمانه و نشأت گرفته از علم مطلق خداوند است.

253- حق بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 3

3- تأمین روزی موجودات زنده، حق آنها بر خداست.

و ما من دابّة في الأرض إلا على الله رزقها

254- حق بر فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 63 - 11

11- پدران دارای حق امر و نهی به فرزندان خویش

ص: 107

255- حق بهره‌وری از زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 10 - 5

5 - حق بهره‌وری از زمین و امکانات آن برای همه انسانهاست، نه گروهی خاص.

و لقد مكنكم فى الأرض و جعلنا لكم فيها معيش

256- حق پذیران و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 20 - 2

2 - حق باوران اهل یقین، توانا به درک پیام‌های بایسته آیات الهی در زمین

و فى الأرض آیت للموقنین

257- حق پذیران و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 8

8 - شب و روز، دارای نشانه‌های فراوان توحید ربوبی برای شنوایان حق پذیر

هو الذى جعل لكم الیل... و النهار... إن فى ذلك لآیت لقوم یسمعون

258- حق پذیرى اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 17

17 - تنها صاحبان عقل سلیم و خردناب، پندپذیر و حق‌جو هستند.

إتّما یتذکر أولوا الألباب

«لُبّ» (مفرد «ألباب») به معنای عقل خالص و خردناب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 108

17 - تنها صاحبان عقل و خرد، گروه حق جو و پندپذیراند .

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء . . . إن في ذلك لذكرى لأولى الألباب

259- حق پذیری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 6

6 - تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

فألقى السحرة سجدین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران به معجزه بودن کار موسی (ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

260- حق پذیری خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 9

9 - خداترسان و نمازگزاران ، بیشتر از دیگران ، حق پذیراند .

إنما تنذر الذین یخشون ربهم بالغیب و أقاموا الصلوة

261- حق پذیری در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 28 - 2

2 - قیامت ، صحنه زانو زدن انسان و تسلیم الزامی او در برابر حق

و تری کلّ أمّه جائیه

262- حق پذیری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 7

7 - خداترسی ، انتقاد و نصیحت پذیری ، شرط لازم برای انتخاب حاکم

ص: 109

و اذا قيل له اتق الله

263- حق پذیری عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 9 - 2

2- انسان های عاقل و خردمند ، پذیرای حقانیت وعده های خداوند و تحقق روز جزا

يُؤفك عنه من أفك

264- حق پذیری علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 20

20 - پندپذیر و حقیقت جو بودن عالمان ، دلیل برتری آنان بر جاهلان است .

هل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون إنما يتذكر أولوا الألباب

جمله «إنما يتذكر أولوا الألباب»، در مقام تعلیل برای جمله پیشین (هل يستوى الذين يعلمون.. ..) است؛ یعنی، عالمان با نادانان برابر نیستند؛ زیرا صاحبان خردناب - که همان عالمان اند - پندپذیر و حقیقت جو هستند.

265- حق پذیری علمای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 107 - 4

4- برخورداران از علم و آگاهی به معارف آسمانی ، دارای روحیه حق پذیری و خضوع در برابر آیات قرآن

إن الذين أوتوا العلم من قبله إذا يتلى عليهم يخرون

266- حق پذیری علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 9،11

9 - مسیحیان و عالمان دینی آنان ، مردمی حق پذیر و برخوردار از سلامت نفس

الذین قالوا إنا نصری . . . وانهم لا یتکبرون

بنابر اینکه متعلق حذف شده از «لا یتکبرون» کلمه ای همانند «عن اتباع الحق» باشد، آیه بعد این معنا را تأیید می کند.

ص: 110

11 - تمجید خدا از کشیشان و راهبان وارسته و مسیحیان حق پذیر و فروتن

ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً و انهم لایستکبرون

267- حق پذیری محرومان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 4

4- ملت های محروم و رنج دیده ، دارای زمینه حق پذیری و گرایش به دین

و لقد اخترنهم . . . وءاتینهم

با توجه به سیاق آیات پیشین - که فرعونیان را به دلیل رفاه مندی و اسرافگری، حق ناپذیر و محکوم به هلاکت معرفی کرده است - می توان علت و انتخاب بنی اسرائیل را برای دریافت آیات و معجزات، محرومیت آنان از رفاه مندی و آمادگی آنان برای حق پذیری دانست. البته این هم آغاز یک آزمون است؛ نه امضای صلاحیت مطلق و بی استثنای آنان.

268- حق پذیری مستضعفان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 3

3 - پیام نوح (ع) ، دارای جاذبه بیشتر برای طبقات محروم جامعه

قالوا أنؤمن لک و اتبعک الأردلون

269- حق پذیری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 9

9 - مسیحیان و عالمان دینی آنان ، مردمی حق پذیر و برخوردار از سلامت نفس

الذین قالوا إنا نصری . . . و انهم لایستکبرون

بنابر اینکه متعلق حذف شده از «لایستکبرون» کلمه ای همانند «عن اتباع الحق» باشد، آیه بعد این معنا را تأیید می کند.

270- حق پذیری موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 4

ص: 111

4- حق شنوی و حق پذیری ، نشانی از حیات جان و سلامت روان انسان در بینش الهی

إِنك لَا تسمع الموتى . . . إذا ولّوا مدبرین

خداوند، کافران حق ناپذیر را هم مرده خوانده است و هم ناشنوا، این نشان می دهد کسانی که حق را به جان می پذیرند و سخن حق را به گوش دل می شنوند، نه مرده اند و نه ناشنوا.

271- حق پذیری موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 143 - 24

24 - موسی (ع) بدون هیچ درنگ پس از دریافت حقیقت (ناشدنی بودن رؤیت خدا) آن را پذیرفت و بدان اعتراف کرد .

قال . . . و أنا أول المؤمنین

متعلق «المؤمنین» به قرینه فراهای قبل (بانک لاتری) است. کلمه «اول» در جمله «أنا أول المؤمنین» علاوه بر معنای مقدم بودن، معنای تأخیر نکردن را نیز می رساند. زیرا صحت این ادعا که شخص بخواهد اول مؤمن باشد، به این است که بی درنگ حقیقت رخ نموده را باور کند و به آن ایمان آورد، و گرنه این احتمال منتفی نیست که دیگری در این فاصله ایمان آورد و او نتواند اول مؤمن باشد.

272- حق پذیری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 18

18 - تنها مؤمنان و دارندگان روحیه باور و تصدیق ، تأثیر پذیر از انذار و بشارت انبیا و بهره مند از پیام های ایشان خواهند بود .

إن أنا إلا نذیر و بشیر لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 12

12- مؤمنان ، برخوردار از روح تسلیم در برابر حق

لیثبت الذین ءامنوا و هدّی و بشری للمسلمین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «للمسلمین» وصف دیگری برای «الذین ءامنوا» باشد نه بازگو کننده گروه دیگری از مردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 1

1 - برخورداران از روحیه تواضع و حق پذیری ، تنها گروندگان به آیات الهی اند .

ص: 112

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 10، 1

1 - مؤمنان ، برخوردار از شرح صدر و روح تسلیم و انقیاد در برابر حق

أفمن شرح الله صدره للإسلام

«شرح» به معنای بسط و سعه است و شرح صدر به معنای بسط و گشادن سینه و قلب برای تحمل و پذیرش سخن حق است. «اسلام» در دو معنا به کار می رود 1- تسلیم و انقیاد، 2- دین اسلام. گفتنی است که برداشت بالا مبتنی بر معنای نخست اسلام است آیه شریفه نیز درصدد بیان اوصاف مؤمنان است.

10 - وجود اختلاف اساسی انسان مؤمن حق پذیر و نرم دل با کافر حق ناپذیر و سنگدل ، از نظر شخصیت و سرنوشت

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربه فويل للقاسية قلوبهم

«من» در آیه شریفه، اسم موصول و مبتدا است و خبر آن - به قرینه جمله بعدی (فويل للقاسية قلوبهم ..) - جمله ای محذوف می باشد. تقدیر کلام چنین است: «أفمن شرح الله صدره للإسلام ... كمن قسا قلبه». بنابراین می توان گفت: آیه شریفه درصدد مقایسه میان شخصیت دو انسان مؤمن و کافر و سرنوشت آنان در آینده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 2

2- نیک فرجامی و غفران لغزش های مؤمنان ، نتیجه پیروی از حق و پیام پروردگارشان

و الذين آمنوا .. ذلك بأن .. وأن الذين آمنوا اتبعوا الحق من ربهم

273- حق پذیری مؤمنان به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 27 - 9

9 - معتقدان به قیامت ، به دور از باطل گرایی و ایمن از زیان اخروی

يومئذ يخسر المبطلون

برداشت بالا، با استفاده از مفهوم آیه صورت گرفته است.

274- حق پذیری مهندین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 15

15 - بهره مندی از هدایت خاص خداوند، در گرو تلاش و کوشش مناسب برای دریافت حقایق

ص: 113

الذین یستمعون القول . . أولئک الذین هدیهم الله

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند انسان هایی که به تلاش برای شنیدن و برگزیدن بهترین سخنان می پردازند، هدایت یافتگان خود شمرده است. گفتنی است مقصود از هدایت در آیه شریفه، هدایت خاص الهی است؛ نه هدایت عام که برای همه انسان ها خواهد بود.

275- حق پذیری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 9

9 - خدا ترسان و نمازگزاران ، بیشتر از دیگران ، حق پذیراند .

إِنَّمَا تَنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

276- حق تشریح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 68 - 3

3 - تعیین تکلیف برای خلق ، در حیطة اختیار خداوند

وَرَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ

جمله «یخلق ما یشاء» بیانگر مشیت و اراده تکوینی خدا و جمله «یختار» بیانگر اراده تشریحی او است؛ یعنی، «و یختار للخلق ما یشاء».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 69 - 6

6 - علم همه جانبه خداوند به نهان و آشکار مردمان ، دلیل انحصار حق تشریح و انتخاب پیامبر به او

وَرَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ . . . وَرَبِّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه در مقام بیان علت منحصر بودن حق قانون گذاری و حق برگزیدن پیامبر به خداوند باشد که در آیه قبل، از آن سخن به میان آمده است؛ یعنی، چون خداوند به نهان و آشکار انسان ها آگاهی کامل دارد؛ پس تنها او شایسته قانون گذاری برای ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 70 - 7

7 - حکم و فرمان (تعیین تکلیف برای خلق و امر و نهی به آنان) ، تنها در حیطه اختیار خداوند است .

وله الحکم

ص: 114

تقدیم «له» (مسند) بر «الحکم» (مسندالیه) مفید حصر می باشد؛ یعنی، «لیس الحکم إلا لله»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 2

2- حق تشریح و قانون گذاری و نظام بخشی به باور ها ، تنها از آن خداوند است .

من الدین ما لم یأذن به الله

277- حق تشریح احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 13

13- تنها خداوند دارای حق قانون گذاری و تشریح احکام است .

إن الحکم إلا لله

برداشت فوق بر این مبناست که مقصود از «حکم» حکم تشریحی باشد.

278- حق تصرف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 13

13- امکان انفکاک حق مالکیت از حق تصرف

ولا تقربوا مال الیتیم .. حتی یبلغ أشده

از اینکه یتیم، علی رغم مالک بودنش، حق تصرف قبل از بلوغ را ندارد و اولیای وی، علی رغم مالک نبودنشان، حق تصرف در مال یتیم را دارند، به دست می آید که مالکیت و جواز تصرف، انفکاک پذیر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 2

2- انسان ، دارای حق تصرف و بهره برداری در تمام محصولات طبیعت

متعًا لكم

279- حق تمتع

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 115

1 - بقره - 2 - 22 - 4,5

4 - همه انسان ها دارای حق بهره گیری از مواهب طبیعی و نعمت های الهی هستند .

فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

5 - همه انسان ها ، دارای حق تصرف در گسترده زمین هستند .

الذی جعل لكم الأرض فرشاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 29 - 4

4 - همه انسان ها دارای حق بهره گیری از مواهب زمین

خلق لكم ما فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 6

6 - بهره برداری از زمین حق همه انسانهاست و اختصاص به گروه و یا امتی خاص (مسلمان و یا . . .) ندارد .

يأیها الناس كلوا مما فی الأرض حللاً طیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 33 - 6

6 - همه انسان ها (مؤمن و کافر) دارای حق بهره‌وری از طبیعت

الله الذی خلق . . . رزقاً لكم . . . و سخّر لكم الشمس و القمر دائبین و سخّر لكم ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 5

5 - استخدام طبیعت و بهره گیری از منافع آن ، حق مشروع و متساوی همه انسان ها

ألم تر أن الله سخّر لكم ما فی الأرض

رام قرار داده شدن آنچه در زمین است برای انسان، مستلزم این حقیقت است که همه انسان ها در بهره برداری از زمین و آنچه در آن است، از حق برابری برخوردار می باشند و هیچ کس حق ندارد، دیگری را از این حق باز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 10 - 9

9- تمامی موجودات زمین ، دارای حقی برابر در تأمین نیازمندی های خویش از زمین

وقدر فیها .. سواء للسانین

برداشت بالا با توجه به دو نکته است: 1- «سواء» مفعول مطلق برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «إستوت الأوقات المقدره سواء للسانین». 2- مراد از سائلین تمامی موجودات باشد.

ص: 116

280- حق جویی اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 9

9- اصحاب کهف ، حق جویانی اقدام گر و متکی بر امداد الهی بودند .

إذ أوى الفتيه إلى الكهف فقالوا ربنا آتنا من لدنك رحمه

281- حق حیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 5

5- هر انسانی ، دارای حق حیات است و سلب کننده آن در قیامت باید پاسخگو باشد .

و إذا الموءوده سئلت

ذکر «موءوده» (دختر زنده به گور شده) به جهت پیشگیری از ارتکاب این جنایت بوده است؛ و گرنه حرمت گرفتن جان دیگران، اختصاص به این نوع خاص ندارد.

282- حق در قضاوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 78 - 10

10 - داوری خداوند ، بر اساس حق است .

فإذا جاء أمر الله قضی بالحق

283- حق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 2

2 - حق (نوع شایسته و بایسته رفتار و اندیشه ها در پیشگاه خداوند)، وسیله سنجش اعمال و عقاید در قیامت است.

برداشت فوق مبتنی بر این است که «الحق» خبر برای «الوزن» باشد و کلمه «الوزن» به معنای میزان (مقیاس سنجش) باشد. مانند مثقال و کیلو که مقیاس سنجش و تعیین کننده سبکی و سنگینی اشیاء است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 13 - 1,2

1 - قیامت ، روز جداسازی میان خلاق و داوری میان حق و باطل است .

لیوم الفصل

«فصل» به حایل بین دو چیز و نیز به داوری میان حق و باطل گفته می شود (قاموس المحيط). روز قیامت - چنان که مفسران گفته اند - از این رو «یوم الفصل» نامیده شده که در آن روز، میان خلاق جدایی ایجاد شده و حق از باطل تمیز داده خواهد شد و مورد داوری قرار خواهد گرفت.

2 - جداسازی میان خلاق و داوری میان حق و باطل ، از مهم ترین خصیصه روز قیامت

لیوم الفصل

توصیف روز قیامت به «یوم الفصل»، در سلسله آیات مربوط به حوادث قبل و بعد از برپایی قیامت، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 14 - 1

1 - شناخت ژرفای حقیقت و عظمت روز قیامت (روز داوری میان اهل حق و باطل) ، بس دشوار و دست نیافتنی برای بشر

و ما أدریک ما یوم الفصل

از تعبیر «و ما أدراک ..» (چه چیز آگاه ساخت تو را...) استفاده می شود: قیامت، حقیقتی بس بزرگ و عمیق است که کسی به درستی و شایستگی از آن آگاه نیست و تنها در پرتو وحی الهی، قابل شناخت است.

284- حق دفاع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 15,3

3 - جنگ و پیکار آوارگان با زورگویانی که آنان را به جرم ایمان و خداخواهی از سرزمین شان بیرون کردند ، حقی است مشروع که خدا به آنان داده بود .

أذن للذین یقتلون . . . الذین أُخرجوا من دیرهم

15 - دفاع ، حقی مشروع در تمامی شریعت های آسمانی

و لولا دفع الله .. لهدمت ... و مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 21 - 9

9 - لزوم اعطای فرصت به متخلف برای دفاع از خود

لأعدبته .. أو ليأتيني بسلطن مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 118

2 - تأکید هاییل بر پیشدستی نکردن در قتل برادر ، در عین حفظ حق دفاع از خویش در برابر تهاجم وی

انی ارید ان تبوا باثمی

چنانچه مراد از «اثمی»، گناهی باشد که از کشته شدن احتمالی قاییل به دست هاییل صورت گیرد، معلوم می شود هاییل خاطر نشان ساخته است که من اگرچه قصد کشتن تو را ندارم ولی از خود دفاع می کنم، هر چند به کشتن ناخواسته تو بینجامد.

285- حق دفاع از خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 9

9 - لزوم فرصت دادن به متهمان برای دفاع از خود

لا تأخذ بلحیتی و لا برأسی ائی خشیت

286- حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 4,5

4 - کتمان محتوای کتاب های آسمانی ، کتمان حق است و کتمان کنندگان مردمی حق ستیزند .

ذلک بأن الله نزل الکتب بالحق

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذین یکتُمون . . . ذلک بأن الله نزل الکتب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند ، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) ، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان ، مهر زده بود .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

تعبیر به اسم فاعل (المعتدين) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9- تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 69 - 3

ص: 119

3 - امکان پیدایش افرادی حق ناپذیر و دین ستیز در جامعه ، با وجود شناخت کامل حق و حقانیت دین

ألم تر إلى الذين يجدلون في آيات الله أني يصرفون

287- حق ستیزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا يكلمهم الله يوم القيمة . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبت‌های مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 6

6 - اسراف گران و افراط کنندگان در گناه و حق ستیزی ، اهل دوزخ اند .

و أن المسرفين هم أصحاب النار

«اسراف» به معنای افراط است و مقصود از «مسرفین» در آیه شریفه، کسانی اند که در گناه و حق ستیزی افراط می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1,2,3

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

يسحبون . في الحميم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد .

ثم في النار يسجرون

«سجّر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «يُسجرون» به اشخاص، اسناد

مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

3- عذاب شدن کافران حق ستیز و ستیزه جو به آتش دوزخ، پس از کیفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود.

فی الحمیم ثمّ فی النار یسجرون

برداشت یاد شده از آمدن «ثمّ» که نوعاً برای تراخی زمانی است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 3

3- دوزخ، فرجام هر کفرپیشه معاند حق ستیز

أَلْقِیَا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِید

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 71 - 3, 2, 1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در روز قیامت غل به گردن خواهند داشت .

الذین یجدلون .. إذ الأغلل فی أعنقهم

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو در قیامت، با زنجیر بر روی زمین کشان کشان برده می شوند .

و السلسل یسحبون

«سلسله» (مفرد «سلاسل») به معنای حلقه ای منظم از نظر طول است؛ یعنی، زنجیر. «سحب» (مصدر «یسحبون») به معنای کشاندن چیزی بر سطح زمین است.

3 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی، به عمق بطلان راه خود و پیامد رفتارشان آگاه خواهند شد .

فسوف یعلمون . إذ الأغلل فی أعنقهم و السلسل یسحبون

برداشت یاد شده، از آن جا است که ظرف «إذ الأغلل ..» متعلق به «یعلمون» می باشد. «یسحبون» نیز حال از ضمیر «هم» در «فی أعناقهم» است؛ یعنی، به زودی می دانند آن گاه که غل در گردن هایشان باشد و با زنجیر کشان کشان برده می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

یسحبون . فی الحمیم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 20 - 4

4- قیامت، روز تحقّق هشدارها و انذارهای الهی برای کافران و حق ستیزان

و نفخ فی الصور ذلك يوم الوعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 5

5 - ظهور ماهیت زشت حق ستیزان منکر پیامبران ، در روز قیامت *

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

احتمال دارد «غداً» اشاره به روز قیامت داشته باشد.

ص: 121

289- حق ستیزان و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 4

4 - کفرپیشگان حق ستیز ، ناتوان از برخورد منطقی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و قال الذین کفروا لاتسمعوا لهذا القرآن و الغوا فیه

290- حق ستیزان هنگام عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 2

2 - کفرپیشگان و حق ستیزان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، دست از کفر کشیده ، ایمان خواهند آورد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالنن

291- حق ستیزی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 41 - 3

3 - خاندان فرعون ، محور اصلی حق ستیزی و مخالفت با وحی ، در جامعه خویش

و لقد جاء ءال فرعون النذر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیات گذشته، در مقام بیان سرگذشت حق ستیزان، نام اقوام آمده است؛ اما در این آیه مخالفان حق با عنوان «آل فرعون» مطرح شده اند.

292- حق ستیزی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 9

9 - قیامت ، روز کیفر مشرکان به خاطر ستیزه گری های آنان با پیام حق

حتى يلقوا يومهم الذي يوعدون

ص: 122

293- حق ستیزی اصحاب رس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3- قوم نوح ، اصحاب رس و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

کذبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

294- حق ستیزی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 15

15- اقوام کفرپیشه ، با مشاهده دلایل روشن انبیا ، تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا آنان را به سکوت وادارند و مانع تبلیغشان شوند .

جاءتهم رسلهم بالبینة فردوا ایدیهم فی افواههم وقالوا انا کفرنا بما ارسلتم به

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که فاعل «ردوا» اقوام یاد شده و مرجع ضمیر «ایدیهم» انبیا و یا اقوام و مرجع ضمیر «افواههم» انبیا باشد. در این صورت به معنای این خواهد بود که: آن اقوام دستان انبیا یا دستان خود را بر دهان انبیا می گذاشتند.

295- حق ستیزی اکثریت اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 4

4- نابودی بسیاری از اقوام ، در نتیجه حق ستیزی و تکذیب پیامبران

کذبت قبلهم . . . فحق وعید

296- حق ستیزی اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 8

8 - رسوخ روحیه کفر و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدر اسلام

و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به مردم ایکه باز می گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

ص: 123

297- حق ستیزی امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و سرکشی در برابر پیامبران الهی ، خصیصه حاکم بر جوامع بشری در طول تاریخ

كَلَّ مَا جَاءَ أُمَّه رَسُولَهَا كَذَّبُوهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 7

7 - همه امت ها با حربه باطل ، به جدال و ستیزه با حق بر خاستند تا آن را از بین ببرند .

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ... وَجَدَلُوا بِالْبَطْلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ

«إدحاض» به معنای ابطال و از بین بردن است.

298- حق ستیزی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 3

3 - حمایت های جدی و مکرر خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، در برابر سرسختی و حق ستیزی دشمنان

أَمْ أَمْرًا مَّا فِئَاتًا مَبْرُومُونَ

299- حق ستیزی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نَتَرَبِّصُ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ... أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَمُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ

300- حق ستیزی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نترَبِّصْ به ریب المنون . . . أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

ص: 124

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 3

3 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر و حق ستیزی دشمنان

کذبت قبلهم قوم نوح

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «قبلهم» به کافران عصر پیامبر بازمی گردد و در آیات پیشین نیز افعال «إن یروا..» و «کذبوا» و «اتبعوا» نظر به ایشان دارد.

301- حق ستیزی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ینظر هؤلاء إلا صبیحه وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

302- حق ستیزی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ینظر هؤلاء إلا صبیحه وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

303- حق ستیزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

ص: 125

304- حق ستیزی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذين يكتُمون . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

305- حق ستیزی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذين يكتُمون . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

306- حق ستیزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 1

1 - واکنش حق ستیزانه فرعون در قبال دو معجزه روشن موسی (ع)

قال للملاّ حوله إنّ هذا لسحر علیم

307- حق ستیزی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتّنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول کریم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می رساند.

308- حق ستیزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 2

2 - وعده خداوند ، به مجازات قوم حق ستیز ثمود و نزول عذاب استیصال بر آنان

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

«غداً» ظاهراً اشاره به هنگام نزول عذاب دنیوی دارد؛ و نه قیامت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 3

3 - اعطای معجزه به صالح پیامبر (ع) ، زمینه ساز نزول عذاب بر قوم حق ستیز ثمود

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر . إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

با توجه به ارتباط «إنا مرسلوا الناقه» با آیه قبل، استفاده می شود که ظهور حقانیت صالح و کذب و غرور قوم ثمود، امری محقق شدنی است؛ اما پس از اتمام آخرین حجت ها و اعطای معجزه به ایشان.

309- حق ستیزی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 10

10- سرنوشت شوم حق ستیزی قوم عاد ، درسی برای مجرمان همیشه تاریخ

كذلك نجزي القوم المجرمين

تعبیر «كذلك» و به رخ کشیدن سنت، در حقیقت اشاره به مطلب بالا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

2 - کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

وفى عاد إذ أرسلنا عليهم الريح العقيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 18 - 1

1 - قوم عاد ، از جمله ملت های حق ستیز و تکذیب گر پیامبران

کذبت عاد

ص: 127

310- حق ستیزی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 34 - 1

1 - مجازات قوم حق ستیز لوط ، به وسیله طوفانی از شن و سنگریزه

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا

«حاصب» به باد شدیدی که با خود سنگریزه حمل کند، گفته می شود (مختار الصحاح).

311- حق ستیزی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3- قوم نوح ، اصحاب رس و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

كذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 2

2 - یاس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت پذیری قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه اّنی مغلوب فاتتصر

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می دید.

312- حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران ، پیامد ظلمی است که آنان بر خودشان کرده اند .

و منهم من يستمعون إلیک . . . و منهم من ینظر إلیک . . . و لکن الناس أنفسمهم یظلمون

8- خارج کردن حق از صحنه، با باطل نشان دادن چهره آن، از شیوه های تبلیغاتی کفرپیشگان است.

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحقّ

«إدحاض» به معنای «ابطال» و «إزاله» است. «لیدحضوا به الحقّ» یعنی: «کفرپیشگان، با مجادله باطل، سعی در ابطال و ازاله

حق دارند.» روشن است که حق، قابل ابطال نیست، لذا تعبیر «خروج از صحنه» و «باطل نمایی» در برداشت به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 6

6 - بی دادگران کفرپیشه تاریخ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آستی با آیات وحی و رسولان الهی

و إِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 8

8 - حق ستیزی، انگیزه اصلی بیشتر کافران منکر قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود، نه ناشناخته بودن حقانیت آن دو برای آنها.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ... وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَرهُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 10

10 - شرارت و حق ستیزی کافران در دنیا، گواه حق گریزی آنان پس از بازگشت دوباره به دنیا

قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ... كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 4

4 - دلجویی خدا از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال حق ستیزی های کافران

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

آیه فوق در عین این که تهدیدی برای کافران و حق ستیزان است، مایه دلداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز هست، چه این که توجه به مقهوریت حق ستیزان در برابر عزت و اقتدار خداوند، خود آرامشی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است که همواره از آنان در رنج بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران و مشرکان

و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 7

7 - ناباوری کافران به روز های تحقق وعده ها و وعید های خداوند ، عامل حق ستیزی آنان *

يغفروا للذين لا يرجون أيام الله

از این که خداوند از مشرکان و حالت روحی شان با عنوان «لا يرجون أيام الله» یاد فرموده؛ استفاده می شود که ایمان نداشتن آنان

ص: 129

به وعده ها و وعیدهای خداوند، عامل ستیزه گری آنان با مؤمنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ، نتیجه حق ستیزی و دنیا محوری آنان

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَلْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 52 - 3

3 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ستیزی و اتهام های ناروای کافران

كَذَلِكَ مَا أَتَى... إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 12 - 3

3 - تلاش کافران، برای خدشه دار ساختن قرآن، کاری بازیگرانه و بی فرجام

الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «خوض»، نقد و انتقادهایی باشد که کافران از سر تکذیب نسبت به قرآن انجام می دهند و

اطلاق لعب بر این عمل از آن جهت باشد که نتیجه ای، عاید آنان نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 2

2 - توبیخ کافران از سوی خداوند، به خاطر موضع گیری علیه دعوت حق و بی چشمداشت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أَمْ تَسْتَلْهُمْ أَجْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 1

1 - جبهه کفر، متکی به جمعیت و اتحاد نیروهای خود برای مقابله با حق

أم یقولون نحن جمیع منتصر

«جمیع» خبر «نحن» است؛ یعنی، ما جماعتی هستیم که با حیثیت جمعی خویش پیروز شدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشیاعکم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق

ص: 130

«اشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

313- حق ستیزی کافران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2, 1

1 - کافران و مشرکان صدراسلام، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی، انکار می کردند؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن.

كذلك يوفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

2 - کافران و مشرکان صدراسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يوفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 1

1 - تحریم گوش فرادادن به قرآن، از سوی کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين كفروا لاتسمعوا لهذا القرآن

314- حق ستیزی کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 6

6 - کافران مکه، در تلاش برای غلبه بر قرآن و پیام وحی

وقال الذين كفروا لاتسمعوا .. لعلکم تغلبون

315- حق ستیزی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 10

10 - اتهام، و نیز ادعای برتری در آیین و روش زندگی، شیوه مستکبران در برخورد با حق و آیین پیامبران

إن هذن لسحرن . . . بطریقتم المثلی

ص: 131

316- حق ستیزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 19

19 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران و مشرکان

و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 16

16 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ستیزی و دشمنی مشرکان و تهدید آنان به کیفر و عذاب

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیه یختلفون

از تعلیم خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر درخواست داوری از او درباره مشرکان حق ستیز، برداشت بالا به دست می آید.

317- حق ستیزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 6

6 - مشرکان تکذیب گر و حق ستیز عصر بعثت، مردمی پندناپذیر و کوردل

وإن یکذبوک... أفلم یسیروا فی الأرض... القلوب التي فی الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 1

1 - کافران و مشرکان صدر اسلام، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی، انکار می کردند؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن.

کذلک یؤفک الذین کانوا بأیت الله یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از

انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق

ص: 132

«أشيع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

318- حق ستیزی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنّا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول کریم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می رساند.

319- حق ستیزی معرضان از انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 32 - 1

1- اعراض کنندگان از دعوت پیامبران، ناتوان از مبارزه با حق و گریز از عذاب الهی

و من لایجب داعی الله فلیس بمعجز فی الأرض

320- حق ستیزی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع)، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان، مهر زده بود.

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطیع علی قلوب المعتدین

تعبیر به اسم فاعل (المعتدین) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9- تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند.

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 56 - 7

7- انكار رسولان الهى ، بينشى متكى به باطل و در جهت ستيز با حقيقت است .

ص: 133

و يجدل الذين كفروا بالباطل ليدحضوا به الحق

321- حق ستیزی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 2

2- ولید بن مغیره ، فردی عنود و حق ستیز

إِنَّهٗ كَانَ لِأَيَّتِنَا عَنِيدًا

322- حق سکونت در وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 4

4- سکونت در زادگاه و موطن ، حق مشروع انسان ها

الذین أُخْرِجُوا مِنْ دِيَرِهِمْ بِغَيْرِ حَقِّ

323- حق شنوایی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 9

9- رهبران و داوران جامعه الهی ، باید نصیحت پذیر و حق شنو باشند .

فاحكم بيننا بالحقِّ ولا تشطط

324- حق شنوی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3- حرف شنوی و بصیرت ، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم يخزوا عليها صمًا وعميانًا

325- حق شنوی در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 20 - 7

7 - حق شنوی ، بصیرت و آگاهی همه جانبه از موضوع مورد داوری ، از شرایط داوری به حق

والله یقضی بالحقّ . . . إنّ الله هو السميع البصیر

برخی از مفسران برآنند که یادآوری سمیع و بصیربودن خداوند در داوری، می تواند اشاره به مطلب بالا باشد.

326- حق طعام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 2

2 - مسکین ، دارای سهم غذا در اموال مردم *

طعام المسکین

اضافه «طعام» به «مسکین»، بیانگر استحقاق است.

327- حق طلبان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 4

4 - تحقق قیامت ، به منظور جدا شدن و شفاف گردیدن صفوف حق مداران از باطل گرایان است .

قل یجمع بیننا ربنا ثمّ یفتح بیننا بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 21 - 1

1 - قیامت ، روز جدایی خوبان و بدان و حق مداران و باطل گرایان و داوری میان آنان است .

هذا یوم الفصل

«فصل» به معنای فاصله و جدایی میان دو شیء است و مقصود از آن در آیه شریفه، جدایی میان خوبان و بدان و حق پویان و باطل گرایان و داوری میان آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 40 - 3

3- قیامت ، روز جدایی حق از باطل و تمایز حق مداران از باطل گرایان

إنّ يوم الفصل میقتهم أجمعین

ص: 135

مراد از «فصل»، ممکن است جدا شدن صفوف حق و حق مداران، از باطل و باطل گرایان باشد.

328- حق طلبان فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 62 - 2

2- حضور برخی از افراد حق طلب و نصیحت پذیر در صفوف فرعونیان

فتنزعوا أمرهم بینهم

اختلاف نظر فرعونیان در باره موسی(ع)، نشان از متمایل شدن برخی از فرعونیان به موسی(ع) در روز مقابله دارد.

329- حق طلبان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 86 - 10

10 - تنها اهل ایمان (دارندگان زمینه گرایش به حق) ، بهره مند از آیات گسترده الهی

إن فی ذلك لآیت لقوم یؤمنون

330- حق طلبان و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 8

8 - تنها حق جویان و اهل ایمان ، زمینه دار بهره مندی از روشنگری های قرآن

تلک آیت الکتب المبین . تتلوا علیک... لقوم یؤمنون

قید «لقوم یؤمنون» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

331- حق طلبان و قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 7 - 6

6- تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت ، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد .

لقد کان فی یوسف و إخوته ءایت للسائلین

ص: 136

بدیهی است که داستان یوسف(ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «للسانین» لام انتفاع است و «للسانین» گویای این است که پرسشگران و محققان، از آن داستان سود می برند.

332- حق طلبان و مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 6

6 - اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران، مقتضی استقامت و پایداری آنان در میدان مبارزه است.

قال قد أجبیت دعوتکما فاستقیما

333- حق طلبی ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 3

3 - ارائه حق، گوهر و قلمرو اصلی دین الهی

فلما جاءهم بالحقّ

مقصود از «حقّ» در آیه شریفه، دین و پیام الهی است. این تعبیر گویای مطلب یاد شده است.

334- حق طلبی سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 12

12 - مقام سلیمان، مبرّا از پذیرش هدیه برای سکوت از حق و چشم پوشی از کفر و شرک

قال أتمدّونن بمال .. بل أنتم بهدیّتکم تفرحون

335- حق طلبی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، منادی حق و دعوت کننده خلق به سوی خداوند

أجیبوا داعی اللّٰه

ص: 137

336- حق طلبی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 14 - 5

5- عدالت خواهی و حق طلبی ، از اوصاف مسلمانان و پیرو قرآن و ظلم و انحراف از مسیر حق ، از اوصاف کافران

و أَنَا مِّنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ

با توجه به معنای «قَسَطٌ» (جور) و نیز تقابل «قاسطون» با «مسلمون»، مطلب یاد شده به دست می آید.

337- حق طلبی مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 1

1- تنها مشمولان رحمت الهی ، در گیر و دار اختلافات دینی و مذهبی راه درست را می یابند و بر طریق حق گام می نهند .

و لا يزالون مختلفين . إلا من رحم ربك

338- حق طلبی هدایتگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 181 - 2,6

2- هدایتگران الهی در جوامع ، خود همواره ملازم حق و حقیقت هستند .

و ممن خلقنا أمه يهدون بالحق

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «باء» در «بالحق» برای مصاحبت باشد ; یعنی: یهدون مصاحبين الحق.

6- عهده داران هدایت در جامعه باید خود ملازم حق باشند و با موازین و روش های حق دیگران را هدایت کنند .

و ممن خلقنا أمه يهدون بالحق

339- حق عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، حق آزاد شدن را از هیچ برده ای سلب نکرده و کسی را به بردگی همیشگی ، محکوم نکرده است .

فکّ رقبه

ص: 138

340- حق قابل عفو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 8,9,10,11

8 - اولیای مقتول می توانند قاتل را از قصاص عفو کنند .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «من» قاتل و مقصود از «أخیه» ولی مقتول می باشد. ضمیرهای «له» و «أخیه» به «من»، یعنی قاتل باز می گردد و «شیء» عبارت است از حق قصاص. بنابراین جمله «فمن عفی ...» چنین معنا می شود: پس آن قاتلی که از طرف ولی مقتول چیزی از حق قصاص بر او بخشیده شود

9 - قصاص حقی است قابل گذشت نه حکمی غیر قابل اسقاط .

فمن عفی له من أخیه شیء

10 - حق قصاص حتی با عفو یکی از اولیای مقتول ساقط می شود .

فمن عفی له من أخیه شیء

مراد از «شیء» چنانچه گذشت حق قصاص است. نکره آوردن «شیء» اشاره به این دارد که: اگر بخشی از حق قصاص نیز مورد عفو قرار گیرد، قاتل قصاص نمی شود و این فرض در صورتی است که اولیای مقتول متعدد بوده و برخی از آنها قاتل را عفو کنند.

11 - ولیّ مقتول ، بهتر است قاتل را عفو کرده و از حق خویش (قصاص) درگذرد .

فمن عفی له من أخیه شیء

ترغیب ولیّ مقتول به گذشت از حق قصاص، از جمله اهدافی است که می توان از کاربرد کلمه «أخیه» به جای ولیّ مقتول استفاده کرد.

341- حق قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 52 - 4

4- تشریح دین و قانون گذاری ، حق اختصاصی خداوند است .

وله الدین واصبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 13

13- تنها خداوند دارای حق قانون گذاری و تشریح احکام است .

إن الحكم إلا لله

برداشت فوق بر این مبناست که مقصود از «حکم» حکم تشریحی باشد.

ص: 139

342- حق قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 178 - 9،11

9- قصاص حقی است قابل گذشت نه حکمی غیر قابل اسقاط .

فمن عفی له من أخیه شیء

11 - ولیّ مقتول ، بهتر است قاتل را عفو کرده و از حق خویش (قصاص) درگذرد .

فمن عفی له من أخیه شیء

ترغیب ولیّ مقتول به گذشت از حق قصاص ، از جمله اهدافی است که می توان از کاربرد کلمه «أخیه» به جای ولیّ مقتول استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 33 - 11،16

11- اولیای مقتول ، دارای حق قصاص و کشتن قاتل

جعلنا لولیّہ سلطناً فلا یسرف فی القتل

16- تشریح حق قصاص و سلطه برای اولیای مقتول ، حمایت الهی از آنان است .

و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیّہ سلطناً .. إنه کان منصوراً

برداشت فوق ، بنابراین نکته است که ضمیر «إنه» به ولیّ مقتول باز گردد.

343- حق گرایان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 22

22 - وجود افراد اندکی انسان حق گرا در میان یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا یؤمنون إلاّ قلیلاً

344- حق گرایان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 7

7 - ابراهیم (ع) ، انسانی حق گرا و گریزان از باطل

ص: 140

«حنیف» به کسی گفته می شود که از ضلالت روی برتابد و به طریق مستقیم روی آورد. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 6

6 - حقگرایی و گرایش به راه راست از ویژگیهای حضرت ابراهیم(ع)

ینی وجهت وجهی للذی . . حنیفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 6

6- ابراهیم (ع) ، شخصیتی حق گرا و مبرا از شرک و جدا از مرام مشرکان در همه عمر خویش

مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

345- حق گویی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 2

2 - پیامبران الهی حریص بر راستگویی و حقگویی درباره خداوند

حقیق علی أن لا أقول علی الله إلا الحق

اعلام رسالت و سپس بیان این حقیقت که موسی سخنی جز حق به خدا نسبت نمی دهد، بیانگر این است که حقگویی درباره خدا اقتضای رسالت است. بنابراین همه پیامبران الهی دارای این ویژگی هستند. گفتنی است کلمه «حقیق» به معنای «سزاوار» است و چون به «علی» متعدی شده است، می تواند معنای «حریص» در آن تضمین شده باشد؛ یعنی: «ینی حریص علی کذا حقیقاً به».

346- حق گویی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 2

2 - خدا، جز حق سخن نمی گوید .

و الحق أقول

«الحق» معمول و مفعول «أقول» است و تقدم معمول بر عاملش، مفید حصر می باشد؛ یعنی، «لا أقول إلا الحق؛ جز حق سخن دیگری نمی گویم».

ص: 141

347- حق گویی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 12

12 - آنان که در قیامت ، رخصت سخن گفتن یافته اند ، سخنانی درست و به دور از هر گونه خطا خواهند گفت .

و قال صواباً

«قال» در «قال صواباً» به جای مضارع آمده است تا بر یقینی بودن آن دلالت کند. جمله «قال صواباً»، یا حالیه است و یا مستأنفه ای که وضعیت پس از اذن را بیان می کند.

348- حق گویی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 10

10- مقابله به مثل و حقیقت گویی ، از ویژگی های برخورد موسی (ع) با فرعون

إني لأظنك يموسى مسحوراً... وإني لأظنك يفرعون مثبوراً

349- حق مالکیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 3

3 - حق مالکیت انسان بر دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) و بهره برداری از آنها ، از حقوق پذیرفته شده در اسلام

لأنعمکم

«أنعام» (جمع «نعم») به شتر ، گاو و گوسفند گفته می شود. کلمه «نعم» به شتر اختصاص دارد؛ زیرا بزرگ ترین نعمت نزد عرب است (مفردات راغب). اضافه شدن «أنعام» به ضمیر «کم»، حاکی از حق تصرف و مالکیت انسان بر دام ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 2

2- انسان ، دارای حق تصرف و بهره برداری در تمام محصولات طبیعت

متعاً لکم

350- حق مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 142

4- داشتن وطن و سرپناه از حقوق ملت ها و جوامع بشری است . *

من دیرکم

قرآن با اضافه کردن کلمه «دیار» به «کم» و نسبت دادن خانه و وطن به انسانها (دیار کم = خانه های تان و وطنتان) این حقیقت را امضا و تثبیت می کند که: هر ملت و طایفه ای این حق را دارد که در سرزمینی سکنا گزیند و محلی را برای زندگی انتخاب کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 24

24 - « عن سعد بن أبي خلف قال : سألت أبا الحسن موسى بن جعفر (ع) : . . . أليس الله عز وجل يقول : « لا تخرجوهن من بيوتهن ولا يخرجن » قال : فقال إنما عني بذلك التي تطلق تطيقه بعد تطليقه فتلك التي لا تخرج و لا تخرج حتى تطلق الثالثة فإذا طلقت الثالثة فقد بانت منه و لا نفقه ل ها ، و المرأة التي يطلقها الرجل تطيقه ثم يدعها حتى يخلوا أجلها فهذا أيضاً يقعد في منزل زوجها و لها النفقة و السكنى حتى تنقضى عدتها ؛

سعد بن ابی خلف گوید: از امام کاظم (ع) پرسیدم .. [و] گفتم: آیا خداوند عزوجل نفرموده: «لا تخرجوهن و لا یخرجن» حضرت فرمود: خداوند [در این دستور] زنی را قصد کرده که دو بار [به طلاق رجعی] طلاق داده می شود. این زن [نباید در زمان عدّه] از خانه خارج شود و نباید شوهر او را خارج کند تا این که طلاق سوم واقع شود. پس آن گاه که برای بار سوم، طلاق داده شد از شوهر جدا می شود و برای او نفقه نیست. و زنی که شوهر او یک بار طلاق داده و او را رها نموده تا این که عدّه اش تمام شود، او نیز در منزل شوهرش می نشیند [و نباید خارج شود] و حق نفقه و سکنی دارد تا عدّه اش تمام شود».

351- حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 18

18 - پیمان شکنان ، مردمانی فاسق و منحرف از مسیر حق

لا یرقبوا فیکم . . . ذمه . . . و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 21

21- برخی از مردمان ، آن چنان حق ناپذیرند که هیچ سخن حقی - هر چند کلام خدا باشد - در آنان کارساز نیست .

وَنخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 9

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 143

1 - برخی از مردم اصلاً، روحیه حق‌پذیری ندارند و در صورت تلاوت آیات الهی بر آنان، مستکبرانه از آن روی برمی‌گردانند.

و من الناس . . . و إذا تتلى عليه آيتنا ولى مستكبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 69 - 3

3 - امکان پیدایش افرادی حق‌ناپذیر و دین‌ستیز در جامعه، با وجود شناخت کامل حق و حقانیت دین

ألم تر إلى الذين يبدلون في آيات الله أنى يصرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 78 - 12

12 - قیامت، روز کشف زیان کاری اهل باطل

و خسر هنالك المبطلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 4

4 - وجود انسان‌هایی حق‌ناپذیر در جامعه، به رغم شناخت نشانه‌های درستی آن

إنه كان لأيتنا عنيداً

«عنید» و «عنود» به کسی گفته می‌شود که حق را شناخته است؛ ولی عمداً و آگاهانه با آن مخالفت می‌ورزد.

352- حق‌ناپذیران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 46 - 7

7 - وجود افرادی لجوج و حق‌ناپذیر در میان اهل کتاب که سخن ملاطفت‌آمیز با آنها، بی‌فایده است.

و لا تجدلوا أهل الكتب إلا بالتى هي أحسن إلا الذين ظلموا منهم

مراد از «ظلموا» به قرینه سیاق، کسانی اند که در حق ناپذیری، لجاجت به خرج می دهند و سخن نرم و آرام را، حمل بر ضعف می کنند.

353- حق ناپذیران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 102 - 9

ص: 144

9- خداوند، از کافران حق ناپذیر، به وسیله شراره های دوزخ، پذیرایی می کند.

إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

کلمه «نُزْل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهْکَم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 4

1 - کافران حق ناپذیر و لجوج، از درب های گوناگون وارد جهنم خواهند شد.

ادخلوا أبواب جهنم

4 - کافران حق ناپذیر و لجوج، برای همیشه در جهنم خواهند ماند.

ادخلوا أبواب جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 2

2 - آتش دوزخ، کیفر حق گریزان

تدعوا من أدبر و تولی

354- حق ناپذیران و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 36 - 3

3 - قرآن و کلام الهی، دارای جاذبه بسیار؛ حتی برای کافران لجوج و حق ناپذیر

فمال الذین کفروا قبلک مهطعین

355- حق ناپذیری اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اعیان و اشراف هر جامعه ، افرادی مغرور و ناشنوا در برابر سخنان حق

إلی فرعون و ملایه . . . إذا هم منها یضحکون

ص: 145

356- حق ناپذیری اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 8،10

8 - خودبرترینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا .. موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 6

6 - تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

فألقي السحرة سجدين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران به معجزه بودن کار موسی(ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

357- حق ناپذیری اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 3

3 - کفرورزی و حق ناپذیری ، بارزترین مشخصه اشراف قوم نوح

فقال المملؤا الذین کفروا

358- حق ناپذیری اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 1

1 - موضع گیری خصمانه مردم آیکه در برابر نصیحت های شعیب (ع)

قالوا إنّما أنت من المسحّرين

ضمیر فاعل در «قالوا» به «اصحاب الأیکه» باز می گردد. «إنّما» از ادوات قصر است؛ بنابراین جمله «إنّما أنت من المسحّرين» به تقدیر «ما أنت إلاّ من المسحّرين» می باشد. «مسحّر» نیز به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

ص: 146

359- حق ناپذیری اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 84 - 3

3 - اقوام قدرتمند محکوم شده به عذاب استیصال ، مردمی لجوج و حق ناپذیر در برابر تعالیم پیامبران

فلما رأوا بأسنا قالوا ءامنا بالله وحده و كفرنا بما كُنا به مشركين

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که اقوام یادشده تا لحظه مشاهده آثار آمدن عذاب، به استهزای آن می پرداختند و تنها به محض دیدن آن، تسلیم شده، ایمان می آوردند.

360- حق ناپذیری اقوام کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 21

21 - نزول عذاب بر امت های کافر پیشین ، پس از اصرار و مداومت آنان بر ظلم و حق ناپذیری

و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

فعل «كانوا» به همراه «يظلمون» افاده استمرار می کند.

361- حق ناپذیری اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 89 - 6

6- روی گردانی بیشتر مردم از قرآن ، جز به خاطر حق گریزی نیست .

و لقد صرفنا .. فأبى أكثر الناس إلا كفورا

362- حق ناپذیری اکثریت اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 4

4- بیشتر مردم «ایکه» ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در «اکثرهم» به «اصحاب الأیکه» برمی گردد.

ص: 147

363- حق ناپذیری اکثریت امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 72 - 4

4 - مخالفت بیشتر مردم از امت های پیشین با رسولان الهی و نپیمودن راه هدایت ، ناشی از روح لجاجت و حق ناپذیر خودشان بود .

ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ . و لقد أرسلنا فيهم منذرين

پیمودن راه گمراهی با وجود پیامبران اخطارکننده، گویای حقیقت یاد شده است.

364- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام ، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 2

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند .

و سواء عليهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

365- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام ، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند.

و سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

ص: 148

366- حق ناپذیری اکثریت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 4

4- اکثریت فرعونیان (قبطیان) ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

367- حق ناپذیری اکثریت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 4

4- بیشتر قوم لوط ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد.

368- حق ناپذیری اکثریت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 4

4- بیشتر افراد قوم نوح ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

369- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 14، 11

11- بیشتر مشرکان صدر اسلام ، ناآگاه و جاهل به حق بودند .

بل اکثرهم لایعلمون الحق

14- گروه بسیاری از مشرکان در صدر اسلام - علی رغم شناخت حق - مردمی حق گریز بودند .

بل أكثرهم لا يعلمون الحقّ

واژه «أكثر» افعال التفضیل است و نقطه مقابل آن، کثیر می باشد - نه قلیل - و بدین جهت گروه بسیار استفاده شده است؛ یعنی، هر چند مشرکان دانا و حق گریز، در مقایسه با نادانان کمتر بودند؛ ولی خود جمعیتی چشم گیر و بسیار بودند.

ص: 149

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به عادیان بازمی گردد؛ اما در عین حال به شرک پیشگان صدراسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به ثمودیان بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

7 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

370- حق ناپذیری انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 118 - 6

6- اختلاف انسان ها در دین و پرهیز آنان از پذیرش حق ، خارج از مشیت خداوند نیست .

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة واحدة ولا يزالون مختلفين

371- حق ناپذیری اهل انطاکیه

6 - مردم انطاکیه ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

فكذبوهما فعزّزنا بثالث

فرستاده شدن دو پیامبر - در یک زمان - در میان مردم انطاکیه و تکذیب آن دو از سوی آنان و نیز فرستاده شدن پیامبر سوم برای تقویت دو فرستاده پیشین، بیانگر لجاجت و سرسختی چنین مردمی در برابر حق است.

ص: 150

372- حق ناپذیری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4 - اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

373- حق ناپذیری بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 1

1 - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

374- حق ناپذیری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 4

4 - بنی اسرائیل ، مردمی شخصیت پرست بودند ؛ نه حقیقت طلب .

لن نبرح . . . حتی یرجع إلینا موسی

گوساله پرستان بنی اسرائیل، به جای اندیشه در گفته های هارون(ع) و شناخت حقیقت، تنها پاسخی که به او دادند، آن بود که بازگشت موسی(ع) از میقات را، شرط تجدید نظر در عقاید خود دانستند. حال آن که معقول آن بود که در باره کار خویش و گفته های هارون(ع)، درست بیندیشند.

375- حق ناپذیری بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم، مردمی کرو کور در برابر حق

ص: 151

أولئك الذين . . . فأصمّهم و أعمى أبصرهم

376- حق ناپذیری تارکان جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين . . . فأصمّهم و أعمى أبصرهم

377- حق ناپذیری ثروتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 4

4- مترفان و صاحبان مال و منال بیش از دیگران در معرض نافرمانی خدا و حق ناپذیری قرار دارند .

أمرنا مترفها ففسقوا فيها

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «أمرنا» کلمه محذوفی چون «بالطاعة» و . . . باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما مترفان جامعه را به طاعت و بندگی فرمان می دهیم، ولی آنان برخلاف انتظار راه فسق و نافرمانی پیشه می سازند.

378- حق ناپذیری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 1

1 - سرزنش دوزخیان از سوی خداوند ، به خاطر حق ناپذیری های گذشته آنان

ألم تكن آيتي تتلى عليكم . . . تكذبون

استفهام در آیه فوق، استفهام توبيخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4 - كافران دوزخی ، مردمی لجوج و حق گریزاند .

وقالوا لو كنا نسمع أو نعقل ما كنا في أصحاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 152

3 - حق گریزی ، از ویژگی های مجرمان دوزخی

یوّد المجرم . . . تدعوا من أدبر و تولّی

379- حق ناپذیری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

380- حق ناپذیری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

381- حق ناپذیری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 2

2- حق گریزی و تنفر از پیام حق ، ویژگی بارز بیشتر مجرمان ستم پیشه

ولكن اكثركم للحق كرهون

ص: 153

382- حق ناپذیری علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 10، 9

9 - پیشوایان و عالمان یهود در عصر بعثت ، مردمانی لجوج و حق ناپذیر

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم . . . أفلا تعقلون

10 - لجاجت و حق ناپذیری عالمان و پیشوایان یهود ، دلیل نا به جا بودن امید و دل بستن مسلمانان به ایمان آوردن آنان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . قالوا أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

آیه مورد بحث عطف بر جمله حالیه «وقد كان . . .» و یا عطف بر جمله «یسمعون . . .» در آیه قبل می باشد. در هر صورت، بیانگر علتی دیگر برای «أفتطمعون . . .» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 1

1 - عالمان یهود ، به رغم آگاهی از دستورات تورات ، به آن عمل نمی کردند .

مثل الذین حملوا التوریه ثم لم یحملوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 13

13 - یهودیان و علمای آنان دارای روحیه سلطه گری و حق ناپذیری

أشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

383- حق ناپذیری فاسقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 16

16 - حق ناپذیری فاسقان مجوّز ترک نهی از منکر نیست .

لم تعظون قوماً اللّٰه مهلكهم . . قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

موعظه گران یهود دو دلیل برای نهی از منکر اقامه کردند: داشتن عذر در پیشگاه خدا (معذره إلی ربکم)، احتمال تأثیر (لعلهم یتقون). مقتضای سخن آنان این است که نبود احتمال تأثیر نمی تواند مجوّز ترک نهی از منکر باشد و عذر پذیرفته شده ای نخواهد بود.

384- حق ناپذیری فاقدان استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 154

6 - فاقدان خیر و استعداد کمال ، اگر چه مشمول هدایت های ویژه خداوند شوند ، از آن رویگردان و گریزانند .

و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

ضمیر مفعولی در «أسمعهم» همان کسانی هستند که با جمله «و لو علم . . .» توصیف شدند. بنابراین جمله «و لو أسمعهم ...» چنین معنا می شود: «و لو اسمع الذین لیس فیهم خیرا ...» یعنی اگر خداوند هدایت ویژه اش را شامل حال کسانی کند که در آنها خیری نیست ...

385- حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 8

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا .. موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4 - فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذها إلى القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 5

5 - پیروزی موسی (ع) بر ساحران ، بی تأثیر در روحیه حق ناپذیر فرعون

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم إنه لکبیرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 14

14 - نصیحت ها و هشدار های مؤمن آل فرعون ، نسبت به قتل موسی (ع) ، در فرعون بی تأثیر بود .

أقتلون رجلاً .. قال فرعون ما أريكم إلا ما أرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 7

7 - سعی فرعون ، در موجّه جلوه دادن حق ناپذیری خود

ص: 155

فتوئی . . . وقال سحر او مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 7

7 - فرجام حق ناپذیری فرعون ، فرجامی ملامت بار

فنبذنهم فی الیم و هو ملیم

«ملیم» بر کسی اطلاق می شود، که سزاوار سرزنش باشد.

386- حق ناپذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4- فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذهبنا إلى القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 13 - 2، 1

1 - موضع گیری خصمانه فرعونیان در برابر آیات (معجزات) روشن الهی

فلما جاءتهم آیتنا مبصره قالوا هذا سحر مبین

2- سحر خوانده شدن معجزات الهی موسی ، از سوی فرعونیان علی رغم وضوح و روشنی آن

فلما جاءتهم آیتنا مبصره قالوا هذا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 3

3 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از تأثیر ناپذیری مردم از خیرخواهی‌ها و فراخوانی‌های او

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 7

7 - فرعونیان در عصر موسی (ع)، مردمی اسراف‌گر و افراط‌کننده در گناه و حق ناپذیری

و أنّ المسرفین هم أصحاب النار

از مصداق‌های بارز «مصرفان»، در آیه شریفه، فرعونیان است.

ص: 156

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 3

3- هدایت ها و خیر خواهی های مؤمن آل فرعون ، در قومش تأثیر نگذاشت .

فستذکرون ما أقول لكم

387- حق ناپذیری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 3

3- اکثریت قوم ابراهیم ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

388- حق ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 3

3- اصحاب حجر (قوم ثمود) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و ءاتینهم ءایتنا فکانوا عنها معرضین

اینکه اصحاب حجر، علی رغم مشاهده معجزات و آیات فراوان الهی از آنها اعراض کردند، بیانگر لجاجت و حق ناپذیری آنان بود؛ چنان که آمدن جمله «فکانوا عنها معرضین» به جای «فأعرضوا عنها» - که نشان دهنده این است که اعراض آنان از دیر باز وجود داشته است - می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 16

16- ناقه قوم ثمود ، از جمله آیات الهی برای اخطار به آنان به خاطر حق ناپذیریشان

و ءاتینا ثمود الناقه .. و ما نرسل بالآیت إلاّ تخویفاً

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 6

6 - ثمودیان ، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فأت بئایه إن كنت من الصدقین . قال هذه ناقه... و لاتمسّوها بسوء... فعقروها

ص: 157

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 6

6 - بیشتر ثمودیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما کان اکثرهم مؤمنین

389- حق ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 2

2 - قوم عاد ، مردمی لجوج و مصمم بر حق ناپذیری

قالوا سواء علینا .. من الوعظین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 8

8 - بیشتر عادیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 15

15 - لجاجت و عناد مستمر قوم عاد ، در برابر آیات روشن الهی

أولم یروا .. و کانوا بآیتنا یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار کردن چیزی است که حقایق آن برای منکر روشن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 6

6- قوم عاد ، مردمی جهالت پیشه و روی گردان از حقایق

ولكني أريكم قومًا تجهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إذ كانوا يجحدون بآيت الله وحق بهم ما كانوا به يستهزون

«كانوا يجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

ص: 158

390- حق ناپذیری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 9

9- جامعه فاسد و ناپاک قوم لوط ، از دعوت و تبلیغ آن حضرت تأثیر نپذیرفتند .

و نَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَثَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 2

2- خیره سری و مقاومت قوم لوط ، در برابر نصیحت های وی

قالوا .. لتكوننَّ من المخرجين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 1

1 - تأثیر ناپذیری قوم لوط ، در برابر هشدار ها و هدایت گری های او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 2

2- روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذار ها ; بجای حق پذیری

و لقد أنذرهم .. فتماروا بالئذ

391- حق ناپذیری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعا ربّه اّتی مغلوب فانتصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 2

2- قوم نوح ، مردمی حق ناپذیر و لجوج بودند .

فلم یزدهم دعای إلاّ فرارًا

ص: 159

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 5,9

5 - قوم نوح ، مردمی حرف ناشنوا و حق ناپذیر

و اِیّی کَلِّمًا دَعَوْتَهُمْ . . . و استغشوا ثیابهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «و اِیّی کَلِّمًا دَعَوْتَهُمْ . . .» تفسیر و تبیین برای «فرار» است و تعبیر «انگشت ها در گوش کردن و جامه بر سر نهادن»، می تواند کنایه از حرف ناشنوی و حق ناپذیری باشد.

9 - روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

و اِیّی کَلِّمًا دَعَوْتَهُمْ . . . و استکبروا استکبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 3

3 - قوم نوح ، مردمی عصیانگر و حق ناپذیر

قال نوح ربّ اِئْتهم عَصونى

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که شکوائیه نوح(ع) از عصیان قوم خود، پس از دعوت و موعظه طولانی آنان بوده است.

392- حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 9

9 - سرگردانی در طغیان، کیفر و پیامد حق ناپذیری کافران است.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 57 - 14

14- حقّ گریزی کافران و منکران الهی ، در حیطة قدرت خدا و وابسته به اراده او است .

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً

تأکید خداوند - به وسیله «إِنَّا جَعَلْنَا...» - بر حاکمیت و نقش خود، از آن جهت است که گمان نرود کفرِ کافران و منکرانِ آیات الهی، از قلمرو قدرتِ الهی بیرون است و آنان تبدیل به قدرتی در برابر خدا شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 42 - 5

5- اعراض کافران از شنیدن کلام الهی و درک مفاهیم و معارف قرآنی، دلیل بی توجهی آنان به رحمت گسترده الهی و متأثر نشدن از مواعظ پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 160

قل من يكلوكم .. من الرحمن بل هم عن ذكر ربهم معرضون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ذکر» قرآن باشد؛ زیرا یکی از نام‌ها و اوصاف قرآن کریم ذکر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 9

9 - شالوده زندگی بیشتر کافران، بر پایه باطل و منافع آنان، ناسازگار با پذیرش حق

حتی اذا أخذنا مترفيهم .. و أكثرهم للحق كرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، در برابر کارشکنی‌ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون و كان ربك بصيراً

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می‌تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 1,3

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حق ناپذیری کافران، اندوهگین بود.

و من كفر فلا يحزنك كفره

توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای پرهیز از اندوه درباره کفر کافران، این نکته را می‌رساند که آن حضرت، در قبال کفر آنان، اندوهناک بوده است.

3 - دلداری خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در برابر حق ناپذیری کافران

و من كفر فلا يحزنك كفره إلینا مرجعهم

جمله «إلینا مرجعهم..» به منزله تهدید است. چنین تهدید و هشدار، می‌تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیان شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 10

10 - وجود اختلاف اساسی انسان مؤمن حق پذیر و نرم دل با کافر حق ناپذیر و سنگدل ، از نظر شخصیت و سرنوشت

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربه فويل للقسية قلوبهم

«من» در آیه شریفه، اسم موصول و مبتدا است و خبر آن - به قرینه جمله بعدی (فويل للقسية قلوبهم..)- جمله ای محذوف می باشد. تقدیر کلام چنین است: «أفمن شرح الله صدره للإسلام... كمن قسا قلبه». بنابراین می توان گفت: آیه شریفه درصدد مقایسه میان شخصیت دو انسان مؤمن و کافر و سرنوشت آنان در آینده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 1

ص: 161

1 - تنها کافران حق ناپذیر به مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی می پردازند و از پذیرش آن سر باز می زنند .

مايجدل في آيت الله إلا الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إنّ الذين كفروا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - دخان - 44 - 10 - 2

2- دلداری خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق ناپذیری کافران

فارتقب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - دخان - 44 - 13 - 6

6- ستیز کافران با منطق روشن رسولان الهی ، گواه بی اساس بودن ایمان اضطراری آنان

أتى لهم الذكرى وقد جاءهم رسول مبين

در صورتی که «أتى لهم الذكرى» در صدد بیان پوچی ادعای ایمان کافران باشد؛ تعبیر «وقد جاءهم..» بیانگر فلسفه پوچی ادعای آنان خواهد بود؛ یعنی، آنان که منطق روشن رسولان را نپذیرفتند، چگونه با مشاهده عذابی، می توانند به ایمان راستین رسیده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 16

16- کیفر الهی در مورد کافران ، پس از اتمام حجت و تبیین حق برای آنان

إنّ الذين كفروا و... من بعد ما تبين لهم الهدى... و سيحبط أعمالهم

در صورتی که «سیحبط..» عنوان کیفر داشته باشد؛ تعبیر «من بعد ما تبین...» بیانگر اتمام حجّتی است که قبل از اعمال مجازات، صورت گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب، حق ناپذیری و عناد کافران

كذّبت قبلهم قوم نوح وأصحاب الرسّ و ثمود

یادآوری روحیه حق ستیز بسیاری از امت ها در طول تاریخ در برابر پیام رسولان الهی، می تواند از آن جهت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب کافران، احساس نگرانی نداشته باشد.

ص: 162

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 44 - 5, 1

1 - ناباوری کفرپیشگان به حقانیت وعده های الهی ، حتی با مشاهده نمود های عینی عذاب و سقوط سنگی از آسمان بر آنان

وإن یروا کسفاً .. یقولوا سحاب مرکوم

5 - دلایل حسی نیز همانند برهان های عقلی ، بی تأثیر در روح حق ستیز کفرپیشگان

وإن یروا کسفاً من السماء ساقطاً یقولوا سحاب مرکوم

سقوط پاره های سنگ از آسمان، دلیلی حسی است و خداوند می فرماید: کافران نه تنها براهین عقلی را بی تأمل رد می کنند؛ که حتی دلایل حسی را نیز با توجیهی، وارونه جلوه می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4 - کافران دوزخی ، مردمی لجوج و حق گریزاند .

و قالوا لو کنا نسمع أو نعقل ما کنا فی أصحاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 17 - 5

5 - تهدید شدن کافران لجوج و حق گریز ، به نزول عذاب الهی

فستعلمون کیف نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 9

9 - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لکم السمع و الأبصر و الأفئده قليلاً ما تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، در معرض عذاب الهی قرار دارند .

فمن یجیر الکفرین من عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 2

2 - در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران حق ناپذیر ، نمی تواند مجوز عدول مبلغان و رهبران جامعه اسلامی از مواضع عقیدتی خویش و سازش و مسامحه با آنان باشد .

و لاتطع . . . أن کان ذا مال و بنین

ص: 163

تردیدی نیست که اجابت خواسته های کافران و یا سازش با آنان از سوی رهبران جامعه اسلامی، به جهت طمع شخصی نیست؛ بلکه برای در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران و صرف آنها در جهت مصالح و منافع مسلمین است؛ ولی چون این کار به قیمت عدول از مواضع اعتقادی و یا سازش با کافران است، جایز نمی باشد.

حق ناپذیری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی لجوج و سرسخت بودند.

و تنذر به قومًا لداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 8

8 - رسوخ روحیه حق ناپذیری، در بیشتر کفرپیشگان صدر اسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به فرعون و قوم وی (قبطیان) بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 5

5 - رسوخ روحیه حق ناپذیری، در بیشتر کفرپیشگان صدر اسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم ابراهیم بازمی گردد؛ اما در عین حال این آیه تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 46 - 2

2 - کافران صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند.

و ما تأتيهم من آية . . . إلا كانوا عنها معرضين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 2

2- سرکشی ، تکبر ، ستیزه جویی و حق ناپذیری ، از اوصاف کافران صدر اسلام

بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 164

2 - کافران و مشرکان صدراسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مشرکان و کافران صدراسلام، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسم لو تعلمون عظيم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافران صدراسلام، مردمی لجوج، مستکبر و حق گریز

بل لجّوا في عتوّ و نفور

«عتوّ» به معنای استکبار و تجاوز از حد است (قاموس المحيط) و مقصود از «نفور» (رمیدن) گریز از سخن حق می باشد.

4 - روح لجاج، استکبار و حق گریزی، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدراسلام

و لقد كذب الذين من قبلهم... بل لجّوا في عتوّ و نفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافران مخالف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، گروهی لجوج و حق ناپذیر

سأل سائل بعذاب واقع

مفسران بر این عقیده اند که کافران، این سخن را از سر لجاجت بر زبان می آوردند؛ چنان که در آیه 32 از سوره «انفال» از آنان چنین یاد شده است: «و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة من السماء أو ائتنا بعذاب أليم».

393- حق ناپذیری کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 7 - 2

2- حق ناپذیری و عناد و لجاجت شدید کافران مکه در عصر بعثت، در برابر وحی و معجزات الهی

و لو نزلنا علیک کتابا .. إن هذا إلا سحر مبین

سوره انعام در مکه نازل شده است و بنابراین طبیعی است که ناظر به مردم آن سامان، خصوصاً مشرکان مکه، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 165

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به هنگام مواجهه با حق ناپذیری کافران مکه، مأمور به رها کردن آنان به حال خود و ترک محاجه با آنها شد.

ذره‌م یا کلووا و یتمتّعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- اگر دری از آسمان به قدرت خداوند گشوده شود که کافران مکه برای دریافت حقایق به آنجا بروند، ایمان نخواهند آورد.

كذلك نسلکة فی قلوب المجرمین . لایؤمنون به ... و لو فتحنا علیهم باباً من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- کافران هدایت ناپذیر مکه، در صورت مشاهده گشایش دری از آسمان برای بالا رفتن خود و درک حقایق، آن را نوعی چشم بندی و سحر وانمود خواهند کرد.

و لو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلّوا فیہ یعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا

«سكر» در لغت حالتی را گفته اند که عارض بر عقل می شود. بنابراین مراد از ادعای آنان این می شود که: آنان خود را گرفتار نوعی چشم بندی می دانستند.

2- کافران مکه، مردمی حق ناپذیر و لجاجت پیشه در برابر آیات الهی

و لو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلّوا فیہ یعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا

4- کافران مکه برای گریز از پذیرفتن حقایق الهی، آنها را اموری موهوم جلوه می دادند.

لقالوا إنما سكرت أبصرنا بل نحن قوم مسحورون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بهره کفر پیشگان مکه از آیه های بیدارگر قرآن، تنها تنفر و فرار از آنها بود.

و لقد صرفنا في هذا القرآن ليدّكروا و ما يزيدهم إلا نفورًا

394- حق ناپذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 3

3- گمراهی ضلالت پیشگان از سوی خدا، سزا و کیفر لجاجت و حق ناپذیری ایشان است .

ينوح قد جدلتنا .. فأتنا بما تعدنا ... إن كان الله يريد أن يغويكم

وقوع جمله «إن كان الله» پس از بیان لجاجتها و حق ناپذیریهای کفرپیشگان (قد جدلتنا ..)، حاکی است که اراده خداوند بر اغوای آنان ، به خاطر عناد و لجاجتشان بوده است.

ص: 166

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 2

2 - جواز وانهادن گمراهان به خود، پس از اتمام حجت بر آنان و حق ناپذیری ایشان

فذرهم

«فاء» در «فذرهم»، می رساند که پس از اتمام حجت ادامه تبلیغ ضروری نیست.

395- حق ناپذیری گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 200 - 4

4 - حق ناپذیری دل های مجرمان، کیفری تعیین شده از جانب خداوند در قبال جرم هایشان

كذلك سلكنه في قلوب المجرمين

ذکر مشرکان با وصف «المجرمین»، اشعار به علیت حکم دارد؛ یعنی، «سلکننا القرآن و هو بلسان عربی مبین فی قلوب هؤلاء المشرکین مثل ذلك السلوک جزاء لأجرامهم؛ ما قرآن را با این که به زبان عربی روشن است در دل های مشرکان هم چون زبان عجمی غیر قابل فهم راه دادیم، تا کیفری باشد در برابر جرم هایشان».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 201 - 1

1 - پافشاری اهل جرم و گناه بر انکار حقایق وحی، تا مرز مشاهده عذاب دردناک الهی (عذاب استیصال)

كذلك سلكنه .. لا يؤمنون به حتى يروا العذاب الأليم

«ال» در «العذاب» برای عهد است. بنابراین «العذاب الأليم» اشاره به عذابی دارد که مشرکان مکه به آن تهدید شدند (عذاب استیصال). آیه «أفبعذابنا يستعجلون» بیانگر آن است که آنان تهدید به عذاب را جدی نگرفتند و بدان جهت از روی استهزا، خواستار تعجیل نزول آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 2

2 - مجرمانِ نادم در روز قیامت ، فاقد روحیه حق‌پذیری ، حتی در صورت رجوع دوباره به دنیایند .

فارجعنا نعمل صلحاً .. إنّما یؤمن بآیتنا الذین إذا ذکروا بها خرّوا سجّداً

احتمال دارد که آیه درصدد تبیین و تشریح جواب رد دادن به درخواست مجرمان باشد. خداوند در این آیه، تلویحاً می‌گوید: «آنان فاقد روحیه ایمان اند و بنابراین، درخواست شان اجابت نمی‌شود».

ص: 167

396- حق ناپذیری لجوجان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 5

5 - تأثیر ناپذیری اهل عناد ، در برابر معجزات الهی

فأت بئایه . . . قال هذه ناقة . . . فعقروها

397- حق ناپذیری متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 93 - 10

10 - توانمندان متخلف از جهاد ، گرفتار خصلت حق ناپذیری

الذین یستندونونک و هم أغنیاء . . . طبع اللّٰه علی قلوبهم فهم لا یعلمون

398- حق ناپذیری مترفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 4

4- مترفان و صاحبان مال و منال بیش از دیگران در معرض نافرمانی خدا و حق ناپذیری قرار دارند .

أمرنا مترفیهما ففسقوا فیها

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «أمرنا» کلمه محذوفی چون «بالطاعة» و . . . باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما مترفان جامعه را به طاعت و بندگی فرمان می دهیم، ولی آنان برخلاف انتظار راه فسق و نافرمانی پیشه می سازند.

399- حق ناپذیری مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 2

2 - حق گریزی و تنفر از پیام حق ، ویژگی بارز بیشتر مجرمان ستم پیشه

ولكنّ أكثركم للحقّ كرهون

ص: 168

400- حق ناپذیری مخالفان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 5

5 - مخالفان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

إِنَّهٗ كَانَ لِأَيَّتِنَا عَنِيْدًا

401- حق ناپذیری مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 3

3 - مردم در صدر اسلام ، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصّفّت-ت صَفًّا .. . إِنَّ الْهَكْمَ لَوْحِد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 4

4 - بیشتر مردم عصر بعثت ، مصمم به تأثیر ناپذیری از کلام وحی و پیام قرآن

فَأَعْرَضَ أَكْثَرَهُمْ .. . وَقَالُوا ... فاعْمَلْ إِنَّا عَمَلُونَ

تعبیرهای سه گانه در آیه («أَكْثَهُمْ»، «وَقَر» و «حِجَاب») تأکید و تصمیم آنان را به نفوذ ناپذیری در برابر قرآن می رساند.

402- حق ناپذیری مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 14

14 - مرفهان اسراف پیشه ، مردمانی خودپسند ، از خود راضی و حق ناپذیر

كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 83 - 3

3- انسان های برخوردار از رفاه و نعمت ها ، در معرض ابتلا به بیماری حق ناپذیری

و إذا أنعمنا على الإنسان أعرض و ثنا بجانبه

ص: 169

403- حق ناپذیری مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 10

10 - انسان های مستکبر و حق ستیز ، تأثیرناپذیر از آیات اعجازی و کیفری

فلما جاءهم بآيتنا اذا هم منها يضحكون . و ما نريهم من آيه ... و أخذنهم بالعذ

404- حق ناپذیری مسرفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 14

14 - مرفهان اسراف پیشه ، مردمانی خودپسند ، از خود راضی و حق ناپذیر

كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون

405- حق ناپذیری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4 - اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن آتیت الذین أوتوا الكتب بكل آیه ما تبعوا قبلتك

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 11

11 - قابلیت نداشتن جامعه عصر عیسی (ع) ، برای دریافت و پذیرش تمامی حقایق *

و لأئین لكم بعض الذی تختلفون فيه

این سخن حضرت عیسی (ع) که: «من آمده ام تا برخی از اختلافات شما را بیان کنم»، می تواند نشانگر عدم قابلیت آنان برای دریافت تمامی حقایق باشد، زیرا محدودیتی از ناحیه خود حضرتش نمی توان فرض کرد.

ص: 170

406- حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 6

6 - برخی مشرکان با دیدن هر گونه معجزه و آیت الهی ایمان نخواهند آورد.

وإن يروا كل آية لايؤمنوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 3

3 - یکسانی عنادورزی و حق ناباوری مشرکان، قبل و بعد از دیدن معجزه مورد درخواست خویش

و تقلب .. كما لم يؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون و كان ربك بصیراً

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 13

13 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند، به خاطر نادیده گرفتن نشانه های توحید در نظام شب و روز

قل أرأيتم إن جعل الله عليكم النهار سرمداً إلى يوم القيمة .. أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 6

6 - حق ناپذیری مشرکان ، پس از اقامه دلیل های گوناگون برای آنان ، عامل منفور شدن شان در پیشگاه خداوند است .

هل لكم من ما ملكت . . . بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم

التفات از خطاب «هل لكم من ما ملكت. . .» به غیبت «اتبع الذين...» می تواند گویای این حقیقت باشد که آنان، به دلیل تداوم عقیده شرک، از مخاطب خدا شدن محروم شدند. این، نشانه منفور شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 12 - 3، 1

1 - تعجب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مواضع انکار آمیز مشرکان نسبت به معاد و یگانگی خداوند ; علی رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خداوند در جهان

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ . . . فَاسْتَفْتِهِمْ أَهْمَ أَشَدَّ خَلْقًا . . . بل عجبتم

ص: 171

به قرینه آیات پیشین به دست می آید که آنچه موجب شگفتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) گردیده بود، انکار توحید ربوبی و معاد از سوی مشرکان - به رغم مشاهده آیات الهی در طبیعت و عظمت آفرینش - بود.

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و ..) را به تمسخر می گرفتند .

إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ .. فَاسْتَفْتِهِمْ أَهَمْ أَسَدٌ خَلْقًا... بل عجب و یسخران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 21 - 4

4 - تکذیب نظام کیفر و پاداش و جدایی حق و باطل ، از ویژگی های مشرکان

هذا يوم الفصل الذي كنتم به تكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 155 - 1

1 - سرزنش شدن مشرکان ، به سبب بیدار نشدن و پند نگرفتن آنان در برابر حقایق الهی

أفلات تدَّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز ، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید .

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم..» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 1

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

«إبرام» (مصدر «أبرموا») در اصل به معنای تاییدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 12

12 - مشرکان ، گرفتار هواپرستی و پیروی از حدس و گمان ، به رغم تجلی انوار هدایت الهی در حق ایشان

إن يتبعون إلا الظنّ وما تهوى الأنفس ولقد جاءهم من ربهم الهدى

ص: 172

407- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت ، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و سرسخت بودند .

و تنذر به قومًا لَدَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 5 - 10

10- مشرکان ستم پیشه صدر اسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذیر و بهانه جو بودند .

بل قالوا .. فلیأتنا بایه كما أرسل الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 4

4 - عدم تأثیر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مشرکان متعصب و متحجر

فذرهم فی غمرتهم حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8- رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدر اسلام

إن فی ذلك لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 13

13 - توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر انحراف آنان از حق و نادیده گرفتن دلایل روشن توحید

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ . . . أَعْلَهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان نخستین آیه، مشرکان مکه بوده اند. گفتمی است که واژه «عدول» (مصدر «یعدلون») به معنای میل و انحراف است؛ یعنی، «بل هم قوم عادت‌هم العدول عن طریق الحق و الإنحراف عنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق‌گریز صدر اسلام، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت‌های دنیوی

و قالوا إن تتبع الهدى معك . . . كمن متعنه متع الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 173

3 - لجاجت و حق ناپذیری ، از اوصاف مشرکان صدر اسلام

و إذا ذكروا لا يذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان صدر اسلام ، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند .

و إذا رأوا آية يستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

2 - مشرکان صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و إذا رأوا آية يستسخرون

تمسخر معجزه الهی - که امری ملموس و روشن می باشد - گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

2 - کافران و مشرکان صدر اسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مشرکان و کافران صدر اسلام ، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسم لو تعلمون عظيم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

408- حق ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 10

10 - مشرکان مکه، پذیرای هیچ سخن حق و منطقی در جهت مخالفت با عقیده شان نبودند.

إن کاد لیضللنا عن ءالهتنا .. و سوف یعلمون حین یرون العذاب من أضلّ سبیلاً

ص: 174

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 10

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه ، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود .

ما یجحد بآیتنا إلاّ الکفرون . . . و ما یجحد بآیتنا إلاّ الظلمون

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل نفی می کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتنی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الکافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 7

7 - تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا تتلی علیهم آیتنا بینت قالوا ما هذا إلاّ رجل . . . و کذب الذین من قبلهم

409- حق ناپذیری مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 15، 7، 6

6 - مردم مصر در عصر یوسف (ع) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فمازلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

تردید مردم مصر در رسالت یوسف(ع) با وجود عرضه شدن دلایل روشن برای ایشان به دو دلیل می تواند باشد: 1- به خاطر لجالت آنان است که در آیه بعد از آنان به مردمی مجادله گر تعبیر شده است. 2- یا به این دلیل است که آنان نسبت به دعوت یوسف(ع) و دلایل ایشان، بی اعتنا و گریزان بودند.

7 - مردم مصر در عصر یوسف (ع) ، مردمی بی اعتنا به دعوت ایشان و گریزان از فهم صحیح آن

فمازلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

15 - مخالفت بیش از حد با دین الهی و تردید در حقانیت آن ، از ویژگی های مردم مصر از عصر یوسف تا موسی (ع)

کذلک یضللّ الله من هو مسرف مرتاب

410- حق ناپذیری مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين... فأصمّهم وأعمى أبصرهم

ص: 175

411- حق ناپذیری مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 3

3- آنان که به عالم آخرت ایمان نمی آورند ، قلبهایی حق ناپذیر و روشی مستکبرانه دارند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون

412- حق ناپذیری مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 6 - 8

8 - مشکل منکران قرآن ، نهفته در خودشان و نه ناشی از نارسایی مفاهیم وحی

نتلوها علیک بالحقّ فبأیّ حدیث بعد الله و آیته یؤمنون

خداوند با تعبیر «فبأیّ حدیث...»، تأثیر و کارایی والا و بی نظیر قرآن را یادآور شده است. این تعبیر تعریضی به کافران نیز دارد که کفر و بی ایمانی آنان، برخاسته از نارسایی مفاهیم وحی نیست؛ بلکه ریشه در لجاج، عناد و سست اندیشی نهفته در درون آنها دارد.

413- حق ناپذیری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 28 - 7

7 - تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ناپذیری منکران معاد

وقالوا ما هی إلاّ حیاتنا الدنیا .. و تری کلّ أمّه جاثیه

414- حق ناپذیری مکذبان نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی ، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلپستگی کودکانه به مظاهر

مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

415- حق ناپذیری مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی ، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلبستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

416- حق ناپذیری منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 20 - 4

4 - خداوند با سلب درک و فهم از برخی منافقان ، آنان را حق ناپذیر کرده و برخی دیگر را برای انتخاب هدایت ، مهلت می دهد .

و لو شاء الله لذهب بسمعهم و أبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 18، 7

7 - بازداري منافقان و یهودیان حق ناپذیر از شتاب در کفر ، خارج از محدوده رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يأبها الرسول لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر

خطاب خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با عنوان رسالت (یابها الرسول) گویای برداشت فوق است.

18 - منافقان و یهودیان جاسوس ، دروغ پرداز و حق ناپذیر ، آن قدر بی ارزشند که حتی نباید بر گمراهی آنان تأسف خورد و بر کفرشان غمگین بود

لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر . . . سمعون للكذب سمعون لقوم اخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 87 - 8

8 - منافق ، دارای خصلت حق ناپذیری

و طبع علی قلوبهم فهم لایفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

7 - توبه - 9 - 127 - 9، 7، 6

6 - سعی منافقان در گریختن از محیط ابلاغ آیات الهی و مراکز شناخت و تبلیغ دین

و إذا ما أنزلت سورة .. ثم انصرفوا

7 - روی گردانی منافقان صدر اسلام از آیات الهی پس از شنیدن وحی

و إذا ما أنزلت سورة .. ثم انصرفوا

9 - حق ناپذیری قلب منافقان ، کیفر الهی برای آنان

ثم انصرفوا صرف الله قلوبهم

417- حق ناپذیری ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 23 - 2

2 - ولید بن مغیره ، فردی لجوج و حق ناپذیر بود .

ثم أدبر

برداشت یاد شده، از «إدبار و روی گردانی» از آیات الهی و سخن بحق پیامبر (صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

418- حق ناپذیری همگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 10

10- حق ، هر چند روشن و تبیین شده باشد ، لزوماً پذیرش همگان را در پی ندارد .

ولقد صرفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

419- حق ناپذیری هواپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 23 - 12

12 - پرستشگران هوای نفس - براساس سنت الهی - ناشنوا ، نابینا و تأثیرناپذیر در برابر حق

من اتخذ إلهه هويہ وأضله الله على علم و ختم على سمعه و قلبه و جعل على بصره غ

ص: 178

420- حق ناپذیری یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4 - اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 7،18

7 - بازداري منافقان و یهودیان حق ناپذیر از شتاب در کفر ، خارج از محدوده رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یأیها الرسول لایحزنک الذین یسرعون فی الکفر

خطاب خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با عنوان رسالت (یایها الرسول) گویای برداشت فوق است.

18 - منافقان و یهودیان جاسوس ، دروغ پرداز و حق ناپذیر ، آن قدر بی ارزشند که حتی نباید بر گمراهی آنان تأسف خورد و بر کفرشان غمگین بود

لایحزنک الذین یسرعون فی الکفر . . . سمعون للکذب سمعون لقوم ءاخیرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 13،14

13 - یهودیان و علمای آنان دارای روحیه سلطه گری و حق ناپذیری

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

14 - حق ناپذیری و روحیه استکباری یهود ، عامل عداوت آنان با مسلمانان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

421- حق ناشنوایی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 2

2 - حق ناشنوایی کافران و منافقان ، نشانه نبودن استعداد پذیرش معارف الهی در آنان است .

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

مراد از خیر به قرینه آیه قبل ، استعداد پذیرش معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 7

ص: 179

7 - کافران لجوج ، مانند مردگان در قبر ها ، از شنیدن سخن حق ناتوان بوده و هیچ راهی برای هدایتشان نیست .

و ما أنت بمسمع من فى القبور

در این آیه کافران لجوج و حق ناپذیر صدراسلام درمکه، به مردگان در قبرها تشبیه شده اند که هیچ راهی برای هدایتشان نیست و آنان نیز هیچ زمینه ای برای پذیرش ندارند.

422- حق ناشنوایی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 3

3 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت ، ناتوان بود .

و منهم من یستمعون إلیک أفأنت تسمع الصمّ و لو کانوا لا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 11

11 - سرزنش مشرکان از سوی خدا به خاطر حق ناشنوایی شان

من إله غیر الله یأتیکم بضیاء أفلا تسمعون

423- حق ناشنوایی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 4

4 - بیشتر مشرکان مکه ، مردمانی حق نشنو و نابخرد

إذا رأوک إن یتخذونک .. أم تحسب أن أكثرهم یسمعون أو یعقلون

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است؛ چرا که بیشتر مشرکان آن شهر در نیمه نخست بعثت دارای چنین خصلتی بودند.

424- حق ناشنوایی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 6

6 - مردمی که به آیات قرآن گوش سپارند و به آن ایمان نیاورند ، دل‌هایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حق ناتوان است .

ص: 180

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

425- حق ناشنوایی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 18 - 4، 2

2- منافقان، از حق شنوی، حق بینی و حق گویی ناتوان هستند.

صم بکم عمی

4- عجز و ناتوانی از شنیدن، دیدن و گفتن حقایق، ظلمتهایی است که منافقان در آن گرفتارند.

ترکهم فی ظلمت لایبصرون. صم بکم عمی

آیه مورد بحث می تواند تفسیری برای کلمه «ظلمات» و جمله «لایبصرون» در آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 19 - 8

8- منافقان در برابر آوازه قرآن و گسترش اسلام، چاره ای جز ناشنیده انگاشتن آن ندارند.

یجعلون أصبعهم فی آذانهم من الصووع حذرالموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 2

2- حق ناشنوایی کافران و منافقان، نشانه نبودن استعداد پذیرش معارف الهی در آنان است.

ولو علم الله فیهم خیرا لأسمعهم

مراد از خیر به قرینه آیه قبل، استعداد پذیرش معارف الهی است.

426- حق ناشنوایی هواپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 6، 1

1 - پندار حق شنوی و خرد ورزی بیشتر هواپرستان ، پنداری بس واهی و به دور از واقعیت

من اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ . . . أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که «أم» در آیه شریفه، از نوع منقطعه و برای اضراب (مانند «بل») و متضمن معنای استفهام انکاری است. گفتنی است مقصود از «یسمعون» شنیدن ظاهری نیست؛ بلکه مراد شنیدن با گوش دل و حرف شنوی است.

6 - مردمان هواپرست را ، در حق نشنوی و بی خردی ، جز به چهارپایان (شتر ، گاو و گوسفند) نمی توان تشبیه کرد .

ص: 181

إن هم إلا كالأنعم

«أنعام» نامی است که شامل سه نوع حیوان می شود: شتر و گاو و گوسفند.

427- حق نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 4,5

4 - امر به معروف و نهی از منکر، حقی است برخاسته از شأن ولایت و سرپرستی عموم مؤمنان به یکدیگر.

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

5 - امر به معروف و نهی از منکر، تبلور ولایت و محبت جامعه ایمانی نسبت به یکدیگر

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

428- حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 4

4 - تورات، وسیله ای کارآمد برای تشخیص حق از باطل

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

«فرقان»؛ یعنی، وسیله تمییز و تشخیص و مراد از آن - به مناسبت مورد - چیزی است که بتوان به وسیله آن، حق را از باطل در محدوده احکام و معارف الهی، متمایز ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 12

12 - شکست نهایی در جنگ بین حق و باطل، سرنوشت محتوم حق ستیزان و باطل مداران مفسد است.

إن الله سیبطله إن الله لایصلح عمل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- باطل نمی تواند برای همیشه پوشاننده حق باشد .

الن ححص الحق أنا روده عن نفسه

ص: 182

429- حق و وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 4

4 - داشتن وطن و سرپناه از حقوق ملت ها و جوامع بشری است . *

من دیرکم

قرآن با اضافه کردن کلمه «دیار» به «کم» و نسبت دادن خانه و وطن به انسانها (دیارکم = خانه های تان و وطن تان) این حقیقت را امضا و تثبیت می کند که: هر ملت و طایفه ای این حق را دارد که در سرزمینی سکنا گزیند و محلی را برای زندگی انتخاب کند.

430- حق ولایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 4

4 - امر به معروف و نهی از منکر ، حقی است برخاسته از شأن ولایت و سرپرستی عموم مؤمنان به یکدیگر .

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 3

3 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تقریب «اتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا» بر جمله «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ» بیانگر این معنا است که: اگر قبول دارید من رسول الهی و امین هستم؛ پس بر شما لازم است که تقوای الهی پیشه کنید و از من فرمان ببرید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 4

4 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تفریح «فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا» بر آیه قبل (إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ) بیانگر این حقیقت است که با توجه به این که من رسول الهی و امین هستم، پس بر شما لازم است که تقوای الهی پیشه کنید و از من فرمان ببرید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 3

3 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

ص: 183

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 4

4 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

و أطيعون

تفریح «فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا» بر آیه قبل (إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ)، بیانگر این معنا است که با توجه به این که من رسول خدا هستم، بر شما لازم است که تقوای او را پیشه کنید و از من فرمان برید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 4

4 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 3

3 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تفریح «فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا» بر آیه قبل (إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ) بیانگر این معنا است که با توجه به این که من رسول الهی ام، بر شما لازم است که تقوای الهی را رعایت کنید و از من فرمان ببرید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 4

4 - پیامبران الهی ، دارای حق ولایت و اطاعت بر مردم

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تفریح «اتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا» بر آیه قبل (إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ); بیانگر این حقیقت است که با توجه به این که من رسول الهی و امین هستم، پس بر شما لازم است که ضمن رعایت تقوای الهی از من اطاعت کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 33 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای حق ولایت بر مردم، در پرتو جعل و تفویض الهی

أطیعوا الله و أطیعوا الرسول

اطاعت رسول (صلی الله علیه و آله)، به فرمان الهی جعل و تفویض او واجب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 17 - 6

6 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دارای حق ولایت و فرماندهی بر انسان ها

ص: 184

و من يطع الله ورسوله يدخله جنّات

431- حق همبستری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 51 - 3,4,7,9,12,13

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) اختیار دارد که در تماس با همسرانش، به اختیار خود، برخی را مقدم بدارد و برخی دیگر را به تأخیر بیندازد.

ترجی من تشاء منهّن و تئوی إلیک من تشاء

احتمال دارد که مراد از «حق اختیار تأخیر و تقدیم» - چنان که برخی از مفسران نیز گفته اند - «حق همبستری» باشد.

4 - واگذاری حق تصمیم و اختیار درباره همبستری با همسران، به خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر رفع مشقت از آن حضرت است.

لکیلا یکون علیک حرج . . . ترجی من تشاء منهّن

7 - بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) روا و جایز است که تصمیم خود را درباره به تأخیر انداختن همبستری با یکی از همسران خود، تغییر داده و آن را مقدم بدارد.

ترجی من تشاء منهّن . . . و من ابتغیت ممّن عزلت فلا جناح علیک

برداشت بالا بنابرین احتمال است که مراد از «ترجی» و «تئوی» تقدیم و تأخیر در همبستری با یکی از همسران باشد. بنابراین مراد از «من عزلت» آن کسی خواهد بود که فعلاً از او کناره گیری شده است. و به عبارتی، همبستری با او به تأخیر افتاده است.

9 - واگذار شدن تقدیم و تأخیر همخوابگی با همسران، به تصمیم پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منظور فراهم آوردن رضایت آنان است.

ترجی من تشاء منهّن . . . ذلک أدنی أن تقرّ أعینهنّ و لایحزنّ و یرضین

12 - همسران پیامبر، به موضع و تصمیم عادلانه آن حضرت درباره تأخیر و تقدیم همخوابگی با هر یک از آنان، اطمینان خاطر داشتند.

ذلک أدنی أن تقرّ أعینهنّ و لایحزنّ و یرضین بما ءاتیتهنّ کلّهنّ

از این که خداوند، در فلسفه واگذاری اختیار تصمیم گیری در همخوابگی با همسران و یارد و قبول زنانی که خود را به آن حضرت هبه می کنند، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گفته است: «چنین حقی، به خاطر جلب رضایت همسران است» حکایت می کند که آنان، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در تصمیم و موضع گیری اش در قبال آنان، عادل می دانسته اند.

13 - خدایی بودن حق تصمیم‌گیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره همخوابگی با همسران، مایه شادمانی آنان و موجب رفع نگرانی شان است.

ترجی من تشاء منهنّ .. ذلک أدنی أن تقرّ أعینهنّ و لایحزنّ و یرضین بما ءاتیتهنّ

احتمال دارد که مشارالیه «ذلک» اصل حکمی باشد که آن حضرت، با آن، حقّ پیدا کرد تا مجاز به چنان رفتاری با همسران خود باشد. در این صورت، رضایت و رفع نگرانی از آنان، باز می‌گردد به این که آنان، چون به حکم خداوند تن در می‌دهند، و آنچه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌رسد تابع حکم خدا است از آنان راضی اند.

ص: 185

432- حمایت از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 15

15- دخالت های الهی ، در تاریخ به نفع جبهه حق و علیه جبهه کفر

و سیحبط أعمالهم

چنانچه حبط عمل در این آیه، به معنای عقیم ساختن تلاش های ستیزه جویانه کافران علیه دین باشد؛ استفاده می شود که خداوند، به موقع از جبهه حق حمایت کرده و تلاش کافران را بی ثمر خواهد ساخت.

433- ختم قلب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 1

1 - تأثیرناپذیری برخی از انسان ها در برابر پیام انبیا ، علی رغم روشنی و اصالت آن

إِنك على الحقّ المبين . إِنك لا تسمع الموتى ... إذا ولّوا مدبرين

آیه فوق بدین معنا است که: ای پیامبر! با این که تو بر حقی - آن هم حقی بس روشن و انکارناپذیر - اما در عین حال نباید توقع داشته باشی که سخنانت در دل همگان تأثیر کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 6

6- توبیخ الهی نسبت به حق گریزان ، به خاطر بسته بودن قلب و روح آنان بر آیات ژرف قرآن

أفلا يتدبرون القرآن أم على قلوب أقفالها

برداشت بالا، بر این اساس است که «أم» به معنای «بل» و برای اضراب انتقالی باشد.

434- خدانشناسی حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - وجود نشانه های روشن و غیرقابل انکار الهی ، در نظام شب و روز برای جویندگان حقیقت

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

عبارت «قوم یؤمنون»؛ یعنی، کسانی که دارای زمینه گرایش به حق اند و اگر حق را ببینند به آن ایمان می آورند.

ص: 186

435- خشوع برای حاکمان بر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 11

11- لزوم احترام به حاکمان برحق و تواضع و خشوع در برابر آنان

و خرّوا له سجّداً

436- خطر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 4

4- مترفان و صاحبان مال و منال بیش از دیگران در معرض نافرمانی خدا و حق ناپذیری قرار دارند .

أمرنا مترفیهما ففسقوا فیها

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «أمرنا» کلمه محذوفی چون «بالطاعة» و .. باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما مترفان جامعه را به طاعت و بندگی فرمان می دهیم، ولی آنان برخلاف انتظار راه فسق و نافرمانی پیشه می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 6

6 - اشراف و بزرگان هر قوم در معرض استکبار و حق ناپذیری هستند .

قال المأذون استکبروا من قومه

437- درخواست حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 7

7 - موسی (ع) در وادی طوی از خداوند خواست او را پذیرای حقیقت قرار دهد و توان مندی های او را برای دریافت پیام های الهی افزایش دهد .

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). صدر و قلب، کنایه از نفس انسان است که دارای وصف فهم و درک است و گفته شده است که صدر اعم از قلب است، زیرا علاوه بر عقل و علم، شامل قوای شهوت و غضب و هوس و غیر آن نیز می شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 26

26 - کفر همراه با عناد و ایستادگی در برابر حق ، ستمگری است .

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 8

8 - عناد و لجاجت آدمی در برابر حق تا مرز رضایت به نابودی خویش و گرفتار شدن به عذاب های الهی

اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره .. أو ائتنا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 7,8

7 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

مفسران درباره اختلاف در کتابهای آسمانی - که مفاد جمله «اختلفوا فی الکتب» است - چند وجه گفته اند و برداشت فوق بیان یکی از آن وجوه می باشد. «شقاق» به معنای عداوت و دشمنی است و مفعول آن به قرینه جمله قبل کلمه ای همانند «الحق» می تواند باشد.

8 - ایمان به برخی از کتب آسمانی و انکار برخی دیگر ، مخالفت با حق و دور شدن از آن است .

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

برداشت فوق از جمله وجوهی است که در تفسیر «اختلفوا فی الکتب» بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 4

4 - کفر و عنادورزی در برابر حق دارای رابطه متقابل با عدم درک صحیح حقایق است.

و نقلب أفئدتهم . . . كما لم يؤمنوا به أول مره

رابطه متقابل از آن جهت که میان «عناد» و وارونگی دل و دیده پیوندی برقرار شده که هرکدام از آن دو قابلیت تأثیر در دیگری دارد. از یکسو کفر موجب وارونگی دل می شود و از سوی دیگر این حالت نیز آدمی را به کفر و طغیان بیشتر سوق می دهد.

439- دشمنی با حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 10

10 - دشمنی با کفرپیشگان حق ستیز و پرهیز از تقویت آنان ، نشانه پیامبری و لازم جدایی ناپذیر آن

ص: 188

و ما كنت ترجوا أن يلقى إليك الكتاب .. فلا تكونن ظهيرا للكافرين

برداشت یاد شده با توجه به تفریح «لاتکونن» .. بر صدر آیه به دست می آید.

440- دشمنی با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إنّ الذين كفروا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

441- دشمنی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 1

1 - رو به رو شدن قرآن و پیامبراسلام، با مخالفت کافران سرکش، متکبر، ستیزه جو و حق ناپذیر

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

«عزت» در اصل به معنای رفعت و سرافرازی است؛ ولی هرگاه احساس عزت برخاسته از عوامل ناصواب (مانند غرور و خودپسندی) باشد،

این واژه در معنای غرور و تکبر به کار می رود. در آیه شریفه نیز در همین معنا به کار رفته است. «شقاق» به معنای مخالفت است و

مقصود از آن در این آیه، مخالفت با پیامبراسلام و قرآن است. گفتمی است تنکیر «عزت» و «شقاق» دلالت بر شدت آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 3

3 - تهدید شدن کافران حق ناپذیر به عذاب الهی، به سبب دشمنی ها و کارشکنی های آنان نسبت به رسالت پیامبراسلام

فسیعلمون من أضعف ناصرا وأقلّ عددا

442- دشمنی حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 28

28 - وانهادن داوری نهایی به خداوند برای فیصله دادن به خصومت های طرفداران حق و باطل ، مصداقی از توکل بر اوست .

ص: 189

على الله توكلنا ربنا افتح بيننا وبين قومنا بالحق

443- دعوت از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 17

17 - شیطان ، فراخوان حق ناپذیران به دوزخ

كان الشیطن یدعوهم إلى عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من أدبر و تولّی

444- دعوت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 9

9 - تعالیم پیامبران ، مطابق حق بوده و آنان مردم را به سوی حق فرامی خواندند .

كذّبت قبلهم قوم نوح . . . لیدحضوا به الحقّ

445- دلایل پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 6

6- ناپایداری و شکست پذیری جریان باطل ، دلیل و نشان پیروزی قطعی جریان حق . به هنگام ظهور و بروزش در صحنه پیکار

جاء الحقّ و زهق البطل إن البطل كان زهوقاً

از اینکه خداوند ناپایداری و شکست پذیری را ذاتی باطل معرفی کرد (إن الباطل كان زهوقاً) استفاده می شود که خود همین ناپایداری،

دلیل پیروزی حق است.

ص: 190

446- دلایل حاکمیت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 27 - 5

5 - حق مدار و هدفمند بودن آفرینش جهان ، مستلزم حاکمیت حق بر جامعه بشری است .

فاحکم بین الناس بالحقّ ولا تتبّع الهوی . . . و ما خلقنا السماء و الأرض و ما بینهم

یادآوری هدفمند و حق مدار بودن آفرینش، پس از توصیه به رعایت حق در داوری به داوود(ع)، می تواند حاکی از ارتباط میان این دو مطلب و گویای برداشت یاد شده باشد.

447- دلایل حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 10

10 - شرارت و حق ستیزی کافران در دنیا ، گواه حق گریزی آنان پس از بازگشت دویاره به دنیا

قال ربّ ارجعون . . . کلاً إنّها کلمه هو قائلها

448- دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 13

13 - اصرار بر توحید ، از نشانه های اساسی دین حق و از علامت های مهم آیین هدایت بخش است .

وقالوا . . . تهتدوا قل بل مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

جمله «و ما کان من المشرکین» در حقیقت بیان علت گزینش آیین ابراهیم، اعلام شایستگی آن برای پیروی و دلیل هدایت بخشی آن است؛ یعنی، به این دلیل که ابراهیم مشرک نبود و آیین او به شرک آمیخته نبود، باید پیروی شود و به همین دلیل آیین او آیینی هدایت بخش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 6

6- شریعت اسلام، تنها دین حق و مورد پذیرش خداوند

و لا یدینون دین الحق

مقصود از دین حق در «لایدینون دین الحق» دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 33 - 8، 5، 4

ص: 191

4- اسلام، تنها دین حق و مورد قبول خدا

هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

5- آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همراه با هدایت (قرآن) و دین حق (اسلام) در راستای تکمیل نور الهی و تحقق اراده خداست

و یأیی الله إلا أن یتیم نوره... هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

8- تعلق اراده الهی در غلبه یافتن دین حق (اسلام) بر دیگر ادیان جهان، علی رغم کراهت مشرکان

و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 10

10 - تنها دین اسلام از میان دیگر ادیان الهی، حق بوده و سزاوار پیروی کردن است.

إنا کنا من قبله مسلمین

از این که پیروان ادیان الهی پیشین (اهل کتاب) با آمدن دین اسلام، این دین را حق دانستند و دست از دین گذشته خود برداشته و تسلیم دین اسلام گشتند؛ می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

449- راه اثبات حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 5

5 - مباحله، راهی نتیجه بخش برای اثبات حق، پس از اقامه برهان

انّ مثل عیسی... فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم فقل تعالوا

در برداشت فوق، ضمیر «فیه»، به کلمه «الحق» برگردانده شده است.

450- رجعت حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجاً ممّن یکذب بایتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

ص: 192

451- رحمت بر حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 7

7- تنها اهل ایمان و حق پذیران ، برخوردار از شفا و رحمت قرآند .

و نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمه للمؤمنين

452- رد استمهال حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 6

6 - کافران حق ستیز ، فاقد هر گونه مجال و فرصت برای عذرخواهی و رضایت طلبی از خداوند ، در روز قیامت

و لا هم يستعتبون

«استعتاب» (مصدر «يستعتبون») به معنای درخواست عذرخواهی است. و در این آیه می تواند کنایه از این باشد که به کافران، مجالی برای عذرخواهی و طلب رضایت خداوند، داده نمی شود.

453- روحیه حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 3,4

3 - تسلیم بودن انسان در برابر حق و داشتن روحیه حق پذیری، نشانه برخورداری از هدایت و توفیق الهی است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

اسلام در این آیه می تواند به معنی لغوی آن که تسلیم است، باشد.

4 - حالت پذیرش در برابر معارف آسمانی اسلام نشانه شرح صدر است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

در برداشت فوق اسلام به معنی اصطلاحی آن که دین اسلام است، گرفته شده است.

12 - داشتن روحیه حق پذیری ، زمینه رشد و کمال است .

إن تسمع إلا من يؤمن بآيتنا فهم مسلمون

«مسلم» به کسی گفته می شود که تسلیم و منقاد بوده و بدون پیش داوری و موضع گیری پیشین، در مواجهه با حق، آن را بپذیرد. این که خداوند، فرموده است: «توبه دارندگان روحیه تسلیم، می توانی منظورت را تفهیم کنی و آنان نیز آن را می پذیرند»، نشان می دهد که داشتن چنین حالتی، باعث حرف شنوی و در نتیجه، رشد می شود.

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 18

18 - تنها مؤمنان و دارندگان روحیه باور و تصدیق ، تأثیر پذیر از انذار و بشارت انبیا و بهره مند از پیام های ایشان خواهند بود .

إن أنا نذیر و بشیر لقوم یؤمنون

454- روش اثبات حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 78 - 7

7 - معجزات پیامبران ، در جهت اثبات حق و ابطال باطل بود .

و ما کان لرسول أن یأتی بأیه إلاّ بإذن اللّٰه

جمله «و خسر هنالک المبطلون» در ذیل آیه، قرینه است براین که معجزات رسولان، در راستای زیان زدن به باطل گرایان و مبارزه با جریان باطل است.

455- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 11

11 - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بکتب من عند اللّٰه هو أهدی منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

456- روش اثبات حق یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 3

3- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان، در صدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است.

ذلك لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد.

ص: 194

457- روش احقاق حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 5

5- هشدار و انذار و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد .

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ للعالمین .. . قل إنّما یوحی الّیّ ... فهل أنتم مسلمون . فإ

458- روش اصلاح حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 13

13- انذار پس از تبیین حق ، وسیله ای است در جهت اصلاح حق ناپذیران

لقد علمت .. . و إنی لأظنّک یفرعون مثنوّاً

ذکر «إنی لأظنّک یفرعون مثنوّاً» پس از ارائه معجزه و رد آن از سوی فرعون، احتمال دارد وارد شدن از در تهدید برای اصلاح باشد.

459- روش برخورد با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 26

26 - ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل اللّٰه ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 7

7 - لزوم پرهیز از بحثها و مجادله های بی ثمر با کسانی که در جستجوی حقیقت نیستند.

الذین یخوضون .. . فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

460- روش برخورد حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 9

ص: 195

9- جنجال آفرینی و هوچی گری ، از شیوه های مخالفان جبهه حق

وقال الذین کفروا .. و الغوا فیہ لعلکم تغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 6

6- روی آوری به اتهام و جنگ روانی تبلیغی ، شیوه مخالفان پیام حق

ولمّا جاءهم الحقّ قالوا هذا سحر

461- روش برخورد حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

فأبى الظلمون إلاّ کفورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 6

6- جدی نگرفتن پیام حق و برخورد هوچی گرانه با آن ، شیوه مستمر اهل باطل

فلمّا جاءهم بآیتنا إذا هم منها یضحکون

462- روش تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 13

13- لزوم به کارگیری برترین و مؤثرترین روش ها ، در جدل (مباحثه و مناظره) برای بیان مسائل دینی و احیای حقایق الهی

ادع الی سبیل ربّک .. و جدلهم بالتی هی أحسن

463- روش تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 24

24 - فراوانی رهروان یک راه هرگز نشانه سلامت آن راه نیست .

ص: 196

و کثیر منهم ساء ما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 5

5- مقایسه بین عقاید حق و باطل ، روشی برای تشخیص حق و رهنمودی کاربردی برای تعیین مسیر حرکت آدمی است .

مثلاً کلمه طَّيِّبَه کَشَجَرَه طَّيِّبَه أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفِرْعَاهَا فِي السَّمَاءِ .. و مثل کلمه خبیثه

بی شک منظور از تشبیهات در قرآن، و از جمله موارد یاد شده در آیه های فوق، تبیین دقیق آن دسته از معارفی است که فهم آنها مشکل می باشد و فلسفه چنین روشنگری ای نیز، قطعاً ارائه راه روشن برای انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 4

4- ارزیابی منطقی براساس ملاک های شناخته شده جهت تشخیص حقانیت ، شیوه ای قرآنی است .

قل أرونی الذین ألحقتهم به شرکاء

درخواست پیامبر(صلی الله علیه و آله) از مشرکان، برای ارائه خدایان ادعایی شان صرفاً جهت به نمایش گذاشتن آنها نیست؛ بلکه به منظور ارزیابی آنان است و این که آیا آنها واجد صفات الوهیت و ربوبیت هستند، یا خیر؟ بنابراین از آیه استفاده می شود که شیوه پسندیده در اثبات حقانیت و یا عدم آن، ارزیابی منطقی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 14

14 - شنیدن سخنان و برگزیدن بهترین آنها ، تنها راه مطمئن و خردورزانه برای دستیابی به حقایق الهی

الذین یستمعون القول .. أولئک الذین هدیهم اللّهُ و أولئک هم أولوا الألباب

464- روش حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 7

7- انکار رسولان الهی ، بینشی متکی به باطل و در جهت ستیز با حقیقت است .

و يجدل الذين كفروا بالباطل ليدحضوا به الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 114 - 3

3 - تجليل حاکمان ستمگر از عالمان ستيزه جو با حق تا حد مقرب ساختن آنان به درگاه خویش

قال نعم وإنکم لمن المقربين

ص: 197

465- روش حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 6

6- جدال و اشكال تراشی ، با به کارگیری روش های باطل و دستاویز های دروغین ، از شیوه های مبارزه کافران با حق است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحق

466- روش وصول به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 12

12 - نیل به حقیقت ، مولود امتزاج علم ، عبادت و اخلاق

ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 19

19 - به کارگیری اندیشه، راهی برای رسیدن به حقایق است.

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله . . . أفلاتتفكرون

467- رؤیت عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 9

9 - تهدید حق ستیزان از سوی خداوند ، به محاکمه نهایی و مشاهده جزای خویش در فرجام

بلی و رسلنا لدیهم یکتبون

فعل «یکتبون» از یک سو می رساند که خداوند، همیشه حق ستیزان را به مجرد وقوع جرم جزا نمی دهد و از سوی دیگر افاده می کند که تأخیر جزای آنان سبب غفلت نمی شود؛ زیرا فرشتگان آن را ثبت می کنند و در محاکمه نهایی مورد استفاده قرار می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 198

14 - تسلیم در برابر احکام و داوری های حاکمان حق ، از علایم ایمان است . *

فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك .. و يسلموا تسليماً

چون امر قضاوت همیشگی و احکام قرآن جاودانی است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در همه ادوار حضور ندارد، بنابراین آیه مزبور شامل همه رهبران الهی و جانشینان بحق آن حضرت خواهد بود.

469- زمینه آمرزش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 2

2- امکان شمول عفو الهی ، نسبت به کافران حق ستیز ، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا .. ثُمَّ مَاتُوا وَ هُمْ كَفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ از مرگ توبه کند، مشمول «لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ» نخواهد بود.

470- زمینه اجتناب از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 10

10- توجه به احاطه علمی خدا بر بندگان ، زمینه ساز پرهیز آنان از حق ناپذیری و بهانه جویی است .

قل كفى بالله شهيداً .. إنه كان بعباده خبيراً بصيراً

اینکه خداوند بر مشرکان حق ناپذیر اتمام حجت کرده و آنگاه فرموده است: «او بر حال بندگان آگاه و بیناست» می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

471- زمینه استهزای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2- روی گردانی مداوم از حق، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إلّا كانوا عنه معرضين . فقد كذبوا ... يستهزءون

با توجه به تفریع «فقد كذبوا..» بر «كانوا عنه معرضين» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

ص: 199

472- زمینه اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 9

9- جدال به باطل در برابر حق و به استهزا گرفتن آیات الهی، زمینه ساز اعراض از آن و بی اثر ماندن رهنمود های الهی است .

و یجدل الذین كفروا بالباطل لیدحضوا به الحقّ . . . و من أظلم ممّن ذكّر بأیت ربّه

ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل را می توان این چنین تصویر کرد که اعراض کنندگان از آیات الهی، همان مجادلگرانی هستند که با جدال باطل و استهزای آیات الهی، خود را از فیض آن محروم می سازند.

473- زمینه اقرار به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 3

3- تقوا، زمینه ساز اعتراف به حقایق و تسلیم شدن در برابر آن

وقیل للذین اتّقوا ماذا أنزل ربّکم قالوا خیرًا

برداشت فوق با توجه به آیه 23 و 24 این سوره است که در آنها برخورد مستکبران را با همین سؤال مطرح کرده بود و آنان به دلیل برخورداری از روحیه استکباری، قرآن را ساخته و پرداخته انسانها دانسته بودند. اما در این جا متقین را مطرح کرده است که به دلیل داشتن تقوا در برابر واقعیت وحی، تسلیم شده اند و آن را خیر محض تلقی کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 9

9- خودیابی و مراجعه به وجدان، زمینه ساز اعتراف به حقایق

فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا إنکم أنتم الظلمون

از این که بت پرستان پس از به خود آمدن و رجوع به وجدان و ضمیر خویش، به بطلان شرک و راستی توحید پی بردند، مطلب یاد شده را می توان استفاده کرد.

474- زمینه انکار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 19

19 - طغیانگری ، زمینه کفرورزی و انکار حق

ص: 200

تقدیم طغیان بر کفر می تواند بیانگر نقش طغیان در پیدایش کفر باشد.

475- زمینه ایصال به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 8

8- رسیدن به حق ، در گرو شناخت باطل و نفی آن است .

إني تركت ملة قوم لا يؤمنون . . . واتبعت ملة ءاباءى إبرهيم

476- زمینه بصیرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 3 - 9 - 50

3- قطره های برکت آفرین باران ، پیامدار بصیرت و بیداری برای حق جویان

تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب . و نزلنا من السماء ماء مبرگاً

از ارتباط این آیه با آیه قبل ، مطلب بالا قابل برداشت است.

477- زمینه پذیرش حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 15، 13

13 - توجه به علم کامل خداوند بر اندیشه ها ، زمینه ساز اجابت دعوت خدا و رسول و پرهیز از نفاق و دورویی

لا تكونوا كالذين قالوا سمعنا و هم لا يسمعون . . . و اعلموا أن الله يحول

15 - توجه انسان ها به حشر قهری ایشان به پیشگاه الهی ، زمینه ساز گرایش آنان به اجابت دعوت خدا و رسول

يأيها الذين ءامنوا استجيبوا . . . و أنه إليه تحشرون

هدف از بیان حشر آدمیان به سوی خداوند پس از «استجیبوا . . .»، ایجاد زمینه برای اجابت دعوت خدا و رسول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 54 - 7

7- انسان ، موجودی مباحثگر و نیازمند مشاهده دلایل و بیان های مختلف برای پذیرش حق است .

و لقد صرفنا فی هذا القرءان للناس من كلّ مثل و كان الإنسن أكثر شیء جدلاً

ص: 201

بیان مجادلگری انسان، پس از اشاره به ارائه مثال‌ها و بیان‌های مختلف در قرآن، گویا به این نکته اشاره دارد که برای این موجود مجادلگر، سخن بسیار و با طرح‌های مختلف باید گفته شود تا او قانع شده و به راه هدایت، رهنمون گردد.

478- زمینه تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 12

12 - ترویج حق و تقویت روحیه پایداری، نیازمند مشارکت و هم‌یاری مردم با یکدیگر است.

تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

479- زمینه تسلیم به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 3

3- تقوا، زمینه ساز اعتراف به حقایق و تسلیم شدن در برابر آن

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیراً

برداشت فوق با توجه به آیه 23 و 24 این سوره است که در آنها برخورد مستکبران را با همین سؤال مطرح کرده بود و آنان به دلیل برخورداری از روحیه استکباری، قرآن را ساخته و پرداخته انسانها دانسته بودند. اما در این جا متقین را مطرح کرده است که به دلیل داشتن تقوا در برابر واقعیت وحی، تسلیم شده اند و آن را خیر محض تلقی کرده اند.

480- زمینه تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 9

9 - ایمان و تقوا، سبب می‌شود که خداوند، در درون انسان نوری قرار دهد که با آن بتواند راه درست را تشخیص داده و مسیر زندگی را سالم طی کند.

و یجعل لکم نوراً تمشون به

جمله «یجعل لکم..» (نظیر جمله پیشین) جواب برای شرط مقدر است. تقدیر آن چنین می‌شود: «إِن تَتَّقُوا وَ تَوَمَّنُوا بِرَسُولِهِ یَجْعَلْ لَکُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ».

481- زمینه تشخیص حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 8

8 - وجود حق و مظاهر آن ، زمینه ساز آشکار شدن ماهیت نهفته حق ستیزان *

حتّی أنسوکم ذکری

از این که خداوند، مؤمنان را عامل غفلت کافران از یاد خدا معرفی کرده است، به دست می آید که اگر مؤمنان نبودند، ماهیت حق ستیز کافران نهان می ماند؛ ولی وجود آنان سبب شد تا چهره اصلی آنها آشکار شود.

482- زمینه تنبه حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 3

3- قطره های برکت آفرین باران ، پیامدار بصیرت و بیداری برای حق جویان

تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب . و نزلنا من السماء ماء مبرگًا

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا قابل برداشت است.

483- زمینه حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 17 - 7

7 - دستیابی انسان به حق و عدل ، در پرتو بهره گیری از قرآن و به کارگیری آن

أنزل الکتب بالحقّ و المیزان

بنابراین که «المیزان» عبارت دیگری از «الکتاب» باشد و با توجه به این که «میزان» ابزار اجرای عدالت است، برداشت یاد شده به دست می آید.

484- زمینه حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 18

18- عبادت و پرستش خدا، زمینه ساز پندپذیری و حق شنوی است .

ذکری للعبدين

ص: 203

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 54 - 5

5- نرمی و سلامت دل ، زمینه ای مناسب برای گرایش به حق و پذیرش آن

ليجعل ... للذين في قلوبهم مرض والقاسية قلوبهم ... و ليعلم الذين أُوتوا العلم أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 3

3- بصیرت و روشن دلی ، زمینه ساز پذیرش سخن حق و عبرت آموزی است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 6

6- علم و معرفت ، زمینه ساز خضوع و تسلیم انسان در برابر حق

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ

تقدیم «علم» بر «اسلام» می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 9

9- حق پذیری ، زمینه و شایستگی و صلاحیت لازم را می طلبد .

وَإِذَا تَتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَوَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا .. كَأَنَّ فِي أُذُنِهِ وَقْرًا

این که گفته است: «لَهُو طَلَبَان، با شنیدن آیات الهی، روی می گردانند به گونه ای که گویا ثقل سامعه دارند»، می رساند که پذیرفتن حق، زمینه لازم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 6

6 - توجّه به در اختیار خداوند بودن همه موجودات عالم و نیز نعمت های اعطا شده به انسان ، تبعیت از تعالیم آسمانی را اقتضا می کند .

ألم تروا أنّ الله سخر... وأسبغ عليكم نعمه... أتبعوا ما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 18

18 - « روى أنّ النبيّ (صلى الله عليه وآله) قرأ « أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه » فقال إنّ النور إذا وقع في القلب إنفسح له وانشرح ، قالوا : يا رسول الله فهل لذلك علامه يعرف بها ؟ قال : التجافى عن دارالغرور و الإنابه إلى دار الخلود و الإستعداد للموت قبل نزول الموت ؛

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است که آن حضرت آیه «أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه» را تلاوت کرد و آن

ص: 204

گاه فرمود: هنگامی که نور وارد قلب می شود، قلب برای اسلام باز و گشاده می گردد. گفتند: ای رسول خدا! آیا علامتی برای آن هست که به وسیله آن شناخته شود؟ فرمود: علامت آن پهلو تهی کردن از خانه غرور و بازگشت به خانه جاویدان و آماده شدن برای مرگ قبل از آمدن آن است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 13

13 - اعتقاد به بصیرت و آگاهی کامل خداوند بر احوال بندگان، زمینه ساز پرهیز آدمی از گناه و حق ناپذیری است.

إِنَّ اللَّهَ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ

یادآوری بصیرت و آگاهی خداوند بر احوال بندگان، برای کسانی که در گناه افراط کرده، حق را نمی پذیرند (أَنَّ الْمَسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 16

16 - توجه به رحمت گسترده و عقاب شدید خداوند، زمینه ساز بازگشت انسان از مخالفت با حق

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

چنانچه جمله «إِنَّ رَبَّكَ...» مربوط به مخالفان پیامبران باشد، از توجه دادن خداوند به مغفرت و عقاب خویش، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 10

10 - توجه به الوهیت و فرمانروایی جاویدان خداوند و نیز تداوم زندگی انسان در آخرت، زمینه ساز گرایش انسان به حق

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهُ و... و عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

با توجه به این که آیات پیشین در رد منکران توحید بود، استفاده می شود که طرح فرمانروایی خدا بر هستی در دنیا و آخرت، هشدار به حق ستیزان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 3 - 7

7- تشویق انسان از سوی خداوند ، به مطالعه و تأمل در نظام طبیعت به انگیزه حق جویی و حق پذیری

إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 17 - 13

13- توجّه به وقوع حتمی وعده های الهی ، بازدارنده انسان از لجاجت و حق ناپذیری *

ءامن إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

«إِنَّ» بیانگر تعلیل است؛ یعنی، ایمان بیاور چون وعده خداوند حق است.

ص: 205

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 18

18 - اطاعت از خدا و رسول او و قرار گرفتن انسان در مسیر اصلی حق ، زمینه بخشش لغزش های وی

و إن تطيعوا الله ورسوله .. . إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 6 - 2,4

2- تأمل و اندیشه در کیفیت آفرینش ، زیبایی و اتقان بنای آسمان ، زمینه ره جویی به حق

بل كذبوا بالحقّ . . . أفلم ينظروا إلى السماء ... و ما لها من فروج

واژه «نظر»، به معنای تأمل و نگاه از روی دقت و تحقیق است.

4- زینت و زیبایی آسمان ، به تدبیر الهی و در جهت ره یابی انسان به حق

أفلم ينظروا . . . و زینّ-ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 12

12 - بیم از فرجام عمل ، نقطه آغازین حرکت انسان به سوی تعهد و حق پذیری

فذکر . . . من يخاف وعيد

از این که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را موظف کرده تا «من يخاف وعيد» با قرآن تذکر دهد؛ استفاده می شود که اعتقاد به قیامت و بیم از فرجام عمل، نخستین مرحله ای است که فرد را مستعد پذیرش حق می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 3

3 - تأثیر سخن حق ، مشروط به وجود زمینه پذیرش است .

فلم یزدهم دعای إلاّ فراّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 7

7 - حق پذیری و دفاع از حق ، نیازمند شکیبایی و استقامت است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

جمله «تواصوا بالصبر»، ممکن است درصدد بیان زمینه های لازم برای مفاد «تواصوا بالحقّ» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 15

15 - ایمان (باور) ، زمینه ساز پذیرش معجزات الهی و بهره مندی از آن

ص: 206

انّ في ذلك لآيه لكم ان كنتم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 83 - 5

5 - سابقه آشنایى مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حقائق ، زمینه تأثیرپذیری آنان از قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

بدان احتمال که مراد از «الحق» حقایقی غیر از قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد بر این مبنا: ما در «مما» مصدریه و «من» در «من الحق» تبعیضیه است نه بیانیه یعنی چون مسیحیان مؤمن، حقایقی از دین را می شناختند، اعتراف به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کردند. ماضی بودن فعل «عرفوا» این احتمال را تأیید می کند.

485- زمینه حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 74 - 15

15 - بی نیازی و رفاه ، زمینه ساز طغیان و ستیزه جویی با حق

و ما نعموا إلا أن أغنیهم الله و رسوله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - یونس - 10 - 82 - 6

6 - جرم و تبه کاری ، زمینه ساز حق ستیزی است .

و یحق الله الحق بکلمته و لو کره المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2 - روی گردانی مداوم از حق ، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إلّا كانوا عنه معرضین . فقد کذبوا ... يستهزءون

با توجه به تفریح «فقد کذبوا..» بر «کانوا عنه معرضین» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 1

1 - تصور ناقص انسان از خداوند و گستره علم وی ، زمینه ساز فروغلتیدن وی در دام حق ستیزی و مبارزه با پیامبران

أم ابرموا أمراً .. أم يحسبون أنا لانسمع سرهم و نجویهم

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 4

4- غوطه‌وری در سرخوشی‌ها و امکانات دنیایی، از زمینه‌های حق ستیزی و هلاکت *

إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُونَ . كَمْ تَرَكَوْا... فِيهَا فَكْهَيْن

ترسیم برخورداری‌های فرعونیان - پس از یادکرد هلاکت ایشان - ممکن است از آن جهت باشد که این برخورداری‌ها، در حق ستیزی آنان نقش داشته است.

486- زمینه حق ستیزی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 10

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تَعْمَلُ الْخَبِيثَاتِ إِنَّهُم كَانُوا قَوْمًا سَوَاءً فَسْقِين

جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا...» به منزله تعلیل برای جمله «تَعْمَلُ الْخَبِيثَاتِ» می‌باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبائث و ناپاکی‌ها گردید. گفتنی است فعل «کانوا» - که مفید استقرار وصف است - بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

487- زمینه حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 54 - 8

8 - عقل، ارزشمند بوده و در شناخت حقایق و پیشگیری از نابکاری‌ها نقشی مهم و اساسی دارد.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 10

10 - طرح سؤال و پرسش، روشی برای برانگیختن اندیشه و تفکر، در شناخت بهتر حقایق الهی و گزینش بهترین عقیده‌ها و رفتارها

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

ص: 208

488- زمینه حق شناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 2

2- سخنان نرم موسی و هارون (ع) ، زمینه ای مناسب برای پی بردن فرعون به حقیقت و یا پیدایش باورهای خویش

فقولا له قولاً لئباً لعلّه يتذکر او یخشی

«خشیه» ترسی است که آمیخته با احساس عظمت طرف مقابل باشد (مفردات راغب). حرف «أو» فرعون را بین دو واکنش احتمالی ترسیم کرده است. بنابراین جمله «لعلّه...» بیان می دارد که امید است فرعون یا حقیقت را فهمیده و به آن یقین یابد و یا لاقلاً احتمال صداقت موسی و هارون(ع) را بدهد و در نتیجه خطر را بزرگ دیده و از آن هراسان شود.

489- زمینه حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 7

7- تشویق انسان از سوی خداوند ، به مطالعه و تأمل در نظام طبیعت به انگیزه حق جویی و حق پذیری

إنّ فی السموت و الأرض لآیت للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 2,3

2- نقش اخلاص مبلغان دینی ، در گرایش مردم به تقوا و پیروی از حق

و ما أسئلكم علیه من أجر . . . فاتّقوا الله و اطیعون

3- تقوای الهی ، زمینه ساز گرایش به حق و پیروی از آن

فاتّقوا الله و اطیعون

مقدم آمدن امر به تقوا (اتّقوا الله) بیانگر مطلب یاد شده است.

490- زمینه حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 6

6 - تعصب های نژادی و فامیلی ، امری نکوهیده و زمینه ساز حق ناپذیری است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 11

ص: 209

11 - جرم مستمر و تبه کاری ، زمینه ساز پیدایش روح استکبار و سر باز زدن از پذیرش حق است .

فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 3

3- انسان های برخوردار از رفاه و نعمت ها ، در معرض ابتلا به بیماری حق ناپذیری

و إذا أنعمنا علی الإنسان أعرض و ننا بجانبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 56 - 6

6 - امکان سقوط انسان به مرحله ای از حق ناپذیری که هیچ آیت و معجزه ای در او تأثیر نکرده و جملگی آنها را تکذیب کند .

و لقد أرینہ ءآیتنا کلّھا فکذب و أبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 9

9- اشرافیت ، زمینه حق ناپذیری و استکبار در برابر پیامبران

إلی فرعون و ملایه فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 4

4 - برخورداری از امکانات مادی فراوان ، زمینه ساز خودپسندی و حق گریزی است .

کلّ حزب بما لدیهم فرحون . . . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

ذکر مال و فرزند، می تواند بدان جهت باشد که این دو، در پیدایش فرقه گرایی و حق ناپذیری مؤثر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2- روی گردانی مداوم از حق ، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إلّا كانوا عنه معرضين . فقد كذبوا ... يستهزون

با توجه به تفریع «فقد كذبوا..» بر «كانوا عنه معرضين» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 200 - 2

2- جرم و گناه ، زمینه ساز حق ناپذیری

كذلك سلكنه في قلوب المجرمين

ص: 210

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 13 - 3

3 - روحیه فسق و تجاوزگری ، زمینه ساز مقاومت انسان در برابر آیات روشن الهی و حقایق آشکار

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ . فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مَبْصُرَةً قَالَوا هَذَا سِحْرٌ مَبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 7

7 - دل‌بستگی به زندگی دنیایی و مرز و بوم خویش ، زمینه ساز گریز از حق و هدایت

وَقَالُوا إِنَّا نَتَّبِعُ الْهَدْيَ مَعَكَ نَتَّخِطُفُ مِنْ أَرْضِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 34 - 3

3 - برخورداری از ثروت و رفاه ، موجب پیدایش خصلت حق ناپذیری است .

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كُفْرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 74 - 9

9 - تکبر و خودبرتربینی ، زمینه حق‌گریزی و صفتی بس زشت و ناپسند

إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 8

8 - برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی ، از زمینه های طغیان ، حق‌گریزی و دین‌ستیزی

كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَءِثَارًا... إِلَى فِرْعَوْنَ وَهُمْنَ وَفِرْعَوْنَ فَقَالُوا سِحْرٌ كَذَّبٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- افراط در شادمانی و زندگی سرمستانه ، زمینه ساز غفلت از حقایق و معارف الهی و انکار و تکذیب آنها

الذین کذبوا بالکتب . . . ذلکم بما کنتم تفرحون فی الأرض بغير الحقّ و بما کنتم تم
برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مشار الیه «ذلکم» تکذیب کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 9

9- ابتلای انسان به لعن الهی و حق نشنوی ، معلول عملکرد خود او است .

ص: 211

فلو صدقوا الله لكان خيراً لهم . . أولئك الذين لعنهم الله فأصمّهم وأعمى أبص -

هر چند فعل های «أصمّ» و «أعمى» به خداوند نسبت داده شده، اما این مستلزم جبر نیست؛ زیرا انسان در ابتدا کر و کور نمی شود؛ بلکه در پی یک سلسله اعمال منافقانه، محکوم به لعن و نفرین الهی می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 9

9 - روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

و إني كلما دعوتهم . . . و استكبروا استكبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 9

9 - قدرت سیاسی و اقتصادی ، زمینه ساز کفر و حق ناپذیری

و اتبعوا من لم يزدده ماله و ولده إلاّ خسارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 5

5 - رفاه و قدرت اقتصادی ، از زمینه های حق ناپذیری و دین گریزی

و المكدّيين أولى النعمة

491- زمینه حق ناپذیری زنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 14

14 - زنان همانند مردان ، در معرض انحراف و حق ناپذیری شدید و مثال زدنی

ضرب الله مثلاً للذين كفروا امراة نوح و امراة لوط . . قيل ادخلا النار مع الداخلين

492- زمینه حق ناپذیری مردان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 14

14 - زنان همانند مردان ، در معرض انحراف و حق ناپذیری شدید و مثال زدنی

ضرب الله مثلاً للذين كفروا امراًت نوح و امراًت لوط . . قيل ادخلا النار مع الداخلين

ص: 212

493- زمینه دفاع از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 7

7 - حق پذیری و دفاع از حق ، نیازمند شکیبایی و استقامت است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

جمله «تواصوا بالصبر»، ممکن است درصدد بیان زمینه های لازم برای مفاد «تواصوا بالحقّ» باشد.

494- زمینه عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 3

3 - نزول عذاب الهی بر حق ستیزان ، از پی اتمام حجت بر ایشان

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِم... و لقد أنذرهم بطشتنا فتماروا بالئذ

495- زمینه علم حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 2

2 - کافران لجوج و حق ناپذیر ، تنها به هنگام مشاهده نشانه های نزول عذاب الهی ، به ناتوانی و بی پناهی خود پی می برند .

حتّى إذا رأوا ما يوعدون فسيعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

496- زمینه غفلت از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 11

11- موقعیت برتر اقتصادی و اجتماعی و بهره مندی های مادی ، زمینه ساز غفلت از حق و بهره نبردن از آیات قرآن

و إذا تتلى عليهم آيتنا .. أىّ الفريقين خیر مقاماً و أحسن ندياً

497- زمینه قبول حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 185 - 9

9 - توجه به مرگ و نزدیک بودن پایان عمر ، زمینه ساز پرهیز آدمی از انکار حق و معارف دین (توحید ، نبوت و قیامت) است .

إن هو إلا نذیر مبین . . . و أن عسی أن یكون قد اقترب أجلهم

498- زمینه کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 4

4 - ربوبیت الهی ، مقتضی مجازات کافران و حق ستیزان

إنّ عذاب ربّک لوقع

از اضافه «عذاب» به «ربّ»، مطلب بالا استفاده می شود.

499- زمینه گمراهی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 2

2 - آیین شرک و بت پرستی ، تنها در انسان های بدطینت و حق گریز زمینه تأثیر و نفوذ دارد .

ما أنتم علیه بفتنین . إلا من هو صال الجحیم

500- زمینه گواهی به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 108 - 1،2،4

1 - قوانین و شرایط شهادت بر وصیت (عادل بودن شاهدان ، ضمیمه قسم در موارد شک و . . .) بهترین قوانین و شرایط برای تحقق شهادت ها به درستی و راستی

ذلك ادنى ان يأتوا بالشهده على وجهها

2- توجه به احكام و قوانين شهادت بر وصيت (نقض شهادت هاى دروغين و بازگشت حق سوگند به ديگران) ، مایه هراس از ادای شهادت دروغ و زمینه ساز ادای شهادت به راستی و درستی

او يخافون ان ترد أیمن بعد أیمنهم

ضمير در «يخافوا» و «ایمنهم» به شاهدان نخست بر می گردد و مراد از رد یمین «ترد أیمن» بازگشت حق سوگند به ديگران

ص: 214

است. بنابراین «او یخافوا ان ترد...») یعنی تا شاهدان نخست بترسند که سوگند آنان نادیده انگاشته شده و حق سوگند به دیگران بازگردانده شود.

4- رعایت تقوا و ترس از خدا، ضامن ادای شهادت به درستی و راستی است.

ان یأتوا بالشهده علی وجهها .. و اتقوا الله

501- زمینه هدایت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 12

12 - تنها انذار و تهدید نسبت به عواقب شوم عمل، دارای امکان تأثیر در حق ستیزان

و من ضلّ فقل إنّما أنا من المندرين

با این که قرآن در بردارنده هر دو بعد انذار و تبشیر است؛ اما پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال گمراهان حق ناپذیر، تنها موظف به بیان بعد انذارگر قرآن بود و این بدان جهت است که تنها عاملی که ممکن بود در آنان تأثیر بگذارد «انذار» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 7

7 - مجازات های دنیوی حق ستیزان از سوی خداوند، به منظور هدایت و اصلاح آنان است؛ نه انتقام.

و أخذنهم بالعذاب لعلهم يرجعون

502- زیان ترک تبلیغ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 2 - 3

3 - بی ایمانی و ترک عمل صالح و تبلیغ نکردن از حق و صبر، زیان بزرگی است.

لفی خسر

نکره آمدن کلمه «خسر»، برای بیان عظمت آن است. استثنایی که در آیه بعد آمده، زیان را به غیر افراد مستثنی، اختصاص داده است.

503- زبان حق ناپذیری

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 6

ص: 215

6- بت پرستی و موضع گیری در مقابل حق و رهبران الهی ، از زیان بارترین کارها است .

و أرادوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

504- زیانکاری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 85 - 4

4- آشکار شدن خسارت و زیان کاری مشرکان و کافران قدرتمند و حق ناپذیر ، به وقت نزول عذاب الهی بر ایشان در دنیا

لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا .. و خسر هنالك الكفرون

505- سختی حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8- فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً .. و الذين لا يشهدون الزور ... أول-

506- سختی عذاب اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 4

4- عذاب اخروی برای کافران و حق ستیزان ، کیفری گران و سخت مصیبت بار

و لولا أن تصيبهم مصيبة

«مصیبه» به بلیه و هر امر مکروه، و ناخوشایند گفته می شود و تکثیر آن برای تفخیم است. بنابراین واژه «مصیبه» در این آیه به معنای بلای بزرگ می باشد و مقصود از آن می تواند عذاب استیصال باشد و می تواند عذاب اخروی باشد.

507- سختی عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 27 - 1

1 - عذاب سخت و دشوار الهی ، کیفری حتمی برای کافران حق ستیز

ص: 216

فلنذيقنّ الذين كفروا عذاباً شديداً

لام و نون تأکید در «لنذيقنّ»، حاکی از حتمی بودن عذاب و کیفر می باشد.

508- سختی کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت یاد شده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

509- سختی کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت یاد شده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

510- سرزنش اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 1

1 - سرزنش شدن کافران حق ستیز در قیامت از سوی خداوند

ثمّ قيل لهم أين ما كنتم تشرکون

استفهام در «أين ما كنتم..» توییحی است.

511- سرزنش تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام- 6- 5- 2

2- تکذیب حق (قرآن)، بدون تأمل در آن، مورد سرزنش خداوند است.

ص: 217

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف

512- سرزنش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 14

14- ایمان گروهی از جنیان، به مجرد شنیدن قرآن، تعریضی به مشرکان لجوج و حق ستیز است. *

و إذ صرفنا إليك نفراً من الجنّ

با توجه به این که آیات پیشین، تماماً هشدار به مشرکان بود؛ این آیه نیز در بردارنده تعریض و سرزنش برای آنان است؛ زیرا جنیان پیغام قرآن را شنیده و پذیرفتند؛ ولی آنان چنین نکردند.

513- سرزنش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 1،6

1- توبیخ بیماردلان حق گریز، از سوی خداوند به خاطر نیندیشیدن در ژرفای مفاهیم قرآن

أفلا يتدبرون القرآن

6- توبیخ الهی نسبت به حق گریزان، به خاطر بسته بودن قلب و روح آنان بر آیات ژرف قرآن

أفلا يتدبرون القرآن أم على قلوب أقفالها

برداشت بالا، بر این اساس است که «أم» به معنای «بل» و برای اضراب انتقالی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 21 - 4

4- توبیخ حق ناباوران، به خاطر نیندیشیدن به ژرفای مظاهر هستی و اکتفا به نگاهی سطحی

و فی الأرض آیت .. و فی أنفسکم أفلا تبصرون

توبیخ، از تعبیر «أفلا تبصرون» استفاده می شود و با توجه به این که ماده «تبصرون» به معنای نگاه همراه با تحقیق و تأمل است، استفاده

می شود که مشکل کافران، سطحی نگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 8

8 - قدرت های فرعونى و حق ناپذیر ، محکوم به سرزنش شدن و تحقیر در گستره تاریخ *

فبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

تعبیر «و هو ملیم» می تواند نظر به ملامت شدن قدرت های حق ناپذیر از سوی اندیشهورزان و نظارت گران تاریخ بشر، داشته

ص: 218

باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 33 - 1

1 - روی گردانان از راه حق و هدایت ، مورد توبیخ و سرزنش خداوند

أفریت الذی تولی

514- سرزنش سستی در حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 8

8 - سستی و ناپایداری در مسیر حق طلبی و خداخواهی ، عملی جاهلانه و پیمودن راه جاهلان است .

فاستقیما و لاتتبعان سبیل الذین لایعلمون

515- سرزنش کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 4,5

4 - کتمان حقایق دینی و ایجاد عواملی برای ناشناخته ماندن معارف الهی ، امر نکوهیده و حرام است .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

5 - کتمان حقایق دینی از سوی عالمان دین ، بسی نکوهیده تر و ناپسندیده تر است .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند به منزله فعل لازم لحاظ شده و مفعولی برای آن در نظر نباشد. بر این مبنا «و أنتم تعلمون»؛ یعنی، در حالی که شما اهل علم و دانش هستید - و از آنجایی که حق پوشی از سوی همگان ناپسند است - جمله حالیه، دلالت بر این معنا دارد که: کتمان حقایق دینی از سوی عالمان ناپسندیده تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - کتمان معارف و حقایق کتب آسمانی امری نکوهیده است.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

ص: 219

516- سرگردانی اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 72 - 5

5- حق ناپذیران ، در صحنه آخرت متحیر و سرگردان می شوند .

و من كان في هذه أعمى .. أضلّ سبيلاً

517- سرگردانی مشرکان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 10

10 - خداوند مشرکان حق ناپذیر را در سرگردانی طغیانشان رها می سازد.

ونذرهم في طغيانهم يعمهون

518- سطحی نگری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 21 - 4

4- توییح حق ناباوران ، به خاطر نیندیشیدن به ژرفای مظاهر هستی و اکتفا به نگاهی سطحی

وفي الأرض آيت .. وفي أنفسكم أفلا تبصرون

توییح، از تعبیر «أفلا تبصرون» استفاده می شود و با توجه به این که ماده «تبصرون» به معنای نگاه همراه با تحقیق و تأمل است، استفاده می شود که مشکل کافران، سطحی نگری است.

519- سعادت‌مندی حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 20

20 - بشارت خداوند به حق پذیران و صاحبان عقل و خردناب ، به داشتن آینده سعادت‌مندان

فبشر عباد . الذين يستمعون القول ... وأولئك هم أولوا الألباب

ص: 220

520- سقوط حق قصاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 45 - 13

13 - چشمپوشی از حق قصاص ، موجب آمرزش گناه مجرم و سقوط حق قصاص *

فمن تصدق به فهو كفاره له

چنانچه ضمیر «له» به مجرم، که از مضمون کلام به دست می آید، برگردد جمله «فهو كفاره له» علاوه بر سقوط حق قصاص، به آمرزش گناه شخص مجرم نیز دلالت خواهد داشت.

521- سنت بقای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 10

10 - محو باطل و تثبیت حق ، سنت الهی است .

و یمح الله البطل و یحقّ الحقّ بکلمته

از فعل مضارع «یمح» و «یحقّ» - که دلالت بر استمرار دارد - سنت الهی استفاده می شود.

522- سنت هلاکت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 7

7 - نابودی تمدن ها و جوامع حق ناپذیر ، سنت الهی است .

و ما یأتیهم من نبیّ . . . فأهلکنا أشدّ منهم بطشاً

طرح بعثت پیامبران در طول تاریخ و مواجه شدن آنان با مخالفت و استهزا و یادآوری نابودی مخالفان، می تواند اشاره به سنت بودن این جریان داشته باشد.

523- سنگینی گوش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 13

13- محروم شدن حق ناپذیران از گوش سپاری به آیات الهی و توجه به آن ، بازتاب عملکرد خود آنها است .

فأعرض عنها .. إنا جعلنا ... في آذانهم وقراً

ص: 221

524- سوگند برای احقاق حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 92 - 2

2- سوگند برای اثبات و احقاق حق ، امری جایز و مشروع

فوربک لنسنلنهم

از سوگند خداوند بر اثبات قیامت، می توان جواز و مشروعیت اصل سوگند را استفاده کرد.

525- سوگند برای احیای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 2

2- سوگند یادکردن با نام مقدس « الله » ، برای احیای حق و هدایت دیگران جایز است .

و تالله لأکیدن

526- سوگند به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 1

1 - سوگند خداوند به حق

قال فالحق

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «فالحق» مبتدا و خبر آن (قسمی) در تقدیر باشد.

527- شبهه افکنی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 4

4- تشکیک در حقایق الهی ، دارای پیشینه در تاریخ امت های حق ستیز

ولقد أنذرهم .. فتماروا بالتندر

ص: 222

528- شرایط تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 4

4- انسان ، در تشخیص میان حق و باطل ، نیازمند به رهنمود های خدا است و بدون این رهنمود ، در تشخیص خویش دچار خطا خواهد شد .

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان

از این که پیامبران، قدرت تشخیص خود را از خدا گرفته اند، به طریق اولی انسان ها نیز نیازمند این جهت می باشند.

529- شرایط حرکت در راه حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 19

19 - شناخت دقیق مرزهای حق و باطل، مقدمه ضروری برای حرکت در مسیر حق

يقص الحق و هو خير الفصلين

530- شرایط حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 18

18 - داشتن روح پندپذیری و حق جویی ، شرط بهره جستن و تأثیر پذیرفتن از سخنان به حق قرآن

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء .. إنّ في ذلك لذكرى لأولى الألباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 40 - 4

4 - وجود استعداد و قابلیت ، شرط بهره مندی از پیام حق

أفأنت تسمع الصمّ أو تهدي العمى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 3

3 - تأثیر سخن حق ، مشروط به وجود زمینه پذیرش است .

فلم یزدهم دعای إلاّ فراراً

ص: 223

531- شرایط قضاوت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 20 - 7

7 - حق شنوی ، بصیرت و آگاهی همه جانبه از موضوع مورد داوری ، از شرایط داوری به حق

والله يقضى بالحقّ .. إنّ الله هو السميع البصير

برخی از مفسران برآنند که یادآوری سمیع و بصیر بودن خداوند در داوری، می تواند اشاره به مطلب بالا باشد.

532- شرح صدر حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2 - گمراه کردن حقگریزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صرط ربك مستقيما

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق صدر و ... است.

533- شفاعت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 86 - 3

3 - اهل حق و حقیقت ، قادر به شفاعت دیگران در قیامت

و لایملک .. الشفعه إلا من شهد بالحقّ و هم یعلمون

«من شهد بالحقّ» وصف برای شافع است؛ نه شفاعت شونده.

534- شفای حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تنها اهل ایمان و حق پذیران ، برخوردار از شفا و رحمت قرآند .

وَنزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

ص: 224

535- شکست حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 4

4 - حق ستیزان ، همواره محکوم به شکستند .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 10

10 - حق ستیزان ، سرانجام مقهور قدرت شکست ناپذیر خداوند

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

536- شکست حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 17

17 - جبهه گیری در برابر حق و مبارزه با رسالت‌های الهی محکوم به شکست است.

و لقد كذبت رسل من قبلك فصبروا .. حتى أتتهم نصرنا و لا مبدل لكلمت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 6

6 - خداوند بی ثمر ماندن تلاش های حق ستیزانه کافران قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد .

ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

537- شکست حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

وإن أدرى أقرب أم بعيد ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتنی است که جمله «أن الأرض يرثها عبادی الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

ص: 225

538- شگفتی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 19 - 3

3 - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

فقتل کیف قدر

«کیف»، در این آیه برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 3

3 - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی بس شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

ثم قتل کیف قدر

539- شگفتی کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت یادشده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

540- شگفتی کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت یادشده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

541- صبر بر مشکلات حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 6

ص: 226

6- تبعیت محض از حق و وحی الهی، و صبر و بردباری در برابر مشکلات آن، از شرایط رهبری الهی است.

قد جاءكم الحق من ربكم .. و اتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

542- صبر در حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8- فروتنی، شب زنده داری، حلم، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق، دوری از اسراف، تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً .. و الذين لا يشهدون الزور ... أول-

543- ضیق صدر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 7

7- ضیق صدر و سختی دل در پذیرش حق، کیفری از جانب خداوند برای حق ناپذیران است.

يجعل صدره ضيقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2- گمراه کردن حقگريزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صراط ربك مستقيماً

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق صدر و ... است.

544- طعنه به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - « فی مجمع البیان : وروی . . . عن أبی عبد اللہ (ع) قال : هو الطعن بالحقّ والإستهزاء به . . . » ;

در مجمع البیان [ذیل آیه] «و من الناس من یشتری لهو الحدیث» آمده است: از امام صادق (ع) روایت شده که گفت: لهو الحدیث، طعنه زدن به حق و مسخره کردن آن است. . .».

ص: 227

545- طغیان حق ناپذیران مگه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 19،20

19- حق ناپذیران مکه در برابر انذار و بیم خداوند ، نه تنها تسلیم نشدند ؛ بلکه جز سرکشی و طغیان بیشتر ، چیزی بر آنها افزوده نشد .

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیناً

هر چند ضمیر «هم» به «الناس» برمی گردد و شامل همه مردم می شود، ولی به قرینه و «و ما یزیدهم» می توان استفاده کرد که مرجع «هم» انسانهایی اند که اصل طغیان در وجودشان هست و با مواعظ الهی تشدید می شود.

20- روی آوردن حق ناپذیران مکه به سرکشی ها و جرایمی بس بزرگتر ، پس از انذار های هشدار دهنده الهی

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیناً کبیراً

546- ظلم اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 5

5- حق گریزی ، ظلم و ستم آدمی به خویشان است .

ولکن کانوا هم الظلمین . . . و لکن اکثرکم للحق کرهون

از ارتباط آیات می توان استفاده کرد که ظلم و ستم مجرمان، چیزی جز حق گریزی آنان نیست.

547- ظلم تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 2

2- تکذیب حق ، بزرگ ترین ظلم ها است .

و من أظلم ممن .. أو کذب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - دروغ پنداشتن و رد کردن سخن حق (قرآن)، بدون تأمل و اندیشه و در آغاز دریافت آن، بزرگ ترین ظلم است.

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق إذ جاءه

ص: 228

«إذ» برای ظرف زمان ماضی است و گویای آن است که انکار و تکذیب قرآن، مقارن و همزمان با آمدن این کتاب بود و هیچ فاصله ای میان دریافت قرآن و تکذیب آن وجود نداشت. این حقیقت می رساند که تکذیب کافران، بدون تأمل و تفکر و با شتاب بود.

548- ظلم حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفاعت قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنين ولا يزيد الظلمين إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

فأبى الظلمون إلا كفورًا

549- ظلم حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 17

17 - شرک ، حق ناپذیری و تکذیب پیامبران ، ظلمی است هلاکت بار .

فقال الملأوا الذين كفروا... ولا تخطبني في الذين ظلموا إثمهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 10

10 - انکار بدون دلیل حق ، ظلم و برخاسته از هواپرستی

فلما جاءهم الحق... قالوا سحران تظهرا... إن الله لا يهدى القوم الظلمين

550- ظلم كافرين حق ناپذير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 47 - 8

ص: 229

8- کافران حق ناپذیر ، مردمانی ظالم و ستم پیشه اند .

الذین لایؤمنون بالأخره . . . إذ یقول الظلمون

551- ظلم کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 7

7 - ظالمترین مردم کسی است که حقایق دینی و معارف الهی را کتمان کرده و از ارائه آنها به دیگران خودداری کند .

و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من الله

«من الله» همانند «عنده» صفت برای «شهاده» است. بنابراین «شهاده عنده من الله»؛ یعنی، شهادتی که در نزد اوست از ناحیه خدا دریافت کرده است. مقصود از شهادت که از ناحیه خدا در اختیار انسان می باشد، حقایق دینی و معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 5

5 - کتمان حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب . . . و من أظلم ممن افتری علی الله کذباً أو کذب بایته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی مصداقی روشن برای آیات الهی است.

552- عبرت از کیفر دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فکیف کان عقاب

برداشت یادشده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

553- عبرت پذیری حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 7

7 - داستان موسی و فرعون ، دربردارنده درس عبرت برای انسان های مؤمن و حق پذیر

ص: 230

تتلوا علیک من نبی موسی و فرعون بالحقّ لقوم یؤمنون

554- عجز حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 37 - 5

5 - حق ستیزان در اوج اقتدار و شکوه، ناتوان از مقابله با عظمت و کبریایی خداوند

وله الکبریاء فی السموت و الأرض

یادکرد جلال و قدرت یگانه و برتر خداوند، در پی ذکر حق ستیزان کافر و ناباور به معاد، می تواند پیامی هشداردهنده برای آنان و نویدی آرامش بخش برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

555- عجز حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 2

2 - کافران لجوج و حق ناپذیر، تنها به هنگام مشاهده نشانه های نزول عذاب الهی، به ناتوانی و بی پناهی خود پی می برند.

حتّی إذا رأوا ما یوعدون فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

556- عذاب اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 71 - 2,3,1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در روز قیامت غل به گردن خواهند داشت.

الذین یجدلون... إذ الأغلل فی أعنقهم

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو در قیامت، با زنجیر بر روی زمین کشان کشان برده می شوند.

و السلسل یشحبون

«سلسله» (مفرد «سلاسل») به معنای حلقه ای منظم از نظر طول است؛ یعنی، زنجیر. «سحب» (مصدر «یشحبون») به معنای کشاندن

چیزی بر سطح زمین است.

3 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی ، به عمق بطلان راه خود و پیامد رفتارشان آگاه خواهند شد .

فسوف يعلمون . إذ الأغلال فی أعنقهم و السلسل یسحبون

برداشت یاد شده، از آن جا است که ظرف «إذ الأغلال . . .» متعلق به «یعلمون» می باشد. «یسحبون» نیز حال از ضمیر «هم»

ص: 231

در «فی أعناقهم» است؛ یعنی، به زودی می دانند آن گاه که غل در گردن هایشان باشد و با زنجیر کشان کشان برده می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 2، 1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

یسحبون . فی الحمیم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد .

ثمّ فی النار یسجرون

«سجر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «یسجرون» به اشخاص، اسناد مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

557- عذاب اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 9

9 - عذاب سخت و جانکاه روز قیامت ، فرجام کافران حق ناپذیر

و لهم عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 4

4- حق پوشان لجوج و معاند ، مستحق آتش دوزخ ؛ و نه ناآگاهان ره نیافته به حق *

ألقیا فی جهنّم کلّ کفار عنید

وصف «کفار» و «عنید» مشعر به علیت است؛ یعنی، آنچه آدمی را به سوی دوزخ می کشاند، انکار لجوجانه و حق ستیزانه است و نه صرف انکار ناشی از جهل و نرسیدن به حق؛ گرچه ظاهراً به چنین فردی نیز «کافر» اطلاق می شود.

558- عذاب اخروی کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 5,8

5- عذاب اخروی کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق ، عذابی تخفیف ناپذیر است .

لايخفف عنهم العذاب

8- عذاب اخروی کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق دینی ، پس از مرگ آغاز شده و به تأخیر نخواهد افتاد .

ص: 232

برداشت فوق مبتنی بر این است که «ینظرون» فعل مجهول از باب افعال باشد؛ یعنی، از مصدر انظار (مهلت دادن) گرفته شده باشد. مراد از مهلت ندادن به قرینه «ماتوا و هم کفار» شروع عذاب پس از مرگ است.

559- عذاب استیصال حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 4

4 - خداوند ، مشرکان و کافران حق ستیز را کراراً به عذاب استیصال تهدید کرده است .

فأما نرينك بعض الذي نعدهم

فعل مضارع «نعد» دلالت بر استمرار می کند. این کلمه مشتق از «وعد» است و «وعد» هم در خیر استعمال می شود و هم در شر. چون در این جا ضمیر به مشرکان و کافران بر می گردد، برای شر و تهدید است.

560- عذاب استیصال حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 3

3 - تکذیب گران حق ستیز ، سزاوار عذاب مرگ بار استیصال

فأخذتهم الصيحة بالحق

کلمه «بالحق» را به دو صورت می توان تفسیر کرد: الف) جامعه پس از نوح، به خاطر کفر و تکذیب گری شان، مستحق عذاب بودند. ب) نزول عذاب صیحه بر آن قوم، حکمی بر پایه حق و عدل بود. برداشت فوق، براساس تفسیر اول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 5

5 - کفرپیشگان حق ناپذیر ، در معرض عذاب استیصال

و لولا أن تصيبهم مصيبة

واژه «مصیبه» در آیه، هم شامل عذاب استیصال می شود و هم شامل عذاب اخروی، برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

561- عذاب جنیان حق ناپذیر

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - جن - 72 - 15 - 4

ص: 233

4- ظالمان و حق ناپذیران جن ، همچون انسان ها ، به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

و أمّا القسطنون فكانوا لجهنّم حطبًا

562- عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 12

12 - مشرکان و مجادله گران حق ستیز گرفتار غضب و عذاب سخت الهی

و الذین یحاجّون فی اللّٰه .. علیهم غضب و لهم عذاب شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 55 - 8

8 - عذاب الهی ، بر جوامع حق ستیز فراگیر و گسترده است .

فأغرقنهم أجمعین

563- عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 2

2- انسان های ناسپاس و روی گردان از حق ، هیچ گاه و در هیچ شرایطی ، از عذاب و کیفر دنیوی خداوند ، در دریا و خشکی در امان نیستند .

فلمّا نجّکم إلى البرّ أعرضتم .. أم أمتم أن یعیدکم فیہ تاره آخری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إنّہ یعلم الجهر من القول و یعلم ماتکتمون

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدارى به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 84 - 4

4 - عده ای از مردم آن چنان لجوج و حق ناپذیراند که تنها با مشاهده عذاب الهی راه درست را می پیمایند .

ص: 234

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 7

7 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، در معرض عذاب الهی قرار دارند .

فَمَنْ يَجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثُمَّ قَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 24 - 3

3 - جهان آخرت ، عرصه گرفتاری کافران حق گریز به بزرگ ترین عذاب های الهی است .

العذاب الأكبر

به قرینه آیه بعد، مراد از «العذاب الأكبر» عذابی است که کافران در آخرت، به آن گرفتار خواهند شد.

564- عصیان حق ناپذیران مگه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 19

19- حق ناپذیران مکه در برابر انذار و بیم خداوند ، نه تنها تسلیم نشدند ؛ بلکه جز سرکشی و طغیان بیشتر ، چیزی بر آنها افزوده نشد .

و نَخَوْفَهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا

هر چند ضمیر «هم» به «الناس» برمی گردد و شامل همه مردم می شود، ولی به قرینه و «و ما یزیدهم» می توان استفاده کرد که مرجع «هم» انسانهایی اند که اصل طغیان در وجودشان هست و با مواظظ الهی تشدید می شود.

565- عظمت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 6

6 - حق ، امری است بس با عظمت و مقدس .

ص: 235

قال فالحقّ و الحقّ أقول

سوگند خداوند بزرگ، به «حقّ» گویای عظمت و بزرگی آن است.

566- عفو حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 16 - 5

5- عفو و اغماض خداوند ، از خطا ها و لغزش های شکرگزاران تائب و تسلیم به درگاه پروردگار

و نتجاوز عن سيئاتهم

567- عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 2

2- پیروزی عقیده و جهان بینی حق بر عقیده و جهان بینی باطل ، سنت الهی است .

و ما خلقنا السماء .. لعین ... بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه

خداوند در آیه قبل، از هدفمند بودن آفرینش جهان و نیز بطلان عقیده به بیهوده بودن خلقت طبیعت سخن به میان آورده است. این سخن قرینه بر این است که مقصود از حق و باطل در آیه شریفه، عقیده و جهان نگرایی حق و باطل است. گفتنی است که ذیل همین آیه (و لکم الویل ممّا تصفون) که در باره نسبت ناروا به خداوند و توصیف او به امور نادرست است، مؤید برداشت یاد شده است.

568- عقیده حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 6

6 - اسلام و عقیده به توحید ، تنها راه صحیح و عقیده درست برای ره پویان طریق حق و حقیقت

ءأنتم أضللتم عبادی هولاء أم هم ضلّوا السبیل

برداشت فوق از اطلاق واژه «السبیل» (راه) بر راه حق و درستی - که مشرکان از آن دور شده و آن را گم کرده اند - به دست می آید.

569- علم اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 71 - 3

3 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی ، به عمق بطلان راه خود و پیامد رفتارشان آگاه خواهند شد .

فسوف يعلمون . إذ الأغلال فی أعنقهم و السلسل یسحبون

برداشت یاد شده، از آن جا است که ظرف «إذ الأغلال . . .» متعلق به «یعلمون» می باشد. «یسحبون» نیز حال از ضمیر «هم» در «فی أعناقهم» است؛ یعنی، به زودی می دانند آن گاه که غل در گردن هایشان باشد و با زنجیر کشان کشان برده می شوند.

570- علمای اهل کتاب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 14

14 - عالمان اهل کتاب ، مورد تهدید خداوند به خاطر کتمان حقایق آسمانی

و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من اللّٰه و ما اللّٰه بغفل عما تعملون

هدف از بیان آگاهی خدا و غفلت نداشتن از رفتار عالمان اهل کتاب، تهدید کردن آنان به کیفر و مجازات می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 19

19 - عالمان اهل کتاب ، حقانیت تغییر قبله را کتمان می کردند .

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 8

8 - گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتمون الحق و هم یعلمون

جمله «و هم یعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

571- علمای دنیا طلب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 2

2- ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

ص: 237

إن الذين يكتُمون . . . ویشترون ... ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتُمون . . .» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الكتاب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یشترون به ثمناً قليلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیاطلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

572- علمای دین و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 5

5 - کتمان حقایق دینی از سوی عالمان دین ، بسی نکوهیده تر و ناپسندیده تر است .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتُموا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند به منزله فعل لازم لحاظ شده و مفعولی برای آن در نظر نباشد. بر این مبنا «و أنتم تعلمون»؛ یعنی، در حالی که شما اهل علم و دانش هستید - و از آنجایی که حق پوشی از سوی همگان ناپسند است - جمله حالیه، دلالت بر این معنا دارد که: کتمان حقایق دینی از سوی عالمان ناپسندیده تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 12

12 - معتقدان به مکاتب الهی ، حتی عالمان دینی و دانایان به کتاب های آسمانی ، در خطر انحراف و حق پوشی هستند .

بذ فریق من الذین أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 9،11

9 - کتمان کنندگان مسایل دینی بویژه اگر از عالمان دین باشند ، سزاوار سرزنش و ملامتند .

وإن فریقاً منهم لیکتُمون الحق و هم یعلمون

لحن جمله «إن فریقاً . . .» گویای ملامت و سرزنش کسانی است که حقیقت را فهمیده و آن را انکار می کنند.

11 - عالمان ادیان ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

573- علمای مسیحیت و کتمان حق

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 238

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا .. أولئک یلعنہم اللہ و یلعنہم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذین یکتُمون .. ذلک بأن اللہ نزل الکتب بالحق

574- علمای یهود و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - پیشوایان و عالمان یهود ، اعتراف به حقایق دینی و معارف الهی را ، در صورتی که مخدوش کننده منافع قومی آنان گردد ، ناروا و برخاسته از بی خردی می دانستند .

أتحدثونہم بما فتح اللہ علیکم .. أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عالمان یهود و نصارا در عصر بعثت ، شواهد و نشانه های حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و احکام اسلام را کتمان می کردند .

الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. أولئك يلعنهم الله و يلعنهم اللعنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستيزى و حق پوشى علمای يهود و نصارا

إن الذين يكتُمون .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 239

11 - عالمان یهود برخی از حقایق تورات را برای مردم بیان می کردند و بسیاری از حقایق آن را از مردم پنهان می ساختند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

12 - عالمان یهود مانع دسترسی مردم به حقایق کتاب آسمانی خود (تورات) بودند.

هدی للناس تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

13 - تورات مشتمل بر حقایقی بوده، که بیان آن به نفع و مصلحت عالمان یهود نبوده است.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

16 - عالمان یهود با پنهان کردن بسیاری از معارف تورات آن را تحریف کردند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

کتمان بسیاری از نوشته های تورات از دید و اطلاع مردم طبیعتاً منجر به فراموش شدن آن قسمتها می شود و در نتیجه کتاب آسمانی به شکل ناقص در اختیار مردم قرار می گیرد که این خود نوعی تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 1

1 - اهل کتاب (علمای یهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر .. اولئک الذین لعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 25

25 - خداوند ، بر حذر دارنده عالمان یهود از کتمان حقایق تورات

و کانوا علیه شهداء فلا تخشوا الناس

برداشت فوق بر این مبناست که متعلق «فلا تخشوا ..» مضمونی باشد که از «کانوا علیه شهداء» به دست می آید. یعنی در اظهار آنچه در تورات است، از مردم نترسید.

12 - تکبر و تجاوزگری ، موجب پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و ستیزه جویی با آیات الهی (تعالیم دین) است .

من هو مسرف مرتاب . الذین یجدلون فی ءایت اللّٰه ... کذلک یطبع اللّٰه علی کلّ قلب

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله « کذلک یطبع اللّٰه علی کلّ قلب متکبّر جبّار » درصدد بیان علت اسراف و تردید در حق و جدال در آیات الهی باشد (که در آیه پیش و صدر این آیه، مورد بحث قرار گرفته است).

576- عوامل اقرار به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 46 - 3

3- گرفتاری ها و شداید ، عامل تنبّه و اعتراف انسان ها به حق

و لئن مستهم نفحه من عذاب ربك ليقولنّ یویلنا

577- عوامل بشارت به حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 17

17- قرآن ، مایه هدایت ، رحمت و بشارت برای تسلیم شوندهگان در برابر حق است .

و نزلنا علیک الکتب . . . و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

578- عوامل پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 3

3 - تضمین تحقق حق و محو باطل در پرتو ریشه کن شدن کافران است .

و یقطع دابر الکفرین. لیحق الحق و یبطل البطل

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یقطع . . .» در آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 3

3 - خداوند ، با کلمات خود حق را بر کرسی نشانده و پایدار می کند .

و یحق الله الحق بکلمته

579- عوامل تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 124 - 9

9- تبیین نهایی حق و باطل و فیصله دادن به اختلافات بشری ، مقتضای ربوبیت الهی

وإن ربك ليحكم... فيما كانوا فيه يختلفون

ص: 241

580- عوامل تحکیم حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 12

12 - وحی الهی (قرآن) ، موجب تحکیم حق و نابودی باطل

یَمَحُ اللَّهُ الْبَطْلَ وَيُحَقِّقُ الْحَقَّ بِكَلِمَتِهِ

«کلمات» می تواند اشاره به وحی و آیات الهی داشته باشد.

581- عوامل تذکر حق شنوایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 2

2- فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

582- عوامل تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 7

7 - حسد از عوامل انکار حق و عاملی برای مبارزه با آن

لَوْ يَرِدُونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيْمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 15 - 6

6- لجاجت و تعصب ، عامل انکار حقایق عینی و محسوس

و لو فتحنا عليهم بابًا من السماء فظلموا فيه يعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا ب

583- عوامل تنبه حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 7

ص: 242

7- کافران و حق ستیزان ، تنها به هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی متنبه شده و به ارزش تعالیم پیامبران پی می برند .

أَن تَصِيبَهُمْ مَّصِيبَةٌ... فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا

584- عوامل حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 54 - 5

5- باور به معاد و توجه به آن ، دارای نقش اساسی در حق پذیری انسان

سنرېهم ءايتنا في الأفق . . . ألا إنهم في مريه من لقاء ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 7

7- نیاز همه انسان ها به پیام وحی و رهنمود های پروردگار ، برای رسیدن به حق و صلاح

بأن الذين كفروا اتبعوا البطل و أن الذين ءامنوا اتبعوا الحق من ربهم

مقید شدن «الحق» به «من ربهم» و مقابله «الحق من ربهم» با «الباطل»، می رساند که بشر بیش از دو راه در پیش ندارد: راه باطل و یا راه حق، راه حق تنها همان راهی است که منتسب به پروردگار و نازل شده از سوی او است از این رو انسان برای رسیدن به حق، ضرورتاً نیازمند رهنمود خداوند است.

585- عوامل حق پذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 2

2- آتش دوزخ ، تنها عامل تسلیم گمراهان لجوج در برابر حق

قالوا و هم فيها يختصمون . تالله إن كنا لفي ضلل مبين

برداشت یاد شده از آن جا است که اعتراف حق ستیزان، تنها در جهان آخرت و آن هم در داخل دوزخ صورت می گیرد.

586- عوامل حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 7

7 - حسد از عوامل انکار حق و عاملی برای مبارزه با آن

لو یردونکم من بعد ایمنکم کفاراً حسداً

ص: 243

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 16

16 - جهل مایه لجاجت و مقاومت در برابر حق است.

ما كانوا لیؤمنوا .. و لكن اکثرهم یجهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران ، پیامد ظلمی است که آنان بر خودشان کرده اند .

و منهم من یستمعون إلیک .. و منهم من ینظر إلیک ... و لكن الناس أنفسمهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 5

5 - کفر و حق ستیزی دارای مراتب ، گونه ها و عوامل مختلف

إنک لاتسمع الموتی و لاتسمع الصمّ .. و ما أنت بهدی العمی عن ضللتهم

از این که در این آیه و در آیه قبل ، سه تعبیر مختلف درباره کافران به کار رفته است (1- مرده ، 2- ناشنوی روی برتافته ، 3- نابینای گمراه) ، احتمال می رود که هر یک اشاره به مرتبه و گونه ای از کفر و تعریضی به عوامل متفاوت آن داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 8

8 - تصویر نادرست از زندگی دنیایی و اخروی ، منشأ اصلی انحراف ها ، خودکامگی ها و حق ستیزی ها است .

یقوم .. و إنّ الآخره هی دار القرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 7

7 - دنیاگرایی و مال پرستی ، عامل اساسی در مخالفت با حق

لَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ . . . لَوْلَا نَزَّلَ هَذَا الْقُرْءَانَ عَلَى رَجُلٍ

با توجه به توضیح برداشت قبل و الغای خصوصیت از مورد (مشرکان مکه)، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 7

7 - ناباوری کافران به روز های تحقق وعده ها و وعید های خداوند ، عامل حق ستیزی آنان *

يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

از این که خداوند از مشرکان و حالت روحی شان با عنوان «لایرجون ایام الله» یاد فرموده؛ استفاده می شود که ایمان نداشتن آنان به وعده ها و وعیدهای خداوند، عامل ستیزه گری آنان با مؤمنان بوده است.

ص: 244

587- عوامل حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 3 - 12

12- توجه به محدودیت عمر زندگی ، هشداری به انسان ها و عاملی در جهت حق گرایی و روی آوردن آنان به حقایق دین *

ما خلقنا..إلّا بالحقّ وأجلّ مسمّی و الذین کفروا عمّا أنذروا معرضون

برداشت بالا براساس این احتمال است که تذکر خداوند به «أجلّ مسمّی» - در پی تذکر به حقانیت هستی - هشداری باشد به آدمیان که دل به زندگی ناپایدار نبندند و از حاکمیت حق غافل نگردند.

588- عوامل حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا... موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و کانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 7

7- ذهنیت ها و پیشداوری ها ، از آفات حق پذیری و عامل حق گریزی

و لقد صرّفنا... و ما یزیدهم إلاّ نفورًا

در آیه قبل، توضیح داد که مشرکان مکه با انتساب فرزند به خداوند، در صدد استهزای خداوند بودند که این برخوردی است خصمانه و در این جا می گوید: «آیات فراوان الهی، بر نفرت آنها می افزاید» و این نشان دهنده آن است که موضع گیری پیشین آنها، موجب شده است که آنان، حق را نپذیرند و از آن بگریزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 9

9- اسراف کاری ، زمینه ساز حق ناپذیری و مخالفت با پیامبران و از موجبات هلاکت و نابودی است .

وأهلكننا المسرفين

توصیف هلاک شدگان به «مصرفان»، می تواند مشعر به علیت و تأثیر این وصف در هلاکت آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 13

ص: 245

13- جهل و ناآگاهی ، عامل گریز بسیاری از انسان ها از حق و حقیقت است .

بل أكثرهم لا يعلمون الحق فهم معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 97 - 9

9- ستم پیشگی ، عامل اصلی دوری از حق ، گرایش به کفر و بدبختی در جهان آخرت است .

یویلنا قد کنا فی غفله من هذا بل کنا ظلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «بل» در «بل کنا..» اضراب ابطالی باشد؛ یعنی، حقیقت این نیست که در آغاز گفتیم که ما در غفلت به سر می بردیم؛ بلکه حقیقت این است که ما از ظالمان و ستم پیشگان بودیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 2

2- بی اثر بودن قرآن در برخی از انسان ها ، معلول بیماری خود آنان است ، نه ابهام و نارسایی پیام الهی .

إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ . إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى ... إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

پس از این که خداوند حقانیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن را بیان فرمود، این سؤال مطرح می شود که پس چرا برخی این سخن حق را نمی پذیرند؟ قرآن پاسخ می دهد: که مشکل از ناحیه حق نیست؛ بلکه مشکل از ناحیه خود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 3

3- پیروی از هوای نفس ، از عوامل انکار توحید و گریز از پذیرش حق است .

هل لکم من ما ملکتم ایمنکم .. بل اتبع الذین ظلموا أهواءهم بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 3

3- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل انکار آیات الهی و نپذیرفتن حق

كذلك يؤفك الذين كانوا بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 70 - 2

2- روح لجاجت و ستيزه جویی ، از عوامل دين ستیزی و حق ناپذیری

الذين يجدلون في آيت الله . . . الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 15 - 17

17 - خودبرتربینی ، غرور و غفلت از قدرت برتر خداوند ، از عوامل لجاجت ، حق ناپذیری و انکار رسولان الهی *

ص: 246

فأما عاد فاستكبروا في الأرض . . . و كانوا بآيتنا يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 8 - 4

4 - خودبزرگ بینی و توهم اقتدار و نیرومندی ، از عوامل حق ناپذیری و وحی ستیزی

فأهلكتنا أشدّ منهم بطشاً

تذکر «فأهلكتنا أشدّ. . .» در حقیقت هشدار به کسانی است که با احساس توانمندی، پنداشته اند که می توانند از مجازات حق ستیزی گریخته و ایمن بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - جاثیه - 45 - 8 - 2

2 - استکبار ، عامل نادیده انگاشتن حقایق وحی و اصرار بر انکار آن *

يسمع ءايت الله تتلى عليه ثم يصرّ مستكبراً كأن لم يسمعها

تعبیر «مستكبراً كأن لم يسمعها» چنین می نمایاند که صفت استکبار، از عوامل مهم کفر و پافشاری بر رد آیات روشن الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - احقاف - 46 - 11 - 7

7- بینش طبقاتی ، عامل کفر و حق ناپذیری

وقال الذين كفروا . . . لو كان خيراً ما سبقونا إليه

از آیه شریفه استفاده می شود که کافران، به نوعی روحیه استکباری ناشی از اشرافیت گرفتار بودند و مؤمنان را از طبقه حقیر و پایین به شمار می آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - نوح - 71 - 7 - 10

10 - روح استکبار و خودبرتربینی ، از عوامل حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی

وإني كلما دعوتهم . . . واستكبروا استكبارًا

589- عوامل حق ناپذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 3

3- روحیه ستمگری و جاه طلبی فرعونیان ، عامل موضع گیری آنان در برابر آیات الهی

و جحدوا بها. .. ظلماً و علواً

ص: 247

590- عوامل حق ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 5

5- قدرت و نیرومندی قوم عاد ، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستکبروا فی الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوّه

591- عوامل حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 10

10 - عامل بازداشتن کافران از رویکرد به حق ، دروغ پردازی آنان است .

كذلك كانوا يؤفكون

«كذلك» اشاره به دروغ پردازی و افترا زدن کافران مجرم است؛ یعنی، همان طور که در قیامت دروغ می گویند در دنیا نیز عمل می کردند. لازم به ذکر است که ریشه «یؤفکون» «إفک» است و به معنای «هر نوع باز داشته شدن از جهت و موقعیتی است که شایسته بوده در آن موقعیت باشد» (مفردات راغب). بنابراین، مراد از «یؤفکون»، منصرف شدن از عقیده حق و گرایش یافتن به باطل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 8 - 3

3- ناباوری کافران نسبت به تحقق مجازات های الهی ، عاملی مهم در حق ناپذیری آنان *

و الطّور .. إنّ عذاب ... ما له من دافع

تأکید، معمولاً در مواردی صورت می گیرد که مسأله تأکید شده، مورد انکار یا غفلت باشد.

592- عوامل حق ناپذیری مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 35 - 3

3 - کثرت مال و اولاد ، باعث ایجاد خصلت حق ناپذیری در مترفان

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون . وقالو

ص: 248

593- عوامل حق ناپذیری مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 10

10 - فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سجده کردن مشرکان صدراسلام برای خدای رحمان ، موجب نفرت فزون تر آنان از سجده و دوری آنها از راه حق و حقیقت گردید .

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورًا

در برداشت فوق، فاعل «زاد» امر به سجده دانسته شد.

594- عوامل رحمت بر حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 17

17- قرآن ، مایه هدایت ، رحمت و بشارت برای تسلیم شوندهگان در برابر حق است .

و نزلنا علیک الکتب . . . و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

595- عوامل زیان حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفافبخشی قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنین و لایزید الظلمین إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

596- عوامل کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 3

3 - کتمان حقیقت ، هدف یهود و نصارا از آمیختن حق و باطل

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

تکرار نکردن «لا»ی ناهیه در «تکتّموا» به این معنا اشاره دارد که: هدف یهود و نصارا در آمیختن حق به باطل، مخفی نگاه داشتن حق بوده است.

ص: 249

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 2

2- ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

إن الذين يكتُمون . . . ویشترتون ... ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتُمون . . .» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الكتاب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یشترتون به ثمناً قليلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیا طلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 42

42- ترس از مردم و مال پرستی ، عامل کفرپیشگی و کتمان حقایق آسمانی

فلا تخشوا الناس . . . و من لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 118 - 9

9- اختلاف انسان ها در دین ، مایه پوشیده شدن حقیقت بر عموم آنان می شود .

و لایزالون مختلفین

چون «إلاّ من رحم» در آیه بعد استثنا از «لایزالون مختلفین» است معلوم می شود همه اختلاف کنندگان در دین - جز کسی که مورد رحمت الهی قرار گیرد - بر طریق ناصوابند بنابراین اختلاف در دین باعث می شود که حق بر همه گروهها پوشیده بماند و همگان بیراهه بروند.

597- عوامل هدایت حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 17

17- قرآن ، مایه هدایت ، رحمت و بشارت برای تسلیم شوندهگان در برابر حق است .

ونزلنا عليك الكتاب .. وهدى ورحمه وبشرى للمسلمين

598- فاقدان درك حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 250

1 - انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبنندگان در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لایعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

599- فرجام استهزای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 6

6 - هلاکت، سرانجام مبارزه با حق (اعراض، تکذیب و استهزای آن)

ما تأتيهم من آية . . . إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق ... ألم يروا كم أه

600- فرجام اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 6

6 - هلاکت، سرانجام مبارزه با حق (اعراض، تکذیب و استهزای آن)

ما تأتيهم من آية . . . إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق ... ألم يروا كم أه

601- فرجام تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 6

6 - هلاکت، سرانجام مبارزه با حق (اعراض، تکذیب و استهزای آن)

ما تأتيهم من آية . . . إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق ... ألم يروا كم أه

602- فرجام حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 14

14 - درخشش نهایی از آن حق است .

ص: 251

النن حصحص الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 18 - 1

1- در نزاع میان جبهه حق و باطل ، پیروزی نهایی از آن حق مداران است .

بل نقذف بالحقّ علی البطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 8

8 - پیروزی نهایی در عرصه مبارزه حق و باطل ، از آن جبهه حق خواهد بود .

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون .. قالوا ابنوا له نبيناً فألقوه فى الجحيم . ف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 1

1 - در جنگ حق و باطل ، غلبه با حق است .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلى

603- فرجام حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 3

3- گرفتاری به عذاب استیصال پیش از فرا رسیدن قیامت ، سرنوشت محتوم همه اقوام و جوامع کافر و مشرک حق ستیز است .

وإن من قرية إلاّ نحن مهلكوها قبل يوم القيمة

اینکه آیه می فرماید: همه جوامع بشری قبل از قیامت یا هلاک می شوند و یا دچار عذاب می شوند احتمال دارد که مراد از «مهلكوها» هلاکت انسانهای معمولی و مراد از «معدّبوها» عذاب کافران و مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 10

10 - حق ستیزان ، سرانجام مقهور قدرت شکست ناپذیر خداوند

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 7

7 - قیامت ، پایان بازیگری و بیهوده گرایی های کافران حق ستیز

ص: 252

يخوضوا و يلعبوا حتّى يلقوا يومهم الذى يوعدون

بنابراین که مراد از «یومهم..» روز قیامت باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 3

3- دوزخ، فرجام هر کفرپیشه معاند حق ستیز

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 6

6 - هلاکت، سرنوشت محتوم همه توان مندان حق ستیز تاریخ

و كم أهلكننا .. هل من محيص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 2

2 - فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إنّ فى ذلك لذكرى لمن كان له قلب أو ألقى السمع

604- فرجام حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 6

6 - هلاکت، سرانجام مبارزه با حق (اعراض، تکذیب و استهزای آن)

ما تأتیهن من آیه .. إلا كانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق ... ألم یروا کم أه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 8 - 2

2 - کفر و حق ستیزی ، منتهی به تناقض در گفتار و اندیشه *

إنکم لفی قول مختلف

مخاطب «إنکم»، کافران هستند. از آن جایی که برای آنان وصفی آورده نشده، استفاده می شود که نفس کفر آنان، منتهی به اختلاف در گفتار و پندار آنها شده است.

ص: 253

605- فرجام حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5 - حق ناپذیران لجوج ، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 9

9 - عذاب سخت و جانکاه روز قیامت ، فرجام کافران حق ناپذیر

و لهم عذاب عظیم

606- فضایل بیان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 17

17- خداوند در قیامت ، عالمان متعهد و بیان کنندگان حقایق و معارف کتاب های آسمانی را مورد لطف خویش قرار خواهد داد و با آنان سخن خواهد گفت .

إن الذین یتقون . . . لایکلمهم الله

برداشت فوق از مفهوم جمله «إن الذین . . . لایکلمهم الله» استفاده شده است.

607- فضایل حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 7

7- تنها اهل ایمان و حق پذیران ، برخوردار از شفا و رحمت قرآند .

ونزّل من القراءان ما هو شفاء ورحمه للمؤمنین

8- انسان های خردمند و روی آورده به خدا، با روحیه شکر و توبه و تسلیم، دارای ارج و منزلت

و بلغ أربعين سنة قال رب أوزعني أن أشكر .. إني تبت إليك وإني من المسلمين .

«بلغ أربعين» اشاره به رسیدن به سن خردمندی است و «أولئك» بیانگر نوعی تعظیم و ارجمندی است که با تعابیر «نتقبل» و «تتجاوز» و «فی أصحاب الجنّه» تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 15

15 - مؤمنان و دارندگان روحیه حق پذیری و ایمان ، بهره مند از آیات و نشانه های الهی

و لتكون آية للمؤمنين

لام در «للمؤمنين» برای انتفاع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 20 - 2

2 - حق باوران اهل یقین ، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

وفى الأرض آیت للموقنین

608- فضائل حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 4

4 - تنها مؤمنان و حق جویان ، زمینه دار بهره مندی از هدایتگری ها و رحمت آفرینی های قرآن

وإنه لهدى ورحمه للمؤمنين

قید «للمؤمنين» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 8

8 - تنها حق جویان و اهل ایمان ، زمینه دار بهره مندی از روشنگری های قرآن

تلک آیت الکتب المبین . نتلوا علیک... لقوم یؤمنون

قید «لقوم یؤمنون» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع) ، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

و أنبتنا علیه شجرة من یقطین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس(ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

ص: 255

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 11

11 - حق گرایان بر خوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

مايقال لك إلا ما قد قيل للرسول .. إن ربك لذو مغفرة

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

609- فضایل حق گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 13

13 - خداوند در قیامت ، جز به افراد حقیقت گو اذن سخن نخواهد داد .

وقال صواباً

چنانچه جمله «قال صواباً» عطف بر «أذن. ..» و داخل استثنا باشد، مراد این خواهد بود که: تنها شخص درست گفتار، مأذون به سخن گفتن خواهد بود.

610- فطرت حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 4

4 - انسان ، بر فطرت خداجویی و مسیر حق پویی است .

لاتخذن من عبادك نصيباً مفروضاً. و لاضلنهم

گمراه کردن، که از جمله «لاضلنهم» استفاده می شود، باید مسبوق به هدایت باشد تا گمراه کردن صدق کند و هدایت مسبوق به گمراهی نسبت به تمامی انسانها هدایت فطری است.

611- فطرت حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فطرت اولیه انسان ها ، توحید ، خداپرستی و حق پذیری است .

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

از سیاق آیات پیشین - که درباره توحید و شرک است - و نیز از واژه «رجوع» استفاده می شود که انسان ها به توحید گرایش

ص: 256

فطری دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 6

6- انسان در سرشت و نماد خویش ، موجودی حق طلب و حق پذیر

و صرّفنا الأیت لعلّهم یرجعون

تعبیر «یرجعون» می تواند بدان معنا باشد که انسان دارای فطرت حق پذیر است و نمایاندن آیات الهی به او، وسیله ای برای بازگشت به فطرت اولیه خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 12

12- قلب آدمی ، در سرشت خود ، پذیرای حق و عملکرد و روحیات منفی او ، عامل جمود آن

طبع اللّٰه علی قلوبهم واتبّوعوا أهواءهم

از تعبیر «طبع اللّٰه علی قلوبهم» استفاده می شود که قلب آدمی در ابتدا، پذیرای سخن حق و قادر به فهم پیام الهی است؛ ولی در نتیجه عواملی از سوی خود انسان، طبق اراده الهی، قلب کارایی اصلی خود را از دست می دهد و در برابر حق نفوذناپذیر می شود.

612- فطرت حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 4

4- حق جویی و حقیقت پذیری ، طبیعت و فطرت انسانی است .

أجئتنا بالحقّ

از این که مشرکان و بت پرستان، پذیرش «حق» را اصلی مفروض می دانستند و تردید آنان تنها در حقانیت دعوت ابراهیم(ع) بود، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 6

6- انسان در سرشت و نماد خویش ، موجودی حق طلب و حق پذیر

و صرّفنا الأیت لعَلّهم یرجعون

تعبیر «یرجعون» می تواند بدان معنا باشد که انسان دارای فطرت حق پذیر است و نمایاندن آیات الهی به او، وسیله ای برای بازگشت به فطرت اولیه خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 12

ص: 257

12 - قلب آدمی ، دارای تمایل فطری به حق و حرکت در راه مستقیم است .

فلما زاغوا أزاغ الله قلوبهم

منحرف شدن قلب بر اثر گناه، موقوف بر آن است که پیش از آن متمایل به حق بوده و - به اصطلاح - مصداق «قلب سلیم» باشد.

613- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

614- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وإن أدری لعلّه فتنه لكم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

615- فلسفه تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 5

5- تبیین حق و راستی برای انسان ها ، در جهت رشد و تربیت آنها است .

الحق من ربکم

گزینش کلمه «رب» حاکی از نکته بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 3

3 - بیان حق از سوی خدا برای رفع اختلافات فکری و سرگردانی های عقیدتی ، هدایت و رحمتی است بزرگ .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَتَّبِعُ . . . وَإِنَّهُ لَهْدًى وَرَحْمَةٌ

ص: 258

با توجه به ارتباط این آیه به آیه قبل که در زمینه رفع اختلافات بنی اسرائیل است - و نیز با توجه به این که نکره آمدن «هدی» و «رحمه» عظمت و بزرگی آن دو را می رساند، مطلب یاد شده را می توان استفاده کرد.

616- فلسفه تهدید حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 3

3 - تهدید شدن کافران حق ناپذیر به عذاب الهی ، به سبب دشمنی ها و کارشکنی های آنان نسبت به رسالت پیامبر اسلام

فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

617- فلسفه کیفرهای دنیوی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 7

7 - مجازات های دنیوی حق ستیزان از سوی خداوند ، به منظور هدایت و اصلاح آنان است ؛ نه انتقام .

و أخذنهم بالعذاب لعلهم يرجعون

618- فلسفه مهلت به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 15

15 - تأخیر کیفر حق ستیزان ، براساس مصالح و نه معلول غفلت خداوند از کردار آنان

سیریکم ءآیته .. و ما ربک بغفل عمّا تعملون

با توجه به این که بیشتر آیات این سوره، متوجه منکران رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و توحید ربوبی خداوند است، خاتمه یافتن سوره با تعبیر «سیریکم آیاته» و «ما ربک بغافل..» می رساند که خداوند، از نشان دادن آیات انکار ناپذیر خود، عاجز نیست و از کردار بندگان نیز غافل نمی باشد و به موقع جزای آنان را خواهد داد.

619- فلسفه مهلت به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تأخیر خداوند در انتقام گرفتن از حق گریزان ، مهلتی به ایشان و احترامی به وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 259

فَإِنَّمَا نَذِيرٌ بَكَ . . . فَإِنَّا عَلَيْهِم مَّقْتَدِرُونَ

از آیه قبل استفاده شد که اگر پیامبر رحلت کند، خداوند از مخالفان حق ستیز او انتقام خواهد گرفت. مفهوم این سخن آن است که حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانع تسریع در انتقام است؛ ولی این مانع، قطعی نیست و خداوند می تواند حتی در زمان حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفان دین را مجازات کند.

620- فواید عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 25 - 3, 2

2- اعتقادات حق با اذن پروردگار، دارای ثمردهی مداوم بوده و محدود به زمانی نیست.

مثلاً کلمه طیبه . . . تَوْتَى أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا

احتمال دارد که «تَوْتَى أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ» ادامه مشبه باشد که به تناسب موضوع همواره بار و ثمر می دهد و منوط به زمان خاصی نیست.

3- اعتقادات حق، دارای ثمر های فراوان بوده و همه آنها مفید است.

مثلاً کلمه طیبه . . . تَوْتَى أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ

آوردن جمع مضاف «أَكْل» (خوردنِها)، که مفید عموم است، برای توصیف مشبه (کلمه طیبه)، به جای «فواکه» و «ثمرات»، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

621- فهم حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 30

30 - تنها حق پذیران قادر به درک سعادت آفرینی پیام های الهی هستند .

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

چنانچه مشارالیه «ذَلِكُمْ» تمام مسائلی باشد که در آیه مطرح شده، و از جمله اعتقاد به یگانگی خدا و لزوم پرستش او، باید گفت مراد از ایمان در «ان کنتم مؤمنین» داشتن روحیه حق پذیری و اهل باور بودن است، نه ایمان به یگانگی خدا. و چون خیر بودن یکتاپرستی و عدالت پیشگی منوط به حق پذیری نیست، یعنی چه انسانها حق پذیر باشند و چه نباشند مسائل مطرح شده دارای خیر است، معلوم می شود شرط «ان کنتم ...» ناظر به درک خیر بودن است. یعنی اگر حق پذیر باشید می فهمید که پیامهای مطرح شده به خیر و صلاح

شماست.

ص: 260

622- قدرت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 7

7 - نابودی حق ستیزان با همه نیرو و توان ، گواه قدرت قاهر خداوند است .

و کم اهلکنا .. اشد .. منهم بطشاً ... هل من محیص

از ارتباط «هل من محیص» با صدر آیه، استفاده می شود که توجه به نابودی ملت های توان مند در گذشته تاریخ، خود می تواند بهترین گواه باشد بر این که ملت ها سرانجام مقهور اراده خدا و ناگزیر از آن هستند.

623- قدرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 2، 1

1 - کافران ، از شکست دادن و به سستی کشاندن نیروی الهی و جبهه حق - در هر جای دنیا- ناتوانند .

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض

در آیه شریفه، متعلق «معجزین» (این که کافران چه چیز را به ناتوانی می کشانند - ذکر نشده است؛ ولی با توجه به این که کافران، همواره در صدد تضعیف جبهه حق و دین الهی اند، مقصود از آن نیروی الهی و جبهه حق است. گفتنی است ظرف «فی الأرض» می رساند که این ناتوانی در همه جای دنیا وجود دارد.

2 - ناتوانی کافران در به شکست کشاندن جبهه حق و نیروی الهی ، جای هیچ گونه شک و تردیدی ندارد .

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض

تعبیر «لاتحسبنّ» (گمان مبر) - با آن که گمان امری غیر اختیاری است و چیزی نیست که به پرهیز از آن توصیه شود - می رساند که جای چنین گمانی نیست و نباید کسی به خود تردید راه دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 161 - 2

2 - وانهاده شدن مشرکان و معبودهایشان به خود و ناتوانی آنان در برابر خداپرستان و حق جویان

624- قضاوت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 6

6 - هلاکت کافران قوم شعیب و نجات مؤمنان آن قوم ، داوری به حق خداوند در میان آنان

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق . . . فأخذتهم الرجفه

ص: 261

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 69 - 11، 15

11 - داوری میان مردم در قیامت، بر پایه حق خواهد بود.

و قضی بینهم بالحقّ

15 - داوری بر اساس مستندات پرونده و گواهی شاهدان، قضاوتی عادلانه و به حق خواهد بود.

و وضع الکتب و جایء بالنبیین و الشهداء و قضی بینهم بالحقّ و هم لایظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 75 - 7، 10

7 - داوری میان مردم در قیامت، بر پایه حق و عادلانه خواهد بود.

و قضی بینهم بالحقّ

10 - همه خلائق در قیامت، به خاطر قضاوت به حق و عادلانه خداوند، به حمد و ستایش او خواهند پرداخت.

و قضی بینهم بالحقّ و قیل الحمد لله رب العلمین

برخی از مفسران بر این عقیده اند که حمد و ستایش خلائق در قیامت، به خاطر داوری به حق خداوند در میان آنان می باشد. از این رو این ستایش و حمد پس از قضاوت خداوند انجام خواهد گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 20 - 1، 3، 4

1 - داوری خداوند، بر اساس حق است.

و الله یقضی بالحقّ

3 - قضاوت به حق، از شؤون الوهیت حقیقی است.

و الله یقضی بالحقّ و الذین یدعون من دونه لایقضون بشیء

مطلب یاد شده، از تصریح شدن اسم جلاله (الله) به دست می آید.

4- آگاهی همه جانبه خداوند از احوال انسان ها ، پشتوانه قضاوت به حق او

يعلم خائنه الاعين . . . و الله يقضى بالحقّ

یادآوری قضاوت به حق خداوند - پس از تذکر به علم همه جانبه او - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

625- قضاوت بین حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 2

2- ربوبیت خداوند ، مقتضی جمع انسان ها در قیامت و داوری نهایی بین جریان حق و باطل

قل یجمع بیننا ربنا ثم ینفتح بیننا بالحقّ

ص: 262

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 7,8

7- امتناع خداوند از داوری میان حق و باطل در عرصه حیات دنیوی، بر اساس تقدیری است که خود مقرر کرده است.

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

8- مصالح جوامع بشری و تدبیر امور انسان ها، مایه تقدیر خداوند بر داوری نکردن او میان حق گرایان و باطل اندیشان، در عرصه حیات دنیاست.

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

برداشت فوق، از کلمه «رب» - که به معنای مدبر و مربی است - استفاده می شود؛ یعنی، تقدیر یاد شده (لولا کلمه سبقت ..) در راستای تدبیر امور انسانهاست.

626- قضاوت بین محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 1

1- درخواست پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پروردگار در باره داوری به حق، بین خود و مشرکان و کافران حق ناپذیر

قل رب احکم بالحق

627- قضاوت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 181 - 4

4- عدالت پیشگان همواره حق را میزان قضاوت های خویش قرار داده و بر اساس آن داوری می کنند.

و به یعدلون

«به» متعلق به «یعدلون» و «باء» در آن برای استعانت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - داوری خداوند بین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان، بر اساس حق است .

ثم يفتح بيننا بالحقّ

5 - ملاک و معیار داوری در نزد خداوند، حق است .

ثم يفتح بيننا بالحقّ

ص: 263

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 5,7

5- داوود (ع) ، از سوی خدا مأمور حکومت و داوری میان مردم برپایه حق

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

7- حق ، پایه و محور داوری ها در جامعه الهی

فاحكم بين الناس بالحق

628- قیام علیه رهبران حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 19

19 - « عن ابی عبداللّٰه (ع) فی قول اللّٰه عز و جل : « فمن اضطر غیر باغ و لاعاد » قال : الباغی الذی ینخرج علی الأمام و العادی : الذی یقطع الطریق لایحل لهما المیتة . . . » ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که فرموده: « فمن اضطر غیر باغ و لاعاد » روایت شده است: مراد از باغی کسی است که علیه امام [حق] خروج کرده و مراد از عادی کسی است که راهزنی می کند که در [حال اضطرار هم] خوردن مردار بر آنان حلال نیست . . . » .

629- کافران حق ستیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 37 - 7

7 - کافران حق ستیز ، زیانکاران واقعی هستند .

أولئك هم الخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 5,8,2,1

1 - خداوند ، کافران ستیزه گر عصر بعثت را به ترک مبارزه علیه اسلام و مسلمانان فراخواند .

انتھاء بہ معنای پذیرش نہی است ؛ یعنی انجام ندادن کاری بر اثر نہی شدن از آن. بنابراین با توجہ بہ اینکہ متعلق «ینتھوا» شرارتھای کافران علیہ مسلمانان است، جملہ «ان ینتھوا» دلالت می کند کہ خداوند کافران را از تعرض بہ مسلمانان نہی کردہ است.

2- بہ کافران ستیزہ گر عصر بعثت ابلاغ شد در صورت ترک مخاصمہ علیہ اسلام، از خطاھای گذشتہ آنها چشمپوشی خواهد شد.

قل للذين كفروا إن ينتهوا يغفر لهم ما قد سلف

درباره متعلق «إن ينتهوا» دو نظر ابراز شده است: یکی کفر و دیگری اعمالی که در آیه 36 مطرح شد؛ یعنی سرمایه گذاریها و شرارت‌های علیه اسلام. جمله «إن يعودوا» نظر دوم را تقویت می‌کند. گفتنی است بر این مبنا مراد از «یغفر لهم ...» انتقام نگرفتن از شرارت‌های گذشته کافران است.

5 - خداوند، کافران حق ستیز را به عبرت گرفتن از سرنوشت شوم همسانان گذشته خویش فرامی‌خواند.

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولین

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند مأموریت یافت تا سنت الهی را در سرکوبی حق ستیزان به کافران عصر خویش ابلاغ کند.

قل للذين كفروا... و إن يعودوا فقد مضت سنت الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 6

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود.

كيف و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه

630- کافران حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 4

4 - کافران لجاجت پیشه و حق ناپذیر از شیطانهای انسی هستند.

ولو أننا... ما كانوا ليؤمنوا... و كذلك جعلنا لكل نبي عدوا شيطين الإنس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 7

7 - جهاد و مبارزه با کافران حق ناپذیر، مایه حیات واقعی جامعه ایمانی

يأيها الذين ءامنوا استجبوا لله و للرسول

از مصادیق مورد نظر برای «ما یحییکم»، به دلیل وقوع آیه مورد بحث در سیاق آیات جنگ و مبارزه، فراخوانی اهل ایمان به نبرد با دشمنان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 3

3 - کافرانِ رویگردان از حق، با لجاجت و تعصّب خویش در برابر حق، ظرفیت و صلاحیت حق پذیرگی را از دست می دهند.

یکفرون .. فإِنَّکَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتِی ... إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِیْنَ

ص: 265

631- کافران مکه و حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 8

8 - تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزون

مفاد جمله «کانوا به یستهزون» ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

632- کافران و حق بینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 3

3 - کافران به قرآن از حق شنوی، حق گویی و حق بینی، ناتوانند.

و مثل الذین کفروا... صم بکم عمی

«صم» و «بکم» و «عمی» به ترتیب: جمع أصم (کر) و أبکم (لال) و أعمی (کور) می باشند. به نظر می رسد متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل «ما أنزل الله» باشد، یعنی: مثل الذین کفروا بما أنزل الله.

633- کافران و حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 3

3 - کافران به قرآن از حق شنوی، حق گویی و حق بینی، ناتوانند.

و مثل الذین کفروا... صم بکم عمی

«صم» و «بکم» و «عمی» به ترتیب: جمع أصم (کر) و أبکم (لال) و أعمی (کور) می باشند. به نظر می رسد متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل «ما أنزل الله» باشد، یعنی: مثل الذین کفروا بما أنزل الله.

634- کافران و حق گویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 3

3 - کافران به قرآن از حق شنوی ، حق گویی و حق بینی ، ناتوانند .

و مثل الذین کفروا .. صم بکم عمی

ص: 266

«صم» و «بکم» و «عمی» به ترتیب: جمع أصم (کر) و أبکم (لال) و أعمی (کور) می باشند. به نظر می رسد متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل «ما أنزل الله» باشد، یعنی: مثل الذین کفروا بما أنزل الله.

635- کافران و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 42 - 11، 8

8 - پشیمانی و تأسف شدید کافران در قیامت از کتمان کردن حقایق در دنیا

یومئذ یوّد الذین کفروا و عصوا الرسول . . . و لا یکتُمون الله حدیثاً

بنابر اینکه «لا یکتُمون» عطف بر جمله «تسوّی» باشد.

11 - شرمساری و پشیمانی کافران در قیامت ، از کتمان حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و عصوا الرسول . . . و لا یکتُمون الله حدیثاً

مصدق مورد نظر از کتمان حدیث در آیه شریفه، به دلیل «کفروا و عصوا الرسول»، کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 11

11 - کافران به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حق پوش و مغالطه کارند.

و للبسنا علیهم ما یلبسون

«یلبسون»، فعل مضارع و بیانگر استمرار تلبیس کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 5

5 - خودداری کافران از اعتراف به مالکیت مطلق خداوند، علی رغم آگاهی بدان

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تکذیب قرآن و آیات الهی از سوی برخی کفار، با وجود علم و آگاهی بر حقانیت آن

إن هذا إلا أسطير الأولین . . . بل بدالهم ما کانوا یخفون

چون در آیات قبل سخن از تکذیب قرآن و آیات الهی بود، مراد از «ما کانوا یخفون» می تواند موارد مذکور باشد.

ص: 267

636- کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 4

4 - کتمان محتوای کتاب های آسمانی ، کتمان حق است و کتمان کنندگان مردمی حق ستیزند .

ذلک بأن اللّٰه نزل الکتب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 1, 2

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا ، و نکوهش آنان از سوی خداوند

یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون

2 - علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق ، مردم را گمراه می ساختند .

وَدَّت طائفه من اهل الکتاب لو یضلّونکم . . . یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 1

1 - انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فاقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبنندگان در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند اللّٰه الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لا یعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

637- کتمان حق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 40

40- کشف ماجرای اصحاب کهف ، عامل تقویت موضع موحدان و معتقدان به معاد بود .

إذ يتزعون . . قال الذين غلبوا على أمرهم

در بیان آنچه مورد نزاع و اختلاف مردم بود، دو احتمال بیان شد: اگر «إذ يتنازعون. .» نظر به اختلاف آنان در باره معاد داشته باشد، «الذين غلبوا...» آن دسته از مردم خواهند بود که معاد را پذیرا بودند و با بیداری اصحاب کهف، به دلیلی محکم و ملموس، در برابر خصم خود، دست یافته بودند.

638- کتمان حق مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 268

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ

639- کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 10

10 - علمای یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق و معارف کتب آسمانی از رحمت خدا محروم شده و مورد لعن و نفرین لعنت کنندگان هستند .

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا .. أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ .. ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَلَ الْكُتُبَ بِالْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 4

4 - مشرکان ، مستورسازنده حقیقت اند .

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ

به کار بردن عنوان «کافر» - که به معنای پوشاننده و انکارکننده امری معلوم است - تعریض به مخاطبان است که بین من و شما، این شما هستید که حقیقت را پوشانده اید.

640- کتمان کنندگان حق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - در قیامت برای متخلفان از دستورات الهی (بر پایی نماز و پرداخت زکات) و ارتکاب کنندگان محرمات (دین فروشی ، حق پوشی و ...) راه نجاتی نیست .

لا تشترُوا بآیتی . . . و اَقِمْوا الصَّلْوةَ ... و اتَّقُوا یوماً لا تجزی نفس عن نفس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 269

9 - خداوند در قیامت نظر رحمتی بر کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق دینی، نخواهد داشت.

و لاهم ینظرون

در برداشت فوق فعل مجهول «ینظرون» از (نظر) به معنای رؤیت گرفته شده است. بر این مبنا «ولاهم ینظرون»؛ یعنی، نظر رحمتی به آنان نخواهد شد.

641- کفری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 2

2 - حق گریزان، انسان هایی هستند همانند مردگان گر

فإنک لاتسمع الموتی و لاتسمع الصمّ الدعاء إذا ولّوا مدبرین

«فاء» در «فإنک» فصیحه است و بر کلام مقدری دلالت می کند که می تواند چنین باشد: «حال که آنان، کفر را بر ایمان برگزیده اند، مانند مردگان اند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 2

2 - آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند، کردند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند، فاقد عقلند.

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لایعقلون

642- کفر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 9

9 - افترازنندگان به خدا و تکذیب کنندگان حق، کافرند و جایشان در جهنم است.

و من أظلم ممّن افتری علی الله... أو کذب بالحقّ... ألیس فی جهنّم مثوی للكفر

«ال» در «الکافرین» برای عهد بوده و اشاره به همین افرادی دارد که در آیه، مورد بحث قرار گرفته اند.

643- کمی حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 270

11 - انسان های طرفدار حق و هدایت پذیر ، همواره در تاریخ کم بوده اند .

فمنهم مهتد و کثیر منهم فسقون

با توجه به این که «کثیر» در مقابل «قلیل» قرار دارد؛ تقدیر آیه شریفه چنین می شود: «فقلیل منهم مهتد و کثیر منهم فسقون».

644- کوردلی کافران حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 2

2 - کافران حق ناپذیر ، انسان هایی کوردل اند .

إذا ولّوا .. و ما أنت بهد العمی عن ضللتهم

645- کوری کافران حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 9 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « و جعلنا من بين أيديهم سدّاً و من خلفهم سدّاً فأغشيناهم » يقول : فأعميناهم « فهم لا يبصرون » الهدى ... »

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «.. فأغشيناهم» روایت شده: که خدا می فرماید: آنان را کور کردیم، پس نور هدایت را نمی بینند...».

646- کوری مشرکان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 9 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « و جعلنا من بين أيديهم سدّاً و من خلفهم سدّاً فأغشيناهم » يقول : فأعميناهم « فهم لا يبصرون » الهدى ... »

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «.. فأغشيناهم» روایت شده: که خدا می فرماید: آنان را کور کردیم، پس نور هدایت را نمی بینند...».

647- کيفر اخروي حق ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 9 - 15

15 - قيامت ، روز مجازات و کيفر کفرپيشگان و حق ستيزان

و نذيقه يوم القيمه عذاب الحريق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 72 - 3

3 - عذاب شدن کافران حق ستيز و ستيزه جو به آتش دوزخ ، پس از کيفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود .

في الحميم ثم في النار يسجرون

برداشت ياد شده از آمدن «ثم» که نوعاً برای تراخي زماني است، استفاده مي شود.

648- کيفر استهزاگران حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 - عذاب خداوند و سرانجامي شوم در انتظار تکذيب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و ديگر آيات خداوند)

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف ياتيهم انبؤا ما كانوا به يستهزون

649- کيفر اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 77 - 12

12 - بخل ، روي گرداني از حق ، پيمان شکنی و دروغ ، گناه و داراي کيفر

فلما اتيتهم... بخلوا به و تولوا... بما اخلفوا الله... و بما كانوا يكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2- انسان های ناسپاس و روی گردان از حق ، هیچ گاه و در هیچ شرایطی ، از عذاب و کیفر دنیوی خداوند ، در دریا و خشکی در امان نیستند .

فلما نجىكم إلى البرّ أعرضتم .. أم أمنتم أن يعيدكم فيه تاره آخرى

ص: 272

650- کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 10

10 - تمامی اقوام تکذیب گر (چون قوم نوح) ، به خاطر مبارزه با حق (تعالیم پیامبران) ، در دنیا مورد عقوبت و کیفر الهی قرار گرفتند .

كذّبت قبلهم قوم نوح .. ليدحضوا به الحق فأخذتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 6

6 - ربوبیت الهی ، مقتضی عذاب دادن و کیفر کردن کافران حق ستیز و تکذیب کننده

و كذلك حقّت كلمت ربّك على الذين كفروا أنّهم أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 2

2 - عوامل طبیعی ، در خدمت اراده الهی ، برای کیفر اقوام حق ستیز

فكيف كان عذابي .. إنا أرسلنا عليهم ريحا صرصرا

651- کیفر حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و يوم نحشر من كلّ أمّة فوجا ممّن يكذب بايتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

652- کیفر حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ستیزه جویی و تکذیب لجوجانه کتاب های آسمانی و فرستادگان الهی ، موجب انواع گوناگون عذاب (در غل و زنجیر شدن ، سوخته شدن به آب داغ و آتش دوزخ)

الذین یجدلون . . . الذین کذبوا بالکتب ... إذ الأغلل فی أعنتهم ... ثم فی الن

ص: 273

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 5

5 - انکار آیات الهی ، از سر عناد و حق ستیزی ، در پی دارنده آتش همیشگی دوزخ

لهم فیها دار الخلد بما کانوا بآئتنا یجحدون

653- کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 10

10 - قیامت روز رسیدگی به کار حق پذیران و حق ناپذیران و پاداش و مجازات آنهاست.

إنما یتجیب الذین یسمعون و الموتی یبعثهم الله ثم إلیه یرجعون

جمله «ثم إلیه یرجعون» ظاهراً تذلیلی برای تمامی آیه است. یعنی هم پاسخ دهندگان و هم مرده دلان جملگی در قیامت مبعوث شده و به نتایج اعمال خود می رسند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 7

7 - ضیق صدر و سختی دل در پذیرش حق، کیفری از جانب خداوند برای حق ناپذیران است.

یجعل صدره ضیقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 102 - 9

9- خداوند ، از کافران حق ناپذیر ، به وسیله شراره های دوزخ ، پذیرایی می کند .

إنا أعتدنا جهنم للكفرین نزلاً

کلمه «نزل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهْکَم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدارى به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

3 - تکذیب گران حق ستیز ، سزاوار عذاب مرگ بار استیصال

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ

کلمه «بالحق» را به دو صورت می توان تفسیر کرد: الف) جامعه پس از نوح، به خاطر کفر و تکذیب گری شان، مستحق عذاب بودند. ب) نزول عذاب صیحه بر آن قوم، حکمی بر پایه حق و عدل بود. برداشت فوق، براساس تفسیر اول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مجازات الهی ، در انتظار فرقه گرایان حق ناپذیر

فَذَرَهُمْ فِي غَمَرْتَهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداوند ، کافران حق ناپذیر را ، به سرعت مجازات نمی کند و به آنها مدتی مهلت می دهد .

نَمَتَّعَهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضَّطَّرَّهُمْ

احتمال دارد «قلیلاً» صفت برای مفعول به «نمتّع» باشد که «زماناً» است. بنابراین، مفاد آیه چنین می شود: «به آنان، مدت کوتاهی مهلت می دهیم و سپس آنان را روانه عذاب جهنم می کنیم.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عذاب دائمی و بی تخفیف ، کیفر تمامی کافران حق ناپذیر

كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ

«کفور» صیغه مبالغه از ماده «کفر» و یا «کفران» می باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

مايقال لك إلا ما قد قيل للرسول .. إن ربك لذو مغفرة

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 11

11 - مجازات حق ناپذیران ، پیمان خداوند با پیامبران خویش

ادع لنا ربك بما عهد عندك إننا لمهتدون

ص: 275

با توجه به سیاق آیات - که راجع به عذاب است - استفاده می شود که عهد الهی همان عذاب هدایت ناپذیران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 2

2 - آتش دوزخ ، کیفر حق گریزان

تدعوا من أدبر و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 4

4 - کیفر حق ناپذیران ، در راستای ربوبیت الهی بر جامعه انسانی است .

قد وقع علیکم من ربکم رجس

654- کیفر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 6

6 - درک نکردن معارف الهی ، کیفری است از جانب خدا ، بر ناشنیده گرفتن و نادیده انگاشتن حقایق دینی

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

جمله «و علی سمعهم . . .» جمله حالیه و بیانگر علت مسدود شدن قلبهاست؛ یعنی، بدان جهت خداوند آنان را از درک کردن محروم ساخت که ایشان حقایق را ناشنیده انگاشتند و بر واقعیتها چشم فرو بستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 9

9 - سرگردانی در طغیان، کیفر و پیامد حق ناپذیری کافران است.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- گمراهی ضلالت پیشگان از سوی خدا، سزا و کیفر لجاجت و حق ناپذیری ایشان است .

ینوح قد جدلتنا .. فأتنا بما تعدنا ... إن كان الله يريد أن يغويكم

وقوع جمله «إن كان الله» پس از بیان لجاجتها و حق ناپذیریهای کفرپیشگان (قد جدلتنا ..)، حاکی است که اراده خداوند بر اغوای آنان ، به خاطر عناد و لجاجتشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 276

2- عذاب دردناک دوزخ، کیفری عادلانه و متناسب با رفتار شرک آلود و استکبار در برابر حق

العذاب الأليم . و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 4

4 - حق گریزی، از موجبات دوزخی شدن

تدعوا من أدبر و تولی

655- کیفر دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 2

2- انسان های ناسپاس و روی گردان از حق، هیچ گاه و در هیچ شرایطی، از عذاب و کیفر دنیوی خداوند، در دریا و خشکی در امان نیستند .

فلما نجّکم إلى البرّ أعرضتم .. أم أمتم أن یعیدکم فیه تاره آخری

656- کیفر کافران حق ستیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 3،4،6

3- گرفتار شدن به سرنوشت شوم پیشینیان، تهدید الهی نسبت به کافران ستیزه گر علیه اسلام

وإن یعودوا فقد مضت سنت الأولین

جواب شرط «إن یعودوا ..» حذف شده و جمله «فقد مضت ...» جانشین آن می باشد و تقدیر کلام چنین است: «وإن یعودوا فانتقمنا منهم كما انتقمنا من الأولین ...»

4- خداوند بر اساس سنت خویش، کافران حق ستیز دوران های پیشین را به سزای اعمالشان رسانیده است .

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولين

6- مجازات و سرکوبی کافران حق ستیز ، سنتی الهی

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولين

ص: 277

657- کيفر کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 44 - 26

26 - فرجام کتمان کنندگان احکام خداوند ، فرجامی هراس انگیز

و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 87 - 6

6 - کسانی از يهود و نصارا که آگاهانه نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نمودند ، گرفتار لعنت خدا و فرشتگان و مردم هستند .

قوماً کفروا بعد ایمانهم .. اولئک جزاؤهم انّ علیهم ... و الناس اجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 10، 13

10 - واهی بودن پندار نجات عالمان اهل کتاب از عذاب الهی ، با وجود عملکرد ناشایست آنان (کتمان حقایق و ...)

لا تحسبنّ الذّین .. بمفازه من العذاب

کلمه «مفازه»، مصدر میمی و به معنای خلاص و نجات یافتن است.

13 - عذابی دردناک در انتظار عالمان اهل کتاب به جهت کتمان حقایق و انتظار چاپلوسی و ستایش بیجا

لا تحسبنّ الذّین .. بمفازه من العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 52 - 3

3 - کسانی که حقایق اسلام را می پوشانند و راه شرک را بهتر از آن می نمایند ، مورد لعن الهی هستند .

الم تر الى الذّین .. یقولون هؤلاء اهدى من الذّین امنوا سیبلا . اولئک الذّین لعنه

658- کيفر کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 2

2 - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

ص: 278

659- کیفر مبارزه با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 9

9 - جهنم ، سزای کافران حق ستیز

و الذین کفروا إلی جهنم یحشرون

660- کیفر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 10

10 - عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد کذبوا بالحق لما جاءهم فسوف یأتیهم أنبؤا ما کانوا به یتستهزءون

661- گرایش به عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 3

3- عقیده حق ، دلپذیر و مطابق طبع آدمی بوده و عقیده باطل منفور است .

مثلاً کلمه طیبه کشجره طیبه . . . و مثل کلمه خبیثه کشجره خبیثه

«طیب» در لغت به چیزی معنا شده است که مطابق طبع و میل آدمی می باشد و «خبث» چیزی است که مورد کراهت و نفرت می باشد. برداشت فوق، با توجه به معنای یاد شده، بنابر احتمالی است که مراد از «کلمه طیبه» عقیده حق و «کلمه خبیث» عقیده باطل باشد.

662- گمراهی از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 75 - 22

22 - لزوم ریشه یابی و تحلیل زمینه های گریز از حق و گرایش به عقاید شرک آلود و انحرافی

انظر كيف نبين لهم الايت ثم انظر انى يؤفكون

کلمه «انى» گاه به معنای «من اين» بکار می رود، بنابراین جمله «ثم انظر . . .» می تواند فرمان به تأمل و اندیشه در منشأ انحراف بنی اسرائیل باشد.

ص: 279

663- گمراهی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لايكلهم الله يوم القيامة .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

664- گمراهی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2 - گمراه کردن حقگریزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صراط ربك مستقيما

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق صدر و ... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز ، توان بیرون آوردن افراد حق گریز را از گمراهی ، ندارد .

فإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَى وَلَا تَسْمَعُ الصَّمِّ الدَّعَاءَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 4

4 - کافران حق ناپذیر ، در گمراهی و ضلالت ، غوطهورند .

و ما أنت بهد العمى عن ضللتهم

665- گمراهی کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 12

12 - خداوند حق پوشان و مغالطه کاران در رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در گمراهی رها می کند.

ص: 280

و للبسنا عليهم ما يلبسون

666- گناه اعراض از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 12

12 - بخل ، روی گردانی از حق ، پیمان شکنی و دروغ ، گناه و دارای کیفر

فلما ءاتتهم ... بخلوا به و تولوا ... بما أخلفوا الله ... و بما كانوا يكذبون

667- گناه کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 11

11 - عالمان ادیان ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 7

7 - کتمان حقایق دینی و معارف کتب آسمانی از گناهان بزرگ است .

خلدين فيها لا يخفف عنهم العذاب

دوری همیشگی کتمان کنندگان حقایق از رحمت خدا و نیز ابتلای آنان به عذابی تخفیف ناپذیر، حکایت از بزرگی گناه آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 8

8 - عالمان دینی ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق کتاب های آسمانی و احکام الهی هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

668- گناه کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 14

14 - خداوند ، کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی را از گناهان و آلودگی ها پاک نخواهد کرد .

ص: 281

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله... لا يزكّهم

669- گواهی به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 8 - 1، 18

1 - مؤمنان باید همواره برای خدا قیام کنند و بر اساس حق ، شهادت دهند .

يأيها الذين ءامنوا كونوا قومين لله شهداء بالقسط

«قوام» صیغه مبالغه است و دلالت بر دوام دارد، یعنی عادت شما باید قیام برای خدا باشد. و «قسط» به معنای عدل و حق است.

18 - قیام برای خدا ، شهادت به حق و برپا داشتن قسط ، نشانه و جلوه ای از تقوا

كونوا قومين لله شهداء بالقسط... و اتقوا الله

670- لجاجت با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 16

16 - لجاجت در برابر حق و تکذیب آن ، موجب استحقاق لعن و نفرین خدا

فمن حاجك... فنجعل لعنت الله على الكاذبين

671- لجاجت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 26

26 - ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم ذرهم في خوضهم يلعبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 2

2- روشن ترین دلایل الهی ، در قلب حق ناپذیران لجوج تأثیر نمی کند .

لسان الذی یلحدون إلیه أعجمی و هذا لسان عربیّ مبین . إن الذین لایؤمنون ... لایه

در آیه قبل خداوند با روشن ترین بیان حقانیت قرآن را مبرهن ساخت. در این آیه نیز می فرماید: آن دلیل با همه روشنی برای آنان که تصمیم به ایمان آوردن ندارند، بی ثمر است.

ص: 282

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 3

3 - کافرانِ رویگردان از حق ، با لجاجت و تعصّب خویش در برابر حق ، ظرفیت و صلاحیت حق پذیری را از دست می دهند .

یکفرون ... فإتک لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 19 - 5

5 - برخی از مردم ، چنان هدایت ناپذیر و حق گریزانند که حتی سخنان پیامبران نیز در آنان کارساز نیست .

أفأنت تتقد من فی النار

تردید نیست بر کسانی عذاب الهی قطعی خواهد شد که هیچ امیدی به هدایت آنان نباشد. بنابراین می توان استفاده کرد که هدایت این گروه امکان پذیر نخواهد بود، حتی اگر هادی شخصیتی چون رسول الله باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 4

4- حق پوشان لجوج و معاند ، مستحق آتش دوزخ ؛ و نه ناآگاهان ره نیافته به حق *

ألقیا فی جهنّم کلّ کفار عنید

وصف «کفار» و «عنید» مشعر به علیت است؛ یعنی، آنچه آدمی را به سوی دوزخ می کشاند، انکار لجوجانه و حق ستیزانه است و نه صرف انکار ناشی از جهل و نرسیدن به حق؛ گرچه ظاهراً به چنین فردی نیز «کافر» اطلاق می شود.

672- لجاجت معرضان از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 12

12- « عن أبی جعفر (ع) قال : « العنید » المعرض عن الحق ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: [مراد] از «عنید» کسی است که از حق روی گردان است».

673- لعن بر حق ناپذیران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

ص: 283

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 19 - 4

4 - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

فقتل کیف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 4

4 - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

ثم قتل کیف قدر

674- لعن بر کافران حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 13،14

13 - کافران عنود و حق ناپذیر ، مورد لعنت خداوند هستند .

فلعنه الله علی الکفرین

14 - جواز لعنت و نفرین بر آنانی که از سر عناد و لجاجت ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن کافر می شوند .

فلعنه الله علی الکفرین

675- لعن بر کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 159 - 9

9 - ضرورت نفرین و لعنت بر کسانی که حقایق کتاب های آسمانی را از مردم پنهان می کنند .

أولئک ... یلعنهم اللعنون

تکرار فعل «یلعن» به تفاوت لعنت خدا و لعنت دیگران اشاره دارد. لعنت خدا به معنای مطرود ساختن از رحمت است و لعنت مردم به معنای نفرین و درخواست از خدا بر قطع رحمت از لعنت شونده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 160 - 8

8 - نباید کتمان کنندگان حقایق دینی را در صورتی که توبه کنند و گذشته را جبران نمایند، نفرین کرده و خواهان دوری آنان از

ص: 284

رحمت خدا شد .

و يلعنهم اللعنون. إلا الذين تابوا و أصلحوا و بينوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 5

5 - کتمان کنندگان حقایق دینی هم در دنیا و هم در آخرت به لعنت خداوند گرفتار خواهند بود .

أولئك يلعنهم الله . . . أولئك عليهم لعنه الله

جمله «أولئك يلعنهم الله» (در آیه 159) به قرینه «إلا الذين تابوا . . .» حاکی از آن است که: کتمان کنندگان حقایق در دنیا به لعنت خدا گرفتارند و جمله «أولئك عليهم لعنه الله» به دلیل «ماتوا و هم کفار» دلالت بر این دارد که در آخرت نیز مورد لعنت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - بقره - 2 - 162 - 2

2 - کتمان کنندگان حقایق دینی ، در صورتی که بدون توبه بمیرند ، همواره مورد لعنت خدا خواهند بود .

إن الذين يكتُمون . . . أولئك عليهم لعنه الله ... خلدین فیها

676- مبارزه با حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 113 - 5

5 - بهره گیری حکومت های باطل از عالمان ، برای مقابله با حق

و جاء السحرة فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 6

6 - توجه به مخالفت و ستیزه جویی با حق در طول تاریخ ، مانع راه یابی روحیه یأس و ناامیدی در حق گرایان

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیہ

677- مبارزه حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 2

2- درگیری حق و باطل در سراسر تاریخ انبیا جریان داشته است.

ص: 285

و كذلك جعلنا لكل نبي عدوا شيطان الإنس و الجن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 18 - 4,5,1

1- در نزاع میان جبهه حق و باطل ، پیروزی نهایی از آن حق مداران است .

بل نقذف بالحقّ علی البطل

4- درگیری و ستیز مداوم حق و باطل در طول تاریخ

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه. .. بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه

5- نابودی باطل و اندیشه های نادرست ، در گرو حضور اهل حق در میدان مبارزه با باطل است .

بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه

«باء» در «بالحقّ» برای استعانت است. براین اساس معنای آیه چنین می شود: «ما به کمک حق بر باطل می کویم و نابودش می سازیم». این معنا می رساند که حق باید در صحنه کارزار با باطل، حضور داشته باشد تا به وسیله آن بتوان باطل و اندیشه های نادرست را نابود کرد. گفتنی است خداوند نابود ساختن باطل را به خود نسبت نداده؛ بلکه حق را نابود کننده باطل دانسته است (فیدمغه)، این نکته مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 5 - 8

8 - جامعه بشری ، از دیرباز عرصه درگیری حق و باطل بود .

كذّبت قبلهم قوم نوح . . . و جدلوا بالبطل ليدحضوا به الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حدید - 57 - 26 - 10

10 - حق و باطل ، جریانی مستمر در تاریخ

فمنهم مهتد و کثیر منهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 13

13 - رویارویی و برخورد مداوم حق و باطل

ولتسمعن من الذين اوتوا الكتب من قبلكم و من الذين اشركوا اذى كثيراً

678- مبلغان و حق ناپذیری گمراہان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 129 - 3

ص: 286

3- لزوم اتکای مبلغان الهی بر خداوند و نگران نبودن بر حق ناپذیری گمراهان ، پس از اتمام حجت بر آنان

فإن تولوا فقل حسبي الله... علیه توکلت

679- مبین حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 57 - 18

18 - خداوند بهترین جدا کننده حق از باطل است.

يقص الحق و هو خير الفصلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25 - 6

6- قرآن ، تبیین گر حق و باطل و جدا کننده سره از ناسره است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده

«فرقان» اسم است برای آنچه فارق و جدا کننده حق از باطل باشد (لسان العرب).

680- مثل عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 24 - 4

4- اعتقادات حق چنان درختی ریشه دار ، ثابت و استوار است .

کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت وفرعها فی السماء

از معنایی که مفسران، از صحابه و تابعان تاکنون، برای «شجره طیبه» ذکر کرده اند، عقیده به توحید و کلمه «لا إله إلا الله» است که عقیده حق می باشد.

681- مجاری کيفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- عوامل طبیعی ، تحقق بخش اراده الهی در کیفر حق ستیزان

إتأ أرسلنا عليهم صيحة وحده فكانوا كهشيم المحتظر

ص: 287

682- مجرمیت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 5

5 - حق ستیزان ، مردمی تبه‌کار و مجرمند .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

683- محاکمه حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 9

9- تهدید حق ستیزان از سوی خداوند ، به محاکمه نهایی و مشاهده جزای خویش در فرجام

بلی و رسلنا لדיهم یکتبون

فعل «یکتبون» از یک سو می رساند که خداوند، همیشه حق ستیزان را به مجرد وقوع جرم جزا نمی دهد و از سوی دیگر افاده می کند که تأخیر جزای آنان سبب غفلت نمی شود؛ زیرا فرشتگان آن را ثبت می کنند و در محاکمه نهایی مورد استفاده قرار می گیرد.

684- محاکمه حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا ممّن یکذب بایتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

685- محدوده حق تصمیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 36 - 4، 3

3- مردم، حق ندارند که تصمیم‌هایی بگیرند که با حکم‌ها و فرمان‌های خدا و پیامبرش مخالف باشد.

و ما كان لمؤمن ولا مؤمنة إذا قضى الله ورسوله أمراً أن يكون لهم الخيرة من أمرهم

4- صرف صاحب اختیار بودن در چیزی، حق تصمیم‌گیری را درباره آن نمی‌آورد.

ص: 288

و ما كان لمؤمن ولا مؤمنة إذا قضى الله ورسوله أمراً أن يكون لهم الخيره من أمرهم

مرجع ضمیر «أمرهم» عبارت «مؤمن و مؤمنة» است که به اعتبار نکره بودن آنها و در سیاق نفی واقع شدن، افاده عموم می کند. اضافه «أمر» به ضمیر «هم» می تواند برای القای این نکته باشد که در صورتی که خداوند و پیامبرش، حتی درباره امور مربوط به مؤمنان، اعلام نظر کرده اند، آنان حق تصمیم دیگری ندارند.

686- محرومان از حق شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 3,6

3 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت، ناتوان بود.

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

6 - مردمی که به آیات قرآن گوش سپارند و به آن ایمان نیاورند، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حق ناتوان است.

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

687- محرومیت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد.

لا يكلمهم الله يوم القيمة . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

688- محرومیت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 1

1- کسانی که بر کفر اصرار ورزیده و از سر لجاجت حق را نمی پذیرند، محروم از هدایت الهی اند.

إن الذين لا يؤمنون بأيت الله لا يهديهم الله

فعل مضارع «لا يؤمنون» دلالت بر استمرار دارد و با توجه به اینکه قرآن به زبان روشن و فصیح نازل گردیده است، ولی در عین حال کافران به آن ایمان نیاورده اند، می تواند لجاجت و روح حق ناپذیری آنان را برساند.

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 1

1 - معاندانِ حق گریز ، از هدایت و ارشاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) تأثیرناپذیرند .

فإنك لاتسمع الموتى . . . إذا ولّوا مدبرین

«إذا ولّوا» (آنان، آنگاه که روی برمی گردانند) قرینه است بر این که مراد از «الموتی» کسانی اند که از حق گریزان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 1

1 - کافران حق ناپذیر ، از حیات معنوی و امتیازات بشری ، محروم اند .

و ما أنت بهد العمی عن ضللتهم

در آیه، کسانی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز توان خارج کردن آنها را، از گمراهی ندارد، به کوران تشبیه شده اند و مراد از آنها کافران اند. تشبیه کافران به کوران، استعاره مصرحه است و «هادی»، استعاره کنایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 8 - 36 - 2

2 - کافران و مشرکان لجوج و حق ناپذیر ، محروم از فهم صحیح حقایق الهی

إنّا جعلنا فی أعنتهم أغلاً . . . فهم مقمّحون

از تشبیه کافران لجوج و حق ناپذیر به انسان هایی که چون اسیران، غل و زنجیر بر گردن دارند و سرهایشان بالا مانده و از دیدن اطراف خویش محروم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 9 - 36 - 2

2 - مشرکان و کافرانِ لجوج و حق ناپذیر ، محروم از شناخت صحیح حقایق الهی و فاقد بصیرت و بینایی

فأغشینهم فهم لایبصرون

«إغشاء» (مصدر «أغشينا») به معنای قرار دادن پرده بر چیزی است که آن را بپوشانند. در جمله «فأغشيناهم» نیز مضافی در تقدیر است؛ یعنی، «فأغشينا أبصارهم».

689- محرومیت کتمان کنندگان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 2

2- دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

ص: 290

690- محرومیت مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 23 - 7

7- منکران حق ، از محبت خداوند محرومند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون . . . إنه لایحبّ المستکبرین

691- محمد (صلی الله علیه و آله) و حق ستیزی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 2

2 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قبال حق ستیزی و روی گردانی منافقان

فإن تولوا فقل حسبی الله

692- محمد (صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 1

1 - خداوند ، آگاه به شکوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از قوم حق ناپذیر خویش

وقیله یربّ إنّ هؤلاء قوم لایؤمنون

«قیل»، مصدر برای «قال» و عطف بر «الساعه» است؛ یعنی، «و عنده علم قیله».

693- محمد (صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیری منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در اتکای آن حضرت بر خداوند یکتا و اندوهگین نبودن بر حق ناپذیری و روی گردانی

منافقان

فإن تولوا فقل حسبي الله... عليه توكلت

ص: 291

694- مخالفت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران حق ستیز و لجوج

فاصبر إنّ وعد الله حقّ

695- مراتب حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 5

5 - کفر و حق ستیزی دارای مراتب ، گونه ها و عوامل مختلف

إتک لاتسمع الموتی ولاتسمع الصمّ . . . و ما أنت بهدی العمی عن ضللتهم

از این که در این آیه و در آیه قبل ، سه تعبیر مختلف درباره کافران به کار رفته است (1- مرده ، 2- ناشنوی روی برتافته ، 3- نابینای گمراه) ، احتمال می رود که هر یک اشاره به مرتبه و گونه ای از کفر و تعریضی به عوامل متفاوت آن داشته باشد.

696- مراد از دعوت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 9

9- « عن علی بن ابی طالب (ع) فی قوله : « له دعوه الحق » قال : التوحید ، لا إله إلا الله ؛

از علی بن ابی طالب (ع) روایت شده که درباره قول خدا: «له دعوه الحق» فرمود: مقصود توحید و لا إله إلا الله است».

697- مراد از دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 11

11 - « عن محمد بن الفضیل عن ابی الحسن الماضی (ع) قال : قلت : « هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق » قال : . . . الولایه

هی دین الحق قلت : « لیظهره علی الدین کلّه » قال : یظهره علی جمیع الأديان عند قیام القائم . . . ;

محمد بن فضیل گوید: از امام کاظم (ع) درباره «هو الذی ارسل رسوله . . . » سؤال کردم، فرمود: ... ولایت، همان دین حق است و درباره «لیظهره علی الدین کلّه» فرمود: خداوند هنگام قیام قائم (ع) دین حق را بر همه ادیان غلبه می دهد ...».

ص: 292

698- مردگی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 2

2 - حق گریزان ، انسان هایی هستند همانند مردگان گر

فإنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الصمّ الدعاء إذا ولّوا مدبرین

«فاء» در «فإنك» فصیحه است و بر کلام مقدری دلالت می کند که می تواند چنین باشد: «حال که آنان، کفر را بر ایمان برگزیده اند، مانند مردگان اند».

699- مسؤولیت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 2

2 - دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق ، باید با اعلان تبری از باطل ، آنان را به حال خود رها کنند .

وإن كذبوك فقل . . . و انا برىء مما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 2

2 - لزوم پایداری حق و حق طلبان ، در برابر هوس ها و تمایلات فساد انگیز کافران

ولو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت و الأرض و من فیهنّ

700- مسیحیان حق پذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 11

11 - تمجید خدا از کشیشان و راهبان وارسته و مسیحیان حق پذیر و فروتن

ذلك بان منهم قسيسين ورهباناً وانهم لا يستكبرون

701- مسیحیان حق ناپذیر

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 144 - 23

ص: 293

23 - یهود و نصاری عصر بعثت ، مردمی حق ناپذیر بودند .

وإن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

702- مسیحیان و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 3

3 - کتمان حقیقت ، هدف یهود و نصارا از آمیختن حق و باطل

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

تکرار نکردن «لا»ی ناهیه در «تکتّموا» به این معنا اشاره دارد که: هدف یهود و نصارا در آمیختن حق به باطل ، مخفی نگاه داشتن حق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9,10

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق درباره ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب ، از ظالمترین مردم هستند .

أم تقولون إن إبراهيم ... و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه ، حقایقی است درباره ابراهیم(ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

10 - یهود و نصارا ، حقیقتی را که باید به آن شهادت می دادند ، کتمان کرده و از ارائه آن خودداری نمودند .

و من أظلم ممن كتم شهاده عنده من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما كنتم تخفون من الكتب

با توجه به آیات پیشین ، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الكتب» تورات و انجیل خواهد بود.

7 - تبیین حقایق و معارف کتمان شده به دست یهود و نصارا، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا یبیین

بنابر اینکه مفعول حذف شده از «یبیین»، به قرینه آیه پانزدهم، حقایقی باشد که علمای اهل کتاب آنها را مخفی می داشتند.

ص: 294

703- مشرکان حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 4

4- محرومیت مشرکان حق ناپذیر از فهم حقایق و معارف الهی نتیجه عملکرد خود آنهاست.

و جعلنا علی قلوبهم أكنه أن يفقهوه و فی ءاذانهم وقرا

توصیف مشرکان به «فی ءاذانهم وقرا و إن یروا .. یجادلونک ...» گویای نقش و تأثیر این عوامل در مهر خوردن به دل‌های آنان است. چنانکه موصول «یقول الذین کفروا» به جای ضمیر برای اشاره به همین جهت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 39 - 6

6- وجود عناصری آگاه اما لجوج و حق ناپذیر، در میان مشرکان و منکران معاد

إن هؤلأ لیقولون .. و لکن اکثرهم لایعلمون

بنابراین که ضمیر «هم» به مشرکان مکه بازگردد؛ از مفهوم «اکثرهم» استفاده می شود که اقلیتی آگاه در میان مشرکان حضور داشتند که به رغم درک حقانیت معاد، به انکار آن می پرداختند.

704- مشرکان و حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 2

2 - مشرکان قریش پیش از جنگ بدر با نیایش به درگاه خداوند، خواهان پیروزی حامیان دین حق شدند.

إن تستفتحوا فقد جاءکم الفتح

جمله «إن تستفتحوا» اشاره دارد به دعای مشرکان پیش از جنگ بدر که آنان با پندار حقانیت خویش از خداوند خواستند تا حامیان دین حق را در این نبرد پیروز گرداند.

705- مشرکان و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مشرکان، علی رغم گواهی ضمیرشان بر حقانیت توحید و معاد، آن را پنهان می کنند.

بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

مراد از «ما یخفون»، به قرینه آیات پیشین، حقایق ایمانی، از قبیل توحید و معاد، است که مشرکان آن را در ضمیر خویش پنهان می ساختند.

ص: 295

706- مشکلات تبعیت از حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 5

5- تبعیت محض از وحی الهی و گام نهادن در مدار حق، ملازم با سختی‌ها و مشکلات است.

قد جاءكم الحق من ربكم... و اتبع ما يوحى إليك و اصبر حتى يحكم الله

707- مصایب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 4

4- عذاب اخروی برای کافران و حق ستیزان، کیفری گران و سخت مصیبت بار

و لولا أن تصيبهم مصيبة

«مصیبه» به بلیه و هر امر مکروه، و ناخوشایند گفته می‌شود و تکثیر آن برای تفضیم است. بنابراین واژه «مصیبه» در این آیه به معنای بلای بزرگ می‌باشد و مقصود از آن می‌تواند عذاب استیصال باشد و می‌تواند عذاب اخروی باشد.

708- مظهر حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 7

7- خداوند، مظهر حق است.

قال فالحقّ والحقّ أقول

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که «فالحقّ» خبر برای مبتدای محذوف (أنا) باشد؛ یعنی، «فأنا الحقّ».

709- معجزه برای حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 18

18- اعطای معجزه به امت های حق ناپذیر و تکذیب کننده آیات الهی ، کاری بیهوده و دور از ساحت خداست .

و ما منعنا أن نرسل . . . و ما نرسل بالأیت إلاّ تخویفاً

عبارت «و ما نرسل بالأیات إلاّ تخویفاً» (ما معجزات را جز برای بیم دادن نفرستادیم) می تواند توضیحی باشد برای امتناع خداوند از ارائه معجزه به امتهای بعدی به خاطر تکذیب شدن معجزات توسط پیشینیان. با این بیان که هدف از ارائه معجزه بیم دادن است.

ص: 296

وقتی امتهای آن را تکذیب کنند، ارائه آن لغو و بیهوده خواهد بود و چنین امری از ساحت خداوند به دور است.

710- معروفیت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 44 - 4

4 - حق و حقیقت ، امری شناخته شده و قابل قبول برای مردم است .

خلق الله السموت و الأرض بالحقّ

قید «بالحقّ» با توجه به این که خداوند، خود به حقیقت خلق اش اذعان دارد و در عین حال، آن را برای مخاطبان اش بازگو می کند، نشانه این حقیقت است که حق، امری شناخته شده برای مردم است و آن را به راحتی می پذیرند.

711- مغضوبیت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 12

12 - مشرکان و مجادله گران حق ستیز گرفتار غضب و عذاب سخت الهی

و الذین یحاجّون فی الله .. علیهم غضب و لهم عذاب شدید

712- مقایسه حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 5

5- مقایسه بین عقاید حق و باطل ، روشی برای تشخیص حق و رهنمودی کاربردی برای تعیین مسیر حرکت آدمی است .

مثلاً کلمه طیّبه کسجره طیّبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء .. و مثل کلمه خبیثه

بی شک منظور از تشبیهات در قرآن، و از جمله موارد یاد شده در آیه های فوق، تبیین دقیق آن دسته از معارفی است که فهم آنها مشکل می باشد و فلسفه چنین روشنگری ای نیز، قطعاً ارائه راه روشن برای انسان است.

713- مکذبان حق در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 9

9 - افترازنندگان به خدا و تکذیب کنندگان حق ، کافرند و جایشان در جهنم است .

ص: 297

و من أظلم ممّن افترى على الله . . . أو كذب بالحقّ... أليس في جهنّم مثوى للكفر

«ال» در «الكافرين» برای عهد بوده و اشاره به همین افرادی دارد که در آیه، مورد بحث قرار گرفته اند.

714- ملاک ارزیابی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 25 - 8

8- فرجام امور ، ملاک ارزیابی حق و باطل است ؛ نه جلوه های ناپایدار مادی .

قال مترفوها . . . فانظر كيف كان عقبه المكدّبين

715- ملاک تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 16

16 - کتاب های آسمانی ، معیار شناخت حق از باطل و قضاوت صحیح

و انزل معهم الكتاب بالحق ليحكم بين الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 6

6 - اکثریت نه ملاک حقانیت چیزی است و نه نشانه ارزش و برتری آن

لايستوى الخبيث والطيب ولو اعجبك كثرة الخبيث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 4

4 - سخنان خداوند ، معیار شناخت حق از باطل است .

قال فالحقّ و الحقّ أقول

تصریح به این حقیقت که سخنان خداوند سراسر حق است، می تواند برای به دست دادن معیاری برای شناخت حق از باطل باشد که

بیشتر انسان ها از شناخت آن بدون رهنمود الهی ناتوان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 19

19 - عقل و خرد ناب ، از ابزار و راه های شناخت حقایق

الذین یستمعون القول فیَتَّبِعُونَ أحسنه . . . وأولئک هم أولوا الألباب

ص: 298

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 6

6- رسولان الهی، پیام آوران عدالت برای جوامع و ارائه دهندگان موازین و معیارهای حق و باطل

و أنزلنا معهم الكتب والمیزان

«میزان» اسم آلت و ابزار سنجش اشیا است. فرستادن میزان از سوی خداوند، به معنای ارائه معیارها و ملاکها، برای رعایت حق و عدل می باشد.

716- ملاک تشریح حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 18

18 - احکام، وقتی شرعی و قابل عمل اند که خداوند، آنها را تشریح و یا امضا کرده باشد.

و ما جعل أزواجكم الّٰی تظهرون منهنّ أمهتکم و ما جعل أذعیاءکم أبناءکم ذلکم قول

717- ملاک حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 19

19 - کثرت رهروان یک راه، دلیل حقانیت آن نیست.

ثم عموا و صموا کثیر منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 81 - 2

2- دین اسلام و راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق، و هر جریانی به جز آن باطل و نابود شونده است.

و قل جاء الحقّ و زهق البطل

به دلیل مکی بودن سوره - چنان که مفسران نیز گفته اند - احتمال دارد مراد از حق دین اسلام و شریعت محمدی و مراد از باطل عقاید

موجود در آن عصر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 17 - 3

3 - قرآن ، معیار و میزان حق (در میدان باور ها ، روش ها و عملکرد ها)

اللّٰهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

ص: 299

برداشت یاد شده بر این پایه است که «المیزان» عطف تفسیری بر «الکتاب» و تعبیر دیگری از قرآن باشد.

718- ملاکهای تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 185 - 11

11 - قرآن ، حاوی رهنمود ها و دلایلی روشن جهت دستیابی به میزانی برای تمییز حق از باطل

الذی أنزل فیہ القرآن .. بینت من الهدی و الفرقان

«فرقان» به چیزی گفته می شود که به وسیله آن می توان حق را از باطل و درست را از نادرست تمییز داد.

719- ممانعت از حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 5

5 - تلاش جبهه کفر و باطل ، برای محروم ساختن انسان ها از شنیدن کلام حق

وقال الذین کفروا لاتسمعوا

720- ممنوعیت حق کشی در مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 25 - 12

12 - ممنوعیت هرگونه انحراف از حق و تجاوز به حقوق دیگران ، در محیط مسجدالحرام

و من یرد فیہ بالحداد بظلم نذقه من عذاب ألیم

«إلحاد» به معنای انحراف و کج روی است. از نکره آوردن «إلحاد» و «ظلم» استفاده می شود که مردم در مسجدالحرام و محدوده آن، باید در امنیت و آرامش مطلق باشند و در این راستا از کم ترین و کوچک ترین انحراف و تجاوز به حقوق آنان، چشم پوشی نخواهد شد.

721- ممیز حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- آیات قرآن، جدا کننده حق از باطل و ملاک تمیز بین آن دو

ص: 300

برداشت فوق، مبتنی بر متعدی بودن «مبین» است که در لغت به معنای جدا کننده بین دو شیء آمده است و به قرینه مقام، مراد از آن ایجاد تمایز حق از باطل می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 2

2- تورات ، جدا کننده حق از باطل

ءاتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

واژه «فرقان» به هر چیز جدا کننده حق از باطل اطلاق می شود. توصیف کتاب آسمانی تورات به «فرقان» بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25 - 6

6 - قرآن ، تبیین گر حق و باطل و جدا کننده سره از ناسره است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده

«فرقان» اسم است برای آنچه فاروق و جدا کننده حق از باطل باشد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 2 - 25 - 3

3- فرمان روایی و حکومت خداوند بر آسمان ها و زمین ، خاستگاه نزول کتابی که تبیین کننده حق از باطل برای انسان ها است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده . . . الذی له ملک السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 5

5 - جداسازی حق از باطل ، سره از ناسره و ارائه بینش صحیح مکتبی از رسالت های قرآن

إنّ هذا القرآن یقصد علی بنی اسرائیل أكثر الذی هم فیہ یختلفون

مراد از «یقصُّ» صرف قصه‌گویی و گزارش نیست؛ بلکه گزارش همراه با نقد و تبیین و تفکیک سره از ناسره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 6

6 - قرآن ، معیار شناخت حق و باطل در معارف الهی

فلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ

توصیف قرآن به «حق» می‌تواند به این خاطر باشد که بشر در شناخت حقایق و معارف الهی (هم چون مبدأ و معاد) دچار خطا نشود و معیاری صحیح در شناخت آنها داشته باشد.

ص: 301

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2 - 5

5 - ارائه حق و شناساندن آن به مردم ، فلسفه نزول قرآن

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 7 - 5

5 - برقراری میزان و ابزار سنجش حق و باطل در میان مردم از سوی خداوند

و السَّمَاءِ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «وضع المیزان» برقراری ابزار سنجش در میان مردم باشد - نه آسمان ها - ؛ آن گونه که در آیه 25 سوره «حدید» آمده است (و أنزلنا معهم الكتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط). گفتنی است آیه بعد - که توصیه به پرهیز از طغیان در میزان می کند - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 4 - 3, 2

2 - فرشتگان وحی ، جداکنندگان حق از باطل اند .

فالفرقت فرقا

«فرق» به معنای تمیزدادن میان اشیا است و مقصود از فارق بودن فرشتگان، به این است که آنان اهل بهشت را از اهل دوزخ و اقوام محکوم به عذاب را (مانند قوم نوح و عاد و ..) با غیر اینها جدا کرده، تمیز می دهند و یا این که آنان چیزهایی می آورند که جداکننده حق از باطل است (وحی و کتاب های آسمانی). گفتنی است برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

3 - وحی و کتاب های آسمانی ، جداکننده حق از باطل اند .

فالفرقت فرقا

722- مناقان و حق بینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 18 - 2

2 - منافقان ، از حق شنوی ، حق بینی و حق گویی ناتوان هستند .

صم بکم عمی

723- منشأ اظهار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

6 - خداوند ، آشکار کننده حق برای مردم

رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ

«قذف»، می تواند استعاره برای اظهار حق باشد. «با» در «بالحق» نیز برای ملامت است.

724- منشأ پیروزی بر مکذبان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 16

16- دلیل و حجت نیرومند و توان پیروزمند در صحنه رویارویی با منکران حق و حقیقت ، در گرو امداد الهی است .

و اجعل لی من لدنک سلطناً نصیراً

725- منشأ پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 5

5- مالکیت مطلقه الهی بر جهان هستی ، پشتوانه و تضمین کننده تحقق پیروزی حق بر باطل است .

بل نقذف بالحقّ . . . و له من فی السموت والأرض

جمله «و له من فی السماوات . . .» عطف بر جمله «لو أردنا . . . بل نقذف بالحقّ . . .» است و تبیین و تفسیر کننده حق بودن آفرینش جهان و

نیز پیروزی حق بر باطل می باشد؛ زیرا وقتی جهان در ملک خدا بود، پیروزدن حق بر باطل، امری ممکن و آسان بر او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 4

4- در صورت یاری خداوند ، پیروزی سپاه دین و جریان حق بر کفر و باطل ، قطعی است .

و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - علم و آگاهی گسترده خداوند ، پشتوانه پیروزی دین حق و شکست جبهه کفر و باطل

و یمح الله البطل . . . إته علیم بذات الصدور

جمله «إته علیم بذات الصدور» می تواند علت برای جمله «و یمح الله الباطل» باشد.

ص: 303

726- منشأ حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 60 - 2،8

2 - خداوند ، سرچشمه هر حقی است .

الحق من ربك

8 - توجه به این که تمامی حق از ناحیه پروردگار است ، برطرف کننده زمینه های تردید نسبت به معارف و تعالیم الهی

الحق من ربك فلا تكن من الممترین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 9

9- خداوند نازل کننده حق و سرچشمه آن

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً .. كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَطْلَ

727- منشأ حق امر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 10

10 - ولی نعمت کسی شدن ، حق امر و نهی کردن به آن شخص را ایجاد می کند .

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي .. وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ

728- منشأ حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 4

4 - خداوند ، هرکس را که بخواهد شنوا و حق پذیر می سازد .

إِنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَنْ يَشَاءُ

729- منشأ حق پذیرى عيسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 32 - 6

ص: 304

6- عنایات خداوند به عیسی (ع)، او را فردی حق پذیر، خوش بخت و نرم خو ساخته بود.

و لم يجعلني جبارًا شقيًا

730- منشأ حق پذیری محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 1

1 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شرح صدر عنایت کرده و قوای باطنی آن حضرت را پذیرای حقیقت قرار داد و توانمندی های او را، برای تحمّل سختی ها و تکالیف، فزونی بخشید.

الم نشرح لك صدرک

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). «صدر» و «قلب»، کنایه از نفس انسان است که دارای فهم و درک است. گفته شده «صدر» اعم از «قلب» است؛ زیرا شامل تمام قوای انسان می شود. (برگرفته شده از مفردات راغب)

731- منشأ حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 14

14- جهل و استکبار، ریشه بسیاری از انکارها و حق ستیزی ها

و إذ لم يهتدوا به فسيقولون هذا إفك قديم

تعبیر «و إذ لم يهتدوا...»، در حقیقت بیان نمونه ای از این حقیقت کلی است که تکذیبها و انکارها در بسیاری از موارد متفرع بر زمینه نداشتن، جاهل بودن و برخورد مستکبرانه با حقایق است.

732- منشأ حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 10

10 - انکار بدون دلیل حق، ظلم و برخاسته از هواپرستی

فلما جاءهم الحق... قالوا سحران تظهرا... إن الله لا يهدي القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 59 - 6

6 - خود برترینی و بزرگ منشی ، منشأ کفر و حق ناپذیری و سبب تکذیب آیات الهی

ص: 305

قد جاءتك ءآيتي فكذبته بها واستكبرت و كنت من الكافرين

«استكبار» (مصدر «استكبرت») به معنای خود را برتر از آنچه هست، دیدن و نشان دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 1

1- روی گردانی از حق ، به رغم وضوح آن بر انسان ، نتیجه وسوسه ها و فریب های شیطانی است .

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبُرِهِم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ لِلشَّيْطَانِ سَوَّلٌ لَهُمْ

733- منشأ حق نهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 10

10 - ولی نعمت کسی شدن ، حق امر و نهی کردن به آن شخص را ایجاد می کند .

و إِذْ تَقُولُ لِلذَّيِّ . . . وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ

734- منشأ فواید عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 4

4- ثمربخشی اعتقادات حق برخاسته از ربوبیت خداوند است .

تَوْتَىٰ أَكْلَهَا كُلِّ حِينٍ يَا ذَنُوبُهَا

735- منشأ مهلت به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام ، به خاطر رحمت و لطف او بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و مَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ . وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

یادکرد سرگذشت موسی و فرعون تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و نیز هشدار است به کافران مکه که نازل نشدن عذاب بر آنان، نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

ص: 306

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 5

5- مهلت دادن خدا به کافران و حق ستیزان ، معلول رحمت و لطف او است ؛ نه از روی ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربك لهُوَ العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت قوم عاد از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار می باشد که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، از باب ناتوانی حق تعالی نیست؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 4

4- مهلت خدا به کافران و حق ستیزان صدراسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او بود ؛ نه برخاسته از ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربك لهُوَ العزيز الرحيم

یاد آوری سرگذشت قوم لوط، از یک سو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشدار می باشد که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 4

4- مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او است ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إنّ ربك لهُوَ العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت شعیب(ع) و مردم ایکه، از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) می باشد و از سوی دیگر هشدار می باشد که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

736- منشأ مهلت به حق ستیزان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام، معلول رحمت و لطف وی بود؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی او.

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ العزیز الرحیم

یادکرد سرگذشت قوم نوح، از یکسو تسلی خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار می بود به مشرکان که اگر بر آنان عذاب نازل نشده؛ نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

ص: 307

737- منشأ هدایت حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 8

8 - هدایت انسان های حق پذیر و دارای شرح صدر ، مقتضای ربوبیت الهی است .

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربه

738- موارد پیروزی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 8

8- هلاکت و نابودی جوامع ستمگرگذاشته ، نمونه ای از پیروزی حق بر باطل

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه. .. بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه فإذا هو زاهق

739- موارد حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 16

16- توحید ، ولایت خدا و ربوبیت او ، حقایقی است ماندگار و شرک و پرستش غیر خدا باطلهایی است رفتنی و ناپایدار

فأما الزبد فیزهب جفاءً و أما ما ینفع الناس

به قرینه آیات گذشته از مصادیق مورد نظر برای باطل - که به کفها تشبیه شد شرک و پرستش غیر خداست و از مصادیق حق که نافع و ماندگار است - توحید و اعتقاد به ربوبیت و ولایت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 20 - 6

6- برپایی قیامت و تحقق هشدار های الهی ، از مصادیق حق

و جاءت سکره الموت بالحقّ .. ذلک یوم الوعد

چنانچه «باء» در «بالحق» برای تعدیه و مرگ و سکرات آن زمینه آشکار شدن حقایق باشد، نفخ صور و حیات مجدد اخروی و تحقق هشدارهای الهی بی تردید مصداقی از همان حقایق خواهد بود که بر آدمی مکشوف می شود.

ص: 308

740- موارد حق الحصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 21

21 - عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: ما سقط من السنبل.

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) در توضیح آیه «وأتوا حقه يوم حصاده» روایت شده است: خوشه های بر زمین ریخته شده در هنگام درو، حق الحصاد است.

741- موانع اجرای حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 10

10 - پیروی از هوای نفس، مانع اجرای حق است.

فاحکم بین الناس بالحقّ ولا تتبع الهوى

نهی از پیروی هوای نفس، پس از فرمان به داوری به حق میان مردم، می تواند به منظور بیان حقیقت یاد شده باشد.

742- موانع پذیرش حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 27

27 - کفر و ستمگری، مانع پذیرش حق و خضوع در برابر دلایل روشن آن

فبهت الذی کفر و اللّٰه لا یهدی القوم الظّالمین

743- موانع تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 9

9 - تکذیب و قتل انبیا از سوی بنی اسرائیل مایه محرومیت آنان از حق شناسی و بینش دینی

فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون . . . فعموا و صموا

جمله «عموا و صموا» علاوه بر اینکه متفرع بر جمله «حسبوا . . .» است می تواند متفرع بر جمله «فريقاً كذبوا . . .» نیز باشد.

ص: 309

744- موانع تکذیب حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 10 - 4

4 - انذار و تهدید ، از روش های قرآن برای بازداشتن انسان ها از کفر و انکار حقایق و تکذیب آیات الهی

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

745- موانع حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 11

11 - زندگی دنیا عامل فریب خوردن کافران در نپذیرفتن آیات و پند نگرفتن از انذار انبیا

و غرتهم الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 8

8 - خودبرترینی فرعون و اطرافیانش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 11

11- وفاداری جوامع به آرا و اندیشه های باطل قومی و قبیله ای ، بازدارنده بروز اندیشه های نو و برحق در میان آنان

أتنهنا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 10، 6

6- غوطهوری در تمتعات و لذت های مادی ، مانع تسلیم شدن در برابر حقایق دینی

ربما يوّد الذين كفروا لو كانوا مسلمين. ذرهم يأكلوا ويتمتعوا

فراز «ذرهم يأكلوا ويتمتعوا و...» - که درصدد بیان حالات کفار است - می تواند به منزله تعلیل و جوابی باشد برای اینکه: چرا آنان اسلام نمی آورند و سرانجام نادم و پشیمان می شوند؟

10- سرگرم شدن به آرزوهای واهی ، مانع هدایت پذیری و تسلیم شدن در برابر حق است .

ربما يوّد الذين كفروا لو كانوا مسلمين . ذرهم ... و يلهم الأمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 5

ص: 310

5 - غلبه رذایل اخلاقی بر روح انسان ، مانع حق پذیری او

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 49 - 3

3 - اندیشه سودجویانه ، مانع از پذیرش حق است .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون . وإن يكن لهم الح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 13

13 - روحیه خود برترینی و خوی تجاوزگری ، از موانع پذیرفتن حق و ایمان آوردن

لقد استكبروا في أنفسهم وعتوا عتواً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 43 - 4

4 - هواپرستی ، مانع اصلی حق پذیری و هدایت است .

أرءيت من اتخذ إلهه هويه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 8 - 3

3 - عناد و لجاجت ، از موانع ایمان و رهیابی به حق

إلا كانوا عنه معرضين . فقد كذبوا ... و ما كان أكثرهم مؤمنين

از ارتباط این بخش از آیات می توان نتیجه گرفت که عزم کافران بر حق ناپذیری، علت برخورد سطحی آنان با آیات الهی و در نتیجه ره نیافتن آنان به حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - سنت گرایى از موانع پذیرش حق

سواء علينا أوعظت .. إن هذا إلا خلق الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - عادات و رفتار رسوخ یافته در وجود روح انسان ، مانع گرایش وی به حق آشکار

وَأوتینا العلم من قبلها. .. وصدّها ما كانت تعبد من دون الله

عبارت «کانت تعبد» ماضی استمراری و بیانگر دوام و رسوخ است؛ یعنی، خو کردن بلقیس بر رفتار شرک آلود (پرستش خورشید)

مانع از آن شده بود که وی علی رغم آگاهی یافتن به حقیقت، به آن بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 2،5

2- تعصّب و تقلید کور از نیاکان ، مانع گرایش کافران به پیروی از قرآن و تعالیم آسمانی است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا

5- تعصّب خویشاوندی و سنت گرای ، از موانع حق پذیری است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 7

7- پافشاری بر تقلید از آیین نیاکان و گذشتگان ، از جمله موانع پذیرش دین حق

و إذا تتلى عليهم ءآيتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدّكم عما كانى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 13

13- قساوت قلب و سنگدلی ، مانع پذیرش حق و تابش نور الهی بر قلب ها

أفمن شرح الله صدره للإسلام .. فويل للقسيه قلوبهم من ذكر الله

توصیف کافران به قساوت قلب و سنگدلی، در برابر مؤمنان - که از نور هدایت الهی برخوردارند - می تواند بیانگر این نکته باشد که قساوت قلب، مانع تابش نور هدایت الهی در قلب ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 11

11 - تکبر و تجاوزگری ، موجب محرومیت از درک صحیح حقایق الهی و مانع از پذیرش آن می شود .

كذلك يضللّ الله .. كذلك يطبع الله على كلّ قلب متكبّر جبّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 22 - 5

5- تقلید کورکورانه و تعصبات قومی ، سدی در برابر حق گرایی است .

أُمَّه وَاِنَّا عَلٰى اٰثَرِهِمْ مُهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 22 - 5

5- فراگیری فساد و غوطهوری مردم در جرم و گناه ، مانع نفوذ منطق مستدل وحی در ایشان

فَدَعَا رَبَّهُ اَنْ هُوَ لَآءِ قَوْمٍ مَّجْرَمُونَ

ص: 312

دعای موسی(ع)، شکوه ای از روی یأس و ناامیدی از ایمان فرعونیان به درگاه خداوند بود. تعبیر «أَنْ هُوَ...» بیانگر علت ناامیدی موسی(ع) از تأثیر سخنانش در فرعونیان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جا ئیه - 45 - 8 - 7

7 - تکبر و غرور ، مانع از دریافت حقیقت

ثُمَّ يَصِرُّ مُسْتَكْبِرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 6

6- کفر ، مانع درک و پذیرش حق ، حتی از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا: .. مَاذَا قَالَ ءَانفًا

«ماذا قال...» ممکن است پرسش حقیقی باشد و ناتوانی کافران از فهم کلام وحی را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 2

2- شیطان ، از موانع جدی گرایش آگاهان ، به حق و هدایت

مَنْ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 13

13 - ناباوری به قیامت ، عامل حق ناپذیری و تأثیر نداشتن عالی ترین پیام های ارزشی در روح انسان

فَذَكِّرْ بِالْقُرْءَانِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ

با توجه به این که آیات پیشین درباره معاد و رستاخیز بود؛ «من يخاف وعيد» می تواند بیانگر مسأله قیامت و نظام کیفر و پاداش باشد. در این صورت مفهوم آیه چنین خواهد بود: «قرآن در ناباوران به قیامت بی تأثیر است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 14

14 - بیماردلی و نفاق ، از موانع شناخت و حق پذیری

و ليقول الذين في قلوبهم مرض . . . ماذا أراد الله بهذا مثلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 3,4

3 - سرسختی ، غرور و تکبر برخاسته از گناه ، مانع نصیحت پذیری حاکمان مفسد

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

ص: 313

بنابراینکه «بالاثم»، متعلق به «العزّه» باشد.

4- سرسختی، تکبر و غرور، مانع اصلاح و نصیحت پذیری

اخذته العزّه بالاثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 213 - 38

38 - حسد و سرکشی (بغی) مانع پذیرش بینات و هدایت الهی

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه بغياً

«بغياً» (حسد و سرکشی)، مفعول لأجله برای «ما اختلف» است؛ یعنی حسد و سرکشی، مانع پذیرش هدایت و حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 63 - 7

7- اعتقاد به الوهیت حضرت مسیح (ع) و عدم پذیرش توحید، برخاسته از افساد و تباهیگری*

فان تولّوا فانّ الله علیم بالمفسدین

احتمال دارد کلمه «بالمفسدین»، اشاره به علت و زمینه شرک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 175 - 9

9- ایجاد ترس، از شگرد های شیطانی برای جلوگیری مردم از گرایش به حقّ

انّما ذلكم الشّيطان یخوّف اولیاءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 83 - 8,9

8- استکبار و سخت دلی یهودیان و مشرکان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول تری اعینهم تفیض من الدمع

بیان واکنش خاضعانه مسیحیان در برابر قرآن پس از توصیف آنان به فروتنی در آیه پیش گویای این است که دو گروه دیگر (یهودیان و مشرکان) به دلیل گردنفرازی و استکبار در برابر حق، از پذیرش قرآن سرباز زدند.

9- استکبار موجب سخت دلی و مانع تأثیرپذیری از قرآن

وانهم لا يستكبرون. وإذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول... تقيض من الدمع

746- موانع حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 4 - 6

ص: 314

6- توجه به علم همه جانبه خداوند به گفتار و اعمال موجودات جهان ، بازدارنده آدمی از حق ستیزی و گناه

أَسْرُوا النجوى . . . قال ربى يعلم القول فى السماء والأرض و هو السميع العليم

خداوند در پاسخ به توطئه ها و سخنان سرى مشرکان عليه اسلام، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمان داد که علم همه جانبه الهی را به آنان گوشزد کند. این حقیقت می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 5

5- اعتقاد به قیامت و آگاهی از آتش دوزخ ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ستیزی

متى هذا الوعد . . . لویعلم الذین

از این که خداوند فرمود: اگر کافران می دانستند که آتش دوزخ و .. با آنان چه می کند، در نزول عذاب و برپایی قیامت عجله نمی کردند، به دست می آید که ایمان به قیامت و آگاهی از احوال آن، آدمی را از کفر و حق ستیزی و هرگونه گناه بازمی دارد.

747- موانع حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 14

14 - لجاجت ، از موانع شناخت حق و ایمان آوردن است .

و ما تغنى الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون

748- موانع حق شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 7

7- گرفتار آمدن به لعن الهی ، عامل محرومیت انسان از حق شنوی و بینش صحیح

لعنهم الله فأصمهم وأعمى أبصرهم

749- موانع حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 2

2- هواپرستی ، مانع حق شنوی و خردورزی است .

من اتخذ إلهه هويه . . . أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

ص: 315

750- موانع حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 15

15 - حق پرستی و حق مداری ، در تضاد با هواپرستی است .

فاحکم بین الناس بالحقّ و لا تتبع الهوی

751- موانع حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 38 - 8

8 - آگاهی و ایمان به علم همه جانبه خداوند ، به تمامی حقایق عالم و راز های دل آدم ، بازدارنده انسان از حق گریزی و ستم کاری

إنّ الله علم غیب السموت . . . علیم بذات الصدور

یادآوری علم همه جانبه خداوند در این آیه - پس از نقل سرگذشت ستم کاران دوزخی و کافران حق ناپذیر در آیات پیشین - می تواند حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 8

8 - توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به تمامی رفتار ها و حرکت های پنهانی و آشکار انسان ها ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إنّا نعلم ما یسرّون و ما یعلنون

برداشت بالا از این رو است که آیه شریفه در مقام تهدید به کافران و مشرکان حق ناپذیر است. بنابراین یادآوری آگاهی مطلق خداوند به رفتار نهان و آشکار انسان ها در شرایط تهدید، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

752- موانع درک حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 10

10 - حسد و تجاوز از حد ، تهدیدکننده واقعنگری و روشن بینی عالمان دینی

و ما اختلف الذين اوتوا الكتاب . . . بغياً بينهم

ص: 316

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 11

11 - روحیه جدال و لجاجت، مانع از درک و پذیرش حق است.

حتى إذا جاءوك يجعلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 8

8 - اندیشه های خرافی، مانع از درک واقعیت امور و تحلیل صحیح آنها

قالوا اطّیرنا بک و بمن معک . . . بل اَنتم قوم تفتنون

ثمودیان به جای درک ریشه واقعی مشکلات خود، آن را به وجود صالح(ع) و بدیمنی او نسبت می دادند؛ در حالی که تأثیر وجود فیزیکی یک فرد در سرنوشت یک ملت - آن هم به گونه ای که ثمودیان می پنداشتند - چیزی جز خرافه نبود.

753- موانع فهم حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 13

13 - قساوت قلب و نفهمیدن حق، آنگاه که پیامد گناه و کیفر آن باشد، عذر نیست .

لعنهم و جعلنا قلوبهم قسیه

بنی اسرائیل گر چه به سبب ناتوانی از درک حقایق مرتکب تحریف شدند، ولی چون این ناتوانی ناشی از گناه خود آنان بوده است، مورد مذمت خداوند قرار گرفتند. بنابراین عجز از فهمیدن حق، اگر پیامد گناه باشد، نمی تواند عذر شمرده شود.

754- موانع قبول حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 3

3 - خداوند، پیمان شکنان بنی اسرائیل را از رحمت خویش دور ساخت و دل های آنان را از پذیرش حق بازداشت .

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسية

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 25 - 11

11 - روحيه جدال و لجاجت، مانع از درك و پذيرش حق است.

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولين

ص: 317

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 199 - 3

3 - گرایش های شدید نژادی و قومی ، مانع از پذیرش حق

و لو نزلنه علی بعض الأعجمین . . . ما كانوا به مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 33 - 2

2 - تبختر و خودبینی ، از موانع پذیرش حقایق الهی

ولکن کذب و تولی . ثم ذهب إلى أهله يتمطی

توصیف کافران تکذیب گر، به انسان های خودبین و مغرور، می تواند اشاره به علت تکذیب آنان داشته باشد.

755- موانع کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 5

5 - باور به یگانگی خدا و نبود معبودی جز او ، بازدارنده آدمی از کتمان معارف الهی و حقایق کتاب های آسمانی است . *

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا . . . وإلهم إله وحد لا إله إلا هو

برداشت فوق و نیز برداشتهای بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیات پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 189 - 3

3 - توجه به مالکیت و فرمانروایی مطلق خداوند ، زمینه پرهیز از شکستن میثاق ، کتمان حقایق ، دین فروشی و خودپسندی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننه . . . ولا تکتمونه . . . و اشتروا

756- موانع ولایت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- به كارگیری نیروهای ناصالح ، ناسازگار با ولایت دل سوزانه و برحق است .

و ما كنت متخذ المصلين عضداً

ص: 318

757- موانع هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 129 - 9

9- سنت استمرار زندگی بشر بر روی زمین تا مدتی مشخص ، ناسازگار با نابود کردن فوری همه حق ستیزان

و لولا کلمه سبقت من ربک لکان لزامًا و أجل مسمی

«أجل» به معنای تمام مدت و یا پایان آن است (لسان العرب) و «أجل مسمی» عطف بر «کلمه» است؛ یعنی، لولا کلمه و أجل مسمی. ... در این که مراد از «کلمه» و «أجل» دو چیز مستقل است، یا دو تعبیر از یک حقیقت اند، صاحب نظران گفته هایی مطرح کرده اند: یکی از احتمالات این است که مراد از «کلمه»، سخن خداوند هنگام هبوط آدم است که فرمود: «لکم فی الأرض مستقر و متاع إلی حین» (بقره/36). مراد از «أجل» در این احتمال، پایان عمر دنیا است برداشت یاد شده بر اساس این احتمال است.

758- موانع یأس حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 6

6- توجه به مخالفت و ستیزه جویی با حق در طول تاریخ ، مانع راه یابی روحیه یأس و ناامیدی در حق گرایان

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیه

759- موجبات استمرار حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 82 - 3

3- خداوند ، با کلمات خود حق را بر کرسی نشانده و پایدار می کند .

و یحق الله الحق بکلمته

760- موجبات گواهی به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 135 - 5,6

5- اجرای عدالت و شهادت به حق ، مقتضای ایمان است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوْمِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ

6- تحقق شهادت به حق در گرو داشتن ملکه عدالتخواهی

ص: 319

يأيهالذنين ءامنوا كونوا قومين بالقسط شهداء لله

برداشت فوق بر اين اساس است كه نظر اصلى آيه بر شهادت دادن به حق باشد، بنا بر اين اقامه قسط به منزله مقدمه اى براى رسيدن به شهادت به حق، خواهد بود. يعنى شهادت به حق در صورتى ميسر است كه ملكه قيام به قسط، در وجود آدمى ايجاد شده باشد.

761- موضعگيرى عليه حق ناپذيران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 35 - 6

6- لزوم موضع گرفتن و بى تفاوت نبودن در برابر دشمنان ديانت و ستيزه جويان حق ناپذير

الذنين يجدلون فى آيت الله .. كبر مقتاً ... عند الذنين ءامنوا

762- مهلت به حق ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 77 - 6

6- مشركان و كافران حق ستيز، چون از بازگشت به سوى خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فرارى ندارند، مهلت دادن خداوند به آنان نگران كننده نيست.

فإما نرينك بعض الذى نعدهم أو نتوفيتك فإلينا يرجعون

763- نشانه هاى توصيه به حق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - عصر - 103 - 3 - 8

8- « صبر »، نشان حق پذيرى است و سفارش ديگران به آن، نمونه بارز ترغيب مردم به حق است.

تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

برداشت ياد شده، ناظر به اين احتمال است كه عطف «تواصوا بالصبر» بر جمله قبل، عطف خاص بر عام باشد. تكرر فعل «تواصوا»، اين ارتباط را تايد مى كند؛ زيرا در تعبيرى نظير «تواصوا بالحق و الصبر»، تفاوت حق و صبر نمايان تر است.

764- نشانه هاى حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 320

1- نزول آیات قرآن از جانب خداوند ، جلوه حق و مایه نابودی باطل

وقل جاء الحقّ وزهق البطل . . . و نزل من القرآن

ذکرِ «و نزل من القرآن» پس از اعلام پیروزی حق و شکست باطل می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

765- نشانه های حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 8

8- « صبر » ، نشان حق پذیری است و سفارش دیگران به آن ، نمونه بارز ترغیب مردم به حق است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که عطف «تواصوا بالصبر» بر جمله قبل، عطف خاص بر عام باشد. تکرار فعل «تواصوا»، این ارتباط را تأیید می کند؛ زیرا در تعبیری نظیر «تواصوا بالحقّ و الصبر»، تفاوت حق و صبر نمایان تر است.

766- نشانه های حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 4

4 - انکار ربوبیت و یکتایی خداوند ، در عین مشاهده آیات و جلوه های خالقیت مطلق او ، نشانه وجود روح لجاجت و ستیزه جویی است .

اللّٰه الذی جعل لکم الیل . . . ذلکم اللّٰه ربکم ... فأتی توفکون . کذلک یؤفک الذی

767- نشانه های حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 3

3- پذیرفتن معارف اسلام ، پس از آگاهی به آنها ، نشانه حق ناپذیری و ستیزه جویی است .

قولوا ءامنا بالله .. . فإن ءامنوا ... و إن تولوا فإنما هم فى شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 13

13 - شرکورزی ، نشانه کرى و حق ناشنوايى است .

ص: 321

قل أرءیتم . . أفلاتسمعون

768- نشانه های حق ناپذیری دهریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 2

2- محدود شمردن زندگی به مجال دنیا، نمودی از ناشنوایی، نابینایی و حق ناپذیر بودن دهریون

وأضللہ اللہ علی علم و ختم علی سمعہ . . وقالوا ما ہی إلا حیاتنا الدنیا

769- نشانه های حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 2

2- اصرار و لجاجت مشرکان در مخالفت با دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نمودی از حق گریزی آنان

أكثرکم للحقّ کرهون . أم أبرموا أمراً

770- نشانه های ولایت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 25

25- محبت و دل سوزی، درون مایه ضروری برای هر ولایت حق و سرپرست لایق است.

أفتتخذونه و ذرّیتہ اولیاء من دونی و هم لکم عدوّ

خداوند، با به رخ کشیدن عداوت شیطان، سزاوار نبودن پذیرش ولایت او را یادآور شده است و مفهوم آن این است که رهبری ولایت، باید از کینه‌وزی و عداوت به دور بوده و آمیخته با محبت باشد.

771- نصرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 26

26 - قدرت و عزت الهی ، ضامن نصرت قطعی دفاع کنندگان از حق و یاوران دین است .

و لينصرنّ الله من ينصره إنّ الله لقتوى عزيز

ص: 322

772- نفرین بر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 1

1 - کافران حق ستیز و یاوه سرا ، مورد نفرین خداوند

قتل الخرّصون

773- نفرین بر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 3,4

3 - کافران و بت پرستان حق ناپذیر ، مستحق نفرین و نابودی اند .

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الکفرین ديارًا

4- نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر - پس از ناامیدی از هدایت آنان - امری پسندیده و روا

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الکفرین ديارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند ؛ بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود ، خیرخواه و نسبت به کافران و دشمنانِ اصلاح ناپذیر ، آرزوی نابودی کنند .

رَبِّ اغْفِرْ لِي . . . وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

774- نقش حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 323

7- یونس - 10 - 32 - 5

5- حق ، مدار هدایت و باطل ، مدار ضلالت است .

فماذا بعد الحق إلا الضلل

جمله «فما بعد الحق . . .» دارای حذف و ایجاز است و تقدیر آن چنین می باشد: «فماذا بعد الحق الذى هو الهدى إلا الباطل الذى هو الضلال».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 2

2- داوری های خدا ، بر اساس و محور حق است .

ربّ احکم بالحقّ

برداشت یاد شده بنابراین است که این است که قید «بالحقّ» توضیحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 49 - 5

5- با نبود حق ، باطل امکان ظهور و تجلی می یابد .

قل جاء الحقّ و ما یبدئ البطل و ما یعید

775- نقش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 18

18- سرسختی برخی از افراد در برابر حق ، نباید مایه دل سردی و نگرانی پیشوایان و مبلغان دین گردد .

وإن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبداً

776- نگرانی از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نگران نبودن از روی گردانی مردم از حق و دین الهی

فإن تولّوا... و ما علی الرسول إلاّ البلاغ المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق گریزی کافران است.

ص: 324

777- نگرانی از حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى

778- واقعیت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 12

12- حق ، درستی و راستی ، مفاهیمی واحد در فرهنگ جن و انس و نه اموری اعتباری و نسبی *

قالوا يقومنا إنا سمعنا كذبًا .. يهدى إلى الحقّ وإلى طريق مستقيم

قرآن، گرچه بر انس نازل شده و هدایت گر انسان به سوی حق و راه مستقیم است؛ اما جنیان نیز همان پیام، مفاهیم و تعالیم را، حق و راه مستقیم دانسته اند. از این مطلب استفاده می شود که حق و راه مستقیم، در بین جن و انس و در فهم و ادراک آنان واحد است.

779- وحدت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 7

7- راه های باطل ، پراکنده و مختلف ، و راه حق ، یکی است .

ليخرجكم من الظلمت إلى النور

مراد از «ظلمت» و «نور» در این آیه، معنوی است و منظور از آن دو - به قرینه این که خداوند، با اعطای رحمت، خواسته است تا مؤمنان را از ظلمت ها به نور رهنمون سازد - بردن آنان از باطل و بی راهه ها به حق و راه خدا است. لازم به ذکر است که جمع آورده شدن «ظلمات» دلالت بر تعدد راه های باطل، و مفرد آورده شدن «نور»، دلالت بر یکی بودن راه حق می کند.

780- وحدت راه حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- راه حق یکی است و بیراهه های باطل متعدد است .

أم هل تستوی الظلمت والنور

ص: 325

جمع آوردن «ظلمات» و در مقابل مفرد آوردن «نور» گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 9

9 - هر یک از حق و باطل ، یک راه بیشتر ندارد .

و إنا أو إياكم لعلی هدی أوفی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 20 - 4

4 - راه حق و هدایت ، یکی است و راه باطل و گمراهی متعدد و گوناگون .

ولا الظلمت و لا النور

جمع آوردن «ظلمات» و مفرد آوردن «نور»، گویای برداشت یاد شده است.

781- وضوح حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 14

14 - درخشش نهایی از آن حق است .

الئن حصحص الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 5

5 - مصمم بودن بر حق ناپذیری ، مانع از شناخت حق با همه روشنی آن

إتک علی الحق المبین . . . و لاتسمع الصمّ الدعا إذا ولّوا مدبرین

قید «إذا ولّوا مدبرین» بیانگر روحیه عناد و حق ستیزی است؛ یعنی، آن جا که عناد ریشه بدواند، سخن حق بی تأثیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- حقیقت، قابل شهود در دنیا؛ اما آدمی گرفتار غفلت و سطحی نگری

لقد كنت في غفلة من هذا

«غفلت» در جایی صادق است که حقیقت قابل شهود باشد؛ ولی آدمی به دلایلی از مشاهده آن محروم بماند. تعبیر «کشفنا...» می رساند که آدمی در دنیا، گرفتار سطحی نگری است و چشمانش در حجاب دنیاگرایی قرار دارد.

ص: 326

وقت شکست حق ناپذیران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است.

و إن أدری لعلّهُ فتنه لکم

ضمیر «لعلّهُ» به نکته ای بر می گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

782- وقت عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 12،13

12- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آگاه نبودن خود از زمان دقیق وقوع عذاب الهی بر مشرکان و کافران لجوج و پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان را به مردم اعلام کرد.

و إن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

«إن» در «إن أدری» نافی است.

13- محدودیت علم پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به زمان وقوع عذاب بر مشرکان و کافران حق ناپذیر و زمان دقیق پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان

إن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

783- ویژگیهای حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 20 - 8

8 - پیام قرآن برای همگان است؛ ولی بهرهوری از آن، مخصوص حق باوران و حق جویان می باشد.

هذا بصائر للناس و هدی و رحمه لقوم یوقنون

784- هدایت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 30 - 11، 9

9- وحدت و هماهنگی کتاب های آسمانی در هدایت گری به سوی حق

ص: 327

سمعنا كتبًا .. مصدقًا لما بين يديه يهدى إلى الحقّ وإلى طريق مستقيم

واژه «مصدقًا» هماهنگی و عدم تناقض را می رساند و این هماهنگی، در پیام های اصولی است که همان هدایت به حق و راه مستقیم می باشد.

11- هدایت گری به سوی حق و راه مستقیم ، اصیل ترین ویژگی قرآن و هر کتاب آسمانی

كتبًا أنزل من بعد موسى مصدقًا لما بين يديه يهدى إلى الحقّ وإلى طريق مستقيم

ابتدا قرآن با کتاب های آسمانی هماهنگ معرفی شده و سپس به عنوان اصیل ترین بُعد هماهنگی آن دو، هدایت گری به سوی حق و راه مستقیم مورد تصریح واقع شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 6, 5, 3, 1

1 - قرآن ، در دیدگاه گروهی از جن ، راهنمای مؤمنان به راه حق و درستی است .

یهدی إلى الرشد

«رشد» (ضد «غی») به معنای دستیابی به راه حق و درستی است. (مصباح المنیر و قاموس المحيط)

3 - قرآن ، راهنمای انسان ها به راه حق و درستی

یهدی إلى الرشد

5 - راهنما بودن قرآن به درستی و حق ، فلسفه و دلیل ایمان آوردن گروهی از جن به این کتاب

یهدی إلى الرشد فامنا به

«فا» در «فامنا» عاطفه و برای ربط مسبب به سبب است؛ یعنی، چون قرآن به رشد هدایت می کند، پس ما به این سبب به آن ایمان آوردیم.

6 - راهنما بودن قرآن به راه حق و درستی ، مقتضی ایمان به آن است .

یهدی إلى الرشد فامنا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 4

4- هدف از خلقت انسانها، هدایت کردن ایشان به طریق حق و نزول رحمت بر آنان است .

إلّا من رحم ربك و لذلك خلقهم

مشارالیه «ذلک» رحمتی است که از جمله «رحم ربک» استفاده می شود.

785- هدایت حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2 - گمراه کردن حقگریزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صراط ربك مستقيما

ص: 328

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق صدر و ... است.

786- هدایت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 55 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتولّ عنهم ... و ذکر

787- هدایت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 4

4 - تنها مؤمنان و حق جویان، زمینه دار بهره مندی از هدایتگری ها و رحمت آفرینی های قرآن

وإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

قید «للمؤمنین» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

788- هدایت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 7,8

7 - ارشاد مردمی که از پذیرفتن حق صریح و روشن سر باز می زنند، عملی بی نتیجه است .

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

8 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نمی تواند مردمی را که از پذیرفتن حق صریح و روشن سر باز می زنند، ارشاد کند .

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ و لو كانوا لا يعقلون

789- هدایت ناپذیری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 10

10 - راه یافتن حق (اسلام) به قلب حق ناپذیر، مانند صعود در آسمان دشوار و یا غیر ممکن است.

ص: 329

و من یرد أن یصله یجعل صدره ضيقا حرجا كأنما یصعد فی السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 2

2- روشن ترین دلایل الهی ، در قلب حق ناپذیران لجوج تأثیر نمی کند .

لسان الذی یلحدون إلیه أعجمیّ و هذا لسان عربیّ مبین . إن الذین لایؤمنون ... لایه

در آیه قبل خداوند با روشن ترین بیان حقانیت قرآن را مبرهن ساخت. در این آیه نیز می فرماید: آن دلیل با همه روشنی برای آنان که تصمیم به ایمان آوردن ندارند، بی ثمر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 5

5 - بیرون آوردن کافران حق گریز - به هر نحو ممکن - از گمراهی ، نه کار پیامبر است و نه در توان او است .

و ما أنت بهد العمی عن ضللتهم

790- هدایتگران و حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 4

4 - هدایتگران باید خود ملازم حق و پیرو حقیقت باشند .

یهدون بالحق

791- هشدار به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 6

6 - تاریخ گذشتگان و سرگذشت مبارزه رسولان الهی ، تسکینی برای رهبران دینی و هشدار به حق ستیزان

لعلک یخف نفسک . . . و إذ نادى ربک موسى أن ات القوم الظلمین

پرداختن به سرگذشت موسی و فرعون و فرجام بد فرعونیان، پس از بیان موضع گیری حق ستیزانه مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دربردارنده دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و نیز هشدار به کافران است که از عاقبت بد فرعونیان درس بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 6

6 - انتقام الهی از فرعونیان ، هشدار جدی به همه کفرپیشگان حق ستیز است .

ص: 330

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

با توجه به لحن تهدید آمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از فرعونیان، این بود که بیشتر آنان از پذیرفتن ایمان امتناع ورزیدند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 6

6 - فرجام هلاکت بار قوم نوح ، هشدار جدی به همه حق ستیزان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

با توجه به لحن تهدید آمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از قوم نوح، این بوده که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 10

10 - سرنوشت شوم قوم عاد ، هشدار جدی به همه حق ستیزان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

لحن تهدید آمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از عادیان، این مطلب بود که بیشتر آنان از پذیرش ایمان سرباز زدند، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 8

8 - فرجام هلاکت بار ثمودیان ، هشدار جدی به همه حق ستیزان

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

با توجه به لحن تهدید آمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از ثمودیان، این بود که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند (و ما کان اکثرهم مؤمنین)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- فرجام هلاکت بار قوم لوط ، هشدارى جدى است به همه حق ستيزان .

ثم دمرنا الآخرين . . . و ما كان اكثرهم مؤمنين

با توجه به لحن تهديدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از قوم لوط، این بود که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند رساننده مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- انتقام الهی از مردم « ایکه » ، هشدارى جدى به همه کفرپيشگان و حق ستيزان است .

ص: 331

و ما كان أكثرهم مؤمنين

با توجه به لحن تهدیدآمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از مردم ایکه، این بود که بیشتر آنان از پذیرش حق سرباز زدند؛ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 74 - 7

7- علم خداوند ، به آشکار و نهان آدمیان ، هشدارى است به حق ستیزان .

و إنّ ربك ليعلم ما تكنّ صدورهم و ما يعلنون

با توجه به بُعد هشدارى و تهدیدى آیات پیشین، تذکر دادن به علم خداوند می تواند هشدار دیگری به مجرمان و حق ستیزان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 20 - 4

4- قیامت ، روز تحقّق هشدار ها و انذار های الهی برای کافران و حق ستیزان

و نفع فی الصور ذلک يوم الوعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 2

2- فرجام هلاکت بار امت های کفرپیشه تاریخ ، به رغم شوکت مندی آنان ، هشدارى به همه ملت های حق ستیز

و کم أهلكنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً

792- هشدار به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إنّہ یعلم الجهر من القول و یعلم ماتکتّمون

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدارى به کیفر و عذاب شدن آنان است.

793- هشدار به حق ناپذیران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 332

3- تذکر به هلاکت اقوامی کافر در اطراف مکه ، هشدارى به مکيان حق ناپذير

و لقد أهلكنا ما حولكم من القرى

مخاطب «کم» مشرکان مکه اند.

794- هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 10، 7

7- نابودی حق ستیزان با همه نیرو و توان ، گواه قدرت قاهر خداوند است .

و کم أهلكنا .. أشدّ .. منهم بطشاً ... هل من محيص

از ارتباط «هل من محيص» با صدر آیه، استفاده می شود که توجه به نابودی ملت های توان مند در گذشته تاریخ، خود می تواند بهترین گواه باشد بر این که ملت ها سرانجام مقهور اراده خدا و ناگزیر از آن هستند.

10 - زوال قدرت ها و سلطه های حق ستیز ، سنتی الهی است .

و کم أهلكنا قبلهم من قرن .. هل من محيص

795- هلاکت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 5

5- تبدیل شدن کافران حق ستیز به موجوداتی بی جان - همچون خس و خاشاک - در پی نزول عذاب

فجعلنهم غنأً

«جعل» (مصدر «جعلنا») در جمله بالا، به معنای گردانیدن و تغییر دادن از صورتی یا حالتی، به صورت یا حالت دیگر است. «غنأ» نیز به خس و خاشاک روی آب گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق هلاکت و نابودی اند .

إِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ . ففقتل كيف قدر

ص: 333

796- هماهنگی شبهه افکنی با حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 2

2- کفر ، حق ستیزی ، سد کردن راه خیر و خوبی ، تجاوز و شک آفرینی ، حلقه هایی به هم پیوسته

فی جهنم کل کفار عنید . متاع للخیر معتد مریب

797- هماهنگی کفر با حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 2

2- کفر ، حق ستیزی ، سد کردن راه خیر و خوبی ، تجاوز و شک آفرینی ، حلقه هایی به هم پیوسته

فی جهنم کل کفار عنید . متاع للخیر معتد مریب

798- هماهنگی ممانعت از خیر با حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 2

2- کفر ، حق ستیزی ، سد کردن راه خیر و خوبی ، تجاوز و شک آفرینی ، حلقه هایی به هم پیوسته

فی جهنم کل کفار عنید . متاع للخیر معتد مریب

799- همنشینی با منکران حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 19

19 - لزوم پرهیز از همنشینی با منکران و تکذیب گران حق و بدگویی کنندگان نسبت به حقگرایان

إذا سمعتم آیت الله یکفر بها و یتهزأ بها

امام رضا(ع) درباره آیه فوق فرمود: اذا سمعت الرجل یجحد الحق و یکذب به و یقع فی اهله فقم من عنده و لاتقاعد.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 281، ح 290؛ نورالثقلین، ج 1، ص 564، ح 627.

ص: 334

800- هواپرستی و حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 7

7 - تمایلات و هوس های نفسانی ، در ضدیت با حق

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض

801- یأس از ایمان حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 7

7 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر این که از حق ستیزان بیمار دل و قسی القلب قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد .

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 55 - 2

2 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر این که از کفرپیشگان حق ستیز قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد .

حتّی تأتیهم الساعه بغته

اخبار خداوند به این که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هرگز به قرآن ایمان نخواهند آورد، می تواند متضمن توصیه ای باشد به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر این که آنان را در کفر بی ایمانی شان رها کند و امیدی به گرویدن آنان به اسلام و قرآن نداشته باشد.

802- یأس از هدایت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 4

4 - نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر - پس از ناامیدی از هدایت آنان - امری پسندیده و روا

وقال نوح ربّ لاتذر على الأرض من الكافرين ديارًا

803- يأس حق ناڤذيران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 11 - 10

ص: 335

10 - یأس و ناامیدی شدید کافران حق ناپذیر ، از نجات خویش از عذاب الهی

فهل إلى خروج من سبيل

مفسران بر این باوراند که چنین سخنی، از زبان کسانی صادر می شود که یأس و ناامیدی بر وجود آنان چیره شده باشد.

804- یگانگی حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 5

5 - وحدت راه حق و تشبث و پراکندگی راه های باطل

من الظلمات الى النور

مفرد آوردن کلمه «نور»، حاکی از وحدت نور و حق و در مقابل، جمع آوردن کلمه «ظلمات»، حاکی از تعدد و تشبث ظلمت و باطل است.

805- یهود حق ناپذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 88 - 4

4 - خداوند ، یهودیان حق ناپذیر را از رحمت خویش محروم و به لعنت ، گرفتارشان کرد .

بل لعنهم الله بكفرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 23

23 - یهود و نصاری عصر بعثت ، مردمی حق ناپذیر بودند .

وإن الذين أتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما الله بغفل عما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 86 - 3

3 - دوزخ جاىگاه مشركان و يهوديان مستكبر و حق ناپذير

و الذين كفروا و كذبوا بايتنا اولئك اصحاب الجحيم

ص: 336

806- یهود صدر اسلام و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 7

7 - یهودیان عصر بعثت در تلاش برای کتمان حقانیت اسلام و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم

807- یهود و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 17

17 - از امام باقر (ع) روایت شده که: «انه قال كان قوم من اليهود ليسوا من المعاندين المتواطئين إذا لقوا المسلمين حدثوهم بما فى التوراه من صفه محمد (صلی الله علیه و آله) فنهاهم كبرائهم عن ذلك، وقالوا: لا تخبروهم بما فى التوراه، من صفه محمد (صلی الله علیه و آله) فيحاجوكم به عند ربكم فنزلت هذه الآيه؛

گروهی از یهود - که کینه ای به مسلمانان نداشتند - هنگامی که با مسلمانان روبرو می شدند از اوصاف رسول خدا (صلی الله علیه و آله) که در تورات آمده بود سخن می گفتند؛ بزرگان یهود با خبر شده و آنها را نهی کردند و گفتند: از صفات محمد [ص] - که در تورات آمده - مسلمانان را مطلع نسازید که به وسیله آن با شما در نزد پروردگارتان استدلال و احتجاج خواهند نمود، پس آیه فوق نازل گشت. «.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 9، 10

9 - یهود و نصارا به خاطر کتمان حقایق درباره ابراهیم، اسماعیل، اسحاق و یعقوب (ع) و نوادگان یعقوب، از ظالمترین مردم هستند.

أم تقولون إن إبراهيم . . . و من أظلم ممن كتم شاهده عنده من الله

از مصداقهای مورد نظر برای «شهاده من الله» به قرینه صدر آیه، حقایق است درباره ابراهیم (ع) و سایر پیامبران یاد شده در آیه.

10 - یهود و نصارا، حقیقتی را که باید به آن شهادت می دادند، کتمان کرده و از ارائه آن خودداری نمودند.

و من أظلم ممن كتم شاهده عنده من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- توصیه علمای یهود به یکدیگر، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام*

ولا تؤمنوا .. ان یؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 337

2 - آل عمران - 3 - 77 - 4

4 - عالمان یهود، دارای اهداف دنیوی در کتمان و تحریف عهد خدا (حقایق مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله))

ان الذین یشترون بعهد الله وایمانهم

با توجه به شأن نزول، مقصود از «عهد الله»، حقایق مربوط به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در تورات است که به دست عالمان یهود تحریف گشته.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 9

9 - پنهان کردن تورات، توسط یهودیان *

قل فاتوا بالتوریه فاتلوها

دعوت به آوردن تورات و تلاوت آن، این را گوشزد می کند که آنها تورات را از دسترس مردم خارج کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا)، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما کنتم تخفون من الکتب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتب» تورات و انجیل خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 7

7 - تبیین حقایق و معارف کتمان شده به دست یهود و نصارا، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا یبین

بنابر اینکه مفعول حذف شده از «یبین»، به قرینه آیه پانزدهم، حقایقی باشد که علمای اهل کتاب آنها را مخفی می داشتند.

19 - عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) قال: سألته عن قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: اعط من حضرک من المسلمین و إن لم یحضرک إلا مشرک فاعطه.

عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق (ع) درباره «وأتوا حقه يوم حصاده» سؤال کردم، فرمود: اگر کسی از مسلمانان هنگام برداشت محصول حضور داشت، حق الحصاد را به او بده و اگر کسی غیر از مشرک نبود، به او بپرداز.

809- احكام حق الحصاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 141 - 19,20

19 - عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) قال: سألته عن قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: اعط من حضرک من المسلمین و إن لم يحضرک إلا مشرک فاعطه.

عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق (ع) درباره «وأتوا حقه يوم حصاده» سؤال کردم، فرمود: اگر کسی از مسلمانان هنگام برداشت محصول حضور داشت، حق الحصاد را به او بده و اگر کسی غیر از مشرک نبود، به او بپرداز.

20 - عن أبي عبدالله (ع) في قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: حقه يوم حصاده عليك واجب و ليس من الزكاه . . .

از امام صادق (ع) درباره آیه «وأتوا حقه يوم حصاده» روایت شده است: پرداخت حق الحصاد در روز درو، بر تو واجب است و این حق، غیر از زکات است . . .

810- موارد حق الحصاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 141 - 21

21 - عن النبي (صلى الله عليه و آله) في قوله: «وأتوا حقه يوم حصاده» قال: ما سقط من السنبل.

از رسول خدا (صلى الله عليه و آله) در توضیح آیه «وأتوا حقه يوم حصاده» روایت شده است: خوشه های بر زمین ریخته شده در هنگام درو، حق الحصاد است.

811- حق الله

{ حق الله }

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 97 - 9

9 - حج گزاردن ، حق خداوند بر توانمندان

و لله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 14

ص: 339

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به گذشت از حقوق خویش بر مردم و طلب آموزش برای آنان نسبت به حقوق الهی

فاعف عنهم و استغفر لهم

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یکسو مأمور به گذشت از مردم و از سوی دیگر مأمور به طلب مغفرت برای آنان از خدا می شود، می توان به دست آورد که مراد از «فاعف»، گذشت از حقوق خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراد از «فاستغفر»، طلب مغفرت در مورد حقوق خداوند است.

813- حق الله در محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 10

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

و ءاتوا حقه یوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

حق پذیری

814- آثار حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 77 - 2

2- ایمان و روح حق پذیری، زمینه ساز شناخت صحیح آیات الهی و حوادث تاریخی و بهره گیری از آنهاست.

إن فی ذلك لآیه للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 89 - 18

18- روحیه حق پذیری، شرط بهرهوری از هدایت، رحمت و بشارت قرآنی

و نزلنا علیک الکتب . . . و هدی و رحمه و بشری للمسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 4

4 - داشتن استعداد و روح حق پذیری ، شرط بهره مند شدن و تأثیر پذیرفتن از گفته های رسولان

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما ان کنتم موقنین

جمله «ان کنتم موقنین» در حقیقت به معنای «ان کنتم مستعدین للإیقان و طالبین لمعرفة الحقایق» است.

ص: 340

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 4

4 - حق شنوی و حق پذیری ، نشانی از حیات جان و سلامت روان انسان در بینش الهی

إِنك لَا تسمع الموتى . . . إذا ولّوا مدبرین

خداوند، کافران حق ناپذیر را هم مرده خوانده است و هم ناشنوا، این نشان می دهد کسانی که حق را به جان می پذیرند و سخن حق را به گوش دل می شنوند، نه مرده اند و نه ناشنوا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 6،7

6 - تنها دل های سلیم و حق پذیر ، شایسته بهره مندی از پیام الهی انبیا

إن تسمع إلاّ من یؤمن بایتنا

مراد از «من یؤمن» کسانی اند که در مقام پذیرش حق می باشند و دل هایشان گرفتار کوری و کوری نشده است.

7 - بی تأثیر بودن هدایت گری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محرومان از روحیه تسلیم و حق پذیری

إن تسمع إلاّ من یؤمن بایتنا فهم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 3 - 4

4 - آمادگی برای پذیرش حق ، شرط بهره گرفتن از قرآن است .

هدی و رحمه للمحسنین

بی شک قرآن کریم، کتاب هدایت برای همه است. اختصاص یافتن هدایت آن به گروهی خاص، در این آیه، به معنای محدودیت هدایت قرآن نیست، بلکه به معنای بهره بردن کسانی است که آمادگی لازم را داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 13

13 - برخورداری از روحیه حق‌پذیری و به دور بودن از لجاجت و عناد، شرط بهره‌وری انسان از هدایت وحی

و لو جعلناه .. و الذین لایؤمنون فی اذانهم وقر و هو علیهم عمی

از صدر آیه - که درباره لجاجت کافران است - و نیز فعل مضارع «لایؤمنون» - که اشعار به استمرار عدم ایمان دارد - می‌توان استفاده کرد که لجاجت و عناد، در محرومیت انسان از ابزارهای شناخت نقش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 1

1 - راه یابی به بهشت، فرجام نیک ایمان به آیات الهی و تسلیم بودن در برابر حق

الذین ءامنوا بایتنا و کانوا مسلمین . ادخلوا الجنة اتم و ازوجکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 341

4 - حق پذیری، تنها رمز سعادت و رهایی انسان از فرجام شوم اخروی

لقد جننکم بالحق و لكن أكثرکم للحق کرهون

تکرار لفظ «حق» و اکتفا نکردن به ضمیر، می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که تنها حق پذیری، می تواند تعیین کننده سر نوشت انسان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 17 - 7

7- تقوای عملی، زاییده هدایت و ره یابی اندیشه به حق

زادهم هدی و آتیهم تقویهم

از ارتباط «آتاهم تقوایهم» با «زادهم هدی» و عطف آن دو - که مستلزم تغایر و دوگانگی است - می توان استفاده کرد که: اولاً هدایت امری روحی و فکری و تقوا مقوله ای عملی است و ثانیاً تقوا مترتب بر ازدیاد هدایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 3

3 - دریافت پیام های نهفته در متن تاریخ، نیازمند قلبی آگاه یا گوش شنوا و حق پذیر

إن فی ذلک لذکری لمن کان له قلب أو ألقى السمع و هو شهید

عبارت «لمن کان له قلب أو ألقى...» می رساند که برای فهم صحیح تاریخ، یکی از دو شرط لازم است: یا خردمندی و تیزهوشی در درک و تحلیل و یا حق شنوی از اهل خرد و اندیشه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 12 - 2

2 - داشتن گوش شنوا و دلی حق پذیر، از شرایط و زمینه های درس آموزی و پندگیری

لنجعلها لکم تذکره و تعیها أذن وعیه

«وعی» (مصدر «تعیها») و «واعیه» به معنای نگه داری شیء و فهم و پذیرش آن است (لسان العرب). گفتنی است اسناد «وعی» به

«أذن»، اسناد مجازی و مقصود از آن دل و جان حق پذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 1، 2

1 - تنها مؤمنانی که کارهای شایسته انجام داده و یکدیگر را به پذیرش حق و شکیبایی توصیه می کنند، گرفتار خسارت نخواهند شد.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خَسْرٍ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا

2 - ایمان و عمل صالح و پذیرش حق و شکیبایی، بهره گیری درست از سرمایه های وجودی خویش است.

لَفِي خَسْرٍ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

ص: 342

815- آثار حق پذیری انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 2

2 - توجه به تأثیر حق در نفوس مستعد ، به رغم عناد کافران ، مشوق رهبران الهی به تداوم تبلیغ

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ... فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ... بِكَاهِنٍ

فاء در «فذکر»، تکلیف تذکر را متفرع بر آیات پیشین کرده است. در آن آیات سخن از حق ناپذیری برخی از مردم و حق پذیری و قدرشناسی گروهی دیگر به میان آمده بود.

816- آثار حق پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا ، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی ، و شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق و دعا و نیایش ، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

817- آثار حق پذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 10

10 - وعده خداوند به موسی (ع) ، درباره رفع عذاب فرعونیان ، در صورت روی آوردن آنان به حق

ادع لنا ربّک بما عهد عندک إنّنا لمهتدون

به قرینه ذیل این آیه و آیه بعد، به دست می آید که مراد از «ما عهد عندک»، وعده خداوند به رفع عذاب از فرعونیان در صورت پذیرش هدایت است.

818- آثار حق پذیری مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 343

11 - روحیه حق‌پذیری ایمان‌آوردگان از اهل کتاب، عامل‌گرودن آنان به اسلام

قالوا ءامنّا به إنّّه الحقّ

جمله «إِنَّهُ الْحَقُّ» به منزله تعلیل برای «آمنا به» است؛ یعنی، ما بدان جهت به قرآن ایمان آوردیم که آن را حق یافتیم.

819- آثار یأس از حق‌پذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 3

3 - سعی در هدایت گمراهان، پس از یأس از حق‌پذیری آنان، لازم نیست.

إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ . فاصفح عنهم

820- آفات حق‌پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 7

7- ذهنیت‌ها و پیشداوری‌ها، از آفات حق‌پذیری و عامل‌گریزی

و لقد صرفنا .. و ما یزیدهم إلاّ نفورًا

در آیه قبل، توضیح داد که مشرکان مکه با انتساب فرزند به خداوند، در صدد استهزای خداوند بودند که این برخوردی است خصمانه و در این جا می‌گوید: «آیات فراوان الهی، بر نفرت آنها می‌افزاید» و این نشان‌دهنده آن است که موضع‌گیری پیشین آنها، موجب شده است که آنان، حق را نپذیرند و از آن بگریزند.

821- ارزش حق‌پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 3

3 - حق‌شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها، از ملاک‌های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

کلمه «دواب»، به معنای بهائم و یا جنبنندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

ص: 344

822- اهمیت حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 8

8- داشتن روحیه حق پذیری و حق جویی ، شرط بهره‌وری از آیات الهی

إن فی ذلك لآیت لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 10

10 - روحیه حرف شنوی و حق پذیری ، شرط بهره مندی از آیات الهی است .

إن فی ذلك لآیت لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 11

11 - لزوم تسلیم بودن در برابر حق پس از ثبوت آن

لقد جاءك الحق .. فلا تكونن من الممترین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 2

2- گرایش به دین اسلام ، در گرو وجود سعه صدر و روح پذیرش حق در انسان است .

أفمن شرح الله صدره للإسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6- لزوم حق پذیری ، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

823- اهمیت روحیه حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 30

30 - تنها حق پذیران قادر به درک سعادت آفرینی پیام های الهی هستند .

ذلکم خیر لکم ان کنتم مؤمنین

چنانچه مشارالیه «ذلکم» تمام مسائلی باشد که در آیه مطرح شده، و از جمله اعتقاد به یگانگی خدا و لزوم پرستش او، باید گفت

ص: 345

مراد از ایمان در «ان کنتم مؤمنین» داشتن روحیه حق پذیری و اهل باور بودن است، نه ایمان به یگانگی خدا. و چون خیر بودن یکتاپرستی و عدالت پیشگی منوط به حق پذیری نیست، یعنی چه انسانها حق پذیر باشند و چه نباشند مسائل مطرح شده دارای خیر است، معلوم می شود شرط «ان کنتم ...» ناظر به درک خیر بودن است. یعنی اگر حق پذیر باشید می فهمید که پیامهای مطرح شده به خیر و صلاح شماس است.

824- پاداش حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 2

2 - فروتنی، شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق، دعا، دوری از اسراف، تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هوناً.. و الذین لایشهدون الزور... أولئک یجزون الغرفه

825- تلاش برای حق پذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 3

3 - تلاش موسی (ع) برای زنده ساختن اشتیاق شناخت حق در وجود فرعون و فرعونیان

قال رب السموت... إن کنتم موقنین

اقدام موسی(ع) به معلق کردن فهم گفته خویش بر شرط (ان کنتم موقنین) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

826- تلاش برای حق پذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 24 - 3

3 - تلاش موسی (ع) برای زنده ساختن اشتیاق شناخت حق در وجود فرعون و فرعونیان

قال رب السموت... إن کنتم موقنین

اقدام موسی(ع) به معلق کردن فهم گفته خویش بر شرط (ان کنتم موقنین) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

827- توصیه به حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 346

5 - توصیه دیگران به پذیرش حق و شکیبایی در راه آن ، مصداق بارز عمل صالح است .

عملوا الصلحت و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

عطف توصیه به حق و صبر - که مصداق عمل صالح است - بر انجام اعمال صالح، عطف خاص بر عام و نشانه اهمیت ویژه خاص است.

828- حق پذیری اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 17

17 - تنها صاحبان عقل سلیم و خردناب ، پندپذیر و حق جو هستند .

إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

«أَلْبَابٌ» (مفرد «ألباب») به معنای عقل خالص و خردناب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 17

17 - تنها صاحبان عقل و خرد ، گروه حق جو و پندپذیراند .

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ

829- حق پذیری جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 6

6 - تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

فَأَلْقَى السِّحْرَ سَاجِدِينَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران به معجزه بودن کار موسی(ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

830- حق پذیری خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 9

ص: 347

9 - خداترسان و نمازگزاران ، بیشتر از دیگران ، حق پذیراند .

إِنَّمَا تَنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

831- حق پذیری در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 28 - 2

2 - قیامت ، صحنه زانو زدن انسان و تسلیم الزامی او در برابر حق

و تری کلّ أمّه جائیه

832- حق پذیری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 7

7 - خداترسی ، انتقاد و نصیحت پذیری ، شرط لازم برای انتخاب حاکم

و اذا قيل له اتق الله

833- حق پذیری عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 9 - 2

2 - انسان های عاقل و خردمند ، پذیرای حقانیت وعده های خداوند و تحقق روز جزا

يُؤفِكُ عَنْهُ مِنَ الْفِكْرِ

834- حق پذیری علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 20

20 - پندپذیر و حقیقت جو بودن عالمان ، دلیل برتری آنان بر جاهلان است .

هل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون إنّما يتذكّر أولوا الألباب

جمله «إنّما يتذكّر أولوا الألباب»، در مقام تعلیل برای جمله پیشین (هل يستوى الذين يعلمون.. است؛ یعنی، عالمان با نادانان برابر نیستند؛ زیرا صاحبان خردناب - که همان عالمان اند - پندپذیر و حقیقت جو هستند.

ص: 348

835- حق پذیری علمای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 107 - 4

4- برخورداران از علم و آگاهی به معارف آسمانی ، دارای روحیه حق پذیری و خضوع در برابر آیات قرآن

إن الذين أوتوا العلم من قبله إذا يتلى عليهم يخرون

836- حق پذیری علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 9،11

9- مسیحیان و عالمان دینی آنان ، مردمی حق پذیر و برخوردار از سلامت نفس

الذين قالوا إنا نصرى . . . و انهم لا يستكبرون

بنابر اینکه متعلق حذف شده از «لايستكبرون» کلمه ای همانند «عن اتباع الحق» باشد، آیه بعد این معنا را تأیید می کند.

11 - تمجید خدا از کشیشان و راهبان وارسته و مسیحیان حق پذیر و فروتن

ذلک بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يستكبرون

837- حق پذیری محرومان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 4

4- ملت های محروم و رنج دیده ، دارای زمینه حق پذیری و گرایش به دین

و لقد اخترنهم . . . وءاتينهم

با توجه به سیاق آیات پیشین - که فرعونیان را به دلیل رفاه مندی و اسرافگری، حق ناپذیر و محکوم به هلاکت معرفی کرده است - می توان علت و انتخاب بنی اسرائیل را برای دریافت آیات و معجزات، محرومیت آنان از رفاه مندی و آمادگی آنان برای حق پذیری دانست. البته این هم آغاز یک آزمون است؛ نه امضای صلاحیت مطلق و بی استثنای آنان.

838- حق پذیری مستضعفان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 3

ص: 349

3 - پیام نوح (ع) ، دارای جاذبه بیشتر برای طبقات محروم جامعه

قالوا أنؤمن لك واتبعك الأردلون

839- حق پذیری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 9

9 - مسیحیان و عالمان دینی آنان ، مردمی حق پذیر و برخوردار از سلامت نفس

الذین قالوا إنا نصری . . . و انهم لایستکبرون

بنابر اینکه متعلق حذف شده از «لایستکبرون» کلمه ای همانند «عن اتباع الحق» باشد، آیه بعد این معنا را تأیید می کند.

840- حق پذیری موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 4

4 - حق شنوی و حق پذیری ، نشانی از حیات جان و سلامت روان انسان در بینش الهی

إنک لاتسمع الموتی . . . إذا ولّوا مدبرین

خداوند، کافران حق ناپذیر را هم مرده خوانده است و هم ناشنوا، این نشان می دهد کسانی که حق را به جان می پذیرند و سخن حق را به

گوش دل می شنوند، نه مرده اند و نه ناشنوا.

841- حق پذیری موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 143 - 24

24 - موسی (ع) بدون هیچ درنگ پس از دریافت حقیقت (ناشدنی بودن رؤیت خدا) آن را پذیرفت و بدان اعتراف کرد .

قال . . . و أنا أول المؤمنین

متعلق «المؤمنین» به قرینه فرازهای قبل (بانک لاتری) است. کلمه «اول» در جمله «أنا أول المؤمنین» علاوه بر معنای مقدم بودن، معنای

تأخیر نکردن را نیز می‌رساند. زیرا صحت این ادعا که شخص بخواهد اول مؤمن باشد، به این است که بی‌درنگ حقیقت رخ نموده را باور کند و به آن ایمان آورد، و گرنه این احتمال منتفی نیست که دیگری در این فاصله ایمان آورد و او نتواند اول مؤمن باشد.

ص: 350

842- حق پذیری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 18

18 - تنها مؤمنان و دارندگان روحیه باور و تصدیق ، تأثیر پذیر از انذار و بشارت انبیا و بهره مند از پیام های ایشان خواهند بود .

إن أنا نذیر و بشیر لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 102 - 12

12- مؤمنان ، برخوردار از روح تسلیم در برابر حق

لیثبت الذین ءامنوا و هدّی و بشری للمسلمین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «للمسلمین» وصف دیگری برای «الذین ءامنوا» باشد نه بازگو کننده گروه دیگری از مردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 1

1 - برخورداران از روحیه تواضع و حق پذیری ، تنها گروندگان به آیات الهی اند .

إنّما یؤمن بآیتنا الذین إذا ذکروا بها خرّوا سجّداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 10، 1

1 - مؤمنان ، برخوردار از شرح صدر و روح تسلیم و انقیاد در برابر حق

أفمن شرح الله صدره للإسلام

«شرح» به معنای بسط و سعه است و شرح صدر به معنای بسط و گشادن سینه و قلب برای تحمل و پذیرش سخن حق است. «اسلام» در دو معنا به کار می رود 1- تسلیم و انقیاد، 2- دین اسلام. گفتنی است که برداشت بالا مبتنی بر معنای نخست اسلام است آیه شریفه نیز درصدد بیان اوصاف مؤمنان است.

10 - وجود اختلاف اساسی انسان مؤمن حق پذیر و نرم دل با کافر حق ناپذیر و سنگدل ، از نظر شخصیت و سرنوشت

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربه فويل للقاسية قلوبهم

«من» در آیه شریفه، اسم موصول و مبتدا است و خبر آن - به قرینه جمله بعدی (فويل للقاسية قلوبهم..)- جمله ای محذوف می باشد. تقدیر کلام چنین است: «أفمن شرح الله صدره للإسلام... كمن قسا قلبه». بنابراین می توان گفت: آیه شریفه درصدد مقایسه میان شخصیت دو انسان مؤمن و کافر و سرنوشت آنان در آینده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 2

2- نیک فرجامی و غفران لغزش های مؤمنان ، نتیجه پیروی از حق و پیام پروردگارشان

و الذين آمنوا .. ذلك بأن .. وأن الذين آمنوا اتبعوا الحق من ربهم

ص: 351

843- حق پذیری مؤمنان به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 27 - 9

9 - معتقدان به قیامت ، به دور از باطل گرایی و ایمن از زیان اخروی

یومئذ یخسر المبطلون

برداشت بالا، با استفاده از مفهوم آیه صورت گرفته است.

844- حق پذیری مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 15

15 - بهره مندی از هدایت خاص خداوند ، در گرو تلاش و کوشش مناسب برای دریافت حقایق

الذین یستمعون القول . . . أولئک الذین هدیهم اللّٰه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند انسان هایی که به تلاش برای شنیدن و برگزیدن بهترین سخنان می پردازند، هدایت یافتگان خود شمرده است. گفتنی است مقصود از هدایت در آیه شریفه، هدایت خاص الهی است؛ نه هدایت عام که برای همه انسان ها خواهد بود.

845- حق پذیری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 9

9 - خداترسان و نمازگزاران ، بیشتر از دیگران ، حق پذیراند .

إنّما تنذر الذین یخشون ربّهم بالغیب و أقاموا الصلوة

846- روحیه حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - تنها مؤمنان و دارندگان روحیه باور و تصدیق ، تأثیر پذیر از انذار و بشارت انبیا و بهره مند از پیام های ایشان خواهند بود .

إن أنا نذیر و بشیر لقوم یؤمنون

ص: 352

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 3,4

3 - تسلیم بودن انسان در برابر حق و داشتن روحیه حق پذیری، نشانه برخورداری از هدایت و توفیق الهی است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

اسلام در این آیه می تواند به معنی لغوی آن که تسلیم است، باشد.

4 - حالت پذیرش در برابر معارف آسمانی اسلام نشانه شرح صدر است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

در برداشت فوق اسلام به معنی اصطلاحی آن که دین اسلام است، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 12

12 - داشتن روحیه حق پذیری، زمینه رشد و کمال است.

إن تسمع إلا من یؤمن بآیتنا فهم مسلمون

«مسلم» به کسی گفته می شود که تسلیم و منقاد بوده و بدون پیش داوری و موضع گیری پیشین، در مواجهه با حق، آن را بپذیرد. این که خداوند، فرموده است: «توبه دارندگان روحیه تسلیم، می توانی منظورت را تفهیم کنی و آنان نیز آن رامی پذیرند»، نشان می دهد که داشتن چنین حالتی، باعث حرف شنوی و در نتیجه، رشد می شود.

847- زمینه حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 15

15 - ایمان (باور)، زمینه ساز پذیرش معجزات الهی و بهره مندی از آن

انّ فی ذلک لآیه لکم ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - سابقه آشنایی مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حقائق، زمینه تأثیرپذیری آنان از قرآن

تری اعینهم تفیض من الدمع مما عرفوا من الحق

بدان احتمال که مراد از «الحق» حقایقی غیر از قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد بر این مبنا: ما در «مما» مصدریه و «من» در «من الحق» تبعیضیه است نه بیانیه یعنی چون مسیحیان مؤمن، حقایقی از دین را می شناختند، اعتراف به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کردند. ماضی بودن فعل «عرفوا» این احتمال را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 353

18- عبادت و پرستش خدا، زمینه ساز پندپذیری و حق شنوی است .

ذکری للعبدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 54 - 5

5- نرمی و سلامت دل ، زمینه ای مناسب برای گرایش به حق و پذیرش آن

ليجعل .. للذين في قلوبهم مرض و القاسيه قلوبهم ... و ليعلم الذين أوتوا العلم أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 3

3- بصیرت و روشن دلی ، زمینه ساز پذیرش سخن حق و عبرت آموزی است .

إن في ذلك لعبره لأولی الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 42 - 6

6- علم و معرفت ، زمینه ساز خضوع و تسلیم انسان در برابر حق

و أوتینا العلم من قبلها و کنا مسلمین

تقدیم «علم» بر «اسلام» می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 9

9- حق پذیری ، زمینه و شایستگی و صلاحیت لازم را می طلبد .

و إذا تتلى عليه آیتنا ولی مستکبراً .. کأن فی أذنيه وقراً

این که گفته است: «لهو طلبان، با شنیدن آیات الهی، روی می گردانند به گونه ای که گویا ثقل سامعه دارند»، می رساند که پذیرفتن حق،

زمینه لازم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 6

6 - توجّه به در اختیار خداوند بودن همه موجودات عالم و نیز نعمت های اعطا شده به انسان ، تبعیت از تعالیم آسمانی را اقتضا می کند .

ألم تروا أنّ الله سخر... وأسبغ عليكم نعمه... اتبعوا ما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 18

ص: 354

18 - « روى أنّ النبىّ (صلى الله عليه وآله) قرأ « أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه » فقال إنّ النور إذا وقع فى القلب إنفسح له وانشرح ، قالوا : يا رسول الله فهل لذلك علامه يعرف بها ؟ قال : التجافى عن دارالغرور و الإنايه إلى دار الخلود و الإستعداد للموت قبل نزول الموت ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که آن حضرت آیه «أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه» را تلاوت کرد و آن گاه فرمود: هنگامی که نور وارد قلب می شود، قلب برای اسلام باز و گشاده می گردد. گفتند: ای رسول خدا! آیا علامتی برای آن هست که به وسیله آن شناخته شود؟ فرمود: علامت آن پهلو تهی کردن از خانه غرور و بازگشت به خانه جاویدان و آماده شدن برای مرگ قبل از آمدن آن است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 13

13 - اعتقاد به بصیرت و آگاهی کامل خداوند بر احوال بندگان ، زمینه ساز پرهیز آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إنّ الله بصير بالعباد

یادآوری بصیرت و آگاهی خداوند بر احوال بندگان، برای کسانی که در گناه افراط کرده، حق را نمی پذیرند (أنّ المسرفین هم أصحاب النار)، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 16

16 - توجه به رحمت گسترده و عقاب شدید خداوند ، زمینه ساز بازگشت انسان از مخالفت با حق

إنّ ربك لذو مغفرة و ذو عقاب أليم

چنانچه جمله «إنّ ربك . . .» مربوط به مخالفان پیامبران باشد، از توجه دادن خداوند به مغفرت و عقاب خویش، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 10

10 - توجه به الوهیت و فرمانروایی جاویدان خداوند و نیز تداوم زندگی انسان در آخرت ، زمینه ساز گرایش انسان به حق

و هو الذى فى السماء إله و . . . و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

با توجه به این که آیات پیشین در رد منکران توحید بود، استفاده می شود که طرح فرمانروایی خدا بر هستی در دنیا و آخرت، هشدار به حق ستیزان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جا ئیه - 45 - 3 - 7

7 - تشویق انسان از سوی خداوند ، به مطالعه و تأمل در نظام طبیعت به انگیزه حق جویی و حق پذیری

إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 355

13- توجّه به وقوع حتمی وعده های الهی ، بازدارنده انسان از لجاجت و حق ناپذیری *

ءامن إنّ وعد الله حقّ

«إنّ» بیانگر تعلیل است؛ یعنی، ایمان بیاور چون وعده خداوند حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 14 - 18

18 - اطاعت از خدا و رسول او و قرار گرفتن انسان در مسیر اصلی حق ، زمینه بخشش لغزش های وی

وإن تطیعوا الله ورسوله .. إنّ الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 6 - 2,4

2- تأمل و اندیشه در کیفیت آفرینش ، زیبایی و اتقان بنای آسمان ، زمینه ره جویی به حق

بل کذبوا بالحقّ .. أفلم ينظروا إلى السماء ... و ما لها من فروج

واژه «ینظر»، به معنای تأمل و نگاه از روی دقت و تحقیق است.

4- زینت و زیبایی آسمان ، به تدبیر الهی و در جهت ره یابی انسان به حق

أفلم ينظروا .. و زینّ-ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 12

12 - بیم از فرجام عمل ، نقطه آغازین حرکت انسان به سوی تعهّد و حق پذیری

فذکر .. من یخاف وعید

از این که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را موظف کرده تا «من یخاف وعید» با قرآن تذکر دهد؛ استفاده می شود که اعتقاد به قیامت و بیم از فرجام عمل، نخستین مرحله ای است که فرد را مستعد پذیرش حق می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 3

3 - تأثیر سخن حق ، مشروط به وجود زمینه پذیرش است .

فلم یزدهم دعای إلاّ فراراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 7

7 - حق پذیری و دفاع از حق ، نیازمند شکیبایی و استقامت است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

جمله «تواصوا بالصبر»، ممکن است درصدد بیان زمینه های لازم برای مفاد «تواصوا بالحقّ» باشد.

ص: 356

848- سختی حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8 - فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً . . . والذين لا يشهدون الزور ... أول-

849- شرایط حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 18

18 - داشتن روح پندپذیری و حق جویی ، شرط بهره جستن و تأثیر پذیرفتن از سخنان به حق قرآن

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء . . . إن في ذلك لذكرى لأولى الألباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 40 - 4

4 - وجود استعداد و قابلیت ، شرط بهره مندی از پیام حق

أفأنت تسمع الصمّ أو تهدي العمى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 3

3 - تأثیر سخن حق ، مشروط به وجود زمینه پذیرش است .

فلم يزدهم دعاءي إلاّ فرارًا

850- صبر در حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- فروتنی، شب زنده داری، حلم، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق، دوری از اسراف، تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

ص: 357

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً . . . و الذين لا يشهدون الزور ... أول-

851- عوامل حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 54 - 5

5- باور به معاد و توجه به آن ، دارای نقش اساسی در حق پذیری انسان

سنريهم ايتنا في الأفاق . . . ألا إنهم في مريه من لقاء ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 7

7- نیاز همه انسان ها به پیام وحی و رهنمود های پروردگار ، برای رسیدن به حق و صلاح

بأن الذين كفروا اتبعوا البطل و أن الذين آمنوا اتبعوا الحق من ربهم

مقید شدن «الحق» به «من ربهم» و مقابله «الحق من ربهم» با «الباطل»، می رساند که بشر بیش از دو راه در پیش ندارد: راه باطل و یا راه حق، راه حق تنها همان راهی است که منتسب به پروردگار و نازل شده از سوی او است از این رو انسان برای رسیدن به حق، ضرورتاً نیازمند رهنمود خداوند است.

852- عوامل حق پذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 2

2 - آتش دوزخ ، تنها عامل تسلیم گمراهان لجوج در برابر حق

قالوا و هم فيها يختصمون . تالله إن كنا لفي ضلل مبين

برداشت یاد شده از آن جا است که اعتراف حق ستیزان، تنها در جهان آخرت و آن هم در داخل دوزخ صورت می گیرد.

853- فطريت حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فطرت اولیه انسان ها ، توحید ، خداپرستی و حق پذیری است .

لعلّهم يرجعون

از سیاق آیات پیشین - که درباره توحید و شرک است - و نیز از واژه «رجوع» استفاده می شود که انسان ها به توحید گرایش

ص: 358

فطری دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 6

6- انسان در سرشت و نماد خویش ، موجودی حق طلب و حق پذیر

و صرّفنا الأیت لعلّهم یرجعون

تعبیر «یرجعون» می تواند بدان معنا باشد که انسان دارای فطرت حق پذیر است و نمایاندن آیات الهی به او، وسیله ای برای بازگشت به فطرت اولیه خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 12

12- قلب آدمی ، در سرشت خود ، پذیرای حق و عملکرد و روحیات منفی او ، عامل جمود آن

طبع اللّٰه علی قلوبهم واتبعوا أهواءهم

از تعبیر «طبع اللّٰه علی قلوبهم» استفاده می شود که قلب آدمی در ابتدا، پذیرای سخن حق و قادر به فهم پیام الهی است؛ ولی در نتیجه عواملی از سوی خود انسان، طبق اراده الهی، قلب کارایی اصلی خود را از دست می دهد و در برابر حق نفوذناپذیر می شود.

854- منشأ حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 22 - 4

4- خداوند ، هرکس را که بخواهد شنوا و حق پذیر می سازد .

إِنَّ اللّٰهَ یَسْمَعُ مَنْ یَّشَاءُ

855- منشأ حق پذیری عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 6

6- عنایات خداوند به عیسی (ع)، او را فردی حق پذیر، خوش بخت و نرم خو ساخته بود.

ولم يجعلني جبارًا شقيًا

ص: 359

856- منشأ حق پذیری محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 1

1 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شرح صدر عنایت کرده و قوای باطنی آن حضرت را پذیرای حقیقت قرار داد و توانمندی های او را ، برای تحمّل سختی ها و تکالیف ، فزونی بخشید .

الم ن شرح لك صدرک

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). «صدر» و «قلب»، کنایه از نفس انسان است که دارای فهم و درک است. گفته شده «صدر» اعم از «قلب» است؛ زیرا شامل تمام قوای انسان می شود. (برگرفته شده از مفردات راغب)

857- موانع حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 206 - 3,4

3 - سرسختی ، غرور و تکبر برخاسته از گناه ، مانع نصیحت پذیری حاکمان مفسد

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «بالاثم»، متعلق به «العزه» باشد.

4 - سرسختی ، تکبر و غرور ، مانع اصلاح و نصیحت پذیری

اخذته العزه بالاثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 213 - 38

38 - حسد و سرکشی (بغی) مانع پذیرش بیّنات و هدایت الهی

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه بغياً

«بغياً» (حسد و سرکشی)، مفعول لأجله برای «ما اختلف» است؛ یعنی حسد و سرکشی، مانع پذیرش هدایت و حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 7

7 - اعتقاد به الوهیت حضرت مسیح (ع) و عدم پذیرش توحید ، برخاسته از افساد و تباهیگری *

فان تولّوا فانّ الله علیهم بالمفسدین

احتمال دارد کلمه «بالمفسدین»، اشاره به علت و زمینه شرک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 9

9 - ایجاد ترس ، از شگرد های شیطانی برای جلوگیری مردم از گرایش به حقّ

ص: 360

انّما ذلكم الشيطان يخوف اولياءه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 83 - 8،9

8 - استكبار و سخت دلی يهوديان و مشركان موجب تأثرناپذیری آنان از قرآن

و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ترى اعينهم تفيض من الدمع

بيان واکنش خاضعانه مسيحيان در برابر قرآن پس از توصيف آنان به فروتنی در آيه پيش گویای اين است که دو گروه ديگر (يهوديان و مشركان) به دليل گردنفرازی و استكبار در برابر حق، از پذيرش قرآن سرباز زدند.

9 - استكبار موجب سخت دلی و مانع تأثیرپذیری از قرآن

وانهم لا يستكبرون. و إذا سمعوا ما أنزل إلى الرسول ... تفيض من الدمع

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 130 - 11

11 - زندگی دنیا عامل فریب خوردن کافران در نپذیرفتن آیات و پند نگرفتن از انذار انبیا

وغرتهم الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 75 - 8

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافيانش ، مانع از پذيرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلى فرعون و ملايه بأيتنا فاستكبروا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 62 - 11

11 - وفاداری جوامع به آرا و اندیشه های باطل قومی و قبیله ای ، بازدارنده بروز اندیشه های نو و برحق در میان آنان

أتنهنا أن نعبد ما يعبد اباؤنا

6- غوطه‌وری در تمتعات و لذت‌های مادی ، مانع تسلیم شدن در برابر حقایق دینی

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین . ذرهم یأکلوا و یتمتّعوا

فراز «ذرهم یأکلوا و یتمتّعوا و ..» - که درصدد بیان حالات کفار است - می‌تواند به منزله تعلیل و جوابی باشد برای اینکه: چرا آنان اسلام نمی‌آورند و سرانجام نادم و پشیمان می‌شوند؟

10- سرگرم شدن به آرزوهای واهی ، مانع هدایت‌پذیری و تسلیم شدن در برابر حق است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین . ذرهم ... و یلههم الأمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 5

5 - غلبه رذایل اخلاقی بر روح انسان ، مانع حق پذیری او

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 49 - 3

3 - اندیشه سودجویانه ، مانع از پذیرش حق است .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون . وإن يكن لهم الح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 13

13 - روحیه خود برترینی و خوی تجاوزگری ، از موانع پذیرفتن حق و ایمان آوردن

لقد استكبروا في أنفسهم وعتوا عتوًّا كبيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 43 - 4

4 - هواپرستی ، مانع اصلی حق پذیری و هدایت است .

أرءيت من اتخذ إلهه هوية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 8 - 3

3 - عناد و لجاجت ، از موانع ایمان و رهیابی به حق

إلا كانوا عنه معرضين . فقد كذبوا ... و ما كان أكثرهم مؤمنين

از ارتباط این بخش از آیات می توان نتیجه گرفت که عزم کافران بر حق ناپذیری، علت برخورد سطحی آنان با آیات الهی و در نتیجه ره

نیافتن آنان به حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 7

7 - سنت گرایي از موانع پذیرش حق

سواء علينا أوعظت . . . إن هذا إلا خلق الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 43 - 3

3 - عادات و رفتار رسوخ یافته در وجود روح انسان ، مانع گرایش وی به حق آشکار

ص: 362

و أوتينا العلم من قبلها. .. و صدّها ما كانت تعبد من دون الله

عبارت «کانت تعبد» ماضی استمراری و بیانگر دوام و رسوخ است؛ یعنی، خو کردن بلقیس بر رفتار شرک آلود (پرستش خورشید) مانع از آن شده بود که وی علی رغم آگاهی یافتن به حقیقت، به آن بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 2,5

2- تعصّب و تقلید کور از نیاکان، مانع گرایش کافران به پیروی از قرآن و تعالیم آسمانی است.

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا

5- تعصّب خویشاوندی و سنت گرای، از موانع حق پذیری است.

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 7

7- پافشاری بر تقلید از آیین نیاکان و گذشتگان، از جمله موانع پذیرش دین حق

و إذا تتلى عليهم ءآيتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدّكم عما كانى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 13

13- قساوت قلب و سنگدلی، مانع پذیرش حق و تابش نور الهی بر قلب ها

أفمن شرح الله صدره للإسلام. .. فويل للقسيه قلوبهم من ذكر الله

توصیف کافران به قساوت قلب و سنگدلی، در برابر مؤمنان - که از نور هدایت الهی برخوردارند - می تواند بیانگر این نکته باشد که قساوت قلب، مانع تابش نور هدایت الهی در قلب ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 11

11 - تکبر و تجاوزگری، موجب محرومیت از درک صحیح حقایق الهی و مانع از پذیرش آن می شود.

كذلك يضللّ الله... كذلك يطبع الله على كلّ قلب متكبر جبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 22 - 5

5 - تقلید کورکورانه و تعصبات قومی، سدی در برابر حق گرایی است.

أمّه وإنا علىٰ آثرهم مهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 22 - 5

ص: 363

5- فراگیری فساد و غوطه‌وری مردم در جرم و گناه، مانع نفوذ منطق مستدل وحی در ایشان

فدعا ربّه أنّ هؤلآء قوم مجرمون

دعای موسی(ع)، شکوه ای از روی یأس و ناامیدی از ایمان فرعونیان به درگاه خداوند بود. تعبیر «أَنَّ هؤلآء...» بیانگر علت ناامیدی موسی(ع) از تأثیر سخنانش در فرعونیان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 7

7- تکبر و غرور، مانع از دریافت حقیقت

ثمّ یصّرّ مستکبرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 6

6- کفر، مانع درک و پذیرش حق، حتی از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یستمع إلیک حتّی إذا خرجوا من عندک قالوا... ماذا قال انفاً

«ماذا قال...» ممکن است پرسش حقیقی باشد و ناتوانی کافران از فهم کلام وحی را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 2

2- شیطان، از موانع جدی گرایش آگاهان، به حق و هدایت

من بعد ما تبین لهم الهدی الشیطن سؤل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 13

13 - ناباوری به قیامت، عامل حق ناپذیری و تأثیر نداشتن عالی ترین پیام های ارزشی در روح انسان

فذکر بالقرءان من یخاف وعید

با توجه به این که آیات پیشین درباره معاد و رستاخیز بود؛ «من یخاف وعید» می تواند بیانگر مسأله قیامت و نظام کیفر و پاداش باشد. در این صورت مفهوم آیه چنین خواهد بود: «قرآن در ناباوران به قیامت بی تأثیر است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 14

14 - بیماردلی و نفاق ، از موانع شناخت و حق پذیری

وليقول الذين في قلوبهم مرض . . . ماذا أراد الله بهذا مثلاً

ص: 364

858- نشانه های حق پذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 8

8- « صبر » ، نشان حق پذیری است و سفارش دیگران به آن ، نمونه بارز ترغیب مردم به حق است .

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است که عطف «تواصوا بالصبر» بر جمله قبل، عطف خاص بر عام باشد. تکرار فعل «تواصوا»، این ارتباط را تأیید می کند؛ زیرا در تعبیری نظیر «تواصوا بالحقّ و الصبر»، تفاوت حق و صبر نمایان تر است.

حق ستیزان

859- آثار انذار حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 12

12 - تنها انذار و تهدید نسبت به عواقب شوم عمل ، دارای امکان تأثیر در حق ستیزان

و من ضلّ فقلّ إنّما أنا من المندرين

با این که قرآن در بردارنده هر دو بعد انذار و تبشیر است؛ اما پیامبر(صلی الله علیه و آله) در قبال گمراهان حق ناپذیر، تنها موظف به بیان بُعد انذارگر قرآن بود و این بدان جهت است که تنها عاملی که ممکن بود در آنان تأثیر بگذارد «انذار» است.

860- آثار توبه حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 2

2- امکان شمول عفو الهی ، نسبت به کافران حق ستیز ، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إنّ الذین کفروا و... ثمّ ماتوا و هم کفّار فلن یغفر الله لهم

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ توبه کند، مشمول «لن یغفر الله» نخواهد بود.

861- آثار عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 7

7 - کافران و حق ستیزان ، تنها به هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی متنبه شده و به ارزش تعالیم پیامبران پی می برند .

ص: 365

أَن تَصِيبَهُمْ مَّصِيبَةٌ... فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا

862- آثار مبارزه با حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 5

5- دفاع از حق و حرکت بر مدار توحید در برابر حق ستیزان و مشرکان ، امداد و نصرت الهی را در پی خواهد داشت .

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا... وَنَجَّيْنَاهُ وَلَوْطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

863- آثار هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 2

2- فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

864- آموزش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 12

12 - آموزش گناه ستیزه جویان علیه دین ، پس از گرایش آنان به اسلام ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

865- اتمام حجت بر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 1

1 - بستن راه بهانه جویی کافران و حق ستیزان (به این که چرا برای مارتسولی نفرستادی) به هنگام گرفتار شدن به عذاب ، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لولا أن تصيبهم مصيبة بما قدمت أيديهم فيقولوا ربنا لولا أرسلت إلينا رسولاً

جواب «لولا» در «لولا أن تصيبهم مصيبة...» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «لولا أن تصيبهم مصيبة... لَمَا أرسلناك إليهم». گفتنی است که آیه پیش، هدف از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تنبّه و بیداری مردم بیان کرده است. بنابراین آیه یاد شده بیانگر

ص: 366

یکی دیگر از هدف های رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 6 - 2

2- مسؤولیت پیامبران الهی، تا سر حد اتمام حجت بر حق گریزان است؛ نه فزون تر از آن.

فما تغن النذر . فتولّ عنهم

تفریح «تولّ عنهم» بر «ما تغن النذر» بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 3

3- نزول عذاب الهی بر حق ستیزان، از پی اتمام حجت بر ایشان

إنا أرسلنا عليهم... ولقد أنذرهم بطشتنا فتماروا بالنذر

866- اصرار بر کفر حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 12

12 - اقدام حق ستیزان صدر اسلام به انکار صریح قرآن و تورات و تأکید بر کفر خویش نسبت به آن دو

وقالوا إنا بكلّ كفرون

867- اضطراب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 3

3- مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو، از سر ناچاری و اضطراب به انکار عبادت کردن معبود های ادعایی خویش می پردازند.

بل لم نكن ندعوا من قبل شيئا

868- اعراض از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 5

5 - وانهادن امر کافران حق ستیز به خداوند ، رهنمودی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 367

و لاتكن في ضيق مما يمكرون. .. إن ربك يقضى بينهم بحكمه

با توجه به این که آیات این بخش در ارتباط با هم است، تذکر خداوند به قضاوت نهایی خویش درباره کافران، می تواند در مقام توضیح و تعلیل برای آیه «و لاتكن في ضيق مما يمكرون» باشد. آیات بعد نیز مؤید همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 45 - 11

11 - مبلغان دین ، موظف به تلاش در بیداری نفوس مستعد و وانهادن حق ستیزان ، به خداوند

نحن أعلم بما يقولون .. فذكر بالقرءان من يخاف وعيد

برداشت یاد شده، با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

869- افساد حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 5

5 - حق ستیزان ، مردمی تبهکار و مجرمند .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

870- انتقام از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 7، 1

1 - انتقام الهی ، گریبان گیر کافران و حق ستیزان ، در حیات و یا پس از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من يعيش عن ذكر الرحمن .. فأما نذهبنّ .. أو نرينك الذي وعدنهم

7 - خداوند ، به انتقام گرفتن از حق ستیزان - چه در دنیا و چه در آخرت - توانا است .

فإنّا عليهم مقتدرون

871- انذار حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 55 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار ، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتولّ عنهم ... و ذکر

ص: 368

872- اهمیت تذکر به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 55 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتولّ عنهم... و ذکر

873- ایمان حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 2

2 - کفرپیشگان و حق ستیزان، به هنگام وقوع عذاب استیصال، دست از کفر کشیده، ایمان خواهند آورد.

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالن

874- بهانه جویی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 3

3 - کفرپیشگان حق ستیز، منکر آسمانی بودن قرآن به بهانه عدم نزول دفعی آن

قالوا لولا أوتی مثل ما أوتی موسی

مقصود از «ما أوتی موسی» تورات است که یکباره نازل شده بود؛ یعنی، چرا قرآن مانند تورات، یکباره نازل نشده است؟

875- بی ارزشی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 6

6 - انسان بیهوده گرای حق ستیز، فاقد ارج و منزلت در پیشگاه پروردگار

فذرهم یخوضوا

تعبیر «فذرهم» در بردارنده معنای تحقیر است.

ص: 369

876- بی منطقی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 4

4 - کفرپیشگان حق ستیز ، ناتوان از برخورد منطقی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

و قال الذین کفروا لاتسمعوا لهذا القرآن و الغوا فیه

877- پرسش از حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 3

3 - پرسش عتاب آمیز خداوند از مشرکان حق ستیز و لجوج ، درباره معبود های ادعایی آنان

ثمّ قیل لهم این ما کنتم تشرکون

878- تأخیر کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 15

15 - تأخیر کیفر حق ستیزان ، براساس مصالح و نه معلول غفلت خداوند از کردار آنان

سیریکم ءایته .. و ما ربک بغفل عمّا تعملون

با توجه به این که بیشتر آیات این سوره، متوجه منکران رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توحید ربوبی خداوند است، خاتمه یافتن سوره با تعبیر «سیریکم آیاته» و «ما ربک بغافل..» می رساند که خداوند، از نشان دادن آیات انکار ناپذیر خود، عاجز نیست و از کردار بندگان نیز غافل نمی باشد و به موقع جزای آنان را خواهد داد.

879- توصیه به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 2

2 - سیاحت در زمین برای مشاهده شهر های ویران شده و مطالعه در سرنوشت و فرجام شوم ستمگران تاریخ ، توصیه خداوند به گردنکشان و حق ستیزان

أفلم یسیروا فی الأرض فتکون لهم قلوب یعقلون بها

ص: 370

880- تهدید حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 4

4 - خداوند ، مشرکان و کافران حق ستیز را کراراً به عذاب استیصال تهدید کرده است .

فَإِذَا نَرَيْنَا بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ

فعل مضارع «نعد» دلالت بر استمرار می کند. این کلمه مشتق از «وعد» است و «وعد» هم در خیر استعمال می شود و هم در شر. چون در این جا ضمیر به مشرکان و کافران بر می گردد، برای شر و تهدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 9

9 - تهدید حق ستیزان از سوی خداوند ، به محاکمه نهایی و مشاهده جزای خویش در فرجام

بلی و رسلنا لדיهم یکتبون

فعل «یکتبون» از یک سو می رساند که خداوند، همیشه حق ستیزان را به مجرد وقوع جرم جزا نمی دهد و از سوی دیگر افاده می کند که تأخیر جزای آنان سبب غفلت نمی شود؛ زیرا فرشتگان آن را ثبت می کنند و در محاکمه نهایی مورد استفاده قرار می گیرد.

881- تهدید حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجاً ممّن یکذب بایتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

882- جوسازی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- جنجال آفرینی و هوچی گری ، از شیوه های مخالفان جبهه حق

وقال الذین کفروا... والغوا فیہ لعلکم تغلبون

ص: 371

883- حتمیت شکست حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 12

12 - شکست نهایی در جنگ بین حق و باطل ، سرنوشت محتوم حق ستیزان و باطل مداران مفسد است .

إن الله سيبطله إن الله لا يصلح عمل المفسدين

884- حتمیت عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 3

3- گرفتاری به عذاب استیصال پیش از فرارسیدن قیامت ، سرنوشت محتوم همه اقوام و جوامع کافر و مشرک حق ستیز است .

وإن من قرية إلا نحن مهلكوها قبل يوم القيمة

اینکه آیه می فرماید: همه جوامع بشری قبل از قیامت یا هلاک می شوند و یا دچار عذاب می شوند احتمال دارد که مراد از «مهلكوها» هلاکت انسانهای معمولی و مراد از «معدَّبوها» عذاب کافران و مشرکان باشد.

885- حتمیت کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 6

6 - مشرکان و کافران حق ستیز ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فراری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نگران کننده نیست .

فإما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفينك فإلينا يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 27 - 1

1 - عذاب سخت و دشوار الهی ، کیفری حتمی برای کافران حق ستیز

فلنذيقنّ الذين كفروا عذاباً شديداً

لام و نون تأکید در «لنذیقنّ»، حاکی از حتمی بودن عذاب و کیفر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 6

6- امکانات گسترده دنیوی، مانع از مجازات الهی نسبت به حق ستیزان نخواهد بود.

إنّهم جند مغرقون... و نعمه كانوا فیها فکھین

ص: 372

886- حتمیت هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 6

6 - هلاکت ، سرنوشت محتوم همه توان مندان حق ستیز تاریخ

و کم أهلکنا .. هل من محیص

887- حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 4,5

4 - کتمان محتوای کتاب های آسمانی ، کتمان حق است و کتمان کنندگان مردمی حق ستیزند .

ذلک بأن الله نزل الکتب بالحق

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إن الذین یکتُمون .. ذلک بأن الله نزل الکتب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند ، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) ، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان ، مهر زده بود .

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

تعبیر به اسم فاعل (المعتدین) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9 - تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند .

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطبع علی قلوب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- امکان پیدایش افرادی حق ناپذیر و دین ستیز در جامعه ، با وجود شناخت کامل حق و حقانیت دین

ألم تر إلى الذين يجدلون في آيات الله أنى يصرفون

ص: 373

888- حق ستیزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لايكلهم الله يوم القيامة .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 6

6 - اسراف گران و افراط کنندگان در گناه و حق ستیزی ، اهل دوزخ اند .

و أنّ المسرفين هم أصحاب النار

«اسراف» به معنای افراط است و مقصود از «مصرفین» در آیه شریفه، کسانی اند که در گناه و حق ستیزی افراط می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1,2,3

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

يسحبون . في الحميم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد .

ثمّ في النار يسجرون

«سجر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «يُسجرون» به اشخاص، اسناد مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

3 - عذاب شدن کافران حق ستیز و ستیزه جو به آتش دوزخ ، پس از کیفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود .

فی الحمیم ثمّ فی النار یسجرون

برداشت یاد شده از آمدن «ثمّ» که نوعاً برای تراخی زمانی است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 3

3- دوزخ، فرجام هر کفرپیشه معاند حق ستیز

أَلْقِیَا فِی جَهَنَّمَ كَلَّ كَفَّارٍ عَنِیْدٍ

889- حق ستیزان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 374

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در روز قیامت غل به گردن خواهند داشت .

الذین یجدلون .. إذ الأغلل فی أعنقهم

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو در قیامت، با زنجیر بر روی زمین کشان کشان برده می شوند .

و السلسل یسحبون

«سلسله» (مفرد «سلاسل») به معنای حلقه ای منظم از نظر طول است؛ یعنی، زنجیر. «سحب» (مصدر «یسحبون») به معنای کشاندن چیزی بر سطح زمین است.

3 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی، به عمق بطلان راه خود و پیامد رفتارشان آگاه خواهند شد .

فسوف یعلمون . إذ الأغلل فی أعنقهم و السلسل یسحبون

برداشت یاد شده، از آن جا است که ظرف «إذ الأغلل ..» متعلق به «یعلمون» می باشد. «یسحبون» نیز حال از ضمیر «هم» در «فی أعناقهم» است؛ یعنی، به زودی می دانند آن گاه که غل در گردن هایشان باشد و با زنجیر کشان کشان برده می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

یسحبون . فی الحمیم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- قیامت، روز تحقق هشدارها و انذارهای الهی برای کافران و حق ستیزان

و نفخ فی الصور ذلک یوم الوعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ظهور ماهیت زشت حق ستیزان منکر پیامبران ، در روز قیامت *

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

احتمال دارد «غداً» اشاره به روز قیامت داشته باشد.

890- حق ستیزان و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 4

ص: 375

4 - کفرپیشگان حق ستیز ، ناتوان از برخورد منطقی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

وقال الذين كفروا لاتسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه

891- حق ستیزان هنگام عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 2

2 - کفرپیشگان و حق ستیزان ، به هنگام وقوع عذاب استیصال ، دست از کفر کشیده ، ایمان خواهند آورد .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالن

892- دشمنی با حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 10

10 - دشمنی با کفرپیشگان حق ستیز و پرهیز از تقویت آنان ، نشانه پیامبری و لازم جدایی ناپذیر آن

و ما كنت ترجوا أن يلقى إليك الكتب... فلا تكوننّ ظهيرا للكافرين

برداشت یاد شده با توجه به تفریح «لاتکوننّ...» بر صدر آیه به دست می آید.

893- رجعت حق ستیزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و يوم نحشر من كل أمة فوجا ممن يكذب بايتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

894- رد استمهال حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- کافران حق ستیز، فاقد هر گونه مجال و فرصت برای عذرخواهی و رضایت طلبی از خداوند، در روز قیامت

ولا هم يستعینون

ص: 376

«إستعتاب» (مصدر «یستعتبون») به معنای درخواست عذرخواهی است. و در این آیه می تواند کنایه از این باشد که به کافران، مجالی برای عذرخواهی و طلب رضایت خداوند، داده نمی شود.

895- روش برخورد حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 9

9 - جنجال آفرینی و هوچی گری ، از شیوه های مخالفان جبهه حق

و قال الذین کفروا .. و الغوا فیہ لعلکم تغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 6

6 - روی آوری به اتهام و جنگ روانی تبلیغی ، شیوه مخالفان پیام حق

و لما جاءهم الحق قالوا هذا سحر

896- رؤیت عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 9

9 - تهدید حق ستیزان از سوی خداوند ، به محاکمه نهایی و مشاهده جزای خویش در فرجام

بلی و رسلنا لدیهم یکتبون

فعل «یکتبون» از یک سو می رساند که خداوند، همیشه حق ستیزان را به مجرد وقوع جرم جزا نمی دهد و از سوی دیگر افاده می کند که تأخیر جزای آنان سبب غفلت نمی شود؛ زیرا فرشتگان آن را ثبت می کنند و در محاکمه نهایی مورد استفاده قرار می گیرد.

897- زمینه آموزش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 2

2- امکان شمول عفو الهی، نسبت به کافران حق ستیز، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ توبه کند، مشمول «لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ»

ص: 377

نخواهد بود.

898- زمینه تشخیص حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 110 - 8

8- وجود حق و مظاهر آن ، زمینه ساز آشکار شدن ماهیت نهفته حق ستیزان *

حتّی أنسوکم ذکری

از این که خداوند، مؤمنان را عامل غفلت کافران از یاد خدا معرفی کرده است، به دست می آید که اگر مؤمنان نبودند، ماهیت حق ستیز کافران نهان می ماند؛ ولی وجود آنان سبب شد تا چهره اصلی آنها آشکار شود.

899- زمینه عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 3

3- نزول عذاب الهی بر حق ستیزان ، از پی اتمام حجت بر ایشان

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِم... و لقد أنذرهم بطشتنا فتماروا بالئنذر

900- زمینه کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 7 - 4

4- ربوبیت الهی ، مقتضی مجازات کافران و حق ستیزان

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ

از اضافه «عذاب» به «ربّ»، مطلب بالا استفاده می شود.

901- زمینه هدایت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - تنها انذار و تهديد نسبت به عواقب شوم عمل ، دارای امکان تأثیر در حق ستیزان

و من ضلّ فقل إنّما أنا من المنذرين

ص: 378

با این که قرآن در بردارنده هر دو بعد انذار و تبشیر است؛ اما پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال گمراهان حق ناپذیر، تنها موظف به بیان بُعد انذارگر قرآن بود و این بدان جهت است که تنها عاملی که ممکن بود در آنان تأثیر بگذارد «انذار» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 7

7 - مجازات های دنیوی حق ستیزان از سوی خداوند ، به منظور هدایت و اصلاح آنان است ؛ نه انتقام .

و أخذنهم بالعذاب لعلهم يرجعون

902- سختی عذاب اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 4

4 - عذاب اخروی برای کافران و حق ستیزان ، کیفری گران و سخت مصیبت بار

و لولا أن تصيبهم مصيبة

«مصیبه» به بلیه و هر امر مکروه، و ناخوشایند گفته می شود و تکبیر آن برای تفخیم است. بنابراین واژه «مصیبه» در این آیه به معنای بلای بزرگ می باشد و مقصود از آن می تواند عذاب استیصال باشد و می تواند عذاب اخروی باشد.

903- سختی عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 27 - 1

1 - عذاب سخت و دشوار الهی ، کیفری حتمی برای کافران حق ستیز

فلنذيقنّ الذين كفروا عذاباً شديداً

لام و نون تأکید در «لنذيقنّ»، حاکی از حتمی بودن عذاب و کیفر می باشد.

904- سختی کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوح...) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت یادشده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

ص: 379

905- سرزنش اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 1

1 - سرزنش شدن کافران حق ستیز در قیامت از سوی خداوند

ثم قيل لهم أين ما كنتم تشركون

استفهام در «این ما کنتم...» توییحی است.

906- سرزنش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 14

14- ایمان گروهی از جنیان، به مجرد شنیدن قرآن، تعریضی به مشرکان لجوج و حق ستیز است. *

و إذ صرفنا إليك نفراً من الجنّ

با توجه به این که آیات پیشین، تماماً هشدار به مشرکان بود؛ این آیه نیز در بردارنده تعریض و سرزنش برای آنان است؛ زیرا جنیان پیغام قرآن را شنیده و پذیرفتند؛ ولی آنان چنین نکردند.

907- شبهه افکنی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 4

4- تشکیک در حقایق الهی، دارای پیشینه در تاریخ امت های حق ستیز

و لقد أنذرهم... فتماروا بالآندر

908- شکست حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 4

4 - حق ستيزان ، همواره محكوم به شكستند .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

ص: 380

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 10

10 - حق ستیزان ، سرانجام مقهور قدرت شکست ناپذیر خداوند

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

909- شگفتی کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فَأَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

برداشت یادشده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

910- عجز حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 37 - 5

5 - حق ستیزان در اوج اقتدار و شکوه ، ناتوان از مقابله با عظمت و کبریایی خداوند

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

یادکرد جلال و قدرت یگانه و برتر خداوند، در پی ذکر حق ستیزان کافر و ناباور به معاد، می تواند پیامی هشداردهنده برای آنان و نویدی آرامش بخش برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

911- عذاب اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 71 - 3،2،1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در روز قیامت غل به گردن خواهند داشت .

الذین یجدلون . . . إذ الأغلل فی أعتقهم

2- کافران حق ستیز و ستیزه جو در قیامت، با زنجیر بر روی زمین کشان کشان برده می شوند.

والسلسل یسحبون

«سلسله» (مفرد «سلاسل») به معنای حلقه ای منظم از نظر طول است؛ یعنی، زنجیر. «سحب» (مصدر «یسحبون») به معنای کشاندن چیزی بر سطح زمین است.

ص: 381

3 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی، به عمق بطلان راه خود و پیامد رفتارشان آگاه خواهند شد.

فسوف يعلمون . إذ الأغلل فی أعنقهم و السلسل یسحبون

برداشت یاد شده، از آن جا است که ظرف «إذ الأغلل . . .» متعلق به «یعلمون» می باشد. «یسحبون» نیز حال از ضمیر «هم» در «فی أعنقهم» است؛ یعنی، به زودی می دانند آن گاه که غل در گردن هایشان باشد و با زنجیر کشان کشان برده می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1,2

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد.

یسحبون . فی الحمیم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

2 - کافران حق ستیز و ستیزه جو، در انبوهی از آتش دوزخ سوزانده خواهند شد.

ثم فی النار یسجرون

«سجر» در اصل به معنای پر کردن تنور از آتش گیره برای بر افروختن و تقویت آتش آن است. اسناد فعل «یسجرون» به اشخاص، اسناد مجازی است. مقصود از آن فراگرفتن آتش زیاد بر تمامی وجود دوزخیان می باشد.

912- عذاب استیصال حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 4

4 - خداوند، مشرکان و کافران حق ستیز را کراراً به عذاب استیصال تهدید کرده است.

فإما نرینک بعض الذی نعدهم

فعل مضارع «نعد» دلالت بر استمرار می کند. این کلمه مشتق از «وعد» است و «وعد» هم در خیر استعمال می شود و هم در شر. چون در این جا ضمیر به مشرکان و کافران بر می گردد، برای شر و تهدید است.

913- عذاب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مشرکان و مجادلہ گران حق ستیز گرفتار غضب و عذاب سخت الہی

والذین یحاجون فی اللہ .. علیہم غضب و لہم عذاب شدید

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 382

8 - عذاب الهی ، بر جوامع حق ستیز فراگیر و گسترده است .

فأغرقنهم أجمعين

914- علم اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 71 - 3

3 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی ، به عمق بطلان راه خود و پیامد رفتارشان آگاه خواهند شد .

فسوف يعلمون . إذ الأغلل فی أعنقهم و السلسل یسحبون

برداشت یاد شده، از آن جا است که ظرف «إذ الأغلل . . .» متعلق به «یعلمون» می باشد. «یسحبون» نیز حال از ضمیر «هم» در «فی أعناقهم» است؛ یعنی، به زودی می دانند آن گاه که غل در گردن هایشان باشد و با زنجیر کشان کشان برده می شوند.

915- عوامل تنبه حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 7

7 - کافران و حق ستیزان ، تنها به هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی متنبه شده و به ارزش تعالیم پیامبران پی می برند .

أن تصیبهم مصیبه . . . فیقولوا ربنا لولا أرسلت إلینا رسولا

916- فرجام حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 58 - 3

3- گرفتاری به عذاب استیصال پیش از فرا رسیدن قیامت ، سرنوشت محتوم همه اقوام و جوامع کافر و مشرک حق ستیز است .

وإن من قریه إلا نحن مهلكوها قبل یوم القیمه

اینکه آیه می فرماید: همه جوامع بشری قبل از قیامت یا هلاک می شوند و یا دچار عذاب می شوند احتمال دارد که مراد از «مهلكوها»

هلاکت انسانهای معمولی و مراد از «معدَّبوها» عذاب کافران و مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 10

ص: 383

10 - حق ستیزان ، سرانجام مقهور قدرت شکست ناپذیر خداوند

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 7

7 - قیامت ، پایان بازیگری و بیهوده گرایی های کافران حق ستیز

يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يَلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يَوْعَدُونَ

بنابراین که مراد از «یومهم» ..» روز قیامت باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 3 - 24 - 50

3- دوزخ ، فرجام هر کفرپیشه معاند حق ستیز

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 6 - 36 - 50

6 - هلاکت ، سرنوشت محتوم همه توان مندان حق ستیز تاریخ

و كَم أَهْلَكْنَا .. هل من محيص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 2 - 37 - 50

2 - فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ

917- فلسفه کیفرهای دنیوی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - مجازات های دنیوی حق ستیزان از سوی خداوند ، به منظور هدایت و اصلاح آنان است ؛ نه انتقام .

وَأَخَذْنَهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

ص: 384

918- فلسفه مهلت به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 93 - 15

15 - تأخیر کیفر حق ستیزان ، براساس مصالح و نه معلول غفلت خداوند از کردار آنان

سیریکم آیته . . . و ما ربک بغفل عمّا تعملون

با توجه به این که بیشتر آیات این سوره، متوجه منکران رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و توحید ربوبی خداوند است، خاتمه یافتن سوره با تعبیر «سیریکم آیاته» و «ما ربک بغافل. . .» می رساند که خداوند، از نشان دادن آیات انکار ناپذیر خود، عاجز نیست و از کردار بندگان نیز غافل نمی باشد و به موقع جزای آنان را خواهد داد.

919- قدرت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 7

7 - نابودی حق ستیزان با همه نیرو و توان ، گواه قدرت قاهر خداوند است .

و کم أهلکنا . . . أشدّ . . . منهم بطشاً . . . هل من محیص

از ارتباط «هل من محیص» با صدر آیه، استفاده می شود که توجه به نابودی ملت های توان مند در گذشته تاریخ، خود می تواند بهترین گواه باشد بر این که ملت ها سرانجام مقهور اراده خدا و ناگزیر از آن هستند.

920- کیفر اخروی حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 15

15 - قیامت ، روز مجازات و کیفر کفرپیشگان و حق ستیزان

و نذیقه یوم القیمه عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 3

3 - عذاب شدن کافران حق ستیز و ستیزه جو به آتش دوزخ ، پس از کیفر شدنشان با آب داغ و پر حرارت خواهد بود .

فی الحمیم ثمّ فی النار یسجرون

برداشت یاد شده از آمدن «ثمّ» که نوعاً برای تراخی زمانی است، استفاده می شود.

ص: 385

921- کيفر حق ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 5 - 10

10 - تمامی اقوام تکذيب گر (چون قوم نوح) ، به خاطر مبارزه با حق (تعاليم پيامبران) ، در دنيا مورد عقوبت و کيفر الهی قرار گرفتند .

كذبت قبلهم قوم نوح .. ليدحضوا به الحق فأخذتهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 6 - 6

6 - ربوبيت الهی ، مقتضى عذاب دادن و کيفر کردن کافران حق ستيز و تکذيب کننده

و كذلك حقت كلمت ربك على الذين كفروا أنهم أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 19 - 2

2 - عوامل طبيعى ، در خدمت اراده الهی ، برای کيفر اقوام حق ستيز

فكيف كان عذابي .. إنا أرسلنا عليهم ريحا صرصرا

922- کيفر حق ستيزان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12 - تهديد حق ستيزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و يوم نحشر من كل أمة فوجا ممن يكذب بايتنا

ظاهراً آيه ياد شده، تعريف به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

923- گمراهی حق ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا یکلمهم الله يوم القيامة .. . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

ص: 386

924- مجاری کیفر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 7

7- عوامل طبیعی ، تحقق بخش اراده الهی در کیفر حق ستیزان

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَهُ وَحَدَهُ فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ

925- مجرمیت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 82 - 5

5- حق ستیزان ، مردمی تبهکار و مجرمند .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

926- محاکمه حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 9

9- تهدید حق ستیزان از سوی خداوند ، به محاکمه نهایی و مشاهده جزای خویش در فرجام

بلی و رسلنا لדיهم یکتبون

فعل «یکتبون» از یک سو می رساند که خداوند، همیشه حق ستیزان را به مجرد وقوع جرم جزا نمی دهد و از سوی دیگر افاده می کند که تأخیر جزای آنان سبب غفلت نمی شود؛ زیرا فرشتگان آن را ثبت می کنند و در محاکمه نهایی مورد استفاده قرار می گیرد.

927- محاکمه حق ستیزان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 12

12- تهدید حق ستیزان عصر بعثت به محاکمه و مجازات در روز رجعت

و یوم نحشر من کلّ أمّہ فوجًا ممّن یکذب بایتنا

ظاهراً آیه یاد شده، تعریض به رجعت کافران عصر بعثت نیز دارد.

ص: 387

928- محرومیت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لايكلهم الله يوم القيمه .. ذلك بان الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

929- مخالفت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران حق ستیز و لجوج

فاصبر إنّ وعد الله حقّ

930- مصایب حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 4

4 - عذاب اخروی برای کافران و حق ستیزان ، کیفری گران و سخت مصیبت بار

و لولا أن تصيبهم مصيبه

«مصیبه» به بلیه و هر امر مکروه، و ناخوشایند گفته می شود و تنکیر آن برای تفخیم است. بنابراین واژه «مصیبه» در این آیه به معنای بلای بزرگ می باشد و مقصود از آن می تواند عذاب استیصال باشد و می تواند عذاب اخروی باشد.

931- مغضوبیت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 12

12 - مشركان و مجادله گران حق ستيز گرفتار غضب و عذاب سخت الهى

و الذين يحاجون فى الله . . . عليهم غضب و لهم عذاب شديد

ص: 388

932- منشأ مهلت به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام ، به خاطر رحمت و لطف او بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت موسی و فرعون تسلّی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و نیز هشداری است به کافران مکه که نازل نشدن عذاب بر آنان، نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، عزّت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 5

5 - مهلت دادن خدا به کافران و حق ستیزان ، معلول رحمت و لطف او است ؛ نه از روی ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت قوم عاد از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشداری است به مشرکان مکه که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، از باب ناتوانی حق تعالی نیست؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 4

4 - مهلت خدا به کافران و حق ستیزان صدر اسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او بود ؛ نه برخاسته از ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یاد آوری سرگذشت قوم لوط، از یک سو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) است و از سوی دیگر هشداری به شرک پیشگان صدر اسلام است که اگر بر آنان عذاب نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدر اسلام و تأخیر در مجازات آنان ، معلول رحمت او است ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت شعیب(ع) و مردم ایکه، از یکسو تسلی بخش خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) می باشد و از سوی دیگر هشدار به شرک پیشگان حق ستیز مکه است که اگر بر آنان عذاب نازل نشده، نه از باب ناتوانی خداوند است؛ بلکه از باب رحمتی است که او بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان برسد، قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

ص: 389

933- منشأ مهلت به حق ستیزان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 5

5 - مهلت خداوند به کافران حق ستیز صدراسلام ، معلول رحمت و لطف وی بود ؛ نه برخاسته از ضعف و ناتوانی او .

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

یادکرد سرگذشت قوم نوح، از یکسو تسلی خاطر پیامبر(صلی الله علیه و آله) و از سوی دیگر هشدار می بود به مشرکان که اگر بر آنان عذاب نازل نشده؛ نه از باب ناتوانی حق تعالی است؛ بلکه از باب رحمتی است که بر مردمان دارد و چون زمینه آن به پایان رسد، عزت و قهر الهی گریزناپذیر خواهد بود.

934- موانع هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 129 - 9

9 - سنت استمرار زندگی بشر بر روی زمین تا مدتی مشخص ، ناسازگار با نابود کردن فوری همه حق ستیزان

و لولا كلمة سبقت من ربك لكان لزامًا و أجل مسمًى

«أجل» به معنای تمام مدت و یا پایان آن است (لسان العرب) و «أجل مسمًى» عطف بر «کلمه» است؛ یعنی، لولا کلمه و أجل مسمًى. ... در این که مراد از «کلمه» و «أجل» دو چیز مستقل است، یا دو تعبیر از یک حقیقت اند، صاحب نظران گفته هایی مطرح کرده اند: یکی از احتمالات این است که مراد از «کلمه»، سخن خداوند هنگام هبوط آدم است که فرمود: «لکم فی الأرض مستقر و متاع إلى حین» (بقره/36). مراد از «أجل» در این احتمال، پایان عمر دنیا است برداشت یاد شده بر اساس این احتمال است.

935- مهلت به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 6

6 - مشرکان و کافران حق ستیز ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم راه فراری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نگران کننده نیست .

فإما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفيتك فإلينا يرجعون

936- نفرین بر حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 390

1 - کافران حق ستیز و یاوه سرا ، مورد نفرین خداوند

قتل الخرصون

937- هدایت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ادامه دادن تذکر و هشدار ، در عین اصرار نورزیدن بر هدایت حق ستیزان

فتولّ عنهم ... و ذکر

938- هشدار به حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - تاریخ گذشتگان و سرگذشت مبارزه رسولان الهی ، تسکینی برای رهبران دینی و هشدار به حق ستیزان

لعلک بخع نفسک .. و إذ نادى ربک موسى أن ات القوم الظلمین

پرداختن به سرگذشت موسی و فرعون و فرجام بد فرعونیان، پس از بیان موضع گیری حق ستیزانه مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، در بردارنده دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و نیز هشدار به کافران است که از عاقبت بد فرعونیان درس بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انتقام الهی از فرعونیان ، هشدار جدی به همه کفرپیشگان حق ستیز است .

إنّ فی ذلك لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

با توجه به لحن تهدید آمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از فرعونیان، این بود که بیشتر آنان از پذیرفتن ایمان امتناع ورزیدند، برداشت یاد شده به دست می آید.

6 - فرجام هلاکت بار قوم نوح، هشدار جدی به همه حق ستیزان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

با توجه به لحن تهدیدآمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از قوم نوح، این بوده که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند، برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 391

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 10

10 - سرنوشت شوم قوم عاد ، هشدارى جدى به همه حق ستيزان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

لحن تهديدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از عادیان، این مطلب بود که بیشتر آنان از پذیرش ایمان سرباز زدند، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 8

8 - فرجام هلاکت بار ثمودیان ، هشدارى جدى به همه حق ستيزان

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

با توجه به لحن تهديدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از ثمودیان، این بود که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند (و ما کان اکثرهم مؤمنين)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 5

5 - فرجام هلاکت بار قوم لوط ، هشدارى جدى است به همه حق ستيزان .

ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ . . . و ما کان اکثرهم مؤمنين

با توجه به لحن تهديدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از قوم لوط، این بود که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند رساننده مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 6

6 - انتقام الهی از مردم « ایکه » ، هشدارى جدى به همه کفرپيشگان و حق ستيزان است .

و ما کان اکثرهم مؤمنين

با توجه به لحن تهدیدآمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از مردم ایکه، این بود که بیشتر آنان از پذیرش حق سرباز زدند؛ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 74 - 7

7 - علم خداوند ، به آشکار و نهان آدمیان ، هشدار است به حق ستیزان .

وإن ربك ليعلم ما تكمن صدورهم و ما يعلنون

با توجه به بُعد هشدار و تهدیدی آیات پیشین، تذکر دادن به علم خداوند می تواند هشدار دیگری به مجرمان و حق ستیزان باشد.

ص: 392

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 20 - 4

4- قیامت ، روز تحقّق هشدار ها و انذار های الهی برای کافران و حق ستیزان

و نفخ فی الصور ذلک يوم الوعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 2

2- فرجام هلاکت بار امت های کفرپیشه تاریخ ، به رغم شوکت مندی آنان ، هشدارى به همه ملت های حق ستیز

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً

939- هلاکت حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 10، 7

7- نابودی حق ستیزان با همه نیرو و توان ، گواه قدرت قاهر خداوند است .

و کم أهلکنا .. . أشدّ .. . منهم بطشاً ... هل من محیص

از ارتباط «هل من محیص» با صدر آیه، استفاده می شود که توجه به نابودی ملت های توان مند در گذشته تاریخ، خود می تواند بهترین گواه باشد بر این که ملت ها سرانجام مقهور اراده خدا و ناگزیر از آن هستند.

10 - زوال قدرت ها و سلطه های حق ستیز ، سنتی الهی است .

و کم أهلکنا قبلهم من قرن .. . هل من محیص

940- یأس از ایمان حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 7

7 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر این که از حق ستیزان بیماردل و قسى القلب قطع امید کند و به ایمان آوردن

آنان دل نبندد .

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 55 - 2

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر این که از کفرپیشگان حق ستیز قطع امید کند و به ایمان آوردن آنان دل نبندد .

ص: 393

حتی تأتیهم الساعه بغته

اخبار خداوند به این که مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هرگز به قرآن ایمان نخواهند آورد، می تواند متضمن توصیه ای باشد به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر این که آنان را در کفر بی ایمانی شان رها کند و امیدی به گرویدن آنان به اسلام و قرآن نداشته باشد.

حق ستیزی

941- آثار اصرار بر حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 7

7 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی ، زمینه نزول عذاب الهی

إنّ فی ذلك لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

942- آثار حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لایکلمهم الله یوم القیمه . . . ذلك بأن الله نزل الکتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 5 - 7

7 - رودرویی با حق و تکذیب آن، زمینه رویگردانی از آیات الهی

و ما تأتیهم . . . إلا کانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق

«فاء» در «فقد کذبوا» می تواند سببیه باشد، بر این مبنا جمله «فقد کذبوا . . .» بیانگر سبب و زمینه اعراض مذکور در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - انحطاط و نابودی بسیاری از تمدن‌ها پیش از اسلام به سبب گناه و ستیز با حق

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم . . . فأهلكنهم بذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 394

2 - اصرار بر کفر و شرک از سر حق ستیزی، موجب افکنده شدن حجاب بر دل و سنگینی بر گوش آدمی است.

و جعلنا علی قلوبهم أكنه أن يفقهوه و فی اذانهم وقرا

«اصرار» و «حق ستیزی» از جملات دیگر آیه، مانند «کل آیه . . .» و «یجادلونک ...»، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 10

10 - ثبوت و رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آدمی، موجب مهر شدن قلب و هدایت ناپذیری است.

فما كانوا لیؤمنوا . . . کذلک نطیع علی قلوب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 8

8 - استبداد، حق ستیزی و سلطه گری از موجبات شقاوت و تیره بختی است.

و لم یجعلنی جبّاراً شقیّاً

«شقیّاً» می تواند صفت توضیحی برای «جبّاراً» باشد، یعنی اگر کسی جبار شد، شقی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 11

11 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی، زمینه ساز نزول عذاب الهی

فأهلکنهم . . . و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 2

2 - کفرورزی به قرآن و تورات، علی رغم عدم وجود کتابی هدایت بخش تر از آنها، نشان از حق ستیزی و پیروی از هوای نفس دارد.

قل فأتوا بکتب . . . أهدی منهما . . . فاعلم أنّما یتبعون أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 5

5 - خوی سرکشی ، تکبر ، ستیزه جویی و حق ناپذیر ، از موانع پذیرش قرآن و وحی الهی

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 5

5 - کفر و حق ستیزی ، موجب عذاب ذلت بار دنیایی و عذاب فراگیر و دائمی دوزخ

ص: 395

من يأتيه عذاب يخزيه ويحلّ عليه عذاب مقيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 5 - 11

11 - مجادله و ستيزه جویی با حق ، عقوبت الهی در دنیا را در پی دارد .

و جدلوا بالباطل ليدحضوا به الحق فأخذتهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 43 - 9

9 - اسراف و زياده روی در گناه و حق ستیزی ، موجب دوزخی شدن انسان ها است .

و أنّ المسرفين هم أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 63 - 3

3 - روح لجاجت و ستيزه جویی ، از عوامل انکار آیات الهی و نپذیرفتن حق

كذلك يؤفك الذين كانوا بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 70 - 2

2 - روح لجاجت و ستيزه جویی ، از عوامل دین ستیزی و حق ناپذیری

الذين يجدلون في آيت الله .. الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 52 - 2

2 - انکار حق و لجاج و عناد در برابر آن مایه دوری انسان از خدا و محرومیت از عنایت وی

قل أریتم

با توجه به اعراض خداوند از خطاب مستقیم به مشرکان لجوج، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 6

6- عزت ها و شرافت های دنیوی ، متکی به گناه و حق ستیزی ، ناپایدار و منتهی به ذلت و درماندگی است .

ذق إناک أنت العزيز الکریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 8

ص: 396

8 - روحیه انکار و عناد در برابر حق ، مانع بهره‌وری معنوی و عرفانی انسان از ژرف کاوی در نظام طبیعت

إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

وصف «للمؤمنين» این مفهوم را می‌رساند که کافران و یا غافلانی که انگیزه حق‌جویی را ندارند، با ژرف‌کاوی در نظام آسمان‌ها و زمین، بهره‌ای بایسته از آن نمی‌برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ ، نتیجه حق‌ستیزی و دنیا‌محوری آنان

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّبْتُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 5

5- تعارض و نابسامانی در روح و اندیشه ، نتیجه حق‌ستیزی است .

كَذَّبُوا بِالْحَقِّ... فَمَهْمُ فِي أَمْرِ مَرِيحٍ

«فا»ی تفریع، این نتیجه کلی را به دست می‌دهد که انکار حق آشکار، فرد را گرفتار بحران روحی و تناقض‌گویی می‌سازد؛ زیرا از یک سو وضوح حق را در می‌یابد و از سوی دیگر، تلاش می‌کند تا بر آن سرپوش نهاده و عقیده باطل خود را توجیه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 3

3- کفر و حق‌ستیزی ، زمینه فروافتادن انسان به ورطه شر و تجاوز و تردید در تمامی ارزش‌ها *

كُفَّارٍ عَنِيدٍ . مَتَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مَرِيْبٍ

برداشت بالا- بدان احتمال است که ترتیب میان صفات کفار، عنید و... اشاره به ترتب و تأثیر هر وصف در پیدایش وصف متأخر آن، داشته باشد.

943- آثار حق‌ستیزی اقوام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - استمرار و اصرار ملت ها بر انحراف و حق ستیزی ، عامل مجازات آنان از سوی خداوند

لیجزی قومًا بما كانوا یکسبون

تعبیر «كانوا یکسبون» استمرار را می رساند و برداشت بالا در صورتی استفاده می شود که «قوماً» نظر به کافران و منکران «ایام الله» داشته باشد.

ص: 397

944- آثار حق ستیزی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 4

4- نابودی بسیاری از اقوام ، در نتیجه حق ستیزی و تکذیب پیامبران

كذبت قبلهم... فحق وعيد

945- آثار حق ستیزی اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 7

7 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی ، زمینه نزول عذاب الهی

إن فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 11

11 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفر و حق ستیزی ، زمینه ساز نزول عذاب الهی

فأهلکنهم... و ما کان اکثرهم مؤمنین

946- آثار حق ستیزی امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 3 - 2

2 - خوی سرکشی ، تکبر ، حق ناپذیری و ستیزه جویی ، عامل نابودی بسیاری از امت ها و ملت های گذشته

بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق . کم أهلکنا من قبلهم من قرن

آیه شریفه، درصدد بیان این حقیقت است که آنچه موجب ایمان نیاوردن کافران صدراسلام شد، همان سبب کفر بسیاری از امت ها و ملت های گذشته گردید.

947- آثار حق ستیزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 2

2 - هلاکت قوم ثمود، بازتاب ظلم و حق ستیزی خود آنان

ص: 398

فتلك بيوتهم خاويه بما ظلموا

قيد «بما ظلموا» بيان علت هلاکت قوم ثمود است؛ يعنى، آنان بدان سبب که ستم کردند... .

948- آثار حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 1

1- کافران ، با کفر و حق ستیزی و مخالفتشان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ناتوان از رسانیدن کمترین زیان به خداوند

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا .. لَنْ يَصْرِوْا اللّٰهَ شَيْئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 5 - 1

1- شبهات کافران درباره معاد ، ناشی از روحیه حق ستیزی آنان است ؛ نه نامعقول بودن آن .

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «الحق»، حقانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ یعنی، اینان در همان آغاز نشانه های حق را دیدند و به تکذیب آن پرداختند. این حق ستیزی، بسیاری از حقایق معقول را برای آنان، ناممکن جلوه داده است.

949- آثار دنیوی حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 4

4 - حق ستیزی ، دارای پیامد ناگوار دنیوی برای انسان

ذاقوا وبال أمرهم

آیه شریفه در مورد کافرانی سخن می گوید که در برابر اسلام، به ستیز برخاسته بودند.

950- اصرار بر حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - استمرار و اصرار ملت‌ها بر انحراف و حق‌ستیزی ، عامل مجازات آنان از سوی خداوند

لیجزی قومًا بما كانوا یکسبون

تعبیر «كانوا یکسبون» استمرار را می‌رساند و برداشت بالا در صورتی استفاده می‌شود که «قوماً» نظر به کافران و منکران «ایام

ص: 399

اللّٰه» داشته باشد.

951- بی تأثیری حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 3 - 5

5- حق ستیزی کافران ، بی تأثیر در برنامه های الهی و در سد کردن راه رسالت

و کذبوا.. و کلّ امر مستقرّ

952- پایان حق ستیزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 1

1 - لحظه مرگ ، لحظه پایان یافتن شرارت ها و حق ستیزی های کافران و ستمگران

حتّی إذا جاء أحدهم الموت قال ربّ ارجعون

«حتی» برای بیان غایت شرارت ها و ستمگری های کافران است.

953- پایان حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 1

1 - لحظه مرگ ، لحظه پایان یافتن شرارت ها و حق ستیزی های کافران و ستمگران

حتّی إذا جاء أحدهم الموت قال ربّ ارجعون

«حتی» برای بیان غایت شرارت ها و ستمگری های کافران است.

954- تداوم حق ستیزی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 2

2 - استمرار مواضع خصمانه و حق ستیزانه فرعونیان در مقابل موسی (ع)، حتی پس از گرفتار آمدن آنان به عذاب الهی

إذا هم منها یضحکون . . . و أخذنهم بالعذاب . . . وقالوا یاأیه الساحر

فرعونیان پس از گرفتار شدن به عذاب های متعدد، همچنان راه کج خویش را ادامه داده و موسی (ع) را ساحر می نامیدند.

ص: 400

955- حق ستیزی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 41 - 3

3 - خاندان فرعون ، محور اصلی حق ستیزی و مخالفت با وحی ، در جامعه خویش

و لقد جاء آل فرعون النذر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیات گذشته، در مقام بیان سرگذشت حق ستیزان، نام اقوام آمده است؛ اما در این آیه مخالفان حق با عنوان «آل فرعون» مطرح شده اند.

956- حق ستیزی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 9

9- قیامت ، روز کیفر مشرکان به خاطر ستیزه گری های آنان با پیام حق

حتی یلقوا يومهم الذی یوعدون

957- حق ستیزی اصحاب رس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3- قوم نوح ، اصحاب رس و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

958- حق ستیزی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 15

15- اقوام کفرپیشه ، با مشاهده دلایل روشن انبیا ، تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا آنان را به سکوت وادارند و مانع تبلیغشان شوند .

جاءتهم رسلهم بالبينت فردوا أيديهم في أفوههم وقالوا إنا كفرنا بما أرسلتم به

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که فاعل «ردّوا» اقوام یاد شده و مرجع ضمیر «أيديهم» انبیا و یا اقوام و مرجع ضمیر

ص: 401

«أفواههم» انبیا باشد. در این صورت به معنای این خواهد بود که: آن اقوام دستان انبیا یا دستان خود را بر دهان انبیا می گذاشتند.

959- حق ستیزی اکثریت اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 4

4- نابودی بسیاری از اقوام ، در نتیجه حق ستیزی و تکذیب پیامبران

كذبت قبلهم ... فحق وعيد

960- حق ستیزی اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 8

8 - رسوخ روحیه کفر و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدر اسلام

و ما كان أكثرهم مؤمنين

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به مردم ایکه باز می گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

961- حق ستیزی امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و سرکشی در برابر پیامبران الهی ، خصیصه حاکم بر جوامع بشری در طول تاریخ

كلّ ما جاء أمه رسولها كذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 7

7 - همه امت ها با حربه باطل ، به جدال و ستیزه با حق بر خاستند تا آن را از بین ببرند .

كذبت قبلهم قوم نوح ... و جدلوا بالبطل ليدحضوا به الحق

«إدحاض» به معنای ابطال و از بین بردن است.

ص: 402

962- حق ستیزی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 3

3 - حمایت های جدی و مکرر خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، در برابر سرسختی و حق ستیزی دشمنان

أم ابرموا أمراً فإنا مبرمون

963- حق ستیزی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نترّص به ریب المنون .. أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

964- حق ستیزی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نترّص به ریب المنون .. أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 3

3 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر و حق ستیزی دشمنان

كذّبت قبلهم قوم نوح

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «قبلهم» به کافران عصر پیامبر بازمی گردد و در آیات پیشین نیز افعال «إن یروا..» و «كذّبوا» و «اتّبعوا» نظر به ایشان دارد.

965- حق ستیزی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2- سران کفر و شرک ، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود .

ص: 403

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

966- حق ستیزی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2- سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

967- حق ستیزی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 6

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

968- حق ستیزی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5- حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

إنّ الذین یکتُمون . . . ذلک بأنّ اللّٰه نزل الکتب بالحق

969- حق ستیزی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 5

5 - حق ستیزی و حق پوشی علمای یهود و نصارا

ص: 404

إن الذين يكتُمون . . . ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

970- حق ستیزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 34 - 1

1 - واکنش حق ستیزانه فرعون در قبال دو معجزه روشن موسی (ع)

قال للملأ حوله إن هذا لسحر عليم

971- حق ستیزی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول كريم

تعبیر «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشرکان مکه و فرعونیان را می رساند.

972- حق ستیزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 2

2 - وعده خداوند، به مجازات قوم حق ستیز ثمود و نزول عذاب استیصال بر آنان

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

«غداً» ظاهراً اشاره به هنگام نزول عذاب دنیوی دارد؛ و نه قیامت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 3

3 - اعطای معجزه به صالح پیامبر (ع)، زمینه ساز نزول عذاب بر قوم حق ستیز ثمود

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر . إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

با توجه به ارتباط «إنا مرسلوا الناقه» با آیه قبل، استفاده می شود که ظهور حقانیت صالح و کذب و غرور قوم ثمود، امری محقق شدنی است؛ اما پس از اتمام آخرین حجت ها و اعطای معجزه به ایشان.

ص: 405

973- حق ستیزی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 10

10- سرنوشت شوم حق ستیزی قوم عاد ، درسی برای مجرمان همیشه تاریخ

كذلك نجزي القوم المجرمين

تعبیر «کذلک» و به رخ کشیدن سنت، در حقیقت اشاره به مطلب بالا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

2- کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

وفي عاد إذ أرسلنا عليهم الريح العقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 1

1 - قوم عاد ، از جمله ملت های حق ستیز و تکذیب گر پیامبران

كذبت عاد

974- حق ستیزی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 34 - 1

1 - مجازات قوم حق ستیز لوط ، به وسیله طوفانی از شن و سنگریزه

إنا أرسلنا عليهم حاصبًا

«حاصب» به باد شدیدی که با خود سنگریزه حمل کند، گفته می شود (مختار الصحاح).

975- حق ستیزی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3- قوم نوح ، اصحاب رسّ و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

کذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرسّ و ثمود

ص: 406

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 2

2- یأس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت پذیری قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه اّنی مغلوب فاتتصر

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می دید.

976- حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 3

3- حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران ، پیامد ظلمی است که آنان بر خودشان کرده اند .

و منهم من يستمعون إلیک . . . و منهم من ینظر إلیک . . . و لکن الناس أنفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 8

8- خارج کردن حق از صحنه ، با باطل نشان دادن چهره آن ، از شیوه های تبلیغاتی کفرپیشگان است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحقّ

«إدحاض» به معنای «ابطال» و «إزاله» است. «لیدحضوا به الحقّ» یعنی: «کفرپیشگان، با مجادله باطل، سعی در ابطال و ازاله حق دارند». روشن است که حق، قابل ابطال نیست، لذا تعبیر «خروج از صحنه» و «باطل نمایی» در برداشت به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 6

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

و إنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - حق ستیزی ، انگیزه اصلی بیشتر کافران منکر قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود ، نه ناشناخته بودن حقانیت آن دو برای آنها .

أم یقولون به جتّه . . . و اکثرهم للحقّ کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - شرارت و حق ستیزی کافران در دنیا ، گواه حق گریزی آنان پس از بازگشت دوباره به دنیا

قال ربّ ارجعون .. کلاًّ إنّها کلمه هو قائلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 4

4 - دلجویی خدا از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال حق ستیزی های کافران

إنّ ربّک یقضی بینهم بحکمته و هو العزیز العلیم

آیه فوق در عین این که تهدیدی برای کافران و حق ستیزان است، مایه دلداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز هست، چه این که توجه به مقهوریت حق ستیزان در برابر عزت و اقتدار خداوند، خود آرامشی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است که همواره از آنان در رنج بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 19

19 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران و مشرکان

و ما أنت علیهم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 7

7 - ناباوری کافران به روز های تحقق وعده ها و وعید های خداوند ، عامل حق ستیزی آنان *

یغفروا للذین لایرجون آیّام الله

از این که خداوند از مشرکان و حالت روحی شان با عنوان «لایرجون آیّام الله» یاد فرموده؛ استفاده می شود که ایمان نداشتن آنان به وعده ها و وعیدهای خداوند، عامل ستیزه گری آنان با مؤمنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ ، نتیجه حق ستیزی و دنیا محوری آنان

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّبْتُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 52 - 3

3 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ستیزی و اتهام های ناروای کافران

كذالك ما أتى... إلّا قالوا ساحر أو مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 12 - 3

ص: 408

3 - تلاش کافران ، برای خدشه دار ساختن قرآن ، کاری بازیگرانه و بی فرجام

الذین هم فی خوض یلعبون

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «خوض»، نقد و انتقادهایی باشد که کافران از سر تکذیب نسبت به قرآن انجام می دهند و اطلاق لعب بر این عمل از آن جهت باشد که نتیجه ای، عاید آنان نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 2

2 - توبیخ کافران از سوی خداوند ، به خاطر موضع گیری علیه دعوت حق و بی چشمداشت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أم تستلهم أجرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 44 - 1

1 - جبهه کفر ، متکی به جمعیت و اتحاد نیرو های خود برای مقابله با حق

أم یقولون نحن جمیع منتصر

«جمیع» خبر «نحن» است؛ یعنی، ما جماعتی هستیم که با حیثیت جمعی خویش پیروز مندیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدر اسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشیاعکم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

977- حق ستیزی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران و مشرکان صدراسلام، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی، انکار می کردند؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن.

كذلك يُؤفك الذين كانوا بأيّ الله يجحدون

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

2 - کافران و مشرکان صدراسلام، مردمی لجوج، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يُؤفك الذين كانوا بأيّ الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 1

1 - تحریم گوش فرادادن به قرآن ، از سوی کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين كفروا لاتسمعوا لهذا القرآن

978- حق ستیزی کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 6

6 - کافران مکه ، در تلاش برای غلبه بر قرآن و پیام وحی

وقال الذين كفروا لاتسمعوا .. لعلكم تغلبون

979- حق ستیزی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 63 - 10

10 - اتهام ، و نیز ادعای برتری در آیین و روش زندگی ، شیوه مستکبران در برخورد با حق و آیین پیامبران

إن هذن لسحرن .. بطريقتكم المثلی

980- حق ستیزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 19

19 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران و مشرکان

و ما أنت عليهم بوكیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 16

16 - دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، در برابر حق ستيزى و دشمنى مشركان و تهديد آنان به كيفر و عذاب

أنت تحکم بين عبادک فى ما كانوا فيه يختلفون

از تعليم خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله)، مبنى بر درخواست داورى از او درباره مشركان حق ستيز، برداشت بالا به دست مى آيد.

ص: 410

981- حق ستیزی مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 6

6 - مشرکان تکذیب گر و حق ستیز عصر بعثت ، مردمی پندناپذیر و کوردل

وإن يكذبوك .. أفلم يسيروا في الأرض ... القلوب التي في الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 1

1 - کافران و مشرکان صدراسلام ، آیات الهی را از سر لجاج و ستیزه جویی ، انکار می کردند ؛ نه از روی جهل و ناآشنایی به آن .

كذلك يؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انکار چیز معلوم و روشن است. آیه شریفه به منزله تعلیل برای مضمون آیه قبل است که در آن، از انکار آیات الهی و دور شدن از عبادت خداوند، اظهار شگفتی شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدراسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

ولقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

982- حق ستیزی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 17 - 3

3- وجود نوعی مشابهت در عملکرد ، میان مشرکان مکه و فرعونیان در حق ستیزی و مقابله با رسول الهی

و لقد فتنا قبلهم قوم فرعون و جاءهم رسول كريم

تعبير «قبلهم»، نوعی ارتباط و همگونی میان مشركان مكه و فرعونيان را می رساند.

ص: 411

983- حق ستیزی معرضان از انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 32 - 1

1- اعراض کنندگان از دعوت پیامبران ، ناتوان از مبارزه با حق و گریز از عذاب الهی

و من لایجب داعی الله فلیس بمعجز فی الأرض

984- حق ستیزی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 74 - 8,9

8 - خداوند ، بر دل های تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) ، به علت رسوخ صفت تجاوز و حق ستیزی در نفس آنان ، مهر زده بود .

فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطیع علی قلوب المعتدین

تعبیر به اسم فاعل (المعتدین) بدون لحاظ زمان و مفعول، بیانگر ثبوت مبدأ اشتقاق (اعتدا) در ذات (مکذبان) است.

9- تکذیب کنندگان پیامبران پس از نوح (ع) مردمی تجاوزپیشه و حق ستیز بودند .

فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا به من قبل کذلک نطیع علی قلوب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 7

7- انکار رسولان الهی ، بینشی متکی به باطل و در جهت ستیز با حقیقت است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحق

985- حق ستیزی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 2

2- ولیدبن مغیره ، فردی عنود و حق ستیز

إِنَّهٗ كَانَ لِأَيُّنَا عَنِيدًا

986- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 412

11 - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بكتب من عند الله هو أهدى منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

987- روش حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 3

3 - تجلیل حاکمان ستمگر از عالمان ستیزه جو با حق تا حد مقرب ساختن آنان به درگاه خویش

قال نعم وإنکم لمن المقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 7

7- انکار رسولان الهی ، بینشی متکی به باطل و در جهت ستیز با حقیقت است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحق

988- روش حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 6

6- جدال و اشکال تراشی ، با به کارگیری روش های باطل و دستاویز های دروغین ، از شیوه های مبارزه کافران با حق است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحق

989- زمینه حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - بی نیازی و رفاه ، زمینه ساز طغیان و ستیزه جویی با حق

و ما نقموا إلا أن أغنیهم الله ورسوله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 413

6 - جرم و تبه کاری ، زمینه ساز حق ستیزی است .

و يحق الله الحق بكلمته و لو كره المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2 - روی گردانی مداوم از حق ، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إلّا كانوا عنه معرضين . فقد كذبوا ... يستهزءون

با توجه به تفریع «فقد كذبوا..» بر «كانوا عنه معرضين» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 1

1 - تصور ناقص انسان از خداوند و گستره علم وی ، زمینه ساز فروغلتیدن وی در دام حق ستیزی و مبارزه با پیامبران

أم أبرموا أمراً .. أم يحسبون أننا لانسمع سرهم و نجوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 27 - 4

4- غوطه‌وری در سرخوشی ها و امکانات دنیایی ، از زمینه های حق ستیزی و هلاکت *

إنهم جند مغرقون . کم ترکوا ... فیها فکھین

ترسیم برخورداری های فرعونیان - پس از یادکرد هلاکت ایشان - ممکن است از آن جهت باشد که این برخورداری ها، در حق ستیزی آنان نقش داشته است.

990- زمینه حق ستیزی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف ، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تعمل الخبث إثمهم كانوا قوم سوء فسقین

جمله «إثمهم كانوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعمل الخبث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «كانوا» - که مفید استقرار وصف است - بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

ص: 414

991- شکست حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 36 - 6

6 - خداوند بی ثمر ماندن تلاش های حق ستیزانه کافران قریش را به مسلمانان صدر اسلام بشارت داد .

ثم تكون عليهم حسره ثم يغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 34 - 17

17 - جبهه گیری در برابر حق و مبارزه با رسالت‌های الهی محکوم به شکست است.

و لقد كذبت رسل من قبلك فصبروا .. حتى أتهم نصرنا و لا مبدل لكلمت الله

992- عوامل حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 7

7 - حسد از عوامل انکار حق و عاملی برای مبارزه با آن

لو يردونكم من بعد إيمانكم كفاراً حسداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 16

16 - جهل مایه لجاجت و مقاومت در برابر حق است.

ما كانوا ليؤمنوا .. ولكن أكثرهم يجهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 3

3 - حق ستیزی و هدایت ناپذیری کافران ، پیامد ظلمی است که آنان بر خودشان کرده اند .

و منهم من يستمعون إليك . . . و منهم من ينظر إليك . . . و لكن الناس أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 5

5 - كفر و حق ستیزی دارای مراتب ، گونه ها و عوامل مختلف

إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تَسْمَعُ الصَّمَّةَ . . . و ما أنت بهدى العمى عن ضللتهم

ص: 415

از این که در این آیه و در آیه قبل، سه تعبیر مختلف درباره کافران به کار رفته است (1- مرده، 2- ناشنوی روی برتافته، 3- نابینای گمراه)، احتمال می رود که هر یک اشاره به مرتبه و گونه ای از کفر و تعریضی به عوامل متفاوت آن داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 8

8 - تصویر نادرست از زندگی دنیایی و اخروی، منشأ اصلی انحرافها، خودکامگیها و حق ستیزیها است.

يقوم... وإنَّ الأخره هی دار القرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 7

7 - دنیاگرایی و مال پرستی، عامل اساسی در مخالفت با حق

لَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ... لَوْلَا نَزَّلَ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَي رَجُلٍ

با توجه به توضیح برداشت قبل و الغای خصوصیت از مورد (مشرکان مکه)، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 7

7 - ناباوری کافران به روزهای تحقق وعدهها و وعیدهای خداوند، عامل حق ستیزی آنان *

يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

از این که خداوند از مشرکان و حالت روحی شان با عنوان «لایرجون ایام الله» یاد فرموده؛ استفاده می شود که ایمان نداشتن آنان به وعدهها و وعیدهای خداوند، عامل ستیزه گری آنان با مؤمنان بوده است.

993- فرجام حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 6 - 6

6 - هلاکت، سرانجام مبارزه با حق (اعراض، تکذیب و استهزای آن)

ما تأتيهم من آية .. إلا كانوا عنها معرضين. فقد كذبوا بالحق ... ألم يروا كم أه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 8 - 2

2- کفر و حق ستیزی ، منتهی به تناقض در گفتار و اندیشه *

إنکم لفی قول مختلف

مخاطب «إنکم»، کافران هستند. از آن جایی که برای آنان وصفی آورده نشده، استفاده می شود که نفس کفر آنان، منتهی به اختلاف در گفتار و پندار آنها شده است.

ص: 416

994- کيفر حق ستيزى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 72 - 4

4 - ستيزه جويى و تكذيب لجوجانه كتاب هاى آسمانى و فرستادگان الهى ، موجب انواع گوناگون عذاب (در غل و زنجير شدن ، سوخته شدن به آب داغ و آتش دوزخ)

الذين يجدلون .. الذين كذبوا بالكتب ... إذ الأغلل فى أعنقهم ... ثم فى الن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 28 - 5

5 - انكار آيات الهى ، از سر عناد و حق ستيزى ، در پى دارنده آتش هميشگى دوزخ

لهم فيها دار الخلد بما كانوا بأيتنا يجحدون

995- محمد(صلى الله عليه و آله) و حق ستيزى منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 129 - 2

2 - دلجويى خداوند از پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، در قبال حق ستيزى و روى گردانى منافقان

فإن تولوا فقل حسبي الله

996- مراتب حق ستيزى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 81 - 5

5 - كفر و حق ستيزى داراى مراتب ، گونه ها و عوامل مختلف

إنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الصمّ ... و ما أنت بهدى العمى عن ضللتهم

از اين كه در اين آيه و در آيه قبل ، سه تعبير مختلف درباره كافران به كار رفته است (1- مرده ، 2- ناشنواى روى برتافته ، 3- نابيناى گمراه) ،

احتمال می رود که هر یک اشاره به مرتبه و گونه ای از کفر و تعریضی به عوامل متفاوت آن داشته باشد.

ص: 417

997- منشأ حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 14

14- جهل و استکبار ، ریشه بسیاری از انکارها و حق ستیزی ها

و إذ لم يهتدوا به فسيقولون هذا إفك قديم

تعبیر «و إذ لم يهتدوا..»، در حقیقت بیان نمونه ای از این حقیقت کلی است که تکذیبها و انکارها در بسیاری از موارد متفرع بر زمینه نداشتن، جاهل بودن و برخورد مستکبرانه با حقایق است.

998- موانع حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 6

6- توجه به علم همه جانبه خداوند به گفتار و اعمال موجودات جهان ، بازدارنده آدمی از حق ستیزی و گناه

أسرّوا النجوى . . . قال ربّی یعلم القول فی السماء والأرض و هو السميع العليم

خداوند در پاسخ به توطئهها و سخنان سرّی مشرکان علیه اسلام، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داد که علم همه جانبه الهی را به آنان گوشزد کند. این حقیقت می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 5

5- اعتقاد به قیامت و آگاهی از آتش دوزخ ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ستیزی

متی هذا الوعد . . . لو یعلم الذین

از این که خداوند فرمود: اگر کافران می دانستند که آتش دوزخ و .. با آنان چه می کند، در نزول عذاب و برپایی قیامت عجله نمی کردند، به دست می آید که ایمان به قیامت و آگاهی از احوال آن، آدمی را از کفر و حق ستیزی و هرگونه گناه بازمی دارد.

999- نشانه های حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - انکار ربوبیت و یکتایی خداوند ، در عین مشاهده آیات و جلوه های خالقیت مطلق او ، نشانه وجود روح لجاجت و ستیزه جویی است .

اللّٰه الذی جعل لکم الیل . . . ذلکم اللّٰه ربّکم ... فأتی توفکون . کذلک یؤفک الذی

ص: 418

هماهنگی شبهه افکنی با حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 2

2- کفر ، حق ستیزی ، سد کردن راه خیر و خوبی ، تجاوز و شک آفرینی ، حلقه هایی به هم پیوسته

فی جهنم کل کفار عنید . مناع للخیر معتد مریب

1000- هماهنگی کفر با حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 2

2- کفر ، حق ستیزی ، سد کردن راه خیر و خوبی ، تجاوز و شک آفرینی ، حلقه هایی به هم پیوسته

فی جهنم کل کفار عنید . مناع للخیر معتد مریب

1001- هماهنگی ممانعت از خیر با حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 25 - 2

2- کفر ، حق ستیزی ، سد کردن راه خیر و خوبی ، تجاوز و شک آفرینی ، حلقه هایی به هم پیوسته

فی جهنم کل کفار عنید . مناع للخیر معتد مریب

حق شناسی

1002- آثار حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 4

4- هدایت و شناخت حق ، مسؤولیت آفرین است .

من بعد ما تبین له الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 6

6 - عبودیت و بندگی ، نماد و نتیجه حق شناسی انسان در برابر پروردگاری خداوند است .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

ص: 419

از تفریح «فاعبدوه» بر «إن الله ربِّي وربكم» می توان استفاده کرد که باور به ربوبیت یگانه الهی، آدمی را به مسؤولیت و وظیفه عبودیت و بندگی رهنمون می سازد.

1003- اهمیت حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 14

14 - فهم حقایق و معارف دینی و حق بینی و حق شنوی ، ملاک انسانیت و برتری انسان بر چهارپایان است .

أولئك كالأنعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 3

3 - ارائه حق و شناساندن آن به مردم ، فلسفه نزول قرآن

قد جاءكم الحق من ربكم

برداشت فوق از وجه تسمیه قرآن به «حق» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 3

3 - حق شنوی و خردورزی ، دو عنصر تعیین کننده و اساسی برای شناخت حق و پیمودن راه آن

أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

از این که خداوند برای هواپرستان، دو صفتی را ذکر می کند که آنان فاقد آن دو بودند، حکایت از آن دارد که آن دو، نقش تعیین کننده در شناخت و پذیرش راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآن داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 6

6 - لزوم حق پذیری ، شناختن و شناساندن حق و پایداری و شکیبایی برای تحقق آن

تواصوا بالحقّ و تواصوا بالصبر

ترغیب مؤمنان به توصیه دیگران بر حق و صبر، بیانگر لزوم پابندی خود به آن دو است.

ایجاد زمینه حق شناسی در برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 6

6- یوسف (ع) با بازگرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب، درصدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گذاری ایجاد کند و

ص: 420

انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

1004- زمینه حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 54 - 8

8 - عقل ، ارزشمند بوده و در شناخت حقایق و پیشگیری از نابکاری ها نقشی مهم و اساسی دارد .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 10

10 - طرح سؤال و پرسش ، روشی برای برانگیختن اندیشه و تفکر ، در شناخت بهتر حقایق الهی و گزینش بهترین عقیده ها و رفتارها

قُلْ أَذْكَاءٌ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ

1005- زمینه حق شناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 2

2 - سخنان نرم موسی و هارون (ع) ، زمینه ای مناسب برای پی بردن فرعون به حقیقت و یا پیدایش باور های خویش

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لِّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى

«خشیه» ترسی است که آمیخته با احساس عظمت طرف مقابل باشد (مفردات راغب). حرف «أو» فرعون را بین دو واکنش احتمالی ترسیم کرده است. بنابراین جمله «لعلّه...» بیان می دارد که امید است فرعون یا حقیقت را فهمیده و به آن یقین یابد و یا لااقل احتمال صداقت موسی و هارون(ع) را بدهد و در نتیجه خطر را بزرگ دیده و از آن هراسان شود.

1006- موانع حق شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 101 - 14

14 - لجاجت ، از موانع شناخت حق و ایمان آوردن است .

ص: 421

و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون

حق شنوایان

1007- ادراك حق شنوایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 65 - 8

8- آیت خداوند بودن آب باران و حیات موجودات ، برای مردم حق شنو قابل درک است .

و الله أنزل من السماء ماء . . . إن فی ذلك لأیه لقوم یسمعون

1008- عوامل تذکر حق شنوایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 37 - 2

2- فرجام هلاکت بار قدرت های حق ستیز تاریخ ، مایه تذکر خردمندان و مردمان حق شنو

إن فی ذلك لذکری لمن کان له قلب أو ألقى السمع

حق شنوایی

1009- آثار حق شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 12 - 2

2- داشتن گوش شنوا و دلی حق پذیر ، از شرایط و زمینه های درس آموزی و پندگیری

لنجعلها لکم تذکره و تعیها أذن و عیه

«وعی» (مصدر «تعیها») و «واعیه» به معنای نگه داری شیء و فهم و پذیرش آن است (لسان العرب). گفتنی است اسناد «وعی» به

«أذن»، اسناد مجازی و مقصود از آن دل و جان حق پذیر است.

1010- حق شنوایی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 9

9- رهبران و داوران جامعه الهی ، باید نصیحت پذیر و حق شنو باشند .

ص: 422

فاحکم بیننا بالحقّ و لا تشطط

1011- محرومان از حق شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 3,6

3 - مشرکانی که قرآن را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شنیدند و به آن ایمان نمی آوردند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حقیقت ، ناتوان بود .

و منهم من یستمعون إلیک أفأنت تسمع الصمّ و لو کانوا لا یعقلون

6 - مردمی که به آیات قرآن گوش سپارند و به آن ایمان نیاورند ، دلهایشان از شنوایی محروم و از فهمیدن حق ناتوان است .

و منهم من یستمعون إلیک أفأنت تسمع الصمّ و لو کانوا لا یعقلون

1012- موانع حق شنوایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 7

7- گرفتار آمدن به لعن الهی ، عامل محرومیت انسان از حق شنوی و بینش صحیح

لعنهم الله فأصمّهم و أعمی أبصرهم

حق شنوی

1013- آثار حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 65 - 9

9- حق شنوی ، زمینه درک حقایق

إن فی ذلک لأیه لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - حرف شنوی و خردورزی ، از ملاک های ارزیابی شخصیت و ارزش انسان ها

أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون إن هم إلا كالأنعم

ص: 423

1014- تشویق به حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 4

4 - پندپذیری و حرف شنوی ، از اوصاف پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین إذا ذكروا بآیت ربهم لم یخزوا علیها صمًا و عمیًا

1015- حق شنوی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3 - حرف شنوی و بصیرت ، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم یخزوا علیها صمًا و عمیًا

1016- حق شنوی در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 20 - 7

7 - حق شنوی ، بصیرت و آگاهی همه جانبه از موضوع مورد داوری ، از شرایط داوری به حق

والله یقضی بالحقّ . . . إنّ الله هو السميع البصیر

برخی از مفسران بر آنند که یادآوری سمیع و بصیر بودن خداوند در داوری، می تواند اشاره به مطلب بالا باشد.

1017- کافران و حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 3

3 - کافران به قرآن از حق شنوی ، حق گویی و حق بینی ، ناتوانند .

و مثل الذین کفروا . . . صم بکم عمی

«صم» و «بکم» و «عمی» به ترتیب: جمع أصم (کر) و أبکم (لال) و أعمی (کور) می باشند. به نظر می رسد متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل «ما أنزل الله» باشد، یعنی: مثل الذین کفروا بما أنزل الله.

ص: 424

1018- ممانعت از حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 5

5 - تلاش جبهه کفر و باطل ، برای محروم ساختن انسان ها از شنیدن کلام حق

و قال الذین کفروا لاتسمعوا

1019- موانع حق شنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 2

2 - هواپرستی ، مانع حق شنوی و خردورزی است .

من اتخذ إلهه هويه .. أم تحسب أن أكثرهم يسمعون أو يعقلون

حق طلبان

1020- آموزش حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 11

11 - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل .. إن ربك لذو مغفرة

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

1021- اجابت دعای حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 6

6 - اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران ، مقتضی استقامت و پایداری آنان در میدان مبارزه است .

قال قد أجيب دعوتكما فاستقيما

ص: 425

1022- امداد به حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 11

11 - کافران قوم شعیب ، به خدا و داوری او و یاری رسانیش به حقپویان معتقد بودند .

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا و هو خیر الحکمین

چنانچه خطاب در «فاصبروا» متوجه کافران نیز باشد، دعوت شعیب از آنان به صبر تا داوری خدا، بیانگر این نکته است که منکران رسالت او معتقد به خداوند بوده اند. تصریح به «بالذی ارسلت به» پس از «ءامنوا» این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 6,7

6 - جبهه حق ، برخوردار از امداد های غیبی و لطف و کمک الهی

فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ذکر داستان ابراهیم(ع) برای مسلمانان، به عنوان الگو و نمونه ای از دو جریان حق و باطل است.

7 - دخالت خداوند در رخداد های تاریخ و تحولات اجتماعی به نفع جبهه حق

فألقوه فی الجحیم . فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

1023- اهمیت استقامت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 8

8- ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملاً من قومه سخروا منه

جمله «و یصنع الفلک و کلما مرّ ..» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن ، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 3

3 - حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونى

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشَرِّ ذَمَّةٍ قَلِيلُونَ

ص: 426

1025- توکل حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 8

8 - خداوند ، تکیه گاهی قویم و مطمئن برای راهیان راه حق

و هو العزيز العليم . فتوکل علی الله إناک علی الحقّ

این که خداوند قبل از تشویق به توکل، موضع قویم و شکست ناپذیر خود را بیان داشته است می تواند به این دلیل باشد که مؤمنان با اطمینان بیشتری بر او تکیه کنند.

1026- حتمیت پیروزی حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 173 - 1

1 - پیروزی جبهه حق و لشکریان الهی ، سنت و قضای حتمی و غیر قابل تخلف خداوند

و لقد سبقت کلمتنا لعبادنا المرسلین . . . وإنّ جنودنا لهم الغلبون

1027- حق طلبان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 4

4 - تحقق قیامت ، به منظور جدا شدن و شفاف گردیدن صفوف حق مداران از باطل گرایان است .

قل یجمع بیننا ربّنا ثمّ یفتح بیننا بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 21 - 1

1 - قیامت ، روز جدایی خوبان و بدان و حق مداران و باطل گرایان و داوری میان آنان است .

هذا یوم الفصل

«فصل» به معنای فاصله و جدایی میان دو شیء است و مقصود از آن در آیه شریفه، جدایی میان خوبان و بدان و حق پویان و باطل گرایان و داوری میان آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 427

3- قیامت، روز جدایی حق از باطل و تمایز حق مداران از باطل گرایان

إِنَّ يَوْمَ الْفِصْلِ مِيقَتَهُمْ أَجْمَعِينَ

مراد از «فصل»، ممکن است جدا شدن صفوف حق و حق مداران، از باطل و باطل گرایان باشد.

1028- حق طلبان فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 62 - 2

2 - حضور برخی از افراد حق طلب و نصیحت پذیر در صفوف فرعونیان

فتنزعوا أمرهم بينهم

اختلاف نظر فرعونیان در باره موسی(ع)، نشان از متمایل شدن برخی از فرعونیان به موسی(ع) در روز مقابله دارد.

1029- حق طلبان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 86 - 10

10 - تنها اهل ایمان (دارندگان زمینه گرایش به حق)، بهره مند از آیات گسترده الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

1030- حق طلبان و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 8

8 - تنها حق جویان و اهل ایمان، زمینه دار بهره مندی از روشنگری های قرآن

تلك آيات الكتب المبين . تتلوا عليكم ... لقوم يؤمنون

قید «لقوم يؤمنون» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

1031- حق طلبان و قصه يوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 7 - 6

ص: 428

6- تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد.

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

بدیهی است که داستان یوسف(ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در «لسائلین» لام انتفاع است و «لسائلین» گویای این است که پرسشگران و محققان، از آن داستان سود می برند.

1032- حق طلبان و مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 89 - 6

6- اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران، مقتضی استقامت و پایداری آنان در میدان مبارزه است.

قال قد أجيب دعوتكما فاستقيما

1033- خداشناسی حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 86 - 8

8- وجود نشانه های روشن و غیرقابل انکار الهی، در نظام شب و روز برای جویندگان حقیقت

إنّ في ذلك لآيت لقوم يؤمنون

عبارت «قوم يؤمنون»؛ یعنی، کسانی که دارای زمینه گرایش به حق اند و اگر حق را بیابند به آن ایمان می آورند.

1034- زمینه بصیرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 3

3- قطره های برکت آفرین باران، پیامدار بصیرت و بیداری برای حق جوینان

تبصره و ذكرى لكلّ عبد منيب . و نزلنا من السماء ماء مبرگًا

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا قابل برداشت است.

ص: 429

1035- زمینه تنبه حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 3

3- قطره های برکت آفرین باران ، پیامدار بصیرت و بیداری برای حق جویان

تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب . و نزلنا من السماء ماء مبرگًا

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا قابل برداشت است.

1036- شفاعت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 86 - 3

3 - اهل حق و حقیقت ، قادر به شفاعت دیگران در قیامت

و لایملک .. الشفعه إلا من شهد بالحقّ و هم یعلمون

«من شهد بالحقّ» وصف برای شافع است؛ نه شفاعت شونده.

1037- عبرت پذیری حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 7

7 - داستان موسی و فرعون ، دربردارنده درس عبرت برای انسان های مؤمن و حق پذیر

نتلوا علیک من نبیا موسی و فرعون بالحقّ لقوم یؤمنون

1038- عقیده حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 6

6 - اسلام و عقیده به توحید ، تنها راه صحیح و عقیده درست برای ره پویان طریق حق و حقیقت

ءأنتم أضللتم عبادى هولاء أم هم ضلّوا السبيل

برداشت فوق از اطلاق واژه «السبيل» (راه) بر راه حق و درستی - که مشرکان از آن دور شده و آن را گم کرده اند - به دست مى آيد.

ص: 430

1039- فضایل حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 4

4 - تنها مؤمنان و حق جویان ، زمینه دار بهره مندی از هدایتگری ها و رحمت آفرینی های قرآن

وإنه لهدی ورحمه للمؤمنین

قید «للمؤمنین» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 8

8 - تنها حق جویان و اهل ایمان ، زمینه دار بهره مندی از روشنگری های قرآن

تلک ءایت الکتب المبین . تتلوا علیک... لقوم یؤمنون

قید «لقوم یؤمنون» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 4

4 - رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع) ، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق

طلبان

وأنبتنا علیه شجرة من یقطین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس(ع)

و نیز در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 11

11 - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل . . . إن ربك لذو مغفرة

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

1040- فهم حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 30

30 - تنها حق پذیران قادر به درک سعادت آفرینی پیام های الهی هستند .

ذلکم خیر لکم ان کنتم مؤمنین

ص: 431

چنانچه مشارالیه «ذلکم» تمام مسائلی باشد که در آیه مطرح شده، و از جمله اعتقاد به یگانگی خدا و لزوم پرستش او، باید گفت مراد از ایمان در «ان کنتم مؤمنین» داشتن روحیه حق پذیری و اهل باور بودن است، نه ایمان به یگانگی خدا. و چون خیر بودن یکتاپرستی و عدالت پیشگی منوط به حق پذیری نیست، یعنی چه انسانها حق پذیر باشند و چه نباشند مسائل مطرح شده دارای خیر است، معلوم می شود شرط «ان کنتم ...» ناظر به درک خیر بودن است. یعنی اگر حق پذیر باشید می فهمید که پیامهای مطرح شده به خیر و صلاح شماست.

1041- قدرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 57 - 1،2

1 - کافران، از شکست دادن و به سستی کشاندن نیروی الهی و جبهه حق - در هر جای دنیا- ناتوانند .

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض

در آیه شریفه، متعلق «معجزین» (این که کافران چه چیز را به ناتوانی می کشانند - ذکر نشده است؛ ولی با توجه به این که کافران، همواره در صدد تضعیف جبهه حق و دین الهی اند، مقصود از آن نیروی الهی و جبهه حق است. گفتنی است ظرف «فی الأرض» می رساند که این ناتوانی در همه جای دنیا وجود دارد.

2 - ناتوانی کافران در به شکست کشاندن جبهه حق و نیروی الهی، جای هیچ گونه شک و تردیدی ندارد .

لاتحسبنّ الذین کفروا معجزین فی الأرض

تعبیر «لاتحسبنّ» (گمان مبر) - با آن که گمان امری غیر اختیاری است و چیزی نیست که به پرهیز از آن توصیه شود - می رساند که جای چنین گمانی نیست و نباید کسی به خود تردید راه دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 161 - 2

2 - وانهاده شدن مشرکان و معبودهایشان به خود و ناتوانی آنان در برابر خداپرستان و حق جویان

فإنکم و ما تعبدون

1042- مسؤولیت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق ، باید با اعلان تبری از باطل ، آنان را به حال خود رها کنند .

وإن کذبوک فقل .. وانا بریء مما تعملون

ص: 432

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 2

2- لزوم پایداری حق و حق طلبان ، در برابر هوس ها و تمایلات فساد انگیز کافران

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض و من فيهنّ

1043- موانع یأس حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 6

6- توجه به مخالفت و ستیزه جویی با حق در طول تاریخ ، مانع راه یابی روحیه یأس و ناامیدی در حق گرایان

و لقد آتینا موسی الكتب فاختلف فيه

1044- نصرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 26

26- قدرت و عزت الهی ، ضامن نصرت قطعی دفاع کنندگان از حق و یاوران دین است .

و لينصرنّ الله من ينصره إنّ الله لقتوی عزیز

1045- ویژگیهای حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 20 - 8

8- پیام قرآن برای همگان است ؛ ولی بهرهوری از آن ، مخصوص حق باوران و حق جویان می باشد .

هذا بصائر للناس و هدی و رحمه لقوم یوقنون

1046- هدایت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تنها مؤمنان و حق جویان ، زمینه دار بهره مندی از هدایتگری ها و رحمت آفرینی های قرآن

وإِنَّ لَهُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

ص: 433

قید «للمؤمنین» می رساند که دیگران شایستگی بهره‌وری از قرآن را ندارند.

1047- حق طلبی

{ حق طلبی }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 75 - 6,7

6- برخی از اهل کتاب ، تنها با اعمال زور و قدرت تن به بازگردانی امانت خواهند داد .

الّا مادّمت علیه قائماً

جمله «مادمت .. .»، کنایه از مطلب فوق است.

7- قیام مداوم علیه تضييع کنندگان حقوق اجتماعی و فردی ، راهی برای بازگرداندن آن

و منهم من ان تأمنه بدینار الا یؤده الیک الّا مادمت علیه قائماً

1048- آثار حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 99 - 16

16 - کسانی که در طلب ایمان بوده و از لجاجت و عناد به دورند، از آیات طبیعت به شناخت خدا و یگانگی او راهی می یابند.

إن فی ذلکم لآیت لقوم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 7

7 - سبقت در ایمان و قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان و حق گرایان ، موجب جلب آمرزش الهی

إنّا نطمع أن یغفر لنا ربّنا خطینا أن کنّا أوّل المؤمنین

برداشت یاد شده از تعلیل قرار گرفتن جمله «أن کنّا أوّل المؤمنین» برای جمله قبل (إنّا نطمع ..) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- برخورداری از روحیه حق جویی، شرط بهره‌وری از پیام‌های روشن و هدایتگر قرآن

تلک آیت القرآن و کتاب مبین . هدی و بشری للمؤمنین

از آن جا که «ایمان» وصفی مقابل «کفر» است و کافران به خاطر داشتن روحیه استکباری و حق ستیزی (به جای بهره مند شدن از هدایت‌های آن) با آن به ستیز بر می‌خاستند، می‌توان گفت که قید «للمؤمنین» اشاره به این حقیقت دارد که روحیه ایمان و تسلیم در برابر حق، شرطی است لازم برای بهره‌وری از هدایت‌های قرآن.

ص: 434

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 3

3 - حق گرای و حق یابی ، نشان بینایی حقیقی در بینش الهی

و ما أنت بهدی العمی عن ضللتهم

خداوند، به کسانی که چشم ظاهر دارند؛ ولی فاقد زمینه شناخت حق و گرایش به آن هستند، عنوان «نابینا» داده است و این بدان معنا است که بینایی در این بینش، به چشم ظاهر نیست؛ بلکه به حق یابی و حق گرای است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 18

18 - داشتن روح پندپذیری و حق جویی ، شرط بهره جستن و تأثیر پذیرفتن از سخنان به حق قرآن

إتّما یتذکّر أولوا الألب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 21 - 18

18 - داشتن روح پندپذیری و حق جویی ، شرط بهره جستن و تأثیر پذیرفتن از سخنان به حق قرآن

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء . . . إنّ فی ذلك لذكری لأولی الألب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 3 - 6

6 - روحیه حق طلبی ، زمینه پیدایش جهان بینی الهی در انسان

لأیت للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 2

2- انسان ، با روحیه تواضع و حق جویی ، بهره مند از درس های توحیدی و رهنمود های نهفته در هستی

تبصره و ذکرى لکلّ عبد منیب

واژه «عبد»، اشاره به روحیه تواضع و «منیب» اشاره به حقّ جویى دارد.

1049- اهمیت حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 79 - 8

8- داشتن روحیه حق پذیری و حق جویى ، شرط بهره‌وری از آیات الهی

ص: 435

إن فی ذلک لآیت لقوم یؤمنون

1050- حق طلبی ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 3

3- ارائه حق ، گوهر و قلمرو اصلی دین الهی

فلما جاءهم بالحقّ

مقصود از «حقّ» در آیه شریفه، دین و پیام الهی است. این تعبیر گویای مطلب یاد شده است.

1051- حق طلبی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 12

12 - مقام سلیمان ، مبرا از پذیرش هدیه برای سکوت از حق و چشم پوشی از کفر و شرک

قال أتمدونن بمال .. بل أنتم بهدیتکم تفرحون

1052- حق طلبی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، منادی حق و دعوت کننده خلق به سوی خداوند

أجیبوا داعی الله

1053- حق طلبی مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 14 - 5

5- عدالت خواهی و حق طلبی ، از اوصاف مسلمانان و پیرو قرآن و ظلم و انحراف از مسیر حق ، از اوصاف کافران

وَأَنَا مِّنَ الْمَسْلُومِينَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ

با توجه به معنای «قَسَطٌ» (جور) و نیز تقابل «قاسطون» با «مسلمون»، مطلب یاد شده به دست می آید.

ص: 436

1054- حق طلبی مشمولان رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 119 - 1

1- تنها مشمولان رحمت الهی، در گیر و دار اختلافات دینی و مذهبی راه درست را می یابند و بر طریق حق گام می نهند.

و لایزالون مختلفین. إلا من رحم ربک

1055- حق طلبی هدایتگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 181 - 2,6

2- هدایتگران الهی در جوامع، خود همواره ملازم حق و حقیقت هستند.

و ممن خلقنا أمه یهدون بالحق

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «باء» در «بالحق» برای مصاحبت باشد؛ یعنی: یهدون مصاحبین الحق.

6- عهده داران هدایت در جامعه باید خود ملازم حق باشند و با موازین و روش های حق دیگران را هدایت کنند.

و ممن خلقنا أمه یهدون بالحق

1056- درخواست حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 7

7- موسی (ع) در وادی طوی از خداوند خواست او را پذیرای حقیقت قرار دهد و توان مندی های او را برای دریافت پیام های الهی افزایش دهد.

ربّ اشرح لی صدري

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). صدر و قلب، کنایه از نفس انسان است که دارای وصف فهم و درک است و گفته شده است که صدر اعم از قلب است، زیرا علاوه بر عقل و علم، شامل قوای شهوت و غضب و هوس و غیر آن نیز می شود (مفردات راغب).

1057- زمينه حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 2،3

ص: 437

2- نقش اخلاص مبلغان دینی، در گرایش مردم به تقوا و پیروی از حق

و ما أسئلكم عليه من أجر .. فأتقوا الله و أطيعون

3- تقوای الهی، زمینه ساز گرایش به حق و پیروی از آن

فأتقوا الله و أطيعون

مقدم آمدن امر به تقوا (اتقوا الله) بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 7

7- تشویق انسان از سوی خداوند، به مطالعه و تأمل در نظام طبیعت به انگیزه حق جویی و حق پذیری

إنّ فی السموت و الأرض لآیت للمؤمنین

1058- سرزنش سستی در حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 8

8- سستی و ناپایداری در مسیر حق طلبی و خداخواهی، عملی جاهلانه و پیمودن راه جاهلان است.

فاستقیما و لاتتبعان سبیل الذین لایعلمون

1059- عوامل حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 3 - 12

12- توجه به محدودیت عمر زندگی، هشدار به انسان ها و عاملی در جهت حق گرایی و روی آوردن آنان به حقایق دین *

ما خلقنا .. إلاّ بالحقّ و أجل مسمّی و الذین کفروا عمّا أنذروا معرضون

برداشت بالا براساس این احتمال است که تذکر خداوند به «أجل مسمّی» - در پی تذکر به حقانیت هستی - هشدار به آدمیان که دل به زندگی ناپایدار نبندند و از حاکمیت حق غافل نگردند.

1060- فطرت حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 4

4 - انسان ، بر فطرت خداجویی و مسیر حق پویی است .

ص: 438

لاتخذن من عبادك نصيباً مفروضاً. و لاضلنهم

گمراه کردن، که از جمله «لاضلنهم» استفاده می شود، باید مسبوق به هدایت باشد تا گمراه کردن صدق کند و هدایت مسبوق به گمراهی نسبت به تمامی انسانها هدایت فطری است.

1061- فطرت حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 6

6- انسان در سرشت و نماد خویش ، موجودی حق طلب و حق پذیر

و صرّفنا الأیة لعلمهم یرجعون

تعبیر «یرجعون» می تواند بدان معنا باشد که انسان دارای فطرت حق پذیر است و نمایاندن آیات الهی به او، وسیله ای برای بازگشت به فطرت اولیه خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 12

12 - قلب آدمی ، دارای تمایل فطری به حق و حرکت در راه مستقیم است .

فلما زاغوا أزاغ الله قلوبهم

منحرف شدن قلب بر اثر گناه، موقوف بر آن است که پیش از آن متمایل به حق بوده و - به اصطلاح - مصداق «قلب سلیم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 4

4- حق جوئی و حقیقت پذیری ، طبیعت و فطرت انسانی است .

أجئتنا بالحقّ

از این که مشرکان و بت پرستان، پذیرش «حق» را اصلی مفروض می دانستند و تردید آنان تنها در حقانیت دعوت ابراهیم(ع) بود، برداشت یاد شده به دست می آید.

1062- موانع حق طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 15

15 - حق پرستی و حق مداری ، در تضاد با هواپرستی است .

فاحکم بین الناس بالحقّ ولا تتبّع الهوی

ص: 439

1063- اذن اخروی به حق گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 13

13 - خداوند در قیامت ، جز به افراد حقیقت گو اذن سخن نخواهد داد .

و قال صواباً

چنانچه جمله «قال صواباً» عطف بر «أذن..» و داخل استثنا باشد، مراد این خواهد بود که: تنها شخص درست گفتار، مأذون به سخن گفتن خواهد بود.

1064- فضایل حق گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 13

13 - خداوند در قیامت ، جز به افراد حقیقت گو اذن سخن نخواهد داد .

و قال صواباً

چنانچه جمله «قال صواباً» عطف بر «أذن..» و داخل استثنا باشد، مراد این خواهد بود که: تنها شخص درست گفتار، مأذون به سخن گفتن خواهد بود.

حق گویی

1065- اهمیت حق گویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 4

4- تکذیب و نپذیرفتن گروهی ، نباید مانع از اظهار سخن حق و تبلیغ دین از سوی منادیان حق و مبلغان دین گردد .

وإنا لنعلم أنّ منكم مکذّبین

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند، با آن که از تکذیب گروهی از مردم آگاهی کامل دارد و این مطلب را نیز اعلام می کند؛ در عین حال پیام های خود (وحی) را به وسیله پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، پیاپی ابلاغ می فرماید.

1066- حق گویی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 440

2 - پیامبران الهی حریص بر راستگویی و حقگویی درباره خداوند

حقیق علی أن لا أقول علی الله إلا الحق

اعلام رسالت و سپس بیان این حقیقت که موسی سخنی جز حق به خدا نسبت نمی دهد، بیانگر این است که حقگویی درباره خدا اقتضای رسالت است. بنابراین همه پیامبران الهی دارای این ویژگی هستند. گفتنی است کلمه «حقیق» به معنای «سزاوار» است و چون به «علی» متعدی شده است، می تواند معنای «حریص» در آن تضمین شده باشد؛ یعنی: «این حریص علی کذا حقیقاً به».

1067- حق گویی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 84 - 2

2 - خدا، جز حق سخن نمی گوید .

و الحق أقول

«الحق» معمول و مفعول «أقول» است و تقدم معمول بر عاملش، مفید حصر می باشد؛ یعنی، «لا أقول إلا الحق؛ جز حق سخن دیگری نمی گویم».

1068- حق گویی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 38 - 12

12 - آنان که در قیامت، رخصت سخن گفتن یافته اند، سخنانی درست و به دور از هر گونه خطا خواهند گفت .

و قال صواباً

«قال» در «قال صواباً» به جای مضارع آمده است تا بر یقینی بودن آن دلالت کند. جمله «قال صواباً»، یا حالیه است و یا مستأنفه ای که وضعیت پس از اذن را بیان می کند.

1069- حق گویی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- مقابله به مثل و حقیقت گویی ، از ویژگی های برخورد موسی (ع) با فرعون

إني لأظنك يموسى مسحورًا .. و إني لأظنك يفرعون مثنورًا

ص: 441

1070- کافران و حق گوئی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 3

3 - کافران به قرآن از حق شنوی ، حق گوئی و حق بینی ، ناتوانند .

و مثل الذین کفروا . . . صم بکم عمی

«صم» و «بکم» و «عمی» به ترتیب: جمع أصم (کر) و أبکم (لال) و أعمی (کور) می باشند. به نظر می رسد متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل «ما أنزل الله» باشد، یعنی: مثل الذین کفروا بما أنزل الله.

1071- حق ناپذیران

{ حق ناپذیران }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 6

6 - فاقدان خیر و استعداد کمال ، اگر چه مشمول هدایت های ویژه خداوند شوند ، از آن رویگردان و گریزانند .

و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

ضمیر مفعولی در «أسمعهم» همان کسانی هستند که با جمله «و لو علم . . .» توصیف شدند. بنابراین جمله «و لو أسمعهم . . .» چنین معنا می شود: «و لو اسمع الذین لیس فیهم خیرا . . .» یعنی اگر خداوند هدایت ویژه اش را شامل حال کسانی کند که در آنها خیری نیست . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 15 - 2

2- کافران مکه ، مردمی حق ناپذیر و لجاجت پیشه در برابر آیات الهی

و لو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلوا فيه یعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 3

3- اصحاب حجر (قوم ثمود) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و اٰتینهم ءایتنا فکانوا عنہا معرضین

اینکه اصحاب حجر، علی رغم مشاهده معجزات و آیات فراوان الهی از آنها اعراض کردند، بیانگر لجاجت و حق ناپذیری آنان بود؛ چنان که آمدن جمله «فکانوا عنہا معرضین» به جای «فأعرضوا عنہا» - که نشان دهنده این است که اعراض آنان از دیر باز وجود داشته است - می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

ص: 442

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 3

3- آنان که به عالم آخرت ایمان نمی آورند ، قلبهایی حق ناپذیر و روشی مستکبرانه دارند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون

1072- آثار اتمام حجت با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 2

2- لزوم ترک بحث و احتجاج با کفران حق ناپذیر ، پس از اتمام حجت و ارائه برهان

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

1073- آثار حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 10

10- انسان حق گریز ، فاقد ارزش های انسانی و خاصیت واقعی حیات

أولئک الذین . . . فأصمّهم و أعمی أبصرهم

کسانی که در نتیجه بیماری مشارالیه «أولئک. . .» قرار گرفته اند به ظاهر گوش و چشم دارند اما خداوند در حقیقت این ابزار را برای آنان زاید و بی خاصیت قلمداد کرده است زیرا بهره نجستن از امکانات، چونان محرومیت از آن است.

1074- آثار شرک حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5- حق ناپذیران لجوج ، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف یعلمون

1075- آثار عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 5

ص: 443

5 - تبدیل شدن کافران حق ستیز به موجوداتی بی جان - همچون خس و خاشاک - در پی نزول عذاب

فجعلنهم غثاءً

«جعل» (مصدر «جعلنا») در جمله بالا، به معنای گردانیدن و تغییر دادن از صورتی یا حالتی، به صورت یا حالت دیگر است. «غثاء» نیز به خس و خاشاک روی آب گفته می شود.

1076- آثار عمل حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 13

13- محروم شدن حق ناپذیران از گوش سپاری به آیات الهی و توجه به آن ، بازتاب عملکرد خود آنها است .

فأعرض عنها .. إنا جعلنا ... فی اذانهم وقراً

1077- آثار كفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5- حق ناپذیران لجوج ، شاهد بازتاب كفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف يعلمون

1078- اتمام حجت با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به واگذاری کافران حق ناپذیر ، باطل گرا و بازیگر به حال خود ، پس از اتمام حجت به آنان

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

«خوض» (مصدر «یخوضوا») در اصل به معنای حرکت در آب است؛ ولی در مواردی به کار می رود که انسان، غوطه‌ور در مسائل باطل و ناپسند می شود؛ مانند همین آیه که کافران، سخنان ناروایی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر زبان می آوردند.

1079- اذیت‌های حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 9

ص: 444

9- اتکا و اتکال پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پروردگار بخشنده در برابر تهدیدها، رجزخوانیها و نسبت های ناروای مشرکان و کافران حق ستیز

و ربنا الرحمن المستعان علی ماتصفون

مقصود از توصیف در «ماتصفون»، ممکن است دو چیز باشد: 1- تهدیدهایی که مشرکان و کافران داشته اند و خود را پیروز و مسلمانان را شکست خورده می شمردند. 2- نسبت های ناروایی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می دادند.

1080- استقامت در برابر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 4

4- سلامت جامعه بشری و مصون ماندن آن از فساد و تباهی، در گرو اجرای قوانین الهی و ایستادگی در برابر تمایلات حق ستیزان

و لو اتبع الحق أهواءهم لفسدت السموت والأرض و من فیهنّ

1081- استمرار گمراهی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 7

7- پایدار ماندن هدایت مؤمنان و استمرار گمراهی کافران حق گریز، جلوه عزتمندی و مجازات الهی است.

و من یضلل الله فما له من هاد . و من یهد الله فما له من مضلّ أليس الله بعزیز ذ

یادآوری دو صفت عزت و مجازات دهی خداوند، پس از ذکر پایدار ماندن هدایت مؤمنان و استمرار یافتن گمراهی کافران حق گریز به وسیله خداوند، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

1082- استهزای حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاهیه - 45 - 8 - 5

5- کافران حق ناپذیر مورد تمسخر و تحقیر

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

ص: 445

1083- اضطراب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 3

3 - مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو، از سرِ ناچاری و اضطراب به انکار عبادت کردن معبود های ادعایی خویش می پردازند .

بل لم نكن ندعوا من قبل شيئا

1084- اعراض از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 6

6- لزوم فیصله دادن به بحث و گفتوگو با بهانه جویان و حق ناپذیران

قل كفى بالله شهيدا بيني وبينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به واگذاری کافران حق ناپذیر، باطل گرا و بازیگر به حال خود، پس از اتمام حجت به آنان

فذرهم يخوضوا ويلعبوا

«خوض» (مصدر «یخوضوا») در اصل به معنای حرکت در آب است؛ ولی در مواردی به کار می رود که انسان، غوطه‌ور در مسائل باطل و ناپسند می شود؛ مانند همین آیه که کافران، سخنان ناروایی درباره اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر زبان می آوردند.

2- لزوم ترک بحث و احتجاج با کافران حق ناپذیر، پس از اتمام حجت و ارائه برهان

فذرهم يخوضوا ويلعبوا

1085- اعراض حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 6

6- تسلی دادن خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای نگران نبودن از روی گردانی حق ناپذیران

فإن تولّوا فإنما عليك الblemين

1086- اقرار اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 446

1 - اعتراف مشرکان حق ناپذیر و ستیزه جو، به بی فایده بودن کامل عبادت غیرخدا و حاجت خواهی از معبود های ادعایی خویش

این ما کنتم تشرکون . من دون الله قالوا ضلوا عنا بل لم نکن ندعوا من قبل شیئاً

جمله «ضَلُّوا عَنَّا» (از نظر ما ناپدید شدند و آنان را گم کردیم) کنایه از بطلان و پوچی آیین شرک و بی اثر بودن معبودهای ادعایی در عرصه قیامت است. گفتنی است جمله «بل لم نکن ندعوا...» می تواند به معنای بی اثر بودن حاجت خواهی از معبودها باشد؛ زیرا چیزی که بی فایده است مانند این است که وجود ندارد. هم چنین می تواند گویای انکار عبادت معبودها باشد که از سرِ ناچاری و اضطراب به آنها متوسل شده باشند. احتمال نخست مؤید برداشت یاد شده است.

1087- امتحان حق ناپذیران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است.

و إن أدری لعلَّه فتنه لکم

ضمیر «لعلَّه» به نکته ای بر می گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

1088- امداد به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 12

12- شیطان، یاری دهنده حق گریزان، در روی گردانی از ایمان و هدایت

و أملی لهم

مفاد «أملی» ممکن است امداد و یاری رساندن باشد.

1089- امکانات دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

ص: 447

1090- انتقام از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 4، 2

2- حضور رهبران الهی در جوامع، مانع از تحقق انتقام الهی نسبت به کافران و حق گریزان نخواهد بود.

أو نریئک الذی وعدنهم

4- تأخیر خداوند در انتقام گرفتن از حق گریزان، مهلتی به ایشان و احترامی به وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإمّا نذهبنّ بک .. . فإنّا علیهم مقتدرون

از آیه قبل استفاده شد که اگر پیامبر رحلت کند، خداوند از مخالفان حق ستیز او انتقام خواهد گرفت. مفهوم این سخن آن است که حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانع تسریع در انتقام است؛ ولی این مانع، قطعی نیست و خداوند می تواند حتی در زمان حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفان دین را مجازات کند.

1091- انذار به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 3 - 14

14- یاد کرد حقانیت نظام هستی، انذاری به حق گریزان پوچ گرا*

ما خلقنا .. . إلاّ بالحقّ ... و الذین کفروا عمّا أنذروا معرضون

از آن جا که قبل از تعبیر «عمّا أنذروا...»، انذار صریحی در این آیه و آیه قبل نیامده است، احتمال می رود که نفس تذکر به حقانیت هستی، هشدار به کسانی است که هستی را پوچ و بی هدف دانسته و هیچ تعهدی در برابر ارزش ها ندارند.

1092- انذار حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 17

17- بیم دادن انسان ها از حق ناپذیری، تنها هدف خداوند از فرستادن معجزات

و ما نرسل بالآیت إلاّ تخویفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 4

4- مشرکان و کافران حق ناپذیر و بهانه جو، مورد تهدید خداوند

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل كفى بالله شهيداً بيني وبينكم

ص: 448

تذکر خداوند به گواه و ناظر بودن میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مشرکان حق ناپذیر، می تواند به منظور تهدید آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 10،11

10- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مشرکان و کافران حق ناپذیر را به عذاب الهی تهدید کرد.

إن أدری أقریب أم بعید ما توعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون»، عذاب الهی در دنیا و یا آخرت باشد.

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد.

وإن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتنی است که جمله «أن الأرض یرثها عبادی الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 188 - 1

1 - هشدار شعیب (ع) به مردم حق ناپذیر «ایکه»، درباره نظارت خداوند بر رفتار و اعمال ناشایست آنان

قال ربی أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 208 - 2

2- سنت الهی، بر انداز و بیم دهی مکرر حق ناپذیران پیش از عذاب

و ما أهلكنا من قریه إلا لها منذرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 92 - 8

8 - اندازگری و هشداردهی، موضع پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر گمراهان حق ناپذیر

و من ضلّ فقلّ إنّما أنا من المنذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 23 - 3

3 - تکلیف مؤمنان و مبلغان دینی ، در برابر انسان های لجوج و حق ناپذیر ، تنها انذار و هشدار است .

إن أنت إلاّ نذیر

ص: 449

1093- ایمان حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 10

10 - راه یافتن حق (اسلام) به قلب حق ناپذیر، مانند صعود در آسمان دشوار و یا غیر ممکن است.

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضيقا حرجا كأنما یصعد فی السماء

1094- بی ارزشی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 5

5 - انسانهایی که حقایق دینی را نپذیرند، فاقد ارزش انسانی هستند.

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 3

3 - کافران و حق ناپذیران، عناصری بی ارزش نزد خداوند

و لا تحزن علیهم

این که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) توصیه می کند که بر بدبختی کافران غم و اندوه بر خود راه ندهد، نشانگر این است که آنان در پیشگاه خدا، از هیچ ارج و ارزشی برخوردار نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 10

10- انسان حق گریز، فاقد ارزش های انسانی و خاصیت واقعی حیات

أولئك الذین... فأصمّهم و أعمی أبصرهم

کسانی که در نتیجه بیماری مشارالیه «أولئك...» قرار گرفته اند به ظاهر گوش و چشم دارند اما خداوند در حقیقت این ابزار را برای آنان

زاید و بی خاصیت قلمداد کرده است زیرا بهره نجستن از امکانات، چونان محرومیت از آن است.

1095- بی استعدادی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 3

3- کافران رویگردان از حق، با لجاجت و تعصّب خویش در برابر حق، ظرفیت و صلاحیت حق پذیری را از دست می دهند.

یکفرون... فإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُوتَى... إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

ص: 450

بی تأثیری انداز بر حق ناپذیران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 20

20- روی آوردن حق ناپذیران مکه به سرکشی ها و جرایمی بس بزرگتر ، پس از انذار های هشدار دهنده الهی

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیناً کبیراً

1096- بی منطقی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 7

7- دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذین یجدلون فی آیت اللہ بغیر سلطن ائیهم

برداشت یادشده بر این اساس است که «بغیر سلطان . . .» قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران با آیات الهی، بدون حجت و برهان به مجادله می پردازند.

1097- بی مهربی با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 3

3- برای کسانی که حق گریز و هدایت ناپذیرند ، نباید دل سوزاند و سرمایه گذاری کرد .

ذره م یا کلوا و یتمتّعوا

1098- بینش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 1

1- حق ناباوران کافر ، آیات الهی را سحر و جادوئی روشن قلمداد می کردند .

وإذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين كفروا... هذا سحر

ص: 451

1099- تحقیر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 5

5 - کافران حق ناپذیر مورد تمسخر و تحقیر

فبشّره

ذکر عذاب، تناسبی با کاربرد واژه بشارت ندارد. از این رو تعبیر به بشارت می تواند به عنوان سخریه و تحقیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 8

8 - قدرت های فرعونى و حق ناپذیر ، محکوم به سرزنش شدن و تحقیر در گستره تاریخ *

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

تعبیر «و هو ملیم» می تواند نظر به ملامت شدن قدرت های حق ناپذیر از سوی اندیشهورزان و نظارت گران تاریخ بشر، داشته باشد.

1100- تداوم عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 6

6 - عذاب دائمی و بی تخفیف ، کیفر تمامی کافران حق ناپذیر

کذلک نجزی کلّ کفور

«کفور» صیغه مبالغه از ماده «کفر» و یا «کفران» می باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

1101- ترک مجادله با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 26

26 - ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم ذرهم فى خوضهم يلعبون

1102- تفاوت حق ناپذيران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 452

6 - حق ناپذیران، گونه ها و رتبه های متفاوت دارند . *

فإنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الصمّ. .. و ما أنت بهد العمى

ذکر صفات «موتی»، «صم»، «عمی» برای حق ناپذیران، احتمال دارد به خاطر وجود حقیقت خارجی آنان باشد که دارای تفاوت هایی نیز هستند.

1103- تهدید حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر را به جنگ و جهاد تهدید کرد .

فإن تولّوا فقل ءاذنتکم علی سواء

برداشت یاد شده بر اساس یکی از احتمالاتی است که میان مفسران در باره این آیه مطرح است و آن این که جمله «آذنتکم علی سواء» تهدید به جنگ و هشدار به جهاد است. مانند آیه «فانبذ إلیهم علی سواء» (انفال (8) آیه 58).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 7 - 11

11 - لهوگرایان مستکبر حق ناپذیر، مورد تهدید خداوند به عذابی بس دردناک اند .

و من الناس من یشتری لهو الحدیث . . . و لى مستکبرا... فبشره بعذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 37 - 8

8 - دلدارى خداوند به مؤمنان و تهدید کافران و مشرکان حق گریز به انتقام و شکست

ألیس الله بعزیز ذی انتقام

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ذیل آیه شریفه - که از عزت و انتقام خداوند سخن گفته - دارای لحن تهدیدآمیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2

2 - هشدار و تهدید ، از وظایف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در برخورد با کافران لجوج و حق ناپذیر

قل يقوم اعمالوا علی مکانتکم اِنّی عمل فسوف تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 5

ص: 453

5 - تهدید شدن کافران لجوج و حق گریز ، به نزول عذاب الهی

فستعلمون کیف نذیر

1104- تهمتهای حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 1

1- حق ناباوران کافر ، آیات الهی را سحر و جادوئی روشن قلمداد می کردند .

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قال الذين كفروا .. هذا سحر

1105- جهاد با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 4

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر را به جنگ و جهاد تهدید کرد .

فإن تولّوا فقل عاذتكم على سواء

برداشت یاد شده بر اساس یکی از احتمالاتی است که میان مفسران در باره این آیه مطرح است و آن این که جمله «آذنتکم علی سواء» تهدید به جنگ و هشدار به جهاد است. مانند آیه «فانبذ إليهم على سواء» (انفال (8) آیه 58).

1106- حتمیت عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 19 - 2

2- عذاب مردم حق ناپذیر و لجوج ، امری قطعی و سنت تغییرناپذیر الهی

أفمن حقّ عليه كلمة العذاب أفأنت تنقذ من في النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 8

8 - حکم خداوند به عذاب مشرکان و کافران حق ناپذیر، قطعی و قابل نقض و تغییر نیست .

فالحکم لله العلیّ الکبیر

آمدن دو صفت «علیّ» و «کبیر» برای خداوند (پس از ذکر حکم الهی درباره کافران و مشرکان) می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

ص: 454

1107- حتمیت کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کھف - 18 - 55 - 15

15- کیفر دادن حق ناپذیران ، سنت دیرپای الهی است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. إلا أن تأتيهم سنّة الأولین

اضافه «سنه» به «الأولین» اضافه مصدر به مفعول است و مراد، سنت خداوند درباره انسان های گذشته است.

1108- حشراخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 7

7- تأثیر عقیده و عمل گمراهان حق ناپذیر ، در قوای ادراکی و حسی (چشم ، گوش و زبان) آنان به هنگام حشر در قیامت

و نحشرهم یوم القیمه علی وجوههم عمیاً و بکماً و صمّاً

1109- حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 18

18 - پیمان شکنان ، مردمانی فاسق و منحرف از مسیر حق

لا یرقبوا فیکم .. ذمه ... و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 21

21- برخی از مردمان ، آن چنان حق ناپذیرند که هیچ سخن حقی - هر چند کلام خدا باشد - در آنان کارساز نیست .

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیناً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 45 - 9

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 455

1 - برخی از مردم اصلاً، روحیه حق‌پذیری ندارند و در صورت تلاوت آیات الهی بر آنان، مستکبرانه از آن روی برمی‌گردانند.

و من الناس . . . و إذا تتلى عليه آيتنا ولى مستكبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - امکان پیدایش افرادی حق‌ناپذیر و دین‌ستیز در جامعه، با وجود شناخت کامل حق و حقانیت دین

ألم تر إلى الذين يبدلون في آيات الله أنى يصرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - قیامت، روز کشف زیان کاری اهل باطل

و خسرها لک المبتلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - وجود انسان‌هایی حق‌ناپذیر در جامعه، به رغم شناخت نشانه‌های درستی آن

إنه كان لأيتنا عنيداً

«عنید» و «عنود» به کسی گفته می‌شود که حق را شناخته است؛ ولی عمداً و آگاهانه با آن مخالفت می‌ورزد.

1110 - حق‌ناپذیران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - وجود افرادی لجوج و حق‌ناپذیر در میان اهل کتاب که سخن ملاطفت‌آمیز با آنها، بی‌فایده است.

و لا تجدوا أهل الكتب إلا بالتي هي أحسن إلا الذين ظلموا منهم

مراد از «ظلموا» به قرینه سیاق، کسانی اند که در حق ناپذیری، لجاجت به خرج می دهند و سخن نرم و آرام را، حمل بر ضعف می کنند.

1111- حق ناپذیران در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 102 - 9

ص: 456

9- خداوند ، از کافران حق ناپذیر ، به وسیله شراره های دوزخ ، پذیرایی می کند .

إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

کلمه «نزل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهْکَم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 76 - 4

1 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، از درب های گوناگون وارد جهنم خواهند شد .

ادخلوا أبواب جهنم

4 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، برای همیشه در جهنم خواهند ماند .

ادخلوا أبواب جهنم خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 2

2 - آتش دوزخ ، کیفر حق گریزان

تدعوا من أدبر و تولی

1112- حق ناپذیران و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 36 - 3

3- قرآن و کلام الهی ، دارای جاذبه بسیار ؛ حتی برای کافران لجوج و حق ناپذیر

فمال الذین کفروا قبلک مهطعین

1113- ختم قلب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تأثیرناپذیری برخی از انسان ها در برابر پیام انبیا ، علی رغم روشنی و اصالت آن

إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ . إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُوتَى ... إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

آیه فوق بدین معنا است که: ای پیامبر! با این که تو بر حقی - آن هم حقی بس روشن و انکارناپذیر - اما در عین حال نباید توقع داشته باشی که سخنانت در دل همگان تأثیر کند.

ص: 457

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 24 - 6

6- توبیخ الهی نسبت به حق گریزان، به خاطر بسته بودن قلب و روح آنان بر آیات ژرف قرآن

أفلا يتدبرون القرآن أم على قلوب أقفالها

برداشت بالا، بر این اساس است که «أم» به معنای «بل» و برای اضراب انتقالی باشد.

1114- دشمنی با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إنّ الذين كفروا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

1115- دشمنی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 1

1 - روبه رو شدن قرآن و پیامبراسلام، با مخالفت کافران سرکش، متکبر، ستیزه جو و حق ناپذیر

و القرآن ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

«عزت» در اصل به معنای رفعت و سرافرازی است؛ ولی هرگاه احساس عزت برخاسته از عوامل ناصواب (مانند غرور و خودپسندی) باشد، این واژه در معنای غرور و تکبر به کار می رود. در آیه شریفه نیز در همین معنا به کار رفته است. «شقاق» به معنای مخالفت است و مقصود از آن در این آیه، مخالفت با پیامبراسلام و قرآن است. گفتنی است تکبیر «عزت» و «شقاق» دلالت بر شدت آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 3

3 - تهدید شدن کافران حق ناپذیر به عذاب الهی ، به سبب دشمنی ها و کارشکنی های آنان نسبت به رسالت پیامبر اسلام

فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

ص: 458

1116- دعوت از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 17

17 - شیطان ، فراخوان حق ناپذیران به دوزخ

كان الشیطن یدعوهم إلى عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من أدبر و تولّی

1117- روش اصلاح حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 13

13- انذار پس از تبیین حق ، وسیله ای است در جهت اصلاح حق ناپذیران

لقد علمت . . . وانی لأظنک یفرعون مشورًا

ذکر «إنی لأظنک یفرعون مشورًا» پس از ارائه معجزه و رد آن از سوی فرعون، احتمال دارد وارد شدن از در تهدید برای اصلاح باشد.

1118- روش برخورد با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 7

7 - لزوم پرهیز از بحثها و مجادله های بی ثمر با کسانی که در جستجوی حقیقت نیستند.

الذین یخوضون . . . فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

26 - ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

ص: 459

1119- روش برخورد حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

فأبى الظلمون إلا كفورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 6

6 - جدی نگرفتن پیام حق و برخورد هوچی گرانه با آن ، شیوه مستمر اهل باطل

فلما جاءهم بآيتنا إذا هم منها يضحكون

1120- زمینه علم حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 2

2 - کافران لجوج و حق ناپذیر ، تنها به هنگام مشاهده نشانه های نزول عذاب الهی ، به ناتوانی و بی پناهی خود پی می برند .

حتى إذا رآوا ما يوعدون فسيعلمون من أضعف ناصرا وأقلّ عددا

1121- زمینه گمراهی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 2

2 - آیین شرک و بت پرستی ، تنها در انسان های بدطینت و حق گریز زمینه تأثیر و نفوذ دارد .

ما أنتم عليه بفتنين . إلا من هو صال الجحيم

1122- زیانکاری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- آشکار شدن خسارت و زیان کاری مشرکان و کافران قدرتمند و حق ناپذیر ، به وقت نزول عذاب الهی بر ایشان در دنیا

لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا .. وَ خَسِرَ هُنَالِكَ الْكٰفِرُونَ

ص: 460

1123- سختی کيفر حق ناپذيران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنيایي مردم حق ناپذير و ستيزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت يادشده از استفهام تعجيبی «كيف» استفاده می شود.

1124- سرزنش حق ناپذيران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - محمد - 47 - 24 - 6، 1

1- توبيخ بيماردلان حق گريز ، از سوی خداوند به خاطر نينديشيدن در ژرفای مفاهيم قرآن

أفلايتدبرون القرآن

6- توبيخ الهی نسبت به حق گريزان ، به خاطر بسته بودن قلب و روح آنان بر آیات ژرف قرآن

أفلايتدبرون القرآن أم على قلوب أقفالها

برداشت بالا، بر اين اساس است که «أم» به معنای «بل» و برای اضراب انتقالی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - ذريات - 51 - 21 - 4

4 - توبيخ حق ناباوران ، به خاطر نينديشيدن به ژرفای مظاهر هستی و اکتفا به نگاهی سطحی

وفي الأرض آيت . . . وفي أنفسكم أفلا تبصرون

توبيخ، از تعبير «أفلا تبصرون» استفاده می شود و با توجه به اين که ماده «تبصرون» به معنای نگاه همراه با تحقيق و تأمل است، استفاده

می شود که مشکل کافران، سطحی نگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8- قدرت های فرعونى و حق ناپذیر ، محکوم به سرزنش شدن و تحقیر در گستره تاریخ *

فنبذنههم فی الیمّ و هو ملیم

تعبیر «و هو ملیم» می تواند نظر به ملامت شدن قدرت های حق ناپذیر از سوی اندیشه‌ورزان و نظارت گران تاریخ بشر، داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 461

1 - روی گردانان از راه حق و هدایت ، مورد توبیخ و سرزنش خداوند

أفرءیت الذی تولّی

1125- سرگردانی اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 72 - 5

5- حق ناپذیران ، در صحنه آخرت متحیر و سرگردان می شوند .

و من کان فی هذه أعمى . . . أضلّ سبیلاً

1126- سطحی نگری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 21 - 4

4 - توبیخ حق ناباوران ، به خاطر نیندیشیدن به ژرفای مظاهر هستی و اکتفا به نگاهی سطحی

وفی الأرض ءایة . . . وفی أنفسکم أفلاتبصرون

توبیخ، از تعبیر «أفلاتبصرون» استفاده می شود و با توجه به این که ماده «تبصرون» به معنای نگاه همراه با تحقیق و تأمل است، استفاده می شود که مشکل کافران، سطحی نگری است.

1127- سنت هلاکت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 7

7- نابودی تمدن ها و جوامع حق ناپذیر ، سنت الهی است .

و ما یأتیهم من نبی . . . فأهلکنا أشدّ منهم بطشاً

طرح بعثت پیامبران در طول تاریخ و مواجه شدن آنان با مخالفت و استهزا و یادآوری نابودی مخالفان، می تواند اشاره به سنت بودن این

جریان داشته باشد.

1128- سنگینی گوش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 462

13- محروم شدن حق ناپذیران از گوش سپاری به آیات الهی و توجه به آن ، بازتاب عملکرد خود آنها است .

فأعرض عنها .. إنا جعلنا ... فی اذانهم وقرًا

1129- شكست حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پیروزی اسلام را به مشرکان و کافران حق ناپذیر یادآور شد و شکستشان را به آنان هشدار داد .

وإن أدری أقرب أم بعید ماتوعدون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ماتوعدون» پیروزی اسلام و شکست جبهه شرک و کفر باشد. گفتنی است که جمله «أن الأرض یرثها عبادی الصالحون» در آیه 105 مؤید همین دیدگاه است.

1130- شگفتی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 19 - 3

3 - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

فقتل کیف قدر

«کیف»، در این آیه برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 3

3 - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی بس شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

ثم قتل کیف قدر

1131- شگفتی کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جواز اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

ص: 463

برداشت یادشده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

1132- ضیق صدر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 7

7- ضیق صدر و سختی دل در پذیرش حق، کیفی از جانب خداوند برای حق ناپذیران است.

یجعل صدره ضیقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2- گمراه کردن حقگریزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صراط ربك مستقیماً

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق صدر و ... است.

1133- طغیان حق ناپذیران مگه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 19، 20

19- حق ناپذیران مکه در برابر انذار و بیم خداوند، نه تنها تسلیم نشدند؛ بلکه جز سرکشی و طغیان بیشتر، چیزی بر آنها افزوده نشد.

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیاناً

هر چند ضمیر «هم» به «الناس» برمی گردد و شامل همه مردم می شود، ولی به قرینه و «و ما یزیدهم» می توان استفاده کرد که مرجع «هم» انسانهایی اند که اصل طغیان در وجودشان هست و با مواعظ الهی تشدید می شود.

20- روی آوردن حق ناپذیران مکه به سرکشی ها و جرایمی بس بزرگتر، پس از انذار های هشدار دهنده الهی

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیاناً کبیراً

1134- ظلم حق ناپذیران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

ص: 464

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفا بخشی قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنين و لا يزيد الظلمين إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 99 - 11

11- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

فأبى الظلمون إلا كفورًا

1135- عبرت از کیفر دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 12

12 - عقوبت دنیایی مردم حق ناپذیر و ستیزه جو از اقوام گذشته (چون قوم نوحو . . .) مجازاتی سخت ، شگفت آور و درس آموز

فأخذتهم فكيف كان عقاب

برداشت یاد شده از استفهام تعجیبی «کیف» استفاده می شود.

1136- عجز حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 2

2 - کافران لجوج و حق ناپذیر ، تنها به هنگام مشاهده نشانه های نزول عذاب الهی ، به ناتوانی و بی پناهی خود پی می برند .

حتى إذا رأوا ما يوعدون فسيعلمون من أضعف ناصراً وأقلّ عدداً

1137- عذاب اخروی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 9

9- عذاب سخت و جانکاه روز قیامت ، فرجام کافران حق ناپذیر

و لهم عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 465

4- حق پوشان لجوج و معاند ، مستحق آتش دوزخ ؛ و نه ناآگاهان ره نیافته به حق *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

وصف «کفار» و «عنید» مشعر به علیت است؛ یعنی، آنچه آدمی را به سوی دوزخ می کشاند، انکار لجوجانه و حق ستیزانه است و نه صرف انکار ناشی از جهل و نرسیدن به حق؛ گرچه ظاهراً به چنین فردی نیز «کافر» اطلاق می شود.

1138- عذاب استیصال حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 3

3 - تکذیب گران حق ستیز ، سزاوار عذاب مرگ بار استیصال

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ

کلمه «بالحق» را به دو صورت می توان تفسیر کرد: الف) جامعه پس از نوح، به خاطر کفر و تکذیب گری شان، مستحق عذاب بودند. ب) نزول عذاب صیحه بر آن قوم، حکمی بر پایه حق و عدل بود. برداشت فوق، براساس تفسیر اول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 5

5 - کفرپیشگان حق ناپذیر ، در معرض عذاب استیصال

و لولا أن تصيبهم مصيبة

واژه «مصیبه» در آیه، هم شامل عذاب استیصال می شود و هم شامل عذاب اخروی، برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

1139- عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 2

2- انسان های ناسپاس و روی گردان از حق ، هیچ گاه و در هیچ شرایطی ، از عذاب و کیفر دنیوی خداوند ، در دریا و خشکی در امان نیستند .

فلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ .. أَمْ أَمْنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، به عذاب و کیفر الہی تہدید شدند .

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

ص: 466

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدار به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 84 - 4

4 - عده ای از مردم آن چنان لجوج و حق ناپذیراند که تنها با مشاهده عذاب الهی راه درست را می پیمایند .

فلما رأوا بأسنا قالوا ءامنا بالله وحده و كفرنا بما كنا به مشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 7

7 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، در معرض عذاب الهی قرار دارند .

فمن يجير الكافرين من عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثم قتل كيف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 24 - 3

3 - جهان آخرت ، عرصه گرفتاری کافران حق گریز به بزرگ ترین عذاب های الهی است .

العذاب الأكبر

به قرینه آیه بعد، مراد از «العذاب الأكبر» عذابی است که کافران در آخرت، به آن گرفتار خواهند شد.

1140- عصیان حق ناپذیران مگه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- حق ناپذیران مکه در برابر انذار و بیم خداوند ، نه تنها تسلیم نشدند ؛ بلکه جز سرکشی و طغیان بیشتر ، چیزی بر آنها افزوده نشد .

و نَحْوْفَهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا

هر چند ضمیر «هم» به «الناس» برمی گردد و شامل همه مردم می شود، ولی به قرینه و «و ما یزیدهم» می توان استفاده کرد که مرجع «هم» انسانهایی اند که اصل طغیان در وجودشان هست و با مواعظ الهی تشدید می شود.

ص: 467

1141- عوامل زیان حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 82 - 11

11- کافران حق ناپذیر ، ظالمند و از موهبت رحمت و شفاعت قرآن ، تنها خسارت و زیان به ارمغان می برند .

شفاء و رحمه للمؤمنين ولا يزيد الظلمين إلا خسارًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «ظالمین» - به قرینه مقابله با «مؤمنین» - کافران باشند.

1142- فرجام حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5 - حق ناپذیران لجوج ، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 10 - 9

9- عذاب سخت و جانکاه روز قیامت ، فرجام کافران حق ناپذیر

و لهم عذاب عظیم

1143- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 3

3- تأخیر عذاب و کیفر مشرکان و کافران حق ناپذیر ، به خاطر بهره بردن ناچیز و موقتی آنان از متاع های دنیوی است .

إن أدری لعلّه .. متع إلى حین

1144- فلسفه تأخیر عذاب حق ناپذیران صدر اسلام

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدر اسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وإن أدرى لعلّه فتنه لكم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای برمی گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

1145- فلسفه تهدید حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 3

3- تهدید شدن کافران حق ناپذیر به عذاب الهی، به سبب دشمنی ها و کارشکنی های آنان نسبت به رسالت پیامبر اسلام

فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

1146- فلسفه مهلت به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 4

4- تأخیر خداوند در انتقام گرفتن از حق گریزان، مهلتی به ایشان و احترامی به وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإمّا نذهبنّ بك . . . فإمّا علیهم مقتدرون

از آیه قبل استفاده شد که اگر پیامبر رحلت کند، خداوند از مخالفان حق ستیز او انتقام خواهد گرفت. مفهوم این سخن آن است که حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) مانع تسریع در انتقام است؛ ولی این مانع، قطعی نیست و خداوند می تواند حتی در زمان حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفان دین را مجازات کند.

1147- قضاوت بین محمد (صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 1

1- درخواست پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پروردگار در باره داوری به حق، بین خود و مشرکان و کافران حق ناپذیر

قل ربّ احکم بالحقّ

1148- کری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 2

ص: 469

2 - آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند ، کنند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند ، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند ، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 2

2 - حق گریزان ، انسان هایی هستند همانند مردگان گر

فإنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الصم الدعاء إذا ولوا مدبرین

«فاء» در «فإنك» فصيحه است و بر کلام مقدری دلالت می کند که می تواند چنین باشد: «حال که آنان، کفر را بر ایمان برگزیده اند، مانند مردگان اند».

1149- کیفر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 4

4 - کیفر حق ناپذیران ، در راستای ربوبیت الهی بر جامعه انسانی است .

قد وقع علیکم من ربکم رجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 10

10 - قیامت روز رسیدگی به کار حق پذیران و حق ناپذیران و پاداش و مجازات آنهاست.

إنما يستجیب الذین یسمعون و الموتی یبعثهم الله ثم إلیه یرجعون

جمله «ثم إلیه یرجعون» ظاهراً تذلیلی برای تمامی آیه است. یعنی هم پاسخ دهندگان و هم مرده دلان جملگی در قیامت مبعوث شده و به نتایج اعمال خود می رسند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 7

7- ضيق صدر و سختی دل در پذیرش حق، کیفری از جانب خداوند برای حق ناپذیران است.

يجعل صدره ضيقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 102 - 9

9- خداوند، از کافران حق ناپذیر، به وسیله شراره های دوزخ، پذیرایی می کند.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ نَزْلًا

ص: 470

کلمه «نُزِّل» می تواند اسم باشد برای چیزی که به هنگام ورود میهمان برای پذیرایی او می آورند. این نوع سخن، «تَهَكُّم» بوده و برای استهزا به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

إِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدار به کیفر و عذاب شدن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 3

3 - نكذیب گران حق ستیز ، سزاوار عذاب مرگ بار استیصال

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ

کلمه «بالحق» را به دو صورت می توان تفسیر کرد: الف) جامعه پس از نوح، به خاطر کفر و تکذیب گری شان، مستحق عذاب بودند. ب) نزول عذاب صیحه بر آن قوم، حکمی بر پایه حق و عدل بود. برداشت فوق، براساس تفسیر اول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 7

7 - مجازات الهی ، در انتظار فرقه گرایان حق ناپذیر

فَذَرَهُمْ فِي غَمَرْتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 24 - 5

5 - خداوند ، کافران حق ناپذیر را ، به سرعت مجازات نمی کند و به آنها مدتی مهلت می دهد .

نَمَتَّعَهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضَّطَّرَّهُمْ

احتمال دارد «قلیلاً» صفت برای مفعول به «نمّتع» باشد که «زماناً» است. بنابراین، مفاد آیه چنین می شود: «به آنان، مدت کوتاهی مهلت می دهیم و سپس آنان را روانه عذاب جهنم می کنیم.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 36 - 6

6 - عذاب دائمی و بی تخفیف ، کیفر تمامی کافران حق ناپذیر

کذلک نجزی کلّ کفور

«کفور» صیغه مبالغه از ماده «کفر» و یا «کفران» می باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

ص: 471

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 43 - 11

11 - حق گرایان بر خوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

مايقال لك إلا ما قد قيل للرسول .. إن ربك لذو مغفرة

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 11

11 - مجازات حق ناپذیران ، پیمان خداوند با پیامبران خویش

ادع لنا ربك بما عهد عندك إننا لمهتدون

با توجه به سیاق آیات - که راجع به عذاب است - استفاده می شود که عهد الهی همان عذاب هدایت ناپذیران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 2

2 - آتش دوزخ ، کیفر حق گریزان

تدعوا من أدبر و تولی

1150- کیفر دنیوی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 2

2- انسان های ناسپاس و روی گردان از حق ، هیچ گاه و در هیچ شرایطی ، از عذاب و کیفر دنیوی خداوند ، در دریا و خشکی در امان نیستند .

فلما نجحتم إلى البرِّ أعرضتم .. أم أمتم أن يعيدكم فيه تاره أخرى

1151- گمراهی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2- گمراه کردن حقگریزان با ضیق صدر و هدایت حقپویان با شرح صدر، صراط مستقیم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه .. هذا صراط ربک مستقیما

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق

ص: 472

صدر و ... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز ، توان بیرون آوردن افراد حق گریز را از گمراهی ، ندارد .

فإنك لاتسمع الموتى و لاتسمع الصمّ الدعاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 4

4 - کافران حق ناپذیر ، در گمراهی و ضلالت ، غوطه‌ورند .

و ما أنت بهد العمى عن ضللتهم

1152- لجاجت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 26

26 - ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 2

2- روشن ترین دلایل الهی ، در قلب حق ناپذیران لجوج تأثیر نمی کند .

لسان الذی یلحدون إلیه أعجمیّ و هذا لسان عربیّ مبین . إن الذین لایؤمنون ... لایه

در آیه قبل خداوند با روشن ترین بیان حقانیت قرآن را مبرهن ساخت. در این آیه نیز می فرماید: آن دلیل با همه روشنی برای آنان که تصمیم به ایمان آوردن ندارند، بی ثمر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافرانِ رویگردان از حق، با لجاجت و تعصّب خویش در برابر حق، ظرفیت و صلاحیت حق پذیرى را از دست مى دهند .

یکفرون . . . فإِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمُوتَى ... إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - برخی از مردم، چنان هدایت ناپذیر و حق گریزانند که حتی سخنان پیامبران نیز در آنان کارساز نیست .

ص: 473

أفأنت تنقذ من في النار

تردید نیست بر کسانی عذاب الهی قطعی خواهد شد که هیچ امیدی به هدایت آنان نباشد. بنابراین می توان استفاده کرد که هدایت این گروه امکان پذیر نخواهد بود، حتی اگر هادی شخصیتی چون رسول الله باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 24 - 4

4- حق پوشان لجوج و معاند ، مستحق آتش دوزخ ؛ و نه ناآگاهان ره نیافته به حق *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

وصف «كفّار» و «عنيد» مشعر به علیت است؛ یعنی، آنچه آدمی را به سوی دوزخ می کشاند، انکار لجوجانه و حق ستیزانه است و نه صرف انکار ناشی از جهل و نرسیدن به حق؛ گرچه ظاهراً به چنین فردی نیز «کافر» اطلاق می شود.

1153- لعن بر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 19 - 4

4 - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

فقتل كيف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 20 - 4

4- جواز نفرین و دعا، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

ثمّ قتل کیف قدر

1154- محرومیت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 104 - 1

ص: 474

1- کسانی که بر کفر اصرار ورزیده و از سر لجاجت حق را نمی پذیرند ، محروم از هدایت الهی اند .

إن الذين لا يؤمنون بأيت الله لا يهديهم الله

فعل مضارع «لا يؤمنون» دلالت بر استمرار دارد و با توجه به اینکه قرآن به زبان روشن و فصیح نازل گردیده است، ولی در عین حال کافران به آن ایمان نیاورده اند، می تواند لجاجت و روح حق ناپذیری آنان را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 1

1 - معاندان حق گریز ، از هدایت و ارشاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) تأثیرناپذیرند .

فإنك لاتسمع الموتى .. إذا ولّوا مدبرین

«إذا ولّوا» (آنان، آنگاه که روی برمی گردانند) قرینه است بر این که مراد از «الموتی» کسانی اند که از حق گریزان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 1

1 - کافران حق ناپذیر ، از حیات معنوی و امتیازات بشری ، محروم اند .

و ما أنت بهد العمی عن ضللتهم

در آیه، کسانی که پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیز توان خارج کردن آنها را، از گمراهی ندارد، به کوران تشبیه شده اند و مراد از آنها کافران اند. تشبیه کافران به کوران، استعاره مصرحه است و «هادی»، استعاره کنایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 8 - 2

2- کافران و مشرکان لجوج و حق ناپذیر ، محروم از فهم صحیح حقایق الهی

إنّا جعلنا فی أعتقهم أغلاً.. فهم مقمّحون

از تشبیه کافران لجوج و حق ناپذیر به انسان هایی که چون اسیران، غل و زنجیر بر گردن دارند و سرهایشان بالا مانده و از دیدن اطراف خویش محروم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر ، محروم از شناخت صحیح حقایق الهی و فاقد بصیرت و بینایی

فأغشینهم فهم لایبصرون

«إغشاء» (مصدر «أغشينا») به معنای قرار دادن پرده بر چیزی است که آن را بپوشاند. در جمله «فأغشیناهم» نیز مضافی در تقدیر است؛ یعنی، «فأغشینا أبصارهم».

ص: 475

1155- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 88 - 1

1 - خداوند ، آگاه به شکوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از قوم حق ناپذیر خویش

و قیلہ یربّ إنّ هؤلاء قوم لایؤمنون

«قیل»، مصدر برای «قال» و عطف بر «الساعه» است؛ یعنی، «و عنده علم قیله».

1156- مردگی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 2

2 - حق گریزان ، انسان هایی هستند همانند مردگان گر

فإنک لاتسمع الموتی و لاتسمع الصمّ الدعاء إذا ولّوا مدبرین

«فاء» در «فإنک» فصیحه است و بر کلام مقدری دلالت می کند که می تواند چنین باشد: «حال که آنان، کفر را بر ایمان برگزیده اند، مانند مردگان اند».

1157- معجزه برای حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 18

18- اعطای معجزه به امت های حق ناپذیر و تکذیب کننده آیات الهی ، کاری بیهوده و دور از ساحت خداست .

و ما منعنا أن نرسل . . . و ما نرسل بالآیت إلاّ تخویفاً

عبارت «و ما نرسل بالآیات إلاّ تخویفاً» (ما معجزات را جز برای بیم دادن نفرستادیم) می تواند توضیحی باشد برای امتناع خداوند از ارائه معجزه به امتهای بعدی به خاطر تکذیب شدن معجزات توسط پیشینیان. با این بیان که هدف از ارائه معجزه بیم دادن است. وقتی امتها آن را تکذیب کنند، ارائه آن لغو و بیهوده خواهد بود و چنین امری از ساحت خداوند به دور است.

1158- موضعگیری علیه حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 6

6 - لزوم موضع گرفتن و بی تفاوت بودن در برابر دشمنان دیانت و ستیزه جویان حق ناپذیر

الذین یجدلون فی آیت اللہ . . . کبر مقتاً . . . عند الذین ءامنوا

ص: 476

1159- نفرین بر حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 3

3- جواز لعن و نفرین حق گریزانِ فسادانگیز و فاقد عواطف انسانی

أولئك الذين لعنهم الله

اعلام خداوند به ملعون بودن حق گریزان، نشانگر آن است که لعن آن گروه، مورد رضای الهی و هماهنگ با اراده او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 3,4

3- کافران و بت پرستان حق ناپذیر، مستحق نفرین و نابودی اند.

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الکفرین دیّارًا

4- نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر - پس از ناامیدی از هدایت آنان - امری پسندیده و روا

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الکفرین دیّارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند؛ بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود، خیرخواه و نسبت به کافران و دشمنان اصلاح ناپذیر، آرزوی نابودی کنند.

رب اغفر لی... و للمؤمنین و المؤمنت و لاتزد الظلمین إلاّ تبارًا

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

1160- نقش حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 57 - 18

18- سرسختی برخی از افراد در برابر حق ، نباید مایه دل سردی و نگرانی پیشوایان و مبلغان دین گردد .

وإن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبداً

ص: 477

1161- وقت شکست حق ناپذیران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 111 - 1

1- آزمایش کافران و مشرکان حق ناپذیر صدراسلام ، فلسفه به تأخیر افتادن عذاب آنان و نامعلوم بودن زمان شکست آنها است .

وإن أدری لعلّه فتنه لکم

ضمیر «لعلّه» به نکته ای بر می گردد که از دو آیه قبل استفاده می شود. آن نکته، مسأله تأخیر عذاب کافران و مشرکان و یا نامعلوم بودن زمان شکست آنان و پیروزی مسلمین است.

1162- وقت عذاب حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 109 - 12،13

12- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آگاه نبودن خود از زمان دقیق وقوع عذاب الهی بر مشرکان و کافران لجوج و پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان را به مردم اعلام کرد .

وإن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

«إن» در «إن أدری» نافی است.

13- محدودیت علم پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به زمان وقوع عذاب بر مشرکان و کافران حق ناپذیر و زمان دقیق پیروزی قطعی مسلمانان بر آنان

إن أدری أقریب أم بعید ماتوعدون

1163- هدایت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 42 - 7،8

7 - ارشاد مردمی که از پذیرفتن حق صریح و روشن سر باز می زنند ، عملی بی نتیجه است .

و منهم من یستمعون إلیک أفأنت تسمع الصمّ و لو کانوا لا یعقلون

8- هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نمی تواند مردمی را که از پذیرفتن حق صریح و روشن سر باز می زنند، ارشاد کند.

و منهم من يستمعون إليك أفانت تسمع الصمّ ولو كانوا لا يعقلون

1164- هدایت ناپذیری حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 478

10 - راه یافتن حق (اسلام) به قلب حق ناپذیر، مانند صعود در آسمان دشوار و یا غیر ممکن است.

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضيقا حرجا كأنما یصعد فی السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 2

2- روشن ترین دلایل الهی، در قلب حق ناپذیران لجوج تأثیر نمی کند.

لسان الذی یلحدون إلیه أعجمی و هذا لسان عربی مبین . إن الذین لایؤمنون ... لایه

در آیه قبل خداوند با روشن ترین بیان حقانیت قرآن را مبرهن ساخت. در این آیه نیز می فرماید: آن دلیل با همه روشنی برای آنان که تصمیم به ایمان آوردن ندارند، بی ثمر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 5

5- بیرون آوردن کافران حق گریز - به هر نحو ممکن - از گمراهی، نه کار پیامبر است و نه در توان او است.

و ما أنت بهد العمی عن ضللتهم

1165- هشدار به حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 110 - 2

2- کافران و مشرکان حق ناپذیر، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند.

إنه یعلم الجهر من القول و یعلم ماتکتمون

تذکر به این که خداوند به سخنان آشکار و توطئه ها و اسرار مشرکان و کافران آگاه است، در حقیقت تهدید آنان و هشدار به کیفر و عذاب شدن آنان است.

1166- هشدار به حق ناپذیران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 3

3- تذکر به هلاکت اقوامی کافر در اطراف مکه ، هشدارى به مکيان حق ناپذير

و لقد أهلكنا ما حولكم من القرى

مخاطب «کم» مشرکان مکه اند.

ص: 479

1167- هلاکت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 5

5 - تبدیل شدن کافران حق ستیز به موجوداتی بی جان - همچون خس و خاشاک - در پی نزول عذاب

فجعلنهم غنّاء

«جعل» (مصدر «جعلنا») در جمله بالا، به معنای گردانیدن و تغییر دادن از صورتی یا حالتی، به صورت یا حالت دیگر است. «غنّاء» نیز به خس و خاشاک روی آب گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 19 - 2

2 - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق هلاکت و نابودی اند .

إِنَّهٗ فَكَّرٌ وَقَدَّرٌ . ففقتل کیف قدر

1168- یأس از هدایت حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 4

4 - نفرین علیه کافران و بت پرستان حق ناپذیر - پس از ناامیدی از هدایت آنان - امری پسندیده و روا

وقال نوح ربّ لا تذّر علی الأرض من الکفرین دیّارًا

1169- یأس حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 11 - 10

10 - یأس و ناامیدی شدید کافران حق ناپذیر ، از نجات خویش از عذاب الهی

فهلّ إلی خروج من سبیل

مفسران بر این باوراند که چنین سخنی، از زبان کسانی صادر می شود که یأس و ناامیدی بر وجود آنان چیره شده باشد.

1170- حق ناپذیران مگه

بی تأثیری انداز بر حق ناپذیران مگه

ص: 480

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 20

20- روی آوردن حق ناپذیران مکه به سرکشی ها و جرایمی بس بزرگتر ، پس از انذار های هشدار دهنده الهی

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیاناً کبیراً

1171- طغیان حق ناپذیران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 20، 19

19- حق ناپذیران مکه در برابر انذار و بیم خداوند ، نه تنها تسلیم نشدند ؛ بلکه جز سرکشی و طغیان بیشتر ، چیزی بر آنها افزوده نشد .

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیاناً

هر چند ضمیر «هم» به «الناس» برمی گردد و شامل همه مردم می شود، ولی به قرینه و «و ما یزیدهم» می توان استفاده کرد که مرجع «هم» انسانهایی اند که اصل طغیان در وجودشان هست و با مواعظ الهی تشدید می شود.

20- روی آوردن حق ناپذیران مکه به سرکشی ها و جرایمی بس بزرگتر ، پس از انذار های هشدار دهنده الهی

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیاناً کبیراً

1172- عصیان حق ناپذیران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 19

19- حق ناپذیران مکه در برابر انذار و بیم خداوند ، نه تنها تسلیم نشدند ؛ بلکه جز سرکشی و طغیان بیشتر ، چیزی بر آنها افزوده نشد .

و نخوفهم فما یزیدهم إلا طغیاناً

هر چند ضمیر «هم» به «الناس» برمی گردد و شامل همه مردم می شود، ولی به قرینه و «و ما یزیدهم» می توان استفاده کرد که مرجع «هم» انسانهایی اند که اصل طغیان در وجودشان هست و با مواعظ الهی تشدید می شود.

حق ناپذیری

1173- آثار اجتناب از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 14

ص: 481

14 - استفاده از آیه های خدا ، برای رهیافت به خداشناسی ، منوط به حفظ بی طرفی و دست کشیدن از دغلكارى و حق ناپذیرى است .

و ما یجحد بآیتنا إلاّ کلّ ختار کفور

1174- آثار اصرار بر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 9

9 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفورورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

فأخذهم العذاب . . . و ما كان أكثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 6

6 - اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفورورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن به خشم و قهر الهی

إنّ فی ذلك لآیه و ما كان أكثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 16 - 8

8 - اصرار و مداومت بر کفر و حق ناپذیری ، در پی دارنده عذاب آتش دوزخ

إنّما تجزون ما كنتم تعملون

فعل «كنتم تعملون»، ماضی استمراری و بیانگر اصرار و مداومت شخص، بر عمل است.

1175- آثار حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 1

1 - انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فاقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبندگان در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لایعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 55 - 1

ص: 482

1 - حق ناپذیری و پافشاری بر کفر ، موجب از میان رفتن توفیق آدمی برای ایمان به آیات الهی است .

الذین كفروا فهم لا يؤمنون

با توجه به فعل مضارع «لایؤمنون» که دلالت بر استمرار دارد، جمله «هم لایؤمنون» به این معناست که آنان ایمان نخواهند آورد. و چون این جمله به وسیله «فاء» بر جمله «کفروا» عطف شده، دلالت می کند که سلب توفیق ایمان از آنها بر اثر کفرورزی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 5،8

5- قلب حق ناپذیر ، مانع از ایمان آوردن به عالم آخرت است .

إلهکم إله وحد فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

«فاء» در «فالذین» برای تفریع است و دلالت می کند که توحید اثبات شده در آیات قبل، توحید کاملی است که اعتقاد به آخرت را نیز به همراه دارد. بنابراین کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند، موانعی همچون قلب حق ناپذیر و استکبار دارد.

8- حق ناپذیری ، نشانه بیماری قلب است . *

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره

فعل «لایؤمنون» (ایمان نمی آورند) حکایت از حق ناپذیری دارد و «منکره» به معنای زیر بار حق نرفتن است که بیماری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 24 - 3

3- نپذیرفتن حق و داشتن روحیه استکباری ، عامل انکار نزول قرآن از جانب خداوند

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون . . . و إذا قیل لهم ماذا أنزل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 3

3- کفر و حق ناپذیری ، منشأ دروغ پردازی و افترا بستن به حقایق دین است .

إنما یفتیروا الذین لایؤمنون بآیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 15

15 - جهل ، گردن فرازی و حق ناپذیری ، از ریشه های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 5

5 - کفر و سرسختی در برابر حق ، زمینه ساز انحراف در بینش و تفسیر غلط و نابجا از پدیده هاست .

ولو نزلنا .. لقال الذین کفروا ان هذا إلا سحر مبین

ص: 483

عنوان ساختن کفر در «الذین کفروا ..» بیان تأثیر کفر کافران در بینش غلط و منحرف آنان است. یعنی «کفر» موجب می گردد که پدیده ها بر خلاف حق و واقع تفسیر شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 7،8

7 - محرومیت از هدایت پذیری، پیامد کفر و لجاجت در برابر حق است.

و نقلب أفئدتهم وأبصرهم كما لم يؤمنوا به أول مره

8 - حق ناپذیری و انکار آیات الهی، طغیان و موجب حیرت و سرگردانی است.

كما لم يؤمنوا به أول مره و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 6،12

6 - ضیق صدر و قرار گرفتن صدر در تنگنای شدید (روحیه حق ناپذیری) زمینه گمراهی انسان است.

و من یرد أن یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً

حرج به معنای تنگنای شدید است. در مجمع البیان آمده است: «الحرج أضیق الضیق».

12 - ضیق صدر (تنگ دلی و حق ناپذیری) نشانه تسلط پلیدی بر آدمی است.

و من یرد أن یضله .. كذلك یجعل الله الرجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 17،19

17 - پیمان شکنی، کرداری برخاسته از روحیه فسق و حق گریزی است.

لا یرقبوا فیکم إلاً و لاذمه .. و اکثرهم فسقون

19 - عدم رعایت حقوق خویشاوندی، برخاسته از روحیه فسق و حق گریزی است.

لا یرقبوا فیکم إلاً .. و اکثرهم فسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 21

21 - نزول عذاب بر امت های کافر پیشین ، پس از اصرار و مداومت آنان بر ظلم و حق ناپذیری

و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

فعل «کانوا» به همراه «یظلمون» افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 3

3- ایمان نیاوردن اکثر مردم ، ریشه در حق ناپذیری آنان دارد ، نه قصوری از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تبلیغ و نه ناتمام بودن

برهان بر حقایق قرآن

ص: 484

ذلك من أنباء الغيب . . . و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنين

آیه قبل بیان داشت که حقاقت قرآن و الهی بودن آن امری روشن است و جمله «و لو حرصت» می رساند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) در ابلاغ دین تلاشی پی گیر داشت. این دو حقیقت بیانگر آن است که حجت بر مردم تمام است و ایمان نیاوردن آنان، نشانه حق ناپذیری ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 104 - 1

1- کسانی که بر کفر اصرار ورزیده و از سر لجاجت حق را نمی پذیرند ، محروم از هدایت الهی اند .

إن الذين لا يؤمنون بأيت الله لا يهديهم الله

فعل مضارع «لا يؤمنون» دلالت بر استمرار دارد و با توجه به اینکه قرآن به زبان روشن و فصیح نازل گردیده است، ولی در عین حال کافران به آن ایمان نیاورده اند، می تواند لجاجت و روح حق ناپذیری آنان را برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 6

6- لجاجت و حق ناپذیری ، باعث برداشت و تفسیر غلط از روشن ترین دلایل حق و گریز و اجتناب از آنهاست .

و لقد صرفنا في هذا القرآن ليدّكروا و ما يزيدهم إلا نفورا

سخن حق، به خودی خود چیزی نیست که نفرت آفرین باشد. با توجه به این نکته، تنفر مشرکان از آیات روشن قرآن، عاملی جز موضع گیری پیشین و لجاجت آنها نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 3، 1

1- کسانی که از موضع حق ناپذیری ، به آخرت ایمان نمی آورند ، خداوند بر قلبهایشان پوششی قرار می دهد که قادر به فهم قرآن نباشند .

الذين لا يؤمنون بالأخرة . . . و جعلنا على قلوبهم أكنة أن يفقهوه

3- محرومیت از درک صحیح حقایق قرآن ، پیامد حق ناپذیری و کفرپیشگی کافران

الذين لا يؤمنون بالأخرة . . . و جعلنا على قلوبهم أكنة أن يفقهوه و في آذانهم وقراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 89 - 7

7- روی گردانی از قرآن ، به خاطر قابل فهم نبودن قرآن و یا محتوای آن نیست ؛ بلکه به دلیل حق گریزی است .

و لقد صرفنا للناس فی هذا القرآن من کلّ مثل فأبی أكثر الناس إلاّ کفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 101 - 4

4- کفر و حق ناپذیری ، عامل عجز انسان از گوش فرا دادن به آیات الهی است .

ص: 485

عن ذکری و کانوا لایستطیعون سمعاً

مفاد «کانوا لایستطیعون...» ماضی استمراری است؛ یعنی، کافران، پیوسته ناتوان از شنوایی بوده اند. روشن است که نفی شنوایی، به معنای حسّی آن مراد نیست، بلکه بیان این است که حال کافران در برابر استماع تذکرات، همانند حال کسی است که هیچ گاه قدرت شنوایی نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 45 - 8

8- تأثیر نکردن انذارهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برخی از مردم، برخاسته از حرف ناشنوایی آنان بود؛ نه ناشی از ضعف در منطق وحی و بیان آن حضرت.

قل إنّما أنذركم بالوحی و لایسمع الصمّ الدعاء إذا ما یندرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 97 - 12

12- کفر و سرپیچی از عبودیت حق، مصداق بارز ظلم است.

أبصر الذین كفروا... بل کنا ظلمین

توصیف کردن کافران به ظالم بودن خود به جای کافر بودن، بیانگر یکی بودن این دو وصف است و هر کافری در حقیقت ظالم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 3

3- حق ناپذیری، تعصب و جمود بر فرقه گرایی، گردابی است هلاکت بار.

فتقطّعوا أمرهم بینهم... فذرهم فی غمرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 97 - 3

3- عوامل انحراف و حق ناپذیری، سبب مخفی بودن روشن ترین حقایق (یگانگی خدا) بر گمراهان در دنیا

تالّله إن کنا لفی ضلل مبین

با این که پوچی شرک و یگانگی خدا، امری روشن است؛ مشرکان، تنها پس از گرفتار شدن به آتش دوزخ، وضوح آن را درمی یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 7

7- روحیه عناد و حق ناپذیری، مانع از درک صحیح حقایق و تصمیم گیری به موقع

فَعَقَرُوهَا فَاصْبِحُوا نَدَمِينَ

ثمودیان تا قبل از کشتن ناقه، به امکان نزول عذاب نیندیشیدند؛ چرا که کفر و عنادشان مانع از درک این حقیقت بود؛ ولی به مجرد کشتن ناقه و مشاهده نشانه های عذاب، آثار پشیمانی آنان را فرا گرفت.

ص: 486

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 3

3 - لزوم وانهادن امر کافران به خدا، پس از احراز تأثیرناپذیری آنان در قبال حق

فتوکل علی الله إناک علی الحقّ المبین . إناک لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

آیه یاد شده، دارای این پیام است که: چون آنها مرده اند و سخن در مرده بی تأثیر است؛ پس بیش از این تلاش مکن و نگران مباش و کار خود را با ایشان به خدا واگذار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 86 - 11

11 - روحیه لجاج و حق ناپذیری، مانع بهره‌وری انسان از آیات الهی

إنّ فی ذلک لآیت لقوم یؤمنون

قید «لقوم یؤمنون» نشانگر آن است که کسانی که مصمم بر عدم پذیرش حق اند، از آیات روشن و غیرقابل انکار و گسترده الهی در نظام آفرینش، کمترین بهره را نخواهند برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 10، 7

7 - عناد و حق‌گریزی موجب محرومیت انسان از هدایت الهی است .

فإناک لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

10 - هدایت نشدن برخی انسان‌ها، معلول هدایت ناپذیری خود آنان است و نه نارسایی مفاهیم دینی و یا نارسایی تبلیغی .

فإناک لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 5

5 - تعلق نگرفتن هدایت خدا به گروهی از انسان‌ها، ناشی از روحیه حق‌ناپذیر آنها است .

و لو شئنا لأتينا كل نفس هديها .. إنا يؤمن بآيتنا الذين إذا ذكروا بها خرّو

احتمال دارد که این آیه درصدد تبیین آیه «و لو شئنا ..» باشد؛ یعنی، فلسفه عدم شمول هدایت خداوند به همه انسان ها در این جا بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 2

2- تکذیب پیامبران از سوی ملت های گذشته ، ناشی از روحیه حق ناپذیری آنان بوده است .

و كذب الذين من قبلهم .. فكذبوا رسلى

تکرار ماده «کذب» (کذب و کذبوا) ممکن است به خاطر این باشد که «کذب» برای تکثیر و «کذبوا» برای تعدیه است. بنابراین استفاده می شود که آنان تکذیب پیامبران را دنبال کردند و همواره در پی آن بودند، تا حدی که جزء اخلاقیاتشان شد و از آن پس،

ص: 487

براساس این خصلت، هر پیامبری را انکار می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 8 - 3

3- لجاجت و حق ناپذیری، موجب محرومیت از فهم صحیح حقایق الهی

فهم لایؤمنون . إنا جعلنا فی أعتقهم أغلاً... فهم مقمchon

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 9 - 3

3- لجاجت، حق ناپذیری و دوری از ایمان، موجب محرومیت از شناخت درست حقایق الهی و از دست دادن بصیرت و بینایی

فهم لایؤمنون... فأغشینهم فهم لایبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 10 - 3

3- کسانی که دارای روح لجاجت و حق ناپذیری باشند، انذارها و اخطارهای پیامبران، در آنان کارساز نخواهد بود.

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 18 - 3

3- انکار لجوجانه معاد و روح حق ناپذیر، موجب خواری و ذلت آدمی در قیامت است.

و أنتم دخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 4

4- روح طغیان و حق ناپذیر، از عوامل تأثیرپذیری از جریان کفر و شرک

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 2

2- روح طغیان و حق ناپذیری ، عامل دوزخی شدن و استحقاق کیفر الهی

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علينا قول ربّنا إنّنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 3

3- روح طغیان گری و حق ناپذیری ، زمینه ساز تأثیرپذیری از فریب اغواگران و کثی منحرف کنندگان

ص: 488

بل کنتم قومًا طغین . . . فأغوینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 38 - 2

2- شرک به خدا، تکذیب رسالت پیامبران و استکبار در برابر حق، موجب عذاب دردناک اخروی

و إذا قیل لهم لا إله إلا الله یستکبرون . . . إنکم لذائقوا العذاب الألیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 5

5- خوی سرکشی، تکبر، ستیزه جویی و حق ناپذیر، از موانع پذیرش قرآن و وحی الهی

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 2

2- کفر و روح حق ناپذیری، عامل مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی

ما یجدل فی آیت الله إلا الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 10

10- تکبر در برابر سخن حق و باور نداشتن به روز حساب، از زمینه های فسادگری و کشتار افراد بی گناه در جامعه

کلّ متکبر لا یؤمن بیوم الحساب

توصیف فرعون فاسد و سفاک به متکبر و منکر روز حساب، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 70 - 1

1- تکذیب کتاب های آسمانی و فرستادگان الهی، برخاسته از روح ستیزه جویی و حق ناپذیری است.

ألم تر إلى الذين يجادلون . . . الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جمله «الذين كذبوا بالكتاب . . .» بدل برای «الذين يجادلون...» می باشد. در واقع تکذیب کنندگان همان مجادله گران اند که از سر لجاجت به تکذیب آیات الهی می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 3

3 - اعراض و روی گردانی از پیام حق ، موجب جاودانگی در آتش جهنم

إنکم مکثون . . . أكثرکم للحقّ کرهون

ص: 489

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 2

2- جواز وانهادن گمراهان به خود، پس از اتمام حجت بر آنان و حق ناپذیری ایشان

فذرهم

«فاء» در «فذرهم»، می رساند که پس از اتمام حجت ادامه تبلیغ ضروری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلبستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 7

7- جرم پیشگی مردمان و حق ناپذیری ایشان، زمینه ساز عقوبت آنان در دنیا

أهلکنهم إنهم كانوا مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14، 12

12- روحیه حق ناپذیری، مانع بهرهوری صحیح انسان از ابزار شناخت

فما أغنی عنهم سمعهم . . . إذ كانوا یجحدون بایت الله

«إذ..» در عین حالی که ظرف «ما أغنی...» است، بیانگر علت نیز هست و تعبیر «كانوا یجحدون» رساننده استمرار است که در پرتو آن، افعال تبدیل به خصلت و روحیه می شود.

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إذ كانوا يجحدون بآيت الله و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

«کانوا یجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حاق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 21 - 3

3 - روحیه ناباوری و سطحی نگری ، مانع رهجویی انسان به شناخت آیات الهی

ءآیت للموقنین .. أفلاتبصرون

تصریح به «موقنین» و توییح کافران با عبارت «أفلاتبصرون»، می رساند که مشکل اصلی آنان - که آیات الهی را در زمین و وجود انسان، نمی بینند و یا پیام آن را درک نمی کنند - سست اندیشی، ناباوری و سطحی نگری است.

ص: 490

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 4,5

4- روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدراسلام

و لقد كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ .. بل لَجَّوْا فِي عَتْوٍ وَ نَفُورٍ

5- روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، از موجبات کفر و تکذیب دین

و لقد كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ .. بل لَجَّوْا فِي عَتْوٍ وَ نَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 2 - 2

2- کفر و حق ناپذیری ، موجب عذاب الهی است .

بعذاب واقع . للکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 17 - 2

2- حق ناپذیری و عناد با دین ، موجب عذاب سخت و طاقت فرسا

سَأْرَهُقَهُ صَعُودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 3

3- حق گریزی و کفر ، از میان برنده زمینه های تأثیرپذیری از تعالیم دین و پند های آن است .

فَذَكِّرْ .. إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَ كَفَرَ

استثنای اعراض کنندگان کافر از مجموعه کسانی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تذکر دادن آنان مکلف شده است، نشانگر بی اثر بودن تذکرات آن حضرت، در آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حق ناپذیری و عناد با دین ، موجب زوال نعمت ها است .

ثمّ يطمع أن أزيد . كلاً إنّه كان لأيتنا عنيداً

جمله «إنّه كان لأيتنا عنيداً» تعلیل برای ردع (کلاً) است؛ یعنی، چنین نخواهد شد (بر قدرت و ثروت او افزوده نخواهد شد)؛ چون او نسبت به آیات ما عناد دارد.

1176- آثار حق ناپذیری اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 491

7- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابَ .. وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اصرار اکثریت افراد جامعه بر کفرورزی و حق ناپذیری ، زمینه ساز نزول عذاب و گرفتار شدن آنان به خشم و قهر الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

1177- آثار حق ناپذیری امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- دشمنی با حق و سرسختی در برابر آن ، مایه هلاکت بسیاری از جوامع و تمدن های پیشین

و تنذر به قومًا لَدَا . و كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

وصف «لَدَا» بر شدت سرسختی و خصومت دلالت دارد، بیان هلاکت جوامع به دنبال مطرح ساختن سرسختی مردم عصر بعثت، نشان از تأثیر بسزای این خصلت در نابودی اقوام پیشین دارد.

4- هلاکت اقوام و تمدن های بسیاری در طول تاریخ در اثر خیره سری در مقابل حق ، نشانگر واقعیت داشتن انذار های قرآن است .

و تنذر به .. و كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

طرح مسأله نابودی جوامع در طول تاریخ (در پی بیان وظیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) در انذار مردم لجوج به وسیله قرآن) هشدار به

مردم عصر بعثت و دیگر عصرها است که ایستادگی و سرسختی در برابر حق، عواقب زیانبار و تباه کننده ای برای جوامع در پی دارد.

1178- آثار حق ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 3

3- قوم ثمود، گرفتار عذاب الهی، در پی درس نگرفتن از انذارهای مکرر پیامبر خویش

ص: 492

کذبث ثمود بالتندر . . . فكيف كان عذابى و نذر

عطف «نذر» بر «عذابى»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق ثمودیان، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است.

1179- آثار حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 11

11 - حق ناپذیری کافران ، تنها مایه محرومیت آنان از رهنمودهای بیدار کننده قرآن

بل أتینهم بذکرهم . . . معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 8 - 2

2- رسوخ روحیه حق ناپذیری در بیشتر کافران ، عامل بی تأثیری آیات الهی در آنان

و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 10 - 6

6- به کارگیری تهدید از سوی خداوند ، پس از ارائه منطق و برهان و تأثیرناپذیری کافران از آن

فارتقب يوم تأتي السماء بدخان مبين

«فاء» تفریع، تهدید را متفرع بر حق ستیزی کافران و عدم تأثیر منطق و برهان بر آنان کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 6

6- سحر خواندن قرآن ، نتیجه تضاد و بحران درونی کافران ، در انکار حق و مشاهده نفوذ آیات وحی *

قال الذين كفروا للحقِّ لما جاءهم هذا سحر مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 10

10- حق ناپذیری و هدایت گریزی کافران ، منتهی به دروغ شمردن پیام راستین وحی

و إذ لم یهتدوا به فسیقولون هذا إفک قدیم

«فاء» در «فسیقولون»، بیانگر ترتب و نتیجه است؛ یعنی، اتهام آنان به قرآن، نتیجه حق ناپذیری و هدایت گریزی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 493

7- پرسش بهانه جویانه کافران، درباره زمان برپایی قیامت، ناشی از خوی لجاجت، استکباری و حق‌گریزی آنان بوده است.

بل لجّوافی عتوّ و نفور... و يقولون متی هذا الوعد ان کنتم صدقین

1180- آثار حق ناپذیری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 3

3- خوی سرکشی و حق ناپذیری کافران در آغاز بعثت، مانع پذیرش اسلام از سوی آنان گردید.

والقرءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

«بل» در «بل الذین...» برای اضراب انتقالی است؛ بدین معنا که خداوند پس از آن که خاصیت بیدارگری و ذکر بودن قرآن را مطرح فرمود، به پاسخ این سؤال پرداخت که: چرا کافران چنین کتاب آگاهی بخش را نپذیرفتند؟ در جواب می‌فرماید: نپذیرفتن آنان به دلیل وجود روح سرکشی و حق ناپذیری در آنها است.

1181- آثار حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 5

5- عدم اعطای معجزات اقتراحی مشرکان از سوی خداوند، به دلیل علم خدا به حق ناپذیری آنان

و لقد ءاتینا موسیٰ .. فقال له فرعون انی لأظنک یموسیٰ مسحورًا

یادآوری کفر فرعون، علی‌رغم ارائه معجزات فراوان از سوی موسی (ع) در پی رد درخواستهای مشرکان، می‌رساند که دلیل عدم اجابت خواسته‌های مشرکان، تصمیم آنان بر عدم ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 3

3- لجاجت و روح حق ناپذیری مشرکان، مانع از تأثیر نهایی دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان بود.

ان کاد لیضلّنا عن ءالهیتنا لولا ان صبرنا علیها

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که صبر و مقاومت در برابر دعوت به حق پیامبر(صلی الله علیه و آله)، معنایی جز لجاجت و عناد ندارد و نشانه وجود روح حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 2

2- پیشوایان شرک، عامل اصلی گمراهی مشرکان را، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد.

ص: 494

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 1

1 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علینا قول ربّنا إنّنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 2

2 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، زمینه ساز تأثیرپذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

بل کنتم قومًا طغین .. فاعوینکم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فاعویناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل کنتم قومًا طغین» باشد؛ یعنی، چون شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 7

7 - دلجویی خداوند از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، در قبال حق ناپذیری مشرکان

فاصفح عنهم .. فسوف یعلمون

1182- آثار حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 9

9- ایمان نیاوردن و حق ناپذیری مشرکان ستم پیشه ، فلسفه و دلیل ردّ شدن پیشنهاد آنان مبنی بر ارائه معجزه از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلیأتنا بایه .. أفهم یؤمنون

1183- اصرار بر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 13

13 - پافشاری در مخالفت با دین و تردید در حقانیت آن - باوجود مشاهده دلایل روشن - موجب گمراهی ابدی است .

كذلك يضللّ الله من هو مسرف مرتاب

ص: 495

مقصود از «مسرف» در این آیه، کسی است که در مخالفت با حق، پافشاری و اصرار فراوان دارد.

1184- اقرار به حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او، علی رغم اعطای معجزات فراوان به موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت فستل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إني لأ

1185- اقرار به حق ناپذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او، علی رغم اعطای معجزات فراوان به موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت فستل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إني لأ

1186- امکان حق ناپذیری خانواده پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 7

7- امکان نفوذ کفر و فساد و حق ناپذیری در افراد خانواده پاکان

إلا امرأته قدّرتنا إنها لمن الغبرین

1187- اندوه بر حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 8،10

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر حق ناپذیری کافران، بسیار محزون و اندوهگین بود.

و لاتحزن علیهم

10- دلداری و تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در غم او بر کفرورزی و حق ناپذیری کافران

ص: 496

1188- پیشینه حق ناپذیری مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 10

10 - حق ناپذیری و ایمان نیاوردن مردم مصر در عصر موسی (ع)، دارای پیشینه در تاریخ گذشته آنان و به ارث رسیده از اجدادشان

لقد جاءكم يوسف من قبل... فمازلتهم في شك مما جاءكم به حتى إذا هلك قلتم لن نبيع

1189- حق ناپذیری اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 47 - 8

8 - اعیان و اشراف هر جامعه، افرادی مغرور و ناشنوا در برابر سخنان حق

إلى فرعون و ملأیه... إذا هم منها يضحكون

1190- حق ناپذیری اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 8

8 - خودبرتربینی فرعون و اطرافیانش، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلى فرعون و ملأیه بآیتنا فاستکبروا

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا... موسی و هرون إلى فرعون و ملأیه بآیتنا فاستکبروا و كانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 46 - 6

6 - تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران به معجزه بودن کار موسی (ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

1191- حق ناپذیری اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 3

3 - کفرورزی و حق ناپذیری ، بارزترین مشخصه اشراف قوم نوح

فقال المملؤا الذین کفروا

1192- حق ناپذیری اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 1

1 - موضع گیری خصمانه مردم ایکه در برابر نصیحت های شعیب (ع)

قالوا إئما أنت من المسحّرين

ضمیر فاعل در «قالوا» به «اصحاب الأیکه» باز می گردد. «إئما» از ادوات قصر است؛ بنابراین جمله «إئما أنت من المسحّرين» به تقدیر «ما أنت إلا من المسحّرين» می باشد. «مسحّر» نیز به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

1193- حق ناپذیری اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 84 - 3

3 - اقوام قدرتمند محکوم شده به عذاب استیصال ، مردمی لجوج و حق ناپذیر در برابر تعالیم پیامبران

فلما رأوا بأسنا قالوا ءامنا باللّٰه وحده و کفرنا بما کنا به مشرکین

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که اقوام یادشده تا لحظه مشاهده آثار آمدن عذاب، به استهزای آن می پرداختند و تنها به محض دیدن آن، تسلیم شده، ایمان می آوردند.

1194- حق ناپذیری اقوام کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21 - نزول عذاب بر امت های کافر پیشین ، پس از اصرار و مداومت آنان بر ظلم و حق ناپذیری

ولکن كانوا انفسهم يظلمون

ص: 498

فعل «کانوا» به همراه «یظلمون» افاده استمرار می کند.

1195- حق ناپذیری اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 89 - 6

6- روی گردانی بیشتر مردم از قرآن ، جز به خاطر حق گریزی نیست .

و لقد صرّفنا .. فإبی أكثر الناس إلا کفورًا

1196- حق ناپذیری اکثریت اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 4

4- بیشتر مردم « ایکه » ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما کان أكثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در «أكثرهم» به «اصحاب الأیکه» برمی گردد.

1197- حق ناپذیری اکثریت امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 72 - 4

4- مخالفت بیشتر مردم از امت های پیشین با رسولان الهی و نپمودن راه هدایت ، ناشی از روح لجابت و حق ناپذیر خودشان بود .

ضلّ قبلهم أكثر الأولین . و لقد أرسلنا فیهم منذرین

نپمودن راه گمراهی با وجود پیامبران اخطارکننده، گویای حقیقت یاد شده است.

1198- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2- بیشتر سران کفر و شرک در صدر اسلام، دچار روح لجابت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

ص: 499

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 10 - 2

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند .

و سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

1199- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام ، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 10 - 2

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند .

و سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

1200- حق ناپذیری اکثریت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 4

4 - اکثریت فرعونیان (قبطیان) ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنين

1201- حق ناپذیری اکثریت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 4

4- بیشتر قوم لوط، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد.

ص: 500

1202- حق ناپذیری اکثریت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 4

4 - بیشتر افراد قوم نوح ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

1203- حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 14، 11

11- بیشتر مشرکان صدر اسلام ، ناآگاه و جاهل به حق بودند .

بل اکثرهم لایعلمون الحقّ

14- گروه بسیاری از مشرکان در صدر اسلام - علی رغم شناخت حق - مردمی حق گریز بودند .

بل اکثرهم لایعلمون الحقّ

واژه «اکثر» افعال التفضیل است و نقطه مقابل آن، کثیر می باشد - نه قلیل - و بدین جهت گروه بسیار استفاده شده است؛ یعنی، هر چند مشرکان دانا و حق گریز، در مقایسه با نادانان کمتر بودند؛ ولی خود جمعیتی چشم گیر و بسیار بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 12

12 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری در بیشتر شرک پیشگان صدر اسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به عادیان بازمی گردد؛ اما در عین حال به شرک پیشگان صدر اسلام نیز اشاره ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 10

10 - رسوخ روحیه کفرورزی و پندناپذیری ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به ثمودیان بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 7

ص: 501

7- رسوخ روحیه کفرورزی و حق ستیزی ، در اکثریت شرک پیشگان صدراسلام

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد؛ اما در عین حال اشاره به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

1204- حق ناپذیری انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 118 - 6

6- اختلاف انسان ها در دین و پرهیز آنان از پذیرش حق ، خارج از مشیت خداوند نیست .

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة واحدة و لا يزالون مختلفين

1205- حق ناپذیری اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 14 - 6

6- مردم انطاکیه ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

فَكَذَّبُوهُمَا فَعَبَّوْا وَنَاكَثَ أَعْقَابَهُمَا

فرستاده شدن دو پیامبر - در یک زمان - در میان مردم انطاکیه و تکذیب آن دو از سوی آنان و نیز فرستاده شدن پیامبر سوم برای تقویت دو فرستاده پیشین، بیانگر لجاجت و سرسختی چنین مردمی در برابر حق است.

1206- حق ناپذیری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4- اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و

حق ناپذیری آنان می باشد.

1207- حق ناپذیری بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 502

1 - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً

1208- حق ناپذیری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 4

4 - بنی اسرائیل ، مردمی شخصیت پرست بودند ؛ نه حقیقت طلب .

لن نبرح . . . حتی یرجع إلینا موسی

گوساله پرستان بنی اسرائیل ، به جای اندیشه در گفته های هارون(ع) و شناخت حقیقت ، تنها پاسخی که به او دادند ، آن بود که بازگشت موسی(ع) از میقات را ، شرط تجدید نظر در عقاید خود دانستند . حال آن که معقول آن بود که در باره کار خویش و گفته های هارون(ع) ، درست بیندیشند .

1209- حق ناپذیری بیمار دلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين . . . فأصمّهم و أعمى أبصرهم

1210- حق ناپذیری تارکان جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فساد انگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين . . . فأصمّهم و أعمى أبصرهم

1211- حق ناپذیری ثروتمندان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 4

ص: 503

4- مترفان و صاحبان مال و منال بیش از دیگران در معرض نافرمانی خدا و حق ناپذیری قرار دارند .

أمرنا مترفها ففسقوا فيها

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «أمرنا» کلمه محذوفی چون «بالطاعة» و .. باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما مترفان جامعه را به طاعت و بندگی فرمان می دهیم، ولی آنان برخلاف انتظار راه فسق و نافرمانی پیشه می سازند.

1212- حق ناپذیری جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 105 - 1

1 - سرزنش دوزخیان از سوی خداوند ، به خاطر حق ناپذیری های گذشته آنان

ألم تكن آيتي تتلى عليكم . . . تكذبون

استفهام در آیه فوق، استفهام توبيخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4 - کافران دوزخی ، مردمی لجوج و حق گریزاند .

وقالوا لو كنا نسمع أو نعقل ما كنا في أصحاب السعير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 3

3 - حق گریزی ، از ویژگی های مجرمان دوزخی

يودّ المجرم . . . تدعوا من أدبر و تولّى

1213- حق ناپذیری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

ص: 504

1214- حق ناپذیری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 38 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

1215- حق ناپذیری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 2

2 - حق گریزی و تنفر از پیام حق ، ویژگی بارز بیشتر مجرمان ستم پیشه

و لکنْ أَكثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَرْهُونَ

1216- حق ناپذیری علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 10، 9

9 - پیشوایان و عالمان یهود در عصر بعثت ، مردمانی لجوج و حق ناپذیر

أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ . . . أَفَلَا تَعْقِلُونَ

10 - لجاجت و حق ناپذیری عالمان و پیشوایان یهود ، دلیل نا به جا بودن امید و دل بستن مسلمانان به ایمان آوردن آنان

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ . . . قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ

آیه مورد بحث عطف بر جمله حالیه «وقد كان . . .» و یا عطف بر جمله «يسمعون . . .» در آیه قبل می باشد. در هر صورت، بیانگر علتی دیگر برای «أفتطمعون . . .» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 5 - 1

1 - عالمان یهود، به رغم آگاهی از دستورات تورات، به آن عمل نمی کردند.

مثل الذین حملوا التوریه ثم لم یحملوها

ص: 505

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 13

13 - یهودیان و علمای آنان دارای روحیه سلطه‌گری و حق‌ناپذیری

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . . و انهم لایستکبرون

1217- حق‌ناپذیری فاسقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 16

16 - حق‌ناپذیری فاسقان مجوز ترک نهی از منکر نیست .

لم تعظون قوماً اللّٰه مهلكهم . . . قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

موعظه گران یهود دو دلیل برای نهی از منکر اقامه کردند: داشتن عذر در پیشگاه خدا (معذره إلی ربکم)، احتمال تأثیر (لعلهم یتقون). مقتضای سخن آنان این است که نبود احتمال تأثیر نمی‌تواند مجوز ترک نهی از منکر باشد و عذر پذیرفته شده‌ای نخواهد بود.

1218- حق‌ناپذیری فاقدان استعداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 23 - 6

6 - فاقدان خیر و استعداد کمال، اگر چه مشمول هدایت‌های ویژه خداوند شوند، از آن رویگردان و گریزانند .

و لو أسمعهم لتولوا و هم معرضون

ضمیر مفعولی در «أسمعهم» همان کسانی هستند که با جمله «و لو علم . . .» توصیف شدند. بنابراین جمله «و لو أسمعهم . . .» چنین معنا می‌شود: «و لو اسمع الذین لیس فیهم خیرا . . .» یعنی اگر خداوند هدایت ویژه‌اش را شامل حال کسانی کند که در آنها خیری نیست . . .

1219- حق‌ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10، 8

8 - خودبرترینی فرعون و اطرافیان‌ش ، مانع از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا

ص: 506

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا .. موسی و هرون إلی فرعون و ملائیه بآیتنا فاستکبروا و کانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 36 - 4

4 - فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذهبنا إلی القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناهم تدمیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 5

5 - پیروزی موسی (ع) بر ساحران ، بی تأثیر در روحیه حق ناپذیر فرعون

قال ءامنتم له قبل أن ءاذن لکم إنه لکبیرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 14

14 - نصیحت ها و هشدار های مؤمن آل فرعون ، نسبت به قتل موسی (ع) ، در فرعون بی تأثیر بود .

أقتلون رجلاً .. قال فرعون ما أریکم إلا ما أری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 7

7 - سعی فرعون ، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فتولّی .. وقال سحر أو مجنون

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- فرجام حق ناپذیری فرعون ، فرجامی ملامت بار

فنبذنهم فی الیمّ و هو ملیم

«ملیم» بر کسی اطلاق می شود، که سزاوار سرزنش باشد.

1220- حق ناپذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 507

4- فرعون و قوم او، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند.

قلنا اذہبا إلى القوم الذین کذبوا بآیتنا فدمرناہم تدمیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 13 - 2، 1

1 - موضع گیری خصمانه فرعونیان در برابر آیات (معجزات) روشن الهی

فلما جاءہم آیتنا مبصرہ قالوا هذا سحر مبین

2 - سحر خوانده شدن معجزات الهی موسی، از سوی فرعونیان علی رغم وضوح و روشنی آن

فلما جاءہم آیتنا مبصرہ قالوا هذا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 3

3 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از تأثیر ناپذیری مردم از خیرخواهی ها و فراخوانی های او

و یقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 7

7 - فرعونیان در عصر موسی (ع)، مردمی اسراف گر و افراط کننده در گناه و حق ناپذیری

و أن المسرفین ہم أصحاب النار

از مصداق های بارز «مصرفان»، در آیه شریفه، فرعونیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 3

3 - هدایت ها و خیرخواهی های مؤمن آل فرعون، در قوش تأثیر نگذاشت.

فستذكرون ما أقول لكم

1221- حق ناپذیری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 3

3- اکثریت قوم ابراهیم، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ص: 508

1222- حق ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 81 - 3

3- اصحاب حجر (قوم ثمود) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و ءاتینهم ءایتنا فکانوا عنها معرضین

اینکه اصحاب حجر، علی رغم مشاهده معجزات و آیات فراوان الهی از آنها اعراض کردند، بیانگر لجاجت و حق ناپذیری آنان بود؛ چنان که آمدن جمله «فکانوا عنها معرضین» به جای «فأعرضوا عنها» - که نشان دهنده این است که اعراض آنان از دیر باز وجود داشته است - می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 16

16- ناقه قوم ثمود ، از جمله آیات الهی برای اخطار به آنان به خاطر حق ناپذیریشان

و ءاتینا ثمود الناقة .. و ما نرسل بالآیت إلاّ تخویفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 6

6- ثمودیان ، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فأت بنایه إن كنت من الصدقین . قال هذه ناقه... و لاتمسسوها بسوء... فعقروها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 6

6- بیشتر ثمودیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما كان أكثرهم مؤمنین

1223- حق ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 2

2 - قوم عاد ، مردمی لجوج و مصمم بر حق ناپذیری

قالوا سواء علينا .. من الوعظين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 509

13 - شعراء - 26 - 139 - 8

8 - بیشتر عادیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 15

15 - لجاجت و عناد مستمر قوم عاد ، در برابر آیات روشن الهی

أولم یروا . . . و کانوا بآیتنا یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار کردن چیزی است که حقانیت آن برای منکر روشن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 6

6- قوم عاد ، مردمی جهالت پیشه و روی گردان از حقایق

و لکنّی أریکم قومًا تجهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إذ کانوا یجحدون بآیت اللّٰه و حاق بهم ما کانوا به یتستهزءون

«کانوا یجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حاق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

1224- حق ناپذیری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 9

9- جامعه فاسد و ناپاک قوم لوط ، از دعوت و تبلیغ آن حضرت تأثیر نپذیرفتند .

و نَجِّينَهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 2

2- خیره سری و مقاومت قوم لوط ، در برابر نصیحت های وی

قالوا... لتكوننَّ من المخرجين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 510

1 - تأثیر ناپذیری قوم لوط ، در برابر هشدار ها و هدایت گری های او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 2

2 - روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذار ها ; بجای حق پذیری

و لقد أنذرهم .. فتماروا بالنذر

1225 - حق ناپذیری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعای ربّه ائی مغلوب فانتصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 2

2 - قوم نوح ، مردمی حق ناپذیر و لجوج بودند .

فلم یزدهم دعای إلا فراراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 9, 5

5 - قوم نوح ، مردمی حرف ناشنوا و حق ناپذیر

و ائی کلما دعوتهم .. و استغشوا ثيابهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «و ائی کلما دعوتهم ..» تفسیر و تبیین برای «فرار» است و تعبیر «انگشت ها در گوش

کردن و جامه بر سر نهادن»، می تواند کنایه از حرف ناشنوی و حق ناپذیری باشد.

9- روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

وإتی کَلِّمًا دَعَوْتَهُمْ . . . و استکبروا استکبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 3

3 - قوم نوح ، مردمی عصیانگر و حق ناپذیر

قال نوح ربّ إنهم عَصَوْنِي

ص: 511

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که شکوائیه نوح(ع) از عصیان قوم خود، پس از دعوت و موعظه طولانی آنان بوده است.

1226- حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 9

9- سرگردانی در طغیان، کیفر و پیامد حق ناپذیری کافران است.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 57 - 14

14- حقّ گریزی کافران و منکران الهی، در حیطة قدرت خدا و وابسته به اراده او است .

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً

تأکید خداوند - به وسیله «إِنَّا جَعَلْنَا...» - بر حاکمیت و نقش خود، از آن جهت است که گمان نرود کفر کافران و منکران آیات الهی، از قلمرو قدرت الهی بیرون است و آنان تبدیل به قدرتی در برابر خدا شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 42 - 5

5- اعراض کافران از شنیدن کلام الهی و درک مفاهیم و معارف قرآنی، دلیل بی توجهی آنان به رحمت گسترده الهی و متأثر نشدن از موعظ پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل من یکلؤکم .. من الرحمن بل هم عن ذکر ربّهم معرضون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ذکر» قرآن باشد؛ زیرا یکی از نام ها و اوصاف قرآن کریم ذکر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 70 - 9

9 - شالوده زندگی بیشتر کافران، بر پایه باطل و منافع آنان، ناسازگار با پذیرش حق

حتّی اذا أخذنا مترفیهم . . . و اکثرهم للحقّ کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون و کان ربّک بصیراً

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

ص: 512

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 3

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حق ناپذیری کافران، اندوهگین بود.

و من کفر فلا یحزنک کفره

توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای پرهیز از اندوه درباره کفر کافران، این نکته را می رساند که آن حضرت، در قبال کفر آنان، اندوهناک بوده است.

3 - دلداری خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در برابر حق ناپذیری کافران

و من کفر فلا یحزنک کفره إلینا مرجعهم

جمله «إلینا مرجعهم..» به منزله تهدید است. چنین تهدید و هشدار، می تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیان شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 10

10 - وجود اختلاف اساسی انسان مؤمن حق پذیر و نرم دل با کافر حق ناپذیر و سنگدل، از نظر شخصیت و سرنوشت

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو علی نور من ربّه فویل للقاسیه قلوبهم

«من» در آیه شریفه، اسم موصول و مبتدا است و خبر آن - به قرینه جمله بعدی (فویل للقاسیه قلوبهم..)- جمله ای محذوف می باشد. تقدیر کلام چنین است: «أفمن شرح الله صدره للإسلام... کمن قسا قلبه». بنابراین می توان گفت: آیه شریفه در صدد مقایسه میان شخصیت دو انسان مؤمن و کافر و سرنوشت آنان در آینده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 1

1 - تنها کافران حق ناپذیر به مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی می پردازند و از پذیرش آن سر باز می زنند.

ما یجدل فیء آیت الله إلاّ الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- دلداری خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق ناپذیری کافران

فارتقب

ص: 513

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 13 - 6

6- ستیز کافران با منطق روشن رسولان الهی، گواه بی اساس بودن ایمان اضطراری آنان

اَتَى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ

در صورتی که «اَتَى لَهُمُ الذِّكْرَى» در صدد بیان پوچی ادعای ایمان کافران باشد؛ تعبیر «وَقَدْ جَاءَهُمْ...» بیانگر فلسفه پوچی ادعای آنان خواهد بود؛ یعنی، آنان که منطق روشن رسولان را نپذیرفتند، چگونه با مشاهده عذابی، می توانند به ایمان راستین رسیده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 16

16- کیفر الهی در مورد کافران، پس از اتمام حجت و تبیین حق برای آنان

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى... وَسَيَحْبُطُ أَعْمَلَهُمْ

در صورتی که «سَيَحْبُطُ...» عنوان کیفر داشته باشد؛ تعبیر «مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ...» بیانگر اتمام حجتی است که قبل از اعمال مجازات، صورت گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب، حق ناپذیری و عناد کافران

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ

یادآوری روحیه حق ستیز بسیاری از امت ها در طول تاریخ در برابر پیام رسولان الهی، می تواند از آن جهت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب کافران، احساس نگرانی نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 44 - 1,5

1 - ناباوری کفرپیشگان به حقانیت وعده های الهی، حتی با مشاهده نمود های عینی عذاب و سقوط سنگی از آسمان بر آنان

وإن يروا كسفاً... يقولوا سحاب مَرَكُومٍ

5- دلایل حسی نیز همانند برهان های عقلی ، بی تأثیر در روح حق ستیز کفرپیشگان

وإن یروا کسفاً من السماء ساقطاً یقولوا سحاب مرکوم

سقوط پاره های سنگ از آسمان، دلیلی حسی است و خداوند می فرماید: کافران نه تنها براهین عقلی را بی تأمل رد می کنند؛ که حتی دلایل حسی را نیز با توجیهی، وارونه جلوه می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 4

4 - کافران دوزخی ، مردمی لجوج و حق گریزاند .

وقالوا لو کنا نسمع أو نعقل ما کنا فی أصحاب السعیر

ص: 514

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 17 - 5

5 - تهدید شدن کافران لجوج و حق گریز ، به نزول عذاب الهی

فستعلمون کیف نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 23 - 9

9 - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لكم السمع و الأبصر و الأفئده قليلاً ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 28 - 7

7 - کافران حق ناپذیر و لجوج ، در معرض عذاب الهی قرار دارند .

فمن يجير الكافرين من عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 2

2 - در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران حق ناپذیر ، نمی تواند مجوز عدول مبلغان و رهبران جامعه اسلامی از مواضع عقیدتی خویش و سازش و مسامحه با آنان باشد .

و لاتطع . . . أن كان ذا مال و بنين

تردیدی نیست که اجابت خواسته های کافران و یا سازش با آنان از سوی رهبران جامعه اسلامی ، به جهت طمع شخصی نیست؛ بلکه برای در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران و صرف آنها در جهت مصالح و منافع مسلمین است؛ ولی چون این کار به قیمت عدول از مواضع اعتقادی و یا سازش با کافران است ، جایز نمی باشد.

1227- حق ناپذیری کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- مشرکان و کافران عصر بعثت، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی لجوج و سرسخت بودند.

و تنذر به قومًا لَدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 67 - 8

ص: 515

8- رسوخ روحیه حق ناپذیری ، در بیشتر کفرپیشگان صدراسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به فرعون و قوم وی (قبطیان) بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 5

5- رسوخ روحیه حق ناپذیری ، در بیشتر کفرپیشگان صدراسلام

و ما کان اکثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم ابراهیم بازمی گردد؛ اما در عین حال این آیه تعریض به مشرکان صدراسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 46 - 2

2- کافران صدراسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و ما تأتیهم من آیه . . . إلا كانوا عنها معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 2

2- سرکشی ، تکبر ، ستیزه جویی و حق ناپذیری ، از اوصاف کافران صدراسلام

بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2

2- کافران و مشرکان صدراسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

کذلک یؤفک الذین کانوا بآیت الله یجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مشرکان و کافران صدر اسلام، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

و اینه لقسم لو تعلمون عظیم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 21 - 3,4

3 - کافران صدر اسلام، مردمی لجوج، مستکبر و حق گریز

ص: 516

بل لجّوا فی عتوّ و نفور

«عتوّ» به معنای استکبار و تجاوز از حد است (قاموس المحيط) و مقصود از «نفور» (رمیدن) گریز از سخن حق می باشد.

4- روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدراسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم . . . بل لجّوا فی عتوّ و نفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 1 - 3

3 - کافران مخالف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گروهی لجوج و حق ناپذیر

سأل سائل بعذاب واقع

مفسران بر این عقیده اند که کافران، این سخن را از سر لجاجت بر زبان می آوردند؛ چنان که در آیه 32 از سوره «انفال» از آنان چنین یاد شده است: «و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره من السماء أو ائتنا بعذاب أليم».

1228- حق ناپذیری کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 2

2 - حق ناپذیری و عناد و لجاجت شدید کافران مکه در عصر بعثت، در برابر وحی و معجزات الهی

و لو نزلنا علیک کتابا .. إن هذا إلا سحر مبین

سوره انعام در مکه نازل شده است و بنابراین طبیعی است که ناظر به مردم آن سامان، خصوصاً مشرکان مکه، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به هنگام مواجهه با حق ناپذیری کافران مکه ، مأمور به رها کردن آنان به حال خود و ترک محاجه با آنها شد .

ذرهم یا کلوا و یتمتّعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 14 - 1

1- اگر دری از آسمان به قدرت خداوند گشوده شود که کافران مکه برای دریافت حقایق به آنجا بروند ، ایمان نخواهند آورد .

كذلك نسلكه فى قلوب المجرمين . لايؤمنون به ... و لو فتحنا عليهم بابًا من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 15 - 1،2،4

1- کافران هدایت ناپذیر مکه ، در صورت مشاهده گشایش دری از آسمان برای بالا رفتن خود و درک حقایق ، آن را نوعی چشم بندی و سحر وانمود خواهند کرد .

ص: 517

و لو فتحنا عليهم بابًا من السماء فظلموا فيه يعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا

«سكر» در لغت حالتی را گفته اند که عارض بر عقل می شود. بنابراین مراد از ادعای آنان این می شود که: آنان خود را گرفتار نوعی چشم بندی می دانستند.

2- کافران مکه ، مردمی حق ناپذیر و لجاجت پیشه در برابر آیات الهی

و لو فتحنا عليهم بابًا من السماء فظلموا فيه يعرجون . لقالوا إنما سكرت أبصرنا

4- کافران مکه برای گریز از پذیرفتن حقایق الهی ، آنها را اموری موهوم جلوه می دادند .

لقالوا إنما سكرت أبصرنا بل نحن قوم مسحورون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 5

5- بهره کفرپیشگان مکه از آیه های بیدارگر قرآن ، تنها تنفر و فرار از آنها بود .

و لقد صرفنا في هذا القرآن ليدّكروا و ما يزيدهم إلا نفورًا

1229- حق ناپذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 3

3- گمراهی ضلالت پیشگان از سوی خدا ، سزا و کیفر لجاجت و حق ناپذیری ایشان است .

ينوح قد جدلتنا .. فأتنا بما تعدنا ... إن كان الله يريد أن يغويكم

وقوع جمله «إن كان الله» پس از بیان لجاجتها و حق ناپذیریهای کفرپیشگان (قد جدلتنا ..) ، حاکی است که اراده خداوند بر اغوای آنان ، به خاطر عناد و لجاجتشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 2

2 - جواز وانهادن گمراهان به خود ، پس از اتمام حجت بر آنان و حق ناپذیری ایشان

«فاء» در «فذرهم»، می‌رساند که پس از اتمام حجت ادامه تبلیغ ضروری نیست.

1230- حق ناپذیری گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 200 - 4

4 - حق ناپذیری دل‌های مجرمان، کیفری تعیین شده از جانب خداوند در قبال جرم‌هایشان

ص: 518

كذلك سلكنه فى قلوب المجرمين

ذكر مشركان با وصف «المجرمين»، اشعار به عليت حكم دارد؛ يعنى، «سلكننا القرآن و هو بلسان عربى مبين فى قلوب هؤلاء المشركين مثل ذلك السلوك جزاء لأجرامهم؛ ما قرآن را با اين كه به زبان عربى روشن است در دل هاى مشركان هم چون زبان عجمى غير قابل فهم راه داديم، تا كيفرى باشد در برابر جرم هايشان».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 201 - 1

1 - پافشارى اهل جرم و گناه بر انكار حقايق وحى ، تا مرز مشاهده عذاب دردناك الهى (عذاب استيصال)

كذلك سلكنه . . . لا يؤمنون به حتى يروا العذاب الاليم

«ال» در «العذاب» براى عهد است. بنا بر اين «العذاب الاليم» اشاره به عذابي دارد كه مشركان مكه به آن تهديد شدند (عذاب استيصال). آيه «أفبعذابنا يستعجلون» بيانگر آن است كه آنان تهديد به عذاب را جدى نگرفتند و بدان جهت از روى استهزاء، خواستار تعجيل نزول آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - سجده - 32 - 15 - 2

2 - مجرمانِ نادم در روز قيامت ، فاقد روحيه حق پذيرى ، حتى در صورت رجوع دوباره به دنيايند .

فارجعنا نعمل صلحاً . . . إنما يؤمن بآيتنا الذين إذا ذكروا بهَا خروا سجداً

احتمال دارد كه آيه درصدد تبين و تشریح جواب رد دادن به درخواست مجرمان باشد. خداوند در اين آيه، تلويحاً مى گويد: «آنان فاقد روحيه ايمان اند و بنا بر اين، درخواست شان اجابت نمى شود».

1231- حق ناپذيرى لجوجان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 157 - 5

5 - تأثير ناپذيرى اهل عناد ، در برابر معجزات الهى

فأت بنايه . . . قال هذه ناقه ... فعقروها

1232- حق ناپذيرى متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 93 - 10

10 - توانمندان متخلف از جهاد، گرفتار خصلت حق ناپذیری

الذین یستذنونک و هم أغنیاء .. طبع اللّٰه علی قلوبهم فهم لا یعلمون

ص: 519

1233- حق ناپذیری مترفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 4

4- مترفان و صاحبان مال و منال بیش از دیگران در معرض نافرمانی خدا و حق ناپذیری قرار دارند .

أمرنا مترفیها ففسقوا فیها

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «أمرنا» کلمه محذوفی چون «بالطاعة» و .. باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما مترفان جامعه را به طاعت و بندگی فرمان می دهیم، ولی آنان برخلاف انتظار راه فسق و نافرمانی پیشه می سازند.

1234- حق ناپذیری مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 78 - 2

2 - حق گریزی و تنفر از پیام حق ، ویژگی بارز بیشتر مجرمان ستم پیشه

و لکن اکثرکم للحق کرهون

1235- حق ناپذیری مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 5

5 - مخالفان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

إنه کان لأیتنا عنیداً

1236- حق ناپذیری مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 3

3 - مردم در صدر اسلام ، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصفت صفاً . . . إنَّ إلهكم لوحد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

ص: 520

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 5 - 4

4 - بیشتر مردم عصر بعثت ، مصمم به تأثیرناپذیری از کلام وحی و پیام قرآن

فأعرض أكثرهم . . . وقالوا... فاعمل إيتنا عملون

تعبیرهای سه گانه در آیه («أكثه»، «وقر» و «حجاب») تأکید و تصمیم آنان را به نفوذناپذیری در برابر قرآن می رساند.

1237- حق ناپذیری مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 14

14 - مرفهان اسراف پیشه ، مردمانی خودپسند ، از خود راضی و حق ناپذیر

كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 3

3- انسان های برخوردار از رفاه و نعمت ها ، در معرض ابتلا به بیماری حق ناپذیری

وإذا أنعمنا على الإنسان أعرض وئنا بجانبه

1238- حق ناپذیری مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 10

10 - انسان های مستکبر و حق ستیز ، تأثیرناپذیر از آیات اعجازی و کیفری

فلما جاءهم بآيتنا إذا هم منها يضحكون . و ما نريهم من آيه ... و أخذنهم بالعذ

1239- حق ناپذیری مسرفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - مرفهان اسراف پیشه ، مردمانی خودپسند ، از خود راضی و حق ناپذیر

كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون

ص: 521

1240- حق ناپذیری مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4 - اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 11

11 - قابلیت نداشتن جامعه عصر عیسی (ع) ، برای دریافت و پذیرش تمامی حقایق *

و لأئین لکم بعض الذی تختلفون فیه

این سخن حضرت عیسی (ع) که: «من آمده ام تا برخی از اختلافات شما را بیان کنم»، می تواند نشانگر عدم قابلیت آنان برای دریافت تمامی حقایق باشد، زیرا محدودیتی از ناحیه خود حضرتش نمی توان فرض کرد.

1241- حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 6

6 - برخی مشرکان با دیدن هر گونه معجزه و آیت الهی ایمان نخواهند آورد.

و إن یروا کل ءایه لایؤمنوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 3

3 - یکسانی عنادورزی و حق ناباوری مشرکان، قبل و بعد از دیدن معجزه مورد درخواست خویش

و تقلب . . . كما لم يؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11

11 - دلدارى خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون و کان ربک بصیراً

ص: 522

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 13

13 - سرزنش مشرکان از سوی خداوند، به خاطر نادیده گرفتن نشانه های توحید در نظام شب و روز

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم النهار سرمدًا إلی یوم القیمه . . . أفلا تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 6

6 - حق ناپذیری مشرکان، پس از اقامه دلیل های گوناگون برای آنان، عامل منفور شدن شان در پیشگاه خداوند است .

هل لکم من ما ملکت . . . بل اتّبع الذین ظلموا أهواءهم

التفات از خطاب «هل لکم من ما ملکت. . .» به غیبت «اتّبع الذین...» می تواند گویای این حقیقت باشد که آنان، به دلیل تداوم عقیده شرک، از مخاطب خدا شدن محروم شدند. این، نشانه منفور شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 12 - 3, 1

1 - تعجب پیامبر(صلی الله علیه و آله) از مواضع انکار آمیز مشرکان نسبت به معاد و یگانگی خداوند؛ علی رغم مشاهده عظمت آفرینش و قدرت خداوند در جهان

إنّ الهکم لوحد . . . فاستفتهم أهم أشدّ خلقًا... بل عجب

به قرینه آیات پیشین به دست می آید که آنچه موجب شگفتی پیامبر(صلی الله علیه و آله) گردیده بود، انکار توحید ربوبی و معاد از سوی مشرکان - به رغم مشاهده آیات الهی در طبیعت و عظمت آفرینش - بود.

3 - مشرکان - به رغم مشاهده عظمت آفرینش و آیات الهی در طبیعت - تعالیم قرآن (معاد و احیای مجدد انسان ها و توحید ربوبی و . . .) را به تمسخر می گرفتند .

إنّ الهکم لوحد . . . فاستفتهم أهم أشدّ خلقًا... بل عجب و یسخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - تکذیب نظام کیفر و پاداش و جدایی حق و باطل ، از ویژگی های مشرکان

هذا يوم الفصل الذی کنتم به تکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سرزنش شدن مشرکان ، به سبب بیدار نشدن و پند نگرفتن آنان در برابر حقایق الهی

أفلاتذکّرون

ص: 523

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 12

12 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای حل اختلاف خود با مشرکان حق گریز، از خداوند کمک خواسته و او را به داوری طلبید.

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جمله «أنت تحکم..» برای انشای دعا است که در قالب جمله خبری آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 1

1 - توطئه های پی در پی و جدی مشرکان، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تصمیم قطعی آنان برای انکار حق

أمرأوا أمراً

«إبرام» (مصدر «أمرأوا») در اصل به معنای تابیدن و محکم کردن است و در این جا مراد از آن - به قرینه شأن نزول و آیه بعد - تصمیم جدی مشرکان بر توطئه چینی علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 12

12 - مشرکان، گرفتار هواپرستی و پیروی از حدس و گمان، به رغم تجلی انوار هدایت الهی در حق ایشان

إن یتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَ ما تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَ لَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ رَبِّهِمْ الْهُدَى

1242- حق ناپذیری مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 9

9- مشرکان و کافران عصر بعثت، در برابر حق و دعوت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی لجوج و سرسخت بودند.

وَ تَنْذِرُ بِهِ قَوْمًا لَدًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- مشركان ستم پيشه صدر اسلام ، مردمی لجوج ، حق ناپذير و بهانه جو بودند .

بل قالوا .. فليأتنا بآيه كما أرسل الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 4

4 - عدم تأثير دعوت پیامبر (صلى الله عليه و آله) بر مشركان متعصب و متحجر

ص: 524

فذرهم فی غمرتهم حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 8

8 - رسوخ روحیه کفرورزی و حق ناپذیری ، در بیشتر مشرکان صدر اسلام

إنّ فی ذلك لآیه و ما کان أكثرهم مؤمنین

گرچه ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم نوح بازمی گردد؛ اما در عین حال تعریض به مشرکان صدر اسلام نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 13

13 - توبیخ مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر انحراف آنان از حق و نادیده گرفتن دلایل روشن توحید

أمن خلق السموت . . . أءله مع الله بل هم يعدلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مخاطبان نخستین آیه، مشرکان مکه بوده اند. گفتنی است که واژه «عدول» (مصدر «یعدلون») به معنای میل و انحراف است؛ یعنی، «بل هم قوم عادتهم العدول عن طریق الحق و الإنحراف عنها».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 61 - 10

10 - مشرکان بهانه جو و حق گریز صدر اسلام ، عناصری مرفه و برخوردار از موهبت های دنیوی

وقالوا إن نتبع الهدی معك . . . کمن متّعنه متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 3

3 - لجاجت و حق ناپذیری ، از اوصاف مشرکان صدر اسلام

و إذا ذكروا لا یذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان صدر اسلام، هر معجزه ملموس و روشنی را به شدت مورد استهزا قرار داده و ایمان نمی آوردند.

و إذا رأوا آية يستسخرون

مقصود از «آیه» معجزه است و متهم کردن آن به سحر از سوی مشرکان (در آیه بعد) مؤید همین مطلب است. گفتنی است «یستسخرون» به معنای «یسخرون» است و آمدن آن با «سین» و «تا» برای مبالغه می باشد.

2 - مشرکان صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند.

و إذا رأوا آية يستسخرون

تمسخر معجزه الهی - که امری ملموس و روشن می باشد - گویای حقیقت یاد شده است.

ص: 525

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 2،2

2 - کافران و مشرکان صدراسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بأيت الله يجحدون

2 - کافران و مشرکان صدراسلام ، مردمی لجوج ، ستیزه جو و حق ناپذیر

كذلك يؤفك الذين كانوا بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 76 - 5

5 - مشرکان و کافران صدراسلام ، مردمی بس لجوج و حق ناپذیر

وإنه لقسم لو تعلمون عظيم

سوگند مؤکد خداوند، پس از استدلال بسیار بر اثبات توحید و معاد، نشانگر روح لجاجت و حق ناپذیری کافران است.

1243- حق ناپذیری مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 10

10 - مشرکان مکه ، پذیرای هیچ سخن حق و منطقی در جهت مخالفت با عقیده شان نبودند .

إن كاد ليضلننا عن الهتنا .. و سوف يعلمون حين يرون العذاب من أضل سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 49 - 10

10 - انکار قرآن از سوی مشرکان مکه ، از سر لجاجت و حق ناپذیری بود .

ما يجحد بأيتنا إلا الكفرون .. و ما يجحد بأيتنا إلا الظلمون

«جحد» در لغت نفی چیزی است که دل آن را اثبات می کند و اثبات چیزی است که دل نفی می کند. (مفردات راغب). «جحد» طبق

معنای لغوی منطبق بر لجاجت است. گفتمنی است: «ال» در «الظالمون» عهد بوده و اشاره به «الكافرون» در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 45 - 7

7 - تهدید شدید مشرکان مکه از سوی خداوند ، به خاطر تن در ندادن به تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت قالوا ما هذا إلا رجل .. وكذب الذين من قبلهم

ص: 526

1244- حق ناپذیری مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 15، 6، 7

6 - مردم مصر در عصر یوسف (ع) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فمازلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

تردید مردم مصر در رسالت یوسف(ع) با وجود عرضه شدن دلایل روشن برای ایشان به دو دلیل می تواند باشد: 1- به خاطر لجاجت آنان است که در آیه بعد از آنان به مردمی مجادله گر تعبیر شده است. 2- یا به این دلیل است که آنان نسبت به دعوت یوسف(ع) و دلایل ایشان، بی اعتنا و گریزان بودند.

7 - مردم مصر در عصر یوسف (ع) ، مردمی بی اعتنا به دعوت ایشان و گریزان از فهم صحیح آن

فمازلتم فی شکّ ممّا جاءکم به

15 - مخالفت بیش از حد با دین الهی و تردید در حقانیت آن ، از ویژگی های مردم مصر از عصر یوسف تا موسی (ع)

کذلک یضللّ الله من هو مسرف مرتاب

1245- حق ناپذیری مفسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 6

6- بیمار دلان گریزان از جهاد و فسادانگیز و قطع کننده رحم ، مردمی کر و کور در برابر حق

أولئك الذين... فأصمّهم و أعمى أبصرهم

1246- حق ناپذیری مکذبان آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 22 - 3

3- آنان که به عالم آخرت ایمان نمی آورند ، قلبهایی حق ناپذیر و روشی مستکبرانه دارند .

فالذین لایؤمنون بالأخره قلوبهم منکره و هم مستکبرون

1247- حق ناپذیری مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 6 - 8

8- مشکل منکران قرآن ، نهفته در خودشان و نه ناشی از نارسایی مفاهیم وحی

ص: 527

نتلوها علیک بالحقّ فبأیّ حدیث بعد اللّٰه و آیتہ یؤمنون

خداوند با تعبیر «فبأیّ حدیث...»، تأثیر و کارایی والا و بی نظیر قرآن را یادآور شده است. این تعبیر تعریضی به کافران نیز دارد که کفر و بی ایمانی آنان، برخاسته از نارسایی مفاهیم وحی نیست؛ بلکه ریشه در لجاج، عناد و سست اندیشی نهفته در درون آنها دارد.

1248- حق ناپذیری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 28 - 7

7- تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر حق ناپذیری منکران معاد

و قالوا ما هی إلاّ حیاتنا الدنیا... و تری کلّ أمّہ جائیه

1249- حق ناپذیری مکذبان نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلبستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

1250- حق ناپذیری مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 9 - 2

2- جدی نگرفتن حقایق و برخورد بازیگرانه با هستی، ریشه حق ناپذیری منکران وحی و رسالت

بل هم فی شکّ یلعبون

تعبیر «یلعبون» بیانگر این نکته است که کافران، علاوه بر سست اندیشی، گرفتار نوعی بازیگری و دلبستگی کودکانه به مظاهر مادی و جدی نگرفتن حقایق هستند.

1251- حق ناپذیری منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 20 - 4

4 - خداوند با سلب درک و فهم از برخی منافقان ، آنان را حق ناپذیر کرده و برخی دیگر را برای انتخاب هدایت ، مهلت می دهد .

و لو شاء الله لذهب بسمعهم وأبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 7،18

7 - بازداری منافقان و یهودیان حق ناپذیر از شتاب در کفر ، خارج از محدوده رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يأبها الرسول لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر

خطاب خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با عنوان رسالت (یابها الرسول) گویای برداشت فوق است.

18 - منافقان و یهودیان جاسوس ، دروغ پرداز و حق ناپذیر ، آن قدر بی ارزشند که حتی نباید بر گمراهی آنان تأسف خورد و بر کفرشان غمگین بود

لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر . . . سمعون للكذب سمعون لقوم ءاخري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 87 - 8

8 - منافق ، دارای خصلت حق ناپذیری

و طبع على قلوبهم فهم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 127 - 6،7،9

6 - سعی منافقان در گریختن از محیط ابلاغ آیات الهی و مراکز شناخت و تبلیغ دین

و إذا ما أنزلت سوره . . . ثم انصرفوا

7- روی گردانی منافقان صدر اسلام از آیات الهی پس از شنیدن وحی

و إذا ما أنزلت سورة .. ثم انصرفوا

9- حق ناپذیری قلب منافقان ، کیفر الهی برای آنان

ثم انصرفوا صرف الله قلوبهم

1252- حق ناپذیری ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 23 - 2

2- ولیدبن مغیره ، فردی لجوج و حق ناپذیر بود .

ص: 529

برداشت یاد شده، از «إدبار و روی گردانی» از آیات الهی و سخن بحق پیامبر (صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

1253- حق ناپذیری همگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 10

10- حق ، هر چند روشن و تبیین شده باشد ، لزوماً پذیرش همگان را در پی ندارد .

و لقد صرّفنا فی هذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورًا

1254- حق ناپذیری هواپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 23 - 12

12 - پرستشگران هوای نفس - براساس سنت الهی - ناشنوا ، نابینا و تأثیرناپذیر در برابر حق

من اتّخذ إلهه هویه و أضلّه الله علی علم و ختم علی سمعه و قلبه و جعل علی بصره غ

1255- حق ناپذیری یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4- اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 18، 7

7 - بازداري منافقان و يهوديان حق ناپذير از شتاب در كفر ، خارج از محدوده رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله)

يايها الرسول لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر

خطاب خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) با عنوان رسالت (يايها الرسول) گوياي برداشت فوق است.

18 - منافقان و يهوديان جاسوس ، دروغ پرداز و حق ناپذير ، آن قدر بي ارزشند كه حتى نبايد بر گمراهي آنان تأسف خورد و بر

ص: 530

کفرشان غمگین بود

لايحلزنك الذين يسرعون في الكفر . . . سمعون للكذب سمعون لقوم ءاخرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 13، 14

13 - يهوديان و علمای آنان دارای روحیه سلطه گری و حق ناپذیری

اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . و انهم لا يستكبرون

14 - حق ناپذیری و روحیه استکباری یهود ، عامل عداوت آنان با مسلمانان

اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . و انهم لا يستكبرون

1256- خطر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 6

6 - اشرف و بزرگان هر قوم در معرض استکبار و حق ناپذیری هستند .

قال الملاء الذين استكبروا من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - اسراء - 17 - 16 - 4

4- مترفان و صاحبان مال و منال بیش از دیگران در معرض نافرمانی خدا و حق ناپذیری قرار دارند .

أمرنا مترفيها ففسقوا فيها

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «أمرنا» کلمه محذوفی چون «بالطاعه» و . . . باشد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما مترفان

جامعه را به طاعت و بندگی فرمان می دهیم، ولی آنان برخلاف انتظار راه فسق و نافرمانی پیشه می سازند.

1257- دلایل حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - شرارت و حق ستیزی کافران در دنیا ، گواه حق گریزی آنان پس از بازگشت دوباره به دنیا

قال ربّ ارجعون .. کلاً إنّها کلمه هوقائلها

ص: 531

1258- زمینه اجتناب از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 96 - 10

10- توجه به احاطه علمی خدا بر بندگان ، زمینه ساز پرهیز آنان از حق ناپذیری و بهانه جویی است .

قل كفى بالله شهيداً .. إنه كان بعباده خبيراً بصيراً

اینکه خداوند بر مشرکان حق ناپذیر اتمام حجت کرده و آنگاه فرموده است: «او بر حال بندگان آگاه و بیناست» می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

1259- زمینه حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 6

6 - تعصب های نژادی و فامیلی ، امری نکوهیده و زمینه ساز حق ناپذیری است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 11

11 - جرم مستمر و تبه کاری ، زمینه ساز پیدایش روح استکبار و سر باز زدن از پذیرش حق است .

فاستكبروا و كانوا قوماً مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 3

3- انسان های برخوردار از رفاه و نعمت ها ، در معرض ابتلا به بیماری حق ناپذیری

و إذا أنعمنا على الإنسان أعرض ونأنا بجانبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - امکان سقوط انسان به مرحله ای از حق ناپذیری که هیچ آیت و معجزه ای در او تأثیر نکرده و جملگی آنها را تکذیب کند .

و لقد أرینہ ءایتنا کلّھا فکذب و اٰبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 9

9 - اشرافیت ، زمینه حق ناپذیری و استکبار در برابر پیامبران

إلی فرعون و ملایه فاستکبروا

ص: 532

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 4

4 - برخورداری از امکانات مادی فراوان ، زمینه ساز خودپسندی و حق‌گریزی است .

كَلَّ حَزْبٌ مَّا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ .. أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ

ذکر مال و فرزندان، می تواند بدان جهت باشد که این دو، در پیدایش فرقه‌گرایی و حق‌ناپذیری مؤثر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 6 - 2

2 - روی گردانی مداوم از حق ، زمینه ساز اقدامات خصمانه تری علیه آن از طریق تکذیب و استهزا

إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ . فَقَدْ كَذَّبُوا ... يَسْتَهْزِءُونَ

با توجه به تفریع «فقد کذبوا...» بر «کانوا عنه معرضین» روشن می شود که کافران در نتیجه روی گردانی مستمر از حق، کم‌کم موضعشان را نسبت به آن سخت تر کرده و صریحاً به تکذیب و ریشخند آن پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 200 - 2

2 - جرم و گناه ، زمینه ساز حق‌ناپذیری

كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 13 - 3

3 - روحیه فسق و تجاوزگری ، زمینه ساز مقاومت انسان در برابر آیات روشن الهی و حقایق آشکار

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِقِينَ . فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مَبْصُرَةً قَالَوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 7

7- دلپستگی به زندگی دنیایی و مرز و بوم خویش ، زمینه ساز گریز از حق و هدایت

وقالوا إن نتبع الهدی معك نتخطف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 34 - 3

3- برخوردارى از ثروت و رفاه ، موجب پیدایش خصلت حق ناپذیری است .

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 533

9- تکبر و خودبرتربینی، زمینه حق‌گریزی و صفتی بس زشت و ناپسند

إلّا إبليس استکبر و کان من الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 8

8- برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی، از زمینه‌های طغیان، حق‌گریزی و دین‌ستیزی

کانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثراً .. إلى فرعون و هممن و قرون فقالوا سحر کذّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 75 - 3

3- افراط در شادمانی و زندگی سرمستانه، زمینه‌ساز غفلت از حقایق و معارف الهی و انکار و تکذیب آنها

الذین کذبوا بالکتب .. ذلکم بما کنتم تفرحون فی الأرض بغير الحقّ و بما کنتم تم

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مشار الیه «ذلکم» تکذیب کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 9

9- ابتلای انسان به لعن الهی و حق‌نشوی، معلول عملکرد خود او است.

فلو صدقوا الله لکان خیراً لهم .. أولئک الذین لعنهم الله فأصمّهم و أعمى أبص -

هر چند فعل‌های «أصمّ» و «أعمى» به خداوند نسبت داده شده، اما این مستلزم جبر نیست؛ زیرا انسان در ابتدا کر و کور نمی‌شود؛ بلکه در پی یک سلسله اعمال منافقانه، محکوم به لعن و نفرین الهی می‌گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 9

9- روح استکبار و خودبرتربینی، سبب حرف‌ناشنوی، حق‌ناپذیری و دین‌گریزی قوم نوح بود.

وإني كلما دعوتهم . . . واستكبروا استكبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 9

9 - قدرت سیاسی و اقتصادی ، زمینه ساز کفر و حق ناپذیری

و اتبعوا من لم يزدده ماله و ولده إلا خسارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 11 - 5

5 - رفاه و قدرت اقتصادی ، از زمینه های حق ناپذیری و دین گریزی

ص: 534

1260- زمینه حق ناپذیری زنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 14

14 - زنان همانند مردان ، در معرض انحراف و حق ناپذیری شدید و مثال زدنی

ضرب الله مثلاً للذين كفروا امرأت نوح و امرأت لوط . . . قيل ادخلا النار مع الداخلين

1261- زمینه حق ناپذیری مردان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 14

14 - زنان همانند مردان ، در معرض انحراف و حق ناپذیری شدید و مثال زدنی

ضرب الله مثلاً للذين كفروا امرأت نوح و امرأت لوط . . . قيل ادخلا النار مع الداخلين

1262- زیان حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 6

6- بت پرستی و موضع گیری در مقابل حق و رهبران الهی ، از زیان بارترین کارها است .

و أرادوا به كيداً فجعلناهم الأخسرین

1263- ظلم حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 17

17 - شرک ، حق ناپذیری و تکذیب پیامبران ، ظلمی است هلاکت بار .

فقال المملؤا الذين كفروا . . . و لاتخطبني في الذين ظلموا إثمهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 10

ص: 535

10 - انکار بدون دلیل حق ، ظلم و برخاسته از هواپرستی

فلما جاءهم الحق... قالوا سحران تظهرا... إن الله لا يهدي القوم الظالمين

1264- عوامل اصرار بر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 12

12 - تکبر و تجاوزگری ، موجب پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و ستیزه جویی با آیات الهی (تعالیم دین) است .

من هو مسرف مرتاب . الذین یجدلون فی آیت الله... کذلک یطبع الله علی کل قلب

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله «کذلک یطبع الله علی کل قلب متکبر جبار» در صدد بیان علت اسراف و تردید در حق و جدال در آیات الهی باشد (که در آیه پیش و صدر این آیه، مورد بحث قرار گرفته است).

1265- عوامل حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 10

10 - تبه کاری مستمر فرعون و اطرافیانش ، عامل سرکشی آنان از پذیرش رسالت موسی و هارون (ع)

ثم بعثنا .. موسی و هرون إلی فرعون و ملایه بآیتنا فاستکبروا و کانوا قوماً مجرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 41 - 7

7- ذهنیت ها و پیشداوری ها ، از آفات حق پذیری و عامل حق گریزی

و لقد صرفنا .. و ما یزیدهم إلا نفورا

در آیه قبل، توضیح داد که مشرکان مکه با انتساب فرزند به خداوند، در صدد استهزای خداوند بودند که این برخوردی است خصمانه و در این جا می گوید: «آیات فراوان الهی، بر نفرت آنها می افزاید» و این نشان دهنده آن است که موضع گیری پیشین آنها، موجب شده است که آنان، حق را نپذیرند و از آن بگریزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اسراف کاری ، زمینه ساز حق ناپذیری و مخالفت با پیامبران و از موجبات هلاکت و نابودی است .

وأهلکنا المسرفین

توصیف هلاک شدگان به «مصرفان»، می تواند مشعر به علیت و تأثیر این وصف در هلاکت آنان باشد.

ص: 536

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 13

13- جهل و ناآگاهی ، عامل گریز بسیاری از انسان ها از حق و حقیقت است .

بل اکثرهم لایعلمون الحق فهم معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 97 - 9

9- ستم پیشگی ، عامل اصلی دوری از حق ، گرایش به کفر و بدبختی در جهان آخرت است .

یویلنا قد کتا فی غفله من هذا بل کتا ظلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «بل» در «بل کتا...» اضراب ابطالی باشد؛ یعنی، حقیقت این نیست که در آغاز گفتیم که ما در غفلت به سر می بردیم؛ بلکه حقیقت این است که ما از ظالمان و ستم پیشگان بودیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 80 - 2

2- بی اثر بودن قرآن در برخی از انسان ها ، معلول بیماری خود آنان است ، نه ابهام و نارسایی پیام الهی .

إنک علی الحق المبین . إنک لاتسمع الموتی ... إذا ولّوا مدبرین

پس از این که خداوند حقانیت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن را بیان فرمود، این سؤال مطرح می شود که پس چرا برخی این سخن حق را نمی پذیرند؟ قرآن پاسخ می دهد: که مشکل از ناحیه حق نیست؛ بلکه مشکل از ناحیه خود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 3

3- پیروی از هوای نفس ، از عوامل انکار توحید و گریز از پذیرش حق است .

هل لکم من ما ملکتم ایمنکم ... بل اتبع الذین ظلموا أهواءهم بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 63 - 3

3- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل انکار آیات الهی و نپذیرفتن حق

كذلك يُؤفك الذين كانوا بآيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 70 - 2

2- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل دین ستیزی و حق ناپذیری

الذين يجدلون في آيت الله .. الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به أرسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 537

17 - خودبرتربینی ، غرور و غفلت از قدرت برتر خداوند ، از عوامل لجاجت ، حق ناپذیری و انکار رسولان الهی *

فأما عاد فاستكبروا في الأرض . . . و كانوا بآيتنا يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 4

4 - خودبزرگ بینی و توهم اقتدار و نیرومندی ، از عوامل حق ناپذیری و وحی ستیزی

فأهلكننا أشدّ منهم بطشاً

تذکر «فأهلكننا أشدّ..» در حقیقت هشدار به کسانی است که با احساس توانمندی، پنداشته اند که می توانند از مجازات حق ستیزی گریخته و ایمن بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 8 - 2

2 - استکبار ، عامل نادیده انگاشتن حقایق وحی و اصرار بر انکار آن *

يسمع ءآيت الله تتلى عليه ثم يصبر مستكبراً كأن لم يسمعها

تعبیر «مستكبراً كأن لم يسمعها» چنین می نمایاند که صفت استکبار، از عوامل مهم کفر و پافشاری بر رد آیات روشن الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 11 - 7

7- بيش طبقاتی ، عامل کفر و حق ناپذیری

وقال الذين كفروا . . . لو كان خيراً ما سبقونا إليه

از آیه شریفه استفاده می شود که کافران، به نوعی روحیه استکباری ناشی از اشرافیت گرفتار بودند و مؤمنان را از طبقه حقیر و پایین به شمار می آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - روح استکبار و خودبرتربینی ، از عوامل حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی

وإتی کَلِّمًا دَعَوْتَهُمْ . . . و استکبروا استکبارًا

1266- عوامل حق ناپذیری فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 3

3 - روحیه ستمگری و جاه طلبی فرعونیان ، عامل موضع گیری آنان در برابر آیات الهی

ص: 538

و جحدوا بها. .. ظلماً و علواً

1267- عوامل حق ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 5

5- قدرت و نیرومندی قوم عاد ، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستکبروا فی الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوه

1268- عوامل حق ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 10

10 - عامل بازداشتن کافران از رویکرد به حق ، دروغ پردازی آنان است .

كذلك كانوا يؤفكون

«كذلك» اشاره به دروغ پردازی و افترا زدن کافران مجرم است؛ یعنی، همان طور که در قیامت دروغ می گویند در دنیا نیز عمل می کردند. لازم به ذکر است که ریشه «یؤفکون» «إفک» است و به معنای «هر نوع باز داشته شدن از جهت و موقعیتی است که شایسته بوده در آن موقعیت باشد» (مفردات راغب). بنابراین، مراد از «یؤفکون»، منصرف شدن از عقیده حق و گرایش یافتن به باطل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 8 - 3

3 - ناباوری کافران نسبت به تحقق مجازات های الهی ، عاملی مهم در حق ناپذیری آنان *

و الطّور .. إنّ عذاب ... ما له من دافع

تأکید، معمولاً در مواردی صورت می گیرد که مسأله تأکید شده، مورد انکار یا غفلت باشد.

1269- عوامل حق ناپذیری مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- کثرت مال و اولاد، باعث ایجاد خصلت حق ناپذیری در مترفان

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون . وقالو

ص: 539

1270- عوامل حق ناپذیری مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 10

10 - فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سجده کردن مشرکان صدراسلام برای خدای رحمان، موجب نفرت فزون تر آنان از سجده و دوری آنها از راه حق و حقیقت گردید.

اسجدوا للرحمن قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا و زادهم نفورًا

در برداشت فوق، فاعل «زاد» امر به سجده دانسته شد.

1271- کیفر حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 6

6 - درک نکردن معارف الهی، کیفری است از جانب خدا، بر ناشنیده گرفتن و نادیده انگاشتن حقایق دینی

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

جمله «و علی سمعهم...» جمله حالیه و بیانگر علت مسدود شدن قلبهاست؛ یعنی، بدان جهت خداوند آنان را از درک کردن محروم ساخت که ایشان حقایق را ناشنیده انگاشتند و بر واقعیتها چشم فرو بستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 9

9 - سرگردانی در طغیان، کیفر و پیامد حق ناپذیری کافران است.

و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 3

3- گمراهی ضلالت پیشگان از سوی خدا، سزا و کیفر لجاجت و حق ناپذیری ایشان است.

ینوح قد جدلتنا .. فأتنا بما تعدنا ... إن كان الله يريد أن يغويكم

وقوع جمله «إن كان الله» پس از بیان لجاجتها و حق ناپذیریهای کفرپیشگان (قد جدلتنا ..)، حاکی است که اراده خداوند بر اغوای آنان ، به خاطر عناد و لجاجتشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 39 - 2

ص: 540

2 - عذاب دردناک دوزخ ، کیفری عادلانه و متناسب با رفتار شرک آلود و استکبار در برابر حق

العذاب الأليم . و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 4

4 - حق گریزی ، از موجبات دوزخی شدن

تدعوا من أدبر و تولی

1272- مبلغان و حق ناپذیری گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 3

3 - لزوم اتکای مبلغان الهی بر خداوند و نگران نبودن بر حق ناپذیری گمراهان ، پس از اتمام حجت بر آنان

فإن تولوا فقل حسبی الله .. علیه توکلت

1273- محمد(صلی الله علیه و آله) و حق ناپذیری منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 129 - 1

1 - رهنمود الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در اتکای آن حضرت بر خداوند یکتا و اندوهگین نبودن بر حق ناپذیری و روی گردانی منافقان

فإن تولوا فقل حسبی الله .. علیه توکلت

1274- منشأ حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 10

10 - انکار بدون دلیل حق ، ظلم و برخاسته از هواپرستی

فلَمَّا جاءهم الحَقُّ . . . قالوا سحران تظاهرا . . . إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - زمر - 39 - 59 - 6

6 - خود برترینی و بزرگ منشی ، منشأ کفر و حق ناپذیری و سبب تکذیب آیات الہی

ص: 541

قد جاءتك آيتي فكذبتها واستكبرت و كنت من الكافرين

«استكبار» (مصدر «استكبرت») به معنای خود را برتر از آنچه هست، دیدن و نشان دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 1

1- روی گردانی از حق ، به رغم وضوح آن بر انسان ، نتیجه وسوسه ها و فریب های شیطانی است .

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِم... الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ

1275- موانع حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 38 - 8

8- آگاهی و ایمان به علم همه جانبه خداوند ، به تمامی حقایق عالم و راز های دل آدم ، بازدارنده انسان از حق گریزی و ستم کاری

إِنَّ اللَّهَ عِلْمُ غَيْبِ السَّمَوَاتِ... عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

یادآوری علم همه جانبه خداوند در این آیه - پس از نقل سرگذشت ستم کاران دوزخی و کافران حق ناپذیر در آیات پیشین - می تواند حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 8

8- توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به تمامی رفتار ها و حرکت های پنهانی و آشکار انسان ها ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إِنَّا نَعْلَمُ مَا يَسْرُونَ وَ مَا يَعْهَدُونَ

برداشت بالا از این رو است که آیه شریفه در مقام تهدید به کافران و مشرکان حق ناپذیر است. بنابراین یادآوری آگاهی مطلق خداوند به رفتار پنهان و آشکار انسان ها در شرایط تهدید، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

1276- نشانه های حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نپذیرفتن معارف اسلام، پس از آگاهی به آنها، نشانه حق ناپذیری و ستیزه جویی است.

قولوا ءامنا بالله .. . فإن ءامنوا ... وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

ص: 542

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 13

13 - شرکوری ، نشانه کری و حق ناشنوبی است .

قل أرءیتم .. أفلا تسمعون

1277- نشانه های حق ناپذیری دهریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 2

2 - محدود شمردن زندگی به مجال دنیا ، نمودی از ناشنوبی ، نابینایی و حق ناپذیر بودن دهریون

و أضلّه الله علی علم و ختم علی سمعه .. و قالوا ما هی إلاّ حیاتنا الدنیا

1278- نشانه های حق ناپذیری مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 2

2 - اصرار و لجاجت مشرکان در مخالفت با دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نمودی از حق گریزی آنان

أكثرکم للحقّ کرهون . أم أبرموا أمراً

1279- نگرانی از حق ناپذیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 14

14 - تسلی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نگران نبودن از روی گردانی مردم از حق و دین الهی

فإن تولّوا .. و ما علی الرسول إلاّ البلغ المبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر حق گریزی کافران است.

1280- نگرانی از حق ناپذیری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 45 - 5

5- نگرانی موسی و هارون (ع) از ناکامی در ابلاغ پیام خداوند به فرعون

ص: 543

إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفِرَّطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى

1281- حق و باطل

{ حق و باطل }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 4 - 6

6- قرآن ، جداکننده حق و باطل از یکدیگر ، در زمینه هدایت انسانها

هدی للناس و انزل الفرقان

به گفته مجمع البیان «الفرقان» یعنی چیزی که حق را از باطل متمایز نماید و «هدی للناس» قرینه حمل آن بر موارد هدایتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 140 - 13، 12، 9

9- جدا شدن صف مؤمنان واقعی از غیر آنان ، از فلسفه های پیکار میان حق و باطل

ان یمسسکم قرح . . . و تلک الایام نداولها بین الناس و لیعلم الله الذین امنوا

در برداشت فوق، کلمه «تلک»، به روزهای مبارزه و جنگ تفسیر شده است؛ نه خصوص پیروزی و یا شکست.

12- گردش شکست و پیروزی بین جبهه حق و باطل ، عرصه و زمینه مناسبی برای ظهور ایمان مؤمنان

و تلک الایام نداولها بین الناس و لیعلم الله الذین امنوا

در برداشت فوق، «و لیعلم» به معنای «لیحقق» (تا به وجود آورد) گرفته شده است، چون علم خداوند به اشیا، همان تحقق اشیاست؛ بنابراین علم خداوند به ایمان مؤمنان، تحقق ایمان آنان است. و چون فرض شده است که آنان ایمان دارند (امنوا، با صیغه ماضی)، مراد از تحقق ایمان ظهور آن خواهد بود.

13- برگزیدن زبندگان امت از سوی خداوند ، از اهداف رخداد های رنج آور تاریخی در مبارزه حق و باطل

و تلک الایام نداولها . . . و یتخذ منکم شهداء

«شهداء» به معنی گواهان است و گواهان هر امت، زبندگان آنان هستند.

19 - مؤمنان استوار در نبرد اُحد و دیگر هنگامه های پیکار با کافران ، برگزیدگان خداوند برای گواهی بر اعمال مردم

و تلك الايام . . . و ليعلم الله الذين امنوا و يتخذ منكم شهداء

ترک لام در «و يتخذ»، اشاره به این معنا دارد که برگزیدن، در پی مشخص شدن مؤمنان واقعی است. یعنی مؤمنان واقعی برای گواه بودن برگزیده می شوند. گفتنی است که در برداشت فوق، متعلق حذف شده «شهداء»، اعمال مردم، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 146 - 3

3 - رویارویی حق و باطل ، در طول تاریخ

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر

ص: 544

1282- تبیین حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 5

5 - تعالیم دین و قرآن، حاوی بهترین راه کشف حقیقت و تفسیر درست جریان حق و باطل

إلا جننك بالحقِّ وأحسن تفسیراً

1283- تشخیص حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 8

8 - جامعه داستان پرداز و افسانه گرا، دارای ذهنیتی ناتوان و مغشوش در تشخیص حق و باطل

إن هذا إلا أسطیر الأولین

کافران عقیده به معاد را «أسطوره» می پنداشتند و این پندار نشانگر رواج افسانه ها در میان جوامع پیشین و ذهنیت مغشوش است که در نتیجه شیوع خرافات، پدید آمده بود و براساس آن هر سخن تازه ای را حکایتی ساخته و پرداخته افراد تلقی می کردند.

1284- تضاد حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 4 - 3

3 - التزام به دو امر حق و باطل، در یک زمان، ممکن نیست.

ولا تطع الکفرین... و اتبع ما یوحی إلیک من ربک... ما جعل الله لرجل من قلبی

احتمال دارد ذکر «ما جعل الله لرجل...» برای تبیین امر لزوم تبعیت از وحی و نهی از اطاعت از کافران و منافقان باشد؛ یعنی، آیه می گوید تبعیت همزمان از تعالیم وحی و خواسته های کافران، قابل جمع نیست؛ چون انسان دارای دو قلب نیست که با یکی، این و با دیگری، آن را قبول کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 12

12 - راه حق و باطل ، غيرقابل جمع باهم

وإنا أو إياكم لعلی هدی أو فی ضلل مبين

ص: 545

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 49 - 6

6 - حق و باطل ، باهم قابل جمع نیستند .

قل جاء الحقّ و ما يبدئ البطل و ما يعيد

1285- تمیز حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 5

5 - قیامت ، روز داوری و تمیز حق از باطل و سره از ناسره

إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

1286- تمیز حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 5

5 - انسان ، موجودی انتخاب گر و توانا بر تشخیص حق از باطل و پیمودن راه آن

فمنكم كافر و منكم مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 6

6 - جن ، دارای شعور و قدرت شنوایی و آشنا به زبان انسان ها و تشخیص دهنده حق از باطل در معارف الهی و دینی

استمع نفر من الجنّ فقالوا إنا سمعنا قرءاً عجباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 13 - 7

7 - جن ، دارای قدرت شنوایی و تشخیص حق از باطل در معارف الهی

وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا الْهَدَىٰ ءَامَنَّا بِهِ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - مرسلات - 77 - 38 - 2، 1

1 - قیامت ، روز جداسازی میان خلائق و داوری میان حق و باطل است .

هذا يوم الفصل

ص: 546

«فصل» به حایل بین دو چیز و نیز به داوری میان حق و باطل گفته می شود (قاموس المحيط). روز قیامت، از این رو «یوم الفصل» نامیده شده که در آن روز، میان خلائق جدایی خواهد افتاد و حق از باطل تمیز داده شده و مورد داوری قرار خواهد گرفت.

2 - جداسازی میان خلائق و داوری میان حق و باطل ، از مهم ترین خصیصه روز قیامت

هذا یوم الفصل

توصیف روز قیامت به «یوم الفصل» در سلسله آیات مربوط به حوادث قبل و بعد از برپایی قیامت، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 17 - 2

2 - متمایز شدن حق از باطل ، فلسفه برپایی قیامت

یوم الفصل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 13 - 4، 2، 1

1 - قرآن ، کلامی است که حق و باطل را به طور کامل متمایز می سازد .

إنه لقول فصل

از سیاق مطالب به دست می آید که مرجع ضمیر «إنه» قرآن است. «فصل»؛ یعنی، جدا ساختن دو چیز از یکدیگر، به گونه ای که بین آن دو فاصله افتد (مفردات راغب). تعبیر «فصل» - که مصدر است - در معنای فاصل، مبالغه آمیز است و بر کمال جدایی دلالت دارد. برخی گفته اند: مراد از ضمیر در «إنه»، گفته های خداوند درباره معاد است که آیات پیش گویای آن بود. در این احتمال نیز «قول فصل» بودن آن آیات، به اعتبار قرآن بودن آنها است.

2 - خداوند ، با سوگند به آسمان و زمین ، بر فارق بودن قرآن بین حق و باطل ، تأکید ورزیده است .

و السماء .. و الأرض ... إنه لقول فصل

4 - « [فی مجمع البیان فی قوله تعالی] «إنه لقول فصل» یعنی إن القرآن يفصل بين الحقّ و الباطل بالبیان عن کلّ واحد منهما و روی ذلك عن الصادق (ع) ؛

[در مجمع البیان در تفسیر قول خدای تعالی] «إنه لقول فصل» [آمده است]: یعنی قرآن با بیان حقّ و باطل، آن دو را از یکدیگر جدا می سازد و این معنا از امام صادق (ع) روایت شده است.

2- پرندگان حملهور به اصحاب فیل ، دارای شعور و قدرت تمیز بین نیرو های حق و باطل *

تر میهم بحجاره من سجیل

انتخاب سپاه ابرهه از بین مردمی که در آن منطقه حضور داشتند، بیانگر قدرت تشخیص پرندگان است.

ص: 547

1287- جدایی حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 59 - 3

3- قیامت ، روز جدایی صف اهل حق و باطل است .

و امتزوا الیوم أیها المجرمون

برداشت فوق از آن جا است که جدا شدن صف مجرمان از مؤمنان به دلیل باطل و حق بودن آن دو صف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 40 - 3

3- قیامت ، روز جدایی حق از باطل و تمایز حق مداران از باطل گرایان

إنَّ یوم الفصل میقتهم أجمعین

مراد از «فصل»، ممکن است جدا شدن صفوف حق و حق مداران، از باطل و باطل گرایان باشد.

1288- حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 4

4- تورات ، وسیله ای کارآمد برای تشخیص حق از باطل

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

«فرقان»؛ یعنی، وسیله تمییز و تشخیص و مراد از آن - به مناسبت مورد - چیزی است که بتوان به وسیله آن، حق را از باطل در محدوده احکام و معارف الهی، متمایز ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 81 - 12

12 - شکست نهایی در جنگ بین حق و باطل ، سرنوشت محتوم حق ستیزان و باطل مداران مفسد است .

إن الله سيظهر إن الله لا يصلح عمل المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 51 - 15

15- باطل نمی تواند برای همیشه پوشاننده حق باشد .

الن حصحص الحق أنا رودته عن نفسه

ص: 548

1289- دشمنی حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 28

28 - وانهادن داوری نهایی به خداوند برای فیصله دادن به خصومت های طرفداران حق و باطل ، مصداقی از توکل بر اوست .

علی الله توکلنا ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

1290- قضاوت بین حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 26 - 2

2 - ربوبیت خداوند ، مقتضی جمع انسان ها در قیامت و داوری نهایی بین جریان حق و باطل

قل یجمع بیننا ربنا ثم ینفتح بیننا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 8،7

7- امتناع خداوند از داوری میان حق و باطل در عرصه حیات دنیوی ، بر اساس تقدیری است که خود مقرر کرده است .

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

8- مصالح جوامع بشری و تدبیر امور انسان ها ، مایه تقدیر خداوند بر داوری نکردن او میان حق گرایان و باطل اندیشان ، در عرصه حیات دنیاست .

لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

برداشت فوق ، از کلمه «رب» - که به معنای مدبر و مربی است - استفاده می شود؛ یعنی ، تقدیر یاد شده (لولا کلمه سبقت ..) در راستای تدبیر امور انسانهاست.

1291- مبارزه حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 13

13 - رویارویی و برخورد مداوم حق و باطل

ولتسمعن من الذين اوتوا الكتب من قبلكم و من الذين اشركوا اذى كثيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 2

2 - درگیری حق و باطل در سراسر تاریخ انبیا جریان داشته است.

ص: 549

و كذلك جعلنا لكل نبي عدوا شيطان الإنس و الجن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 18 - 4,5,1

1- در نزاع میان جبهه حق و باطل ، پیروزی نهایی از آن حق مداران است .

بل نقذف بالحقّ علی البطل

4- درگیری و ستیز مداوم حق و باطل در طول تاریخ

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه. .. بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه

5- نابودی باطل و اندیشه های نادرست ، در گرو حضور اهل حق در میدان مبارزه با باطل است .

بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه

«باء» در «بالحقّ» برای استعانت است. براین اساس معنای آیه چنین می شود: «ما به کمک حق بر باطل می کوبیم و نابودش می سازیم». این معنا می رساند که حق باید در صحنه کارزار با باطل، حضور داشته باشد تا به وسیله آن بتوان باطل و اندیشه های نادرست را نابود کرد. گفتنی است خداوند نابود ساختن باطل را به خود نسبت نداده؛ بلکه حق را نابود کننده باطل دانسته است (فیدمغه)، این نکته مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 5 - 8

8 - جامعه بشری ، از دیرباز عرصه درگیری حق و باطل بود .

كذّبت قبلهم قوم نوح . . . و جدلوا بالبطل ليدحضوا به الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حدید - 57 - 26 - 10

10 - حق و باطل ، جریانی مستمر در تاریخ

فمنهم مهتد و کثیر منهم فسقون

1292- مبین حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 18

18 - خداوند بهترین جدا کننده حق از باطل است.

يقص الحق و هو خير الفصلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 1 - 25 - 6

ص: 550

6- قرآن، تبیین گر حق و باطل و جدا کننده سره از ناسره است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده

«فرقان» اسم است برای آنچه فارق و جدا کننده حق از باطل باشد (لسان العرب).

1293- مقایسه حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 5

5- مقایسه بین عقاید حق و باطل، روشی برای تشخیص حق و رهنمودی کاربردی برای تعیین مسیر حرکت آدمی است .

مثلاً کلمه طَّيِّبَه کَشَجَرَه طَّيِّبَه أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفِرْعَاهَا فِي السَّمَاءِ .. و مثل کلمه خَبِيثَه

بی شک منظور از تشبیهات در قرآن، و از جمله موارد یاد شده در آیه های فوق، تبیین دقیق آن دسته از معارفی است که فهم آنها مشکل می باشد و فلسفه چنین روشنگری ای نیز، قطعاً ارائه راه روشن برای انسان است.

1294- ممیز حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 1 - 15 - 9

9- آیات قرآن، جدا کننده حق از باطل و ملاک تمیز بین آن دو

و قرءان مبین

برداشت فوق، مبتنی بر متعدی بودن «مبین» است که در لغت به معنای جدا کننده بین دو شیء آمده است و به قرینه مقام، مراد از آن ایجاد تمایز حق از باطل می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 2

2- تورات، جدا کننده حق از باطل

ءاتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

واژه «فرقان» به هر چیز جدا کننده حق از باطل اطلاق می شود. توصیف کتاب آسمانی تورات به «فرقان» بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 1 - 6

6 - قرآن ، تبیین گر حق و باطل و جدا کننده سره از ناسره است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده

ص: 551

«فرقان» اسم است برای آنچه فارق و جدا کننده حق از باطل باشد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 2 - 3

3 - فرمان روایی و حکومت خداوند بر آسمان ها و زمین ، خاستگاه نزول کتابی که تبیین کننده حق از باطل برای انسان ها است .

تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده .. الذی له ملک السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 5

5 - جداسازی حق از باطل ، سره از ناسره و ارائه بینش صحیح مکتبی از رسالت های قرآن

إنّ هذا القرآن یقصّ علی بنی اسرائیل أكثر الذی هم فیہ یختلفون

مراد از «یقصّ» صرف قصه گویی و گزارش نیست؛ بلکه گزارش همراه با نقد و تبیین و تفکیک سره از ناسره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 6

6 - قرآن ، معیار شناخت حق و باطل در معارف الهی

فلما جاءهم الحقّ

توصیف قرآن به «حق» می تواند به این خاطر باشد که بشر در شناخت حقایق و معارف الهی (هم چون مبدأ و معاد) دچار خطا نشود و معیاری صحیح در شناخت آنها داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 2 - 5

5 - ارائه حق و شناساندن آن به مردم ، فلسفه نزول قرآن

إنّا أنزلنا إلیک الکتب بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- برقراری میزان و ابزار سنجش حق و باطل در میان مردم از سوی خداوند

و السَّمَاءِ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «وضع المیزان» برقراری ابزار سنجش در میان مردم باشد - نه آسمان ها - ؛ آن گونه که در آیه 25 سوره «حدید» آمده است (و أنزلنا معهم الكتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط). گفتنی است آیه بعد - که توصیه به پرهیز از طغیان در میزان می کند - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 4 - 3، 2

ص: 552

2- فرشتگان وحی ، جداکنندگان حق از باطل اند .

فالفرقت فرقاً

«فرق» به معنای تمیزدادن میان اشیا است و مقصود از فارق بودن فرشتگان، به این است که آنان اهل بهشت را از اهل دوزخ و اقوام محکوم به عذاب را (مانند قوم نوح و عاد و ..) با غیر اینها جدا کرده، تمیز می دهند و یا این که آنان چیزهایی می آورند که جداکننده حق از باطل است (وحی و کتاب های آسمانی). گفتنی است برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

3- وحی و کتاب های آسمانی ، جداکننده حق از باطل اند .

فالفرقت فرقاً

ص: 553

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

